LVI.
A.
44.

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LVI
A'
44
NAPOLI

RESPUBLICA ROMANA
his olim totus promitti
ab hac terra cætera terra
HONORI
VRBIS ÆTERNÆ
P. SCRIVERIUS
RESTITVIT.
Cum Privilegio.
LVGD: BATAVORVM.
Ex officina Elzeviriana,
cIↃ IↃC XXIX.

ANDR. DOMINICI FLOCCI,
FLORENTINI,

De

POTESTATIBVS ROMANORVM

LIBRI DVO,

Falſo dudum L. FENESTELLAE *nomine circumlati.*

* * *

RAPHAEL VOLATERRANVS
Commentar. Vrbanorum lib.xxi.

EManuel Chryſoloras, præceptor Græcæ diſciplinæ, Byzantius genere, ſub Bonifacio IX in Italiam venerat, primumque Venetiis, deinde Florentiæ docuit: poſtremo in Concilium Conſtantienſe & ipſe profectus, in eodem loco extinctus eſt, ac à Poggio ejus diſcipulo in funere laudatus.*

Ioannes Manectus, & ANDREAS FIOCVS *(ſive* FLOCCVS*) ambo Florentini, inter illius temporis eloquentes, & ex eadem Chryſoloræ ſchola, commemorati.*

Ex ejus item ludo Leonardus Aretinus, &c. deceſſit Florentiæ ætatis anno LXXIV. *Salutis* M CCCC XLIII.

IOHANNES IACOBVS FRISIVS
In Bibliotheca Chronologica, ad annum Domini 1530. (imo potius 1430.)

DOMINICVS FLOCCVS, *Florentinus, autor libelli* DE MAGISTRATIBVS SACERDOTIISQVE ROMANORVM, L. FENESTELLAE *adſcripti.*

Ad

IACOBVM SCHECKIVM,
Philologum, Iac. Scheckii Phi-
loſophi nepotem.

ANtiquitatum litteris operam dare,
Vt laude dignum eſt ; ſic vituperio
hau[illegible]i,
Iacobe, quiſ[illegible] recens amplectier
Tamquam vetuſtum. Tullij quæ nomine
In publicam auram falſa Conſolatio
Exivit, atque in ipſa jam volumina
Irrepſit, agnoſcaſne Tullij ipſius ?
Nequaquam, opinor, ſi ſapis. Quiſquis fuit
Qui ſcripſit, uxorem ille numquam habuit
reor.
Sic & Fenestellae *imputata per-*
peram
Quæ diligenter Floccvs *exaraverat*
Dominicvs, *ac quidem hercle me-*
moria patrum.
Num cultor agri impune Conſtantinus eſt
Iam vindicatus ? Hoc genus compluria
Temere oſcitanti obtruſa prave obambu-
lant.
Habere delectum utile eſt. Faxis ſecus,
Compenſat impoſtura fraude gloriam.

An-

ANDR. DOMINICI FLOCCI, FLORENTINI,

De

POTESTATIBVS ROMANORVM

LIBER PRIMVS.

Ad Brandem Cardinalem Placentinum.

PRAEFATIO.

CVM per hos dies tantopere otio vacarem, ut, quo illud ipſum negotio tererem, deliberationi locum darem: atque inceſſiſſet longe antea cupido, quantumcunque hiſtoriarum poſſem, ſi quid occaſionis exhiberetur, lectitare: oblatam maturitatem nactus, diverſorum hiſtoriæ ſcriptorum codices curioſe perlegi. Non enim eſt obſcurum, quæ ex rerum geſtarũ cognitione emolumenta, quæ commoditates comparentur. Eſt enim humanarum actionum magiſtra hiſtoria, qua una re minores majores natu prudẽtia æquare, ac etiam excellere facile poſſunt. Sed de commoditate ſerioſæ hiſtoriæ, alias perſcripſimus. Igitur cum penes eos, quos vetuſtatis aſſertores legerem, Romanarũ Poteſtatum mentio ſuccurreret, pro cujuſque tamen propoſito ac intentione tam ſtri-

ctim ac leviter, ut vices earum ac poteſtates prorſus disjectas, non facile teneri poſſe, judicarem, ſi quæcunque occurriſſent, quæ ad rem pertinere viderentur, carptim legerem, ac ſub unius veluti corporis ſpeciem undiq; collecta ponerem: non, me hercle, rem inutilem facturum, mente agitavi. Fieri autem ſolet, ut novi, ac non ſemper, ut par eſt, curioſi veterum monumentorum inquiſitores, nudam quandam nullis ad rem intelligendam adjectis circumſtantiis, Dictatorum, ac Tribunorum, aut Ædilium, aut cujuſcunque Magiſtratus commemorationem incurrant, eoſque, veluti in ſalebra hærentes, affigi, rei quidem, aut novitate, aut non ſatis plena recordatione offenſos: quo in numero cum me ipſum eſſe comperiſſem, mihi pariter, cæteriſque, hac haud multarum operarum ſuſceptione conſulere inſtitui. Feci ergo prout ingenioli mei tulit mediocritas, commentariorumque facultas obſecuta eſt, & ut quæque ad quamlibet Poteſtatem pertinere viſa ſunt, ita cuique adſcripſi, temporumque rationem, quoad conjectura licuit, priſca poſterioribus anteponens, obſervavi. Ad P. tuam ſcripta miſi, nemini me plura, aut potiora, debere ratus, quam ei qui ampliſſimi viri, cui me prorſus voveram, vicem atque exem-

exemplar obtinere exiſtimatur. Nam ſi animorum conjunctio atque unitas id efficit, ut & abſentes adſint, & egentes abundent, &, ut ait Cicero, mortui vivant, nullum profecto omnium mortalium, ipſum præter te, ex hac vera ſingularique animorum unitate, contingere mihi potuiſſe arbitror. Neque hoc ipſum cuiquam difficile creditu fore videbitur, univerſis mortalibus ſummam tuam benevolentiam liquido perſpicientibus. Quis igitur jam admiretur, ſi meas omnes curas, ſtudia, cogitationeſque, in unam P. tuam contulerim, quæ potius tuo hæreditario jure, quam noſtra opera, aut liberalitate, tibi vendicare videaris. Ad Paternitatis vero tuæ cognitioné, horum nihil pertinere, nemo ambigit, quandoquidem tecum agitur, quem & ſtudiorum humanitatis, totiuſque divini humanique juris peritiſſimum, ſciunt omnes, & hujus ætatis facile principem. Itaque tibi, ut iſta ipſe videres, probe omnia tenenti, nihil quicquam attinebat, me vero decebat, ut officio erga te meo ſatisfacerem. Vt enim plurimorum, etiam inopum, plerunque munuſcula, quorum minime omnes indigemus, libentiſſime accipimus, quod illorum quidem, minime vero noſtra, intereſſe arbitremur, quoque illorum humanitatem,

ac erga nos liberalitatem experiamur, neve inhumani agreſteſve eſſe videamur: Ita etſi hæc officiola noſtra parum, aut nihil emolumenti ad P. tuam afferant, magnopere tamen mea intereſſe cenſeo, in P. tuam aliquo pacto beneficum eſſe, atque liberalem. Ea tamen ratione potiſſimum noſtra hæc munuſcula quam minime Paternitati tuæ ingrata eſſe debent, quod à nobis ipſis, non vero à fortuna noſtra manare, perinde ut cætera videantur. Suſcipies ergo hæc, P. præſtantiſſime, ea ad te potiſſimum ratione collata, ut honoris ac reverentiæ in P. tuam noſtræ monumentum, non autem emolumentum allatura cenſeas. Rem ergo ipſam jamdudum conſiderans, natura ac ratione rerum introductum eſſe obſervavi, ut potioribus ſemper ea quæ ſunt humiliora, magiſq; imbecilla, obſequantur, ut pote exiſtimare videantur, ſalutem ſuam eorum in præſidio repoſitam eſſe, qui viribus, quique conſilio excellerent. Quamobrem eos ſemper tauros armenta ſequi cernimus, qui robore ac ferocia cæteris longe anteſtare videntur. Quod & in apibus quidem cernere perſpicuũ: quæ & corporis animique viribus ampliorem, & ſquamis illuſtriorem conſpicatæ, illi cedunt, illi obſequuntur, illum verentur, atque

in

in omni quidem proſequuntur diſcrimine. Illo tandem incolumi, vires animique ad prælia infracti, eodē occiſo, paſſi, palanteſq; effunduntur: quibus quis non veſtigia aliqua mentis, conſiliique ineſſe arbitretur? Cæterum cum ab initio humanum genus neque legibus, neque inſtitutis, neque ullius imperio regeretur, ſed paſſim per agros ritu pecudum vagaretur; humanæ gentes, nactę pleroſque, ut fit, elegantioris ingenii, ac præſtantioris naturæ viros, quorum oratiōne prudentiaque allectæ, & delinitæ, è ſpecubus atque arborum libris, ad tecta tuguriaque molienda compulſæ, civileſque ſocietates ineundas, quibus humanæ conditioni bene conſuleretur, venerari illos, imperioque dignos judicare cœperunt: quod ſane pleriq; Poëtarum meminiſſe volentes, ſuavi mulcentis lyræ cantu, quoſdam, ut Amphiona, & Orpheum, ſylvas ſaxaque ſecum traxiſſe ſequacia, cecinerunt. Quocirca noſter Horatius *Sylveſtres* (inquit) *homines, ſacer, interpreſque deorum,*

Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus:

Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidoſque leones.

Felicia profecto ea ſecula appellarim, quibus (non dico res cum eſſent inter mortales univerſæ communes) non potētio-

res, (cum nemini milites ac ſatellites eſſent) cæterum meliores eloquentioreſque duntaxat Poteſtate fungerentur: quorum ſola eminens virtus, & oratio præſtantior, quæ cæteris imperitarent, digna fore crederentur. Ex quo id eveniebat, ut eatenus duntaxat poſſe hi ſibi perſuaderent, quatenus decere ipſos per juſtitiam integritatemque animadverterent, neque ſuarum partium eſſe arbitrarentur, quod non & decori, & cõmuni uſui conſonum ducerent. Quos ſane homines ea tempeſtate Poſidonius putabat fuiſſe ſapientes; ſequebantur enim naturam optimam vivendi ducem, cujus ope ſi quædam inſita innataq; virtutum ſemina proſequeremur, ad beatam nos prope vitam ipſa perducerent. Eos tandem Magiſtratus jure gentium inſtitutos, jura moreſque civitatum excepêre: ex quo factum, ut alii plurium, alii paucioꝛum, nonnulli unius arbitrio regantur. Hinc Lacedæmone Ephori, Romæ Conſules, alibi Priores Rempublicam gubernant. qui cum munera gerunt, ex privatis, publicæ perſonæ nuncupantur. Romanis legibus cautum eſt: ut omnes Poteſtátem obtinentes, quo plus apud eos majeſtatis eſſet, ſacroſancti appellarétur: ut ſi quis quempiam in Magiſtratu violaſſet, religio judicaretur, quanquam minores

nores Magiſtratus, qui vocationem præhenſionemque non habent, ut Quæſtor, Ædilis, à privato in jus vocare ad Prætorem fas fuit. Quo jure M. Levinius Ædilis in jus ad Prætorem ductus eſt. Tantumque ei ordini tribui voluere, ut naturali neceſſitudini publica Magiſtratuum jura longe præponerent. Q. Fabius Maximus ad Quintum filium conſulare imperium gerentem, legatus eſt miſſus, qui cum Conſuli filio in via occurriſſet, de equo non deſcendit: cum lictor reverentia motus, id patriæ auctoritati propriæque amplitudini dari impune crederet, filius lictorem vocavit, &, ut patrem de equo deſcēdere juberet, imperavit: pater, collaudato filio, imperio paruit. Neq;, inquit, mi fili, hoc feci, quia, quod ſummo deberetur imperio, contemnerem, cæterum uti experirer, an ſcires Conſulem agere. Publicam ergo neceſſitudinem, privata potiorem eſſe, ſatis conſtat, etſi plerumque concedit naturali vinculo publica auctoritas. Ad Taurum philoſophum Athenis, ob celebritatem nominis, Cretæ provinciæ Præſidem, ac cum eo patrem Præſidis viſum veniſſe dicunt, Taurumque in limine ædis ſedentem, cum pleriſque ſectatoribus ſuis, improviſum offendiſſe: philoſophum Præſidis patrem ad ſimul

ſeden

ſedendum invitaſſe: patrem vero Præſidis, quin illum potius, qui Magiſtratus populi Romani eſſet, ſedere juberet, reſpondiſſe: inſtitiſſe tamen Taurum, uti ſederet tantiſper pater Præſidis, dum allata fuiſſet altera ſella filio, diſceptaſſentque cuinam decentius eo in officio eſſet concedendum: interea ea de re ſermonē habuiſſe: duo eſſe officiorum genera, unum quod publice, alterum quod privatim exhiberetur, collegiſſe: in his quæ publica eſſent, filium, dum in magiſtratu eſſet, ſine controverſia præferendū eſſe: in familiaribus autem conviviis, in funeribus liberorum, in ſponſaliciis eorundem, cæteriſque officiis id genus, publica quidem, naturalia inter jura, quieſcere. Adhibebit ergo Magiſtratum ſortitus omnem diligentiam, ut non modo injunctæ auctoritatis fines tueatur, ſed ut propria dignitate majeſtas commiſſæ illi poteſtati accreſcat: neve adeo ſe in adeundo facilem præbeat, poteſtatique ſuæ ſubjectos adeo ſibi familiares faciat, ut Magiſtratus proinde contemptibilis exoriatur. Contra adeo faſtum & inſolentiam evitet, ne quem reum à peroratione propriæ cauſæ deterreat. In litibus vero excutiendis, caveat, ne vel iracundia adverſus reos incandeat, aut calamitoſorum precibus illachrimetur: id enim

cum inconſtantis hominis eſt, tum magnopere animi ſui motum, quorſum evadat, in medium ponentis: vultus enim habitudo, ac ſpecies, ipſum, ut dixi, animi motum & affectum manifeſte arguit. Proinde, juſticiæ, qua nihil debet apud ipſum eſſe conſtantius, ſcrupulum quendam injicit. Majores Romanorũ tantam in conſervanda imperii ſui majeſtate diligentiam adhibuerunt, ut ne Græcis quidé, aut Barbaris, niſi Latine reſponſa darent, quo Latinæ linguæ honos venerabilior apud omnes gentes diffunderetur. Quorſum hæc tandem? Quia eo maxime Magiſtratui parebimus, quo penes illum plus majeſtatis añimadvertemus. Sunt enim aut viventium legum inſtar, aut earum quæ ſcriptæ, aut non ſcriptæ ſunt, diligentes adminiſtratores. Sed quis profecto non omnibus debet legibus morem gerere? quippe quæ, niſi ſanctæ & honeſtæ ſint, non ſunt appellandæ leges. Inde vero plurimum uſui ſunt Magiſtratus, quod leges in civitate eſſe parum ſit, niſi ſint per quos earum diſpoſitiones, inſtitutaque ſerventur. Oportet ergo, qui Magiſtratus ſummos gerunt, quoniam ſunt interpretes ac conditores legum, ſapientes eſſe: totius enim divini, humanique juris adminiſtri ſunt, utiliumque, atque honeſtorum, à ſuis con-

trariis diligentes excuſſores : Leges enim quæ de divinis humaniſque negotiis conſultant, à ſapientibus, ut Moſe, Solone, ac Lycurgo ortæ ſunt: neque equidem injuria ; rite enim imperare alteri nemo poteſt, niſi imperare ſibi, cohibere iracundiam, refrenare libidinem, cupiditates omnes infringere, didicerit primum. Quam quidem mentem, ac conditionem ſoli ſapienti aſſignandam exiſtimo. Quod ſane animadvertens Ariſtoteles in iis libris quos Ethicorum inſcripſit, Magiſtratum virum oſtendere aſſerit, quaſi ſingulari quadam virtute atque integritate præditos exigat, quos cum dignitate & auctoritate aliquo in Magiſtratu verſari oportet. Hoc ſi ætati noſtræ concederetur, ut ſolis Poteſtatibus optimis viris uteremur, res hominum profecto ſeſe melius haberent, nec quotidie humana divinis ſimul confundi ac miſceri videremus ; primis illis, quibus hujuſcemodi prærogativam contigiſſe dixi, eo fortaſſe feliciores, quo exquiſitiora, atque eruditiora, quam illi, ſecula nacti fuiſſem⁹. Sed ne ſcrupuloſam, nimiſq; arduam rem requirere videar, ſi Poteſtatem obtinentes univerſos ſapientes exigam ; quos fingi, quam reperiri, facilius ſit, ſatis ſuperque humanis rebus conſultum putem, ſi vel viris bonis, cujuſmodi communis vita

utitur, ac ſæpe uſa eſt, pro Poteſtatibus uteremur. Id vero, quod dixi, haud facile ſapientes viros reperiri poſſe, qui Magiſtratus obirent, priſci latores legum mente agitantes, inſtituêre, ut quamlibet Poteſtatem inituri, rempublicam, quam in manibus haberent, ſalvam fore ſatiſdarent, ne minoris reſpublica momenti, quam pupillare patrimonium fore cenſeretur: Quod etiam hac ætate viventium moribus comprobari cernitur, ut à pleriſque fidejuſſores, à nonnullis jusjurandum, rempublicam ſalvam fore exigantur. Si quid aut per dolum, aut alias ſordes, in Magiſtratu ipſi admiſerint, majores tandem Magiſtratus officio perfuncti, minores vero & in ipſa Poteſtate, apud Prætorem conveniuntur: quoque magis liceret reipublicæ bonis viris pro Magiſtratibus uti, lege Iulia de ambitu eos damnandos cenſuerunt, qui aut prece, aut pretio, aut qualibet humana gratia, ad Magiſtratus irrepſiſſent. M. etiam Catonem Senatui perſuaſiſſe ferunt, uti omnes Conſules deſignati, judicii exactam excuſſionem, tametſi nemo accuſator comparuiſſet, ſubirent: quominus, nullo invento accuſatore, lex de ambitu circumveniretur. Neque per errorem aut imprudentiam, in magiſtratu admiſſum impune

impune eſſe voluerunt, ſed cauſæ, litiſve, qua de agitur, æſtimatione plectendos eſſe cenſuerunt. Sed ubi de Poteſtatibus agere inſtitui, non eſt rei ipſius prætermittenda difinitio. Eſt autem Poteſtas, facultas à populo, ſive à principe publice data, juris dicundi, & æquitatis ſtatuendæ, in eos qui cuique ditioni ſuppoſiti ſunt. Dictum vero Magiſtratum Varro ait à Magiſtro populi: is autem eſt Dictator: reliqui autem, quod minores quam hi Magiſtri, Magiſtratus eadem figura, qua ab alba albatus, dicuntur. Poteſtatis vero nomen, quoniam à ſe eſt, latius, antiquiuſque eſt: &, ſi vera eſt Varronis denominatio, ante Magiſtrum populi, id eſt, Dictatorem, non Magiſtratus, ſed Poteſtates appellabantur. eam etiam ob rem Gracchanus quiſpiam, cujus præter nomen aliud non teneo, cum de Magiſtratibus ſcripſiſſet, librum ipſum De Poteſtatibus inſcripſit. Qua ſane ratione Commentariolos noſtros De Poteſtatibus inſcribi congruentius viſum eſt, quod ſub ea appellatione & Sacerdotia, & priores Dictatore Magiſtratus, facile contineantur. Sunt autem Poteſtatum Romanarum nonnullæ ſpecies, de quibus ſingulatim, à Sacerdotibus, utpote dignioribus, inſtituentes, videamus.

CAP. I.

De Lupercis, Sacerdotibus Fauni.

OMnium Deorum, quos vetus Romanorum ſuperſtitio excoluit, primum Pani Lycęo, ſeu Faunum illum, ſeu potius Sylvanum vocari placet, per Lupercos rem divinam Lupercaleſque ludos feciſſe, apud vetuſtatis aſſertores conſtat. Ea ſiquidem ſacrorum genera ab Euandro rege, qui ab Arcadia profugus, in eum locum venerat, quo tandem Romanæ præfuit arci, ad noſtros primum delata, ac celebrata fuiſſe feruntur. Hunc Pana nudos paſtores, quorum tunc præcipuum numen fuit, ac demum etiam Lupercos, ſummos viros venerari, mos fuit, loraq; pro manibus ferre, quibus obvios quoſque cæderent, larviſque tectas facies portare. Cur autem nudi hunc deum colerent, pleraque è curriculo vetuſtatis ad nos uſque delapſa referuntur. Sive enim quod ipſi deo, qui nudus fingitur, ſuæ celeritati eo pacto longe aptior, nudos etiam habere miniſtros placeat: ſive quod Arcades omnium populorum, qui Græciam coluerunt, longe vetuſtiſſimi, feris adhuc ſimilem vitam ſylvis ac montibus agentes, legis expertes, artiſq;, primo hunc deum venerati, patrium cul-

tum avitoſque nudos habitus ſignantes referre voluerunt, haud ſatis conſtat. Nonnulli vero Omphalem uxorem Herculis ab hoc Fauno viſam, ac per ardorem libidinis concupitam, aſſerunt. Forte enim per ſylvas & amœna nemorum, æſtus levandi cauſa, una cum dilectiſſima conjuge Hercules vagabatur. Videt ergo elegantiſſimam forma mulierem ab altæ rupis ſpecula ſenex deus, ergo illorum veſtigia, eminus licet, obſervare inſtitit. Illi antrũ per ſylvas ducendæ nocti aptiſſimum petunt. Interea mulier, dum quieſcendi tempus advenit, pellem leonis, Herculis ritu, de more aptat humeris, clava etiam illius de manu aſſumpta. Tali habitu præditam ſomnus aggreditur. erant autem duo parati conjugibus lecti, eo quod poſtridie Libero patri rem divinam facturi erant, ſeorſum cubituris. Noctu ergo Sylvanus fallendi cuſtodis occaſionem nactus, clam thalamum ingreditur, primoque congreſſu fortunatus futurus, puellæ thorum tenet, manuque tentans, ut noctu fit, horridum leonis tegmen invenit. Ratus ergo cubare ibi Herculem, ad aliud cubile ire pergit. quod cum ſenſiſſet mollibus ſtratum puellaribuſque deliciis aptius, ſtragula veſte ſenſim amota, dum libidine ardens manu palparet Herculem, vix dum hirti

corporis

corporis horrorem hauſerat, experrectus Hercules, manu rejectum, toto antro fuſum jaculat, quo prę ſtrepitu ſomno puella diſcuſſo lumina accendit. Lumine ergo Sylvano prodito, nudos, ac ſemiruptos vix attollens humo humeros, in ſylvas detruſus eſt: ea ergo ratione perpetuo execratis veſtibus, quibus tam turpiter luſus eſſet, eaſdem ſuis à ſacris procul abfore, conſtituit. Plerique hujuſce rei cauſam aſſignant, quod Romulo eadem ſacra celebrante, medioque Solis ardore corpus de more exercente, cum nunciatum fuiſſet, latrones prædas agere, ita ut erat, nudus accurrerit, comprehenſiſque prædatoribus, pecora abacta redemerit. Ejus facinoris, quod nudus geſſerat, perpetuum argumentum, corporum ea ſacra celebrantium, nuditatem eſſe placuit. Vtcunque ſe res habuerit, in tempora tamen uſque C. Iulii Cæſaris, hujuſcemodi obſervationem perveniſſe, conſtat. Ea enim ſacra, cum ſedens Cæſar dictator ſpectaret, atque inter eos, qui ſolemnia celebrabant, curreret M. Antonius, is qui poſtea triumvir fuit, ajunt, lauream coronam, cui diadema annexum eſſet, capiti Cæſaris imponere conatum fuiſſe. quod cum Cæſar moto capite rejeciſſet, ſtatuæ ipſius cunctis frementibus impoſuiſſe. De nomine vero

Lupercalium non etiam ſatis convenit. Pieriſque enim inditum hoc nomen, quod hujus invocatione lupi à ſtabulis arcerentur, viſum eſt. Alii templum ipſum, in quo hic deus colitur, Lupercal vocant, quocirca noſter Virgilius: (*Aeneid* 8.)

Et gelida (inquit) *monſtrat ſub rupe Lupercal.*

Eique loco à lupa Romuli nutrice, quod eo in loco Romulum & Remum parvulos educare reperta ſit, factum nomen Lupercalis putent. Nec deſunt, qui à Lycæo Arcadiæ monte, ubi præcipue ea ſuperſtitio præviguit, (quando quod nos lupum, illi λύκον vocant) Lupercal ipſum cognominatum arbitrentur. Præcipuam vero huic deo dicatiſque ei ſacerdotibus venerationem, ea ex parte tributam ferunt, quod quæ mulieres ex ſuis viris vel concipere, vel conceptos fœtus edere nequirent, ad Lupercos confugiebant. Quæ ubi loris ex tergore hirci ſectis nudos humeros cæſæ fuiſſent, è veſtigio gravidæ, aut effœtæ, efficiebantur. Hæc ſolemnia quinto decimo die Cal. Februarias celebrari, ut Ovidius in Faſtorum Libris (*lib.* 2.) refert, moris fuit. De Lupercis hæc habui, quæ dicerem, de Potitiis & Pinariis videamus.

CAP. II.

De Potitiis, & Pinariis, Sacerdotibus Herculis.

EAdem tempeſtate, Euandro Palatinū tenente, Herculem, Geryone interempto, per eadē loca mira ſpecie boum armenta abegiſſe commemorant. Ac cum prope Tyberim fluvium, qua, præ ſe armentum agens, trajeciſſet, loco ut herbido reficeret boves, ipſeque itinere defeſſus procubuiſſet, & eundem vino ciboque gravatum ſopor oppreſſiſſet; Cacus paſtor, loci accola, viribus ferox, captus pulchritudine boum, prædam avertere inſtituit; ac, ne, ſi eam prædam agendo in ſpeluncam compuliſſet, veſtigia ipſa eo quærentem dominum ducerent, averſus eximium quemque pulchritudine caudis in ſpeluncam traxit. At vero Hercules ad primam auroram ſomno excitus, cum gregem perluſtraſſet oculis, partemque abeſſe numero ſenſiſſet, perrexit ad proximam ſpeluncam, ſi forte eo veſtigia ferrent: quæ ubi omnia foras verſa videt, nec in partem aliam ferre, confuſus atq; incertus animi, ex loco infeſto agere porro armentum occepit. Inde cum actæ boves quædam, ut fit, ad deſiderium relictarum mugiſſent, reddita

incluſarum ex ſpelunca boum vox Herculem convertit. Quem cum vadentem ad ſpeluncam Cacus vi prohibere conatus eſſet, ictus clava, fidem paſtorum nequicquam invocans, morte occubuit. Euander, qui tum temporis ea, ex Peloponneſo profugus, auctoritate magis quam imperio regebat loca, venerabilis vir miraculo literarum, rei novæ inter rudes artium homines, venerabilior divinitate credita matris Carmentæ, quam fatiloquam ante Sibyllæ in Italiam adventum miratæ hæ gẽtes fuerant, concurſu paſtorum trepidantium, circa advenam manifeſtæ cædis reum excitus, poſtquam facinus facinoriſque cauſam audivit, habitum formamque viri aliquanto ampliorem auguſtioremque humana intuens, rogitat qui vir eſſet. Vbi nomen, patremque, ac patriam audivit: Iove nate Hercules, ſalve, inquit; te mihi mater, veridica interpres deûm, aucturum cœleſtium numerum cecinit, tibiq; aram hîc dicatum iri, quam opulentiſſima olim in terris gens Maximam vocet, tuoq; ritu colat. Dextra Hercules data, accipere ſe omen, impleturumque fata, ara condita, ac dicata, ait. Ibi tum primum bove eximia capta de grege, ſacrum Potitiis, ac Pinariis, quæ tum familię maxime inclytæ ea tenebant loca, dedit. Ac tum forte

ita evenit, ut Potitii, ut ait Livius, (*Lib. 1.*) ad tempus pręſto eſſent, iique extis potirentur, Pinarii, extis adeſis, ad cæteram venirent dapem: Inde inſtitutum manſit, donec Pinarium genus fuit, ne extis ſolennibus veſcerentur. Potitii ab Euandro edocti, antiſtites per multas ætates his ſacris præfuerunt, donec tradito ſervis publicis ſolenni familiæ miniſterio, Potitiorum ac Pinariorum genus omne interiit. Id enim Appius Claudius, cum eſſet cenſor, effecit hiſce familiis infenſus: ob idque ira deorum (ut creditur) luminibus orbatus eſt. Sed de his ſatis: jam de Sacerdotio Fratrum arvalium conſono etiam rationi temporum pauca videamus.

Cap. III.

De Fratribus Arvalibus Acca Larentia.

FRattres arvales, ut fruges ferrent arva, veteres coluiſſe Romanos, memoriæ traditum eſt. Hujus vero religionis Romulum ipſum, parentem urbis, auctorem extitiſſe reperio. Nam cum Acca Larentia, nutrix Romuli, corpore ſuo quæſtum in vulgus faceret, eoque pacto grandem pecuniam conſtipaſſet, ex duodecimque liberis quos ſuſceperat, unum

morte amiſiſſet, & Romulum in demortui locum adoptionis jure ſuſcepit, & decedens tandem populum Romanum inſtituit hæredem. Cujus liberalitatis regiæque affinitatis memor populus Romanus mulieris nomen in faſtis retulit, liberos Fratres atvales à ferendo, & ab arvis appellavit. Ex quo tempore ſacerdotium manſit Fratrum arvalium, hique duodecim numero fuiſſe dicuntur, eique ſacerdotio inſigne tribuit albas infulas, & ſpiceam coronam. His paucis de Fratrum arvalium ſacerdotio libatis, de Auguribus nonnihil inſpiciamus.

CAP. IV.

De Auguribus divinæ mentis internunciis.

EOdem fere tempore & diſciplina & religio augurandi ex Ethruſcis, penes quos ea diſciplina præcipua ac longe peculiaris fuit, ad Romanos commigravit. Virum enim quempiam, cujus nomen vetuſtate obſoleviſſe Naſo poëta ait, (*Faſtor.* 2.) aſyli (ut reor) alliciente inductione, exulem ex Ethruria Romam veniſſe perhibent. Cujus opera Romulum, Remumque uſos, cum de imponendo urbi nomine, una contenderent opinione doceri. quanquam M. Cicero in his

in his libris quos inſcripſit De Divinatione, (*lib.* 1.) etiam ipſum Romulum iſtam ipſam auguralem diſciplinam percalluiſſe aſſerit. A Numa vero, qui Romulo ſucceſſit, perpetuum ſacerdotii inſigne conſtitutum eſt. De ritu vero inaugurandi, ſi unum in caſum pleraque edixero, eadem ad omnes cæteros referri poterunt. Ea quidem, quantum ex veterum monumentis collegi, hujuſcemodi fuit obſervatio. Augur in arcem, ſive in editum quendam locum, inaugurandum ducebat, ſedere ſuper lapidem, meridiem verſus, jubebat, atque ad lævam ſedens, baculum in manu recurvum, quem lituum vocant, tenet. inde ubi, proſpectu in urbem agrumque capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occaſum determinat, dextras ad meridiem, lævas ad ſeptentrionem partes eſſe dicit. Signum, contra quod oculi conſpectum longiſſime ferunt, animo finit: tum lituo in lævam tranſlato, dextra in caput ejus, qui inauguratur poſita, ita precatur: *Iupiter pater, ſi fas eſt, hunc Numam Pompilium, cujus ego caput teneo, Regem Romæ eſſe, uti tua nobis ſigna certa ac clara ſint inter eos fines quos feci.* Tum peragit verbis auſpicia, quæ mitti vellet: quibus miſſis, Numa de templo (ita enim deſignatas lituo æthereas regiones vo-

cant) declaratus Rex deſcendit. Quam quidem declarandi ſeu inaugurandi Regis formulam, ad cætera quæque, ut dixi, trahi facile licet. Huic diſciplinæ peritia Actii Navii auguris permultum fidei auctoritatiſque acceſſit. Nam cum Priſcus Tarquinius aliqua, præter majorum inſtituta, inaugurato mutare, pleraque etiam de novo condere pergeret, negare Actius Navius, inclytus ea tempeſtate augur, inauſpicato ea fieri oportere. Quare ira regi mota, ludens artem (ut ferunt) Agedum, inquit, divine tu, inaugura, fieri ne poſſit, quod ego nunc mente concipio: cum ille, in augurio rem expertus, fieri poſſe, dixiſſet: atqui hoc animo agitavi, inquit, te novacula cotem diſciſſurum. Cape ergo & perage, quod aves tuæ fieri poſſe portendunt. Tum illum incunctanter diſcidiſſe cotem ferunt, ſtatuamque Actii Navii capite velato, quo in loco res acta eſt in comitio, in ipſis gradibus, ad lævam curiæ poſitam fuiſſe, cotemque eandem cum illa ipſa novacula in manibus, ut ejus rei etiam apud poſteros monumentum exiſteret. Auguriis ergo ſacerdotioque augurum, ut ait Livius (*lib.* 1.) itemque in libris de Divinatione Cicero, tantum auctoritatis venerationiſque acceſſit, ut nihil domi foriſque poſtea, niſi auſpicato, gereretur,

& ad

& ad viros ſapientia, nobilitateque primarios quoque id ſacerdotium deferretur. Et cum Tiberius Gracchus, pater Tiberii & Caii Gracchorum, comitia conſularia habuiſſent, dicerentque Ethruſci augures, rem in augurio experti, vitio Conſules creatos eſſe, Gracchuſque ut ineptos inſanoſque Ethruſcos inceſſeret, abiens in provinciam ſenatui reſcripſit: veridicos, non autem inſanos Ethruſcos eſſe, qui Cōſules præſentes vitio à ſe creatos dicerent. Nam cum ſe collegiſſet, meminiſſe ſe locū tabernaculo extra pomerium præter majorū conſuetudinem delegiſſe. Quamobrē abdicare ſe conſulatu compulſi ſunt. Vt autem veneratio huic ordini auctoritaſque, ita & numerus ipſe adeo crevit, ut collegium Augurū appellaretur. Nam cum ab initio tres tantum creari cœpiſſent, ex tribus ſcilicet tribubus, Rannenſium, Tatienſium, & Lucerum, & obtinuiſſet, cum mutaretur numerus, impari tantum numero creari, utcunque tamen id fieret, quatuor numero præter majorum conſuetudinem creari cœpti ſunt. Tandē cum plebs quorumlibet honorum partem ſuam in ſenatu, & in foro nacta eſſet, per Tribunos egit, ut ei ad Sacerdotia quoque velut ad cætera, curſus aperiretur. Idq; poſt multa certamina variaſq; ſeditiones obtinuit, ut ad

quatuor

quatuor ſcilicet patricios, quinque ex plebe addicerentur. Factumque hoc fuit M. Valerio & Q. Apuleio conſulibus. His de Auguribus dictis, de Flaminibus videamus.

Cap. V.

De Flaminibus, rei divinæ perpetuo addictis.

Flaminem Dialem primus Numa Pompilius Romæ Rex creavit, cum antea Reges, PontificumRegumque munera promiſcue obirent, ut de Priamo & Aenea apud Virgilium cernimus: *Rex* (etiam) *Anius* (ut idem Poëta ait *AEneid.* 1. *&* 3) *Rex idem hominum Phœbique ſacerdos* fuit. Idque etiam à minoribus tandem, ut à C. Cæſare, divo Auguſto multiſque deinceps principibus, quos Pontificatus Maximi titulis inſignitos videmus, obſervatum eſt. Cæterum Numa plures in urbe Romulo quam ſibi ſimiles reges fore ratus, qui relicta religionis cura, bellorum potius negociis diſtinerentur, ſacerdotes quos appellavit Flamines, qui rei divinæ jugiter addicti eſſent, cultui Deorum alligavit. Flaminem unum Iovi, quem Dialem vocant, Marti unum, Quirino unum. Dictus autem Flamen Dialis eſt,

ut

ut Varro ait, (2. *rerum divinar.*) quod in Latio capite velato erat, & caput filo lanæ præcinctum habebat; à quo Flamen quaſi filamen appellabatur. Dialis autem à Dijove, quod eſt, juvans deus. Cæteri Flamines ejus, cui præſident numini, decorantur titulis. Numa Dialem præſertim, inſigni veſte, curulique ſella adornavit. Hic ſolus, ut Varro ait, (*apud Gell. lib.* 10. *cap.* 15.) album habet galerum, vel ex eo quod maximus eſt, vel quod Iovi immolationem alba hoſtia fieri oporteat. Pleraque etiam huic pontificio jure tributa eſſe, Aulus Gellius (*d. cap.* 15.) in commentariis Noctium Atticarum ſcriptum reliquit. Equo enim vehi Flamines eſt religio. Item jurare Dialem fas nunquam eſt. Ignem è Flaminia, niſi ubi ſacrum eſt, efferri jus non eſt. Vinctum ſi ædes ejus introierit, ſolvi neceſſarium eſt; & vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atq; inde foras demitti debent. Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque in alia parte ullum habet. Si quis ad verberandum ducatur, ſi ad pedes ejꝰ ſupplex decubuerit, eo die verberari piaculum eſt. Capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non detondet. Capram & carnem incoctam, & hederam, & fabam, neque tangere Diali mos eſt, neque nominare. Propagines è vitibus altius præ-

tentis

tentis non ſuccidit. Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos eſſe oportet: & de eo lecto trinoctium non decubat: neque in eo lecto cubare aliquem fas eſt. Vnguium Dialis & capillorum ſegmina ſubter arborem felicem terra operiuntur: neque ad ejus lecti fulcrum capſam eſſe cum ſtrue atque ferto fas eſt. Dialis quotidie feſtalis eſt: ſine apice ſub dio eſſe licitum non eſt, ſub tecto utiliter etiam & à Pontificibus conſtitutum. Farinam fermento imbutam attingére fas non eſt: neque tunicam intimam, niſi in locis tectis, exuiſſe. ne ſub cœlo, tanquam ſub oculis Iovis, nudus ſit. ſpeculator enim aſtat deſuper, qui nos dieb⁹ omnibus actuſque noſtros proſpicit, à luce prima in veſperam. In convivió ſupra Flaminem Dialem haud quiſquam, niſi Rex ſacrificulus, accumbit. Matrimoniũ Flaminis, niſi morte dirimi, non eſt jus. Locum, ubi buſtum eſt, nunquam ingreditur. Sunt etiam nonnulla de jure Flaminicarum inſtituta, ut ſcribit Aulus Gellius, *(d. cap. 11.)* quæ, ne ſim longior, omitto: etenim ea videri apud illum facile poſſunt. Hos Flamines, cum ab initio conſecrantur, captos duci à patribus, velut ab hoſtibus, mos fuit. Totidem vero Flaminibus, quot deos colerent, uſos Veteres, M. Varro in his libris, quos inſcripſit

ſcripſit De Origine linguæ Latinæ, teſtis eſt. Vt Dialem, Martialem, Quirinalem, Vulcanalem, Furvialem, & Falacrum: & præterea complures. Quin ut noſtrorum inter Sacerdotum gradus nonnihil intereſt: ut Epiſcopum, Archiepiſcopum, Patriarcham & Metropolitanum: ita apud illos Flaminum, Protoflaminum & Archiflaminum, differentiam fuiſſe, idonei teſtes ſunt. Sed de his ſatis. Iam nunc de Virginibus Veſtæ videamus.

CAP. VI.

De Virginibus Veſtæ.

VEſtalis cultus originem, quemadmodum pleraq; alia, prim⁹ Numa Pompilius Romam intulit, etſi ejus initia uſque adeo vetera ſint, ut ex Trojanis ad Albanos, Ænea duce, longe antea commigraverint: cujus rei meminit noſter Virgilius (*Æneid. lib. 2.*) his verſibus:

Sic ait, & manibus vittas Veſtamque potentem
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Deæ huic Veſtæ, quam terram eſſe, eandemque deorum matrem volebant, perpetuo vigil ignis conſecrari ſolebat. Ejus obſervationi ac cultui pleræque virgines

nes, è primoribus patrum electæ, præfici; quarum negligentia, ſi forte ſanctus ignis fuiſſet extinctus, flagris à Pontifice Maximo cædi jubebantur, ut à P. Licinio Craſſo Pont. Maximo, in eam, quæ negligentius ignem cuſtodierat, Valerius in libro factorum ac dictorum memorabilium (*lib.* 1. *Tit. de ſervat. rel. cap.* 8.) ſcriptum reliquit. Inceſti vero crimine damnatam, vivam ſuffodi inſtitutum eſt. Virginem Veſtalem, ut Labeo Antiſtius (*apud Gell. lib.* 1. *cap.* 12.) ſcripſit, minorem quam annos ſex, majorem quam annos decem natam, negaverunt capi fas eſſe. Item, quæ non patrima ſit, nec matrima, neque lingua debili, ſenſuve auriũ diminuta, aliave quavis corporis labe inſignita ſit. Item, cujus parentes, alter, ambove ſervitutem ſervierunt, aut in negociis ſordidis verſantur: eamve, cujus ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationẽ mereri, ajunt. Item, cujus pater Flamen, vel Augur, aut Quindecévir ſacris faciundis, aut qui Septemvir epulonum, aut Salius eſt. Sponſæ quoq; Pontificis, & Regis ſacrorum filiæ, vacatio à Sacerdotio iſto tribui ſolet. Neq; ejus legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, conſtitutum eſt, ut Capito Atteius (*d. cap.* 12.) ſcriptum reliquit: & excuſandam ejus, qui liberos

liberos tres non haberet. Item, Edicto prætoris Virginem Veſtalem, & Flaminem Dialem jurare non cogi, ſæpe reſcriptum eſt. Verba prætoris hæc ſunt: *Virginem Veſtalem, & Flaminem Dialem*, ait prætor, *in omni mea juriſdictione jurare non cogam*. De eligenda autem virgine Veſtali, hæc Aul. Gellius (*d. cap.* 12.) ſcripta reliquit: Lege, inquit, Papia cautum eſt, ut arbitratu Pontificis Maximi viginti ex populo virgines legerentur, ſortitioque ex eo numero in concione fieret. Cæterum ea lex, inquit, vetuſtate, ut pleræque aliæ, exolevit, ſatiſque ei electioni fieri cœptum, ſi quis honeſto loco natus Pontificem Maximum adeat, offeratque ei ad ſacerdotium filiam, cujus, ſalvis duntaxat religionis obſervationibus, ratio haberi poſſit: gratiam enim Papiæ legis per ſenatum fieri ajunt. Hanc virginem à Pontifice Maximo capi, vel-ut ab hoſtibus moris fuit. Verba autem, quibus tum Pontifex utitur, hæc ſunt: *Sacerdotem Veſtalem ſacra facere, quæ jus ſit, pro populi Rom. Quiritibus, uti optima lege fuit, ita te Amata capio.* Amatæ enim nomine appellari omnes conſueverunt, quod ea, quæ prima capta eſt à Numa Rege, eo fuiſſe nomine perhibeatur. Simul atque igitur capta, & in atrium Veſtæ deducta eſt, ilico

ſine emancipatione, ac capitis diminutione, exit patriam poteſtatem, & jus teſtamenti faciundi adipiſcitur. In commentariis autem Labeonis, quos ſuper duodecim Tabulas compoſuit, ita hac de re ſcriptum reperitur: Virgo Veſtalis neque hæres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatæ quiſquam: ſed bona ejus tum redigi in publicum ajunt. Hæc de Virginibus Veſtæ: de Saliis videamus.

Cap. VII.

De Saliis, Martis Gradivi Sacerdotibus.

Inter cætera ſacrorum genera, inſtituta à Numa rege, à poſteris etiam in honore habita, id quidem in minoribus haud fuit, quod Marti ſcilicet Gradivo vovit. Duodecim enim ad hoc viros legit, quos à ſolenni ſaltatu, quo ſuis in ſacris uterentur, Salios appellavit. His alios duodecim Tullus Hoſtilius mox adjecit, cum, Romanis in aciem contra Fidenates eductis, Albani à Romanis per ſpeciem proditionis, duce Metio, defecêre. Datum autem his ſupra tunicam inſigne, æneum pectori tegumen, cœleſtiaque arma, quæ vocantur ancilia, portare, ac per urbem canentes carmina cum tripudiis ſolennique ſaltatu incedere: inſtitutumque, ut in fine

in fine omnium carminum ſuorum, Mamurium appellarent. Hunc Mamurium inclytum ea tempeſtate fabrum fuiſſe, & cum ancile cœlo lapſum eſſet, Numa Pompilio Quiritibuſque rem divinam agentibus, huic Mamurio negotium datum, complura huic ſimilia ancilia effingendi, tradunt. Quod quidem opus cum ille exquiſitiſſima abſolviſſet arte, obtinere utrum à ſe vellet poſtulare, artifici Numam obtuliſſe; nihil, quod ex eo peteret, non exhibiturum ſe; artificem vero non pecuniam ſed gloriam pro mercede petiviſſe, ut ejus nomen à Saliis in finem quorumlibet carminum recitaretur. idque per multa tempora in ſacris & comitiis, ut ait Livius, (*lib.* 2.) obſervatum eſt. Eo autem hujus ordinis ſacerdotum numerum creviſſe, ut & ad collegium & collegii Saliorum Magiſtrum redactum fuerit. Sed hæc de Saliis: de Pontifice Maximo videamus.

CAP. VIII.

De Collegio Pontificum, deque Pontifice Maximo.

PONtifices, ut pleraque alia ſacerdotia, ab ipſo Numa ortos, apud Livium ſatis conſtat: eoſdē diu, præterquam ex Patribus, creari non licuit. Fuerunt autem

ab initio hi numero quatuor: poſtquam vero maximorum quorumcunque honorum partem plebs tribuniciis rogationibus obtinuit, ad ſacerdotia quoque ſacroſanctaſque Poteſtates patere ſibi aditum voluit. Quatuor ergo alios creari ex plebe Pontifices placuit, M. Valerio & Q. Apuleio conſulibus. Omnibus unus præfectus fuerat à Numa Pompilio: iſque Pontifex Maximus appellabatur. Hic habet penes ſe ſacra omnia exſcripta exſignataque, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fieri debeant; ejuſmodique divinis in rebus, unde erogandæ pecuniæ ſumptus fieri oporteat, curæ Pontifici eſt: cæteraque omnia ſacra publica privataque ſcitis Pontificiis ſubjecta ſunt. Cum vero de religione deque ſacris diſſenſio eſt, populus illum conſulere pergit. Perutile illud fore ratus eſt Pompilius ejus ſacerdotii auctor, ne jus divinum negligendo, patrios ritus peregrinoſq; aſciſcendo, turbaretur. Nec cœleſtes modo cæremonias docere, ſed juſta quoque funebria placandoſque manes, ejuſdem Pontificis eſt. Apud eum quoque tabula eſſe dicitur, in qua Solis & Lunæ defectus, quoties lumini caligo fit, & anni menſiumque, ac Faſtorum ratio perſpicitur. Pontifices, ut Varro ait, Q. Mutius Scævola à poſſe & facere

facere appellatos eſſe, dicere ſolebat: ſed ea denominatio à M. Varrone haud ſatis probari videtur. Nam à ponte & facio potius appellatos putat, eo quod ab his primum pons ſublicius factus, ac ſæpe reſtitutus eſſe perhibeatur. De Pontificibus hæc repperi, quæ ſcriberem: jam nunc de Fœcialibus aliquid videamus.

CAP. IX.

De Fœcialibus.

FOecialis ſacerdotii, nuſquam apud Romanos vetuſtiorem uſum fuiſſe, quam Tullo Hoſtilio Romæ regnante, repperi: quem tamen ut ab Hoſtilio creatum non affirmaverim, ita ne quidem negaverim à Numa Pompilio, omnium religioſiſſimo rege, creari potuiſſe. Vtcunque id tandem fuerit, de nomine prius, quam de M. Valerio Fœciali, regnãte Tullo Hoſtilio, apud Livium *(lib. 1.)* mentio eſt. Fœcialis vero partes in eo verſabantur maxime, ut fidei publicæ inter populos præeſſet, neque juſtum aliquod bellum fore cenſebatur, niſi id per Fœcialem fuiſſet indictum. Cum enim pugnare deſitum eſſet, fœdere fides pacis conſtituebatur, quæ fœdera aliquando fidera appellata eſſe ab Ennio, quod fidei faciundæ cauſa introducta ſunt,

M. Varro teſtis eſt, Fœcialemque ipſum à fide & faciendo dictum eſſe, idem exiſtimat. Formula vero feriendi per Fœcialem fœderis, hujuſcemodi eſt: qua nulla (ut Livio (*lib.* 1.) placet) vetuſtior eſſe memoratur. Fœcialis, inquit, regem Tullum ita rogavit: *Iubeſne me, Rex, cũ Patre patrato populi Albani fœdus ferire?* Iubente Rege, *ſagmina*, inquit, *te Rex poſco.* Rex ait, *pura tollito.* Fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit: poſtea Regem ita rogavit: *Rex faciſne tu me regium nunſium Pop. Rom. Quiritium?* Rex reſpondit; *Quod ſine fraude mea Pop. Rom. Quiritium fiat, facio.* Fit ergo tunc fœdus, multiſque id verbis (quæ longo effata carmine non operæ eſt referre) peragit. Legibus deinde recitatis: *Audi*, inquit, *Iupiter, audi Pater patrate Pop. Albani, audi popule Albane, ut illa palam prima, poſtrema, ex illis tabulis, cærave recitata ſunt, ſine dolo malo, utique ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt. Illis legibus Pom. Rom. prior non deficiet. ſi prior defecit, publico conſilio, dolo malo: tum illo die Iupiter ita Pop. Rom. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque.* Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percutit. Eodem modo pars altera ſua carmina per ſuos Sacerdotes, ſuumque Dictatorem,

rem, peragit. Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur. Fœcialis haſtam ferratam, aut ſanguineam præuſtam, ad fines eorum, quibus bellū indicit, defert, nec minus puberibus tribus præſentibus hæc adjicit: *Quod populi priſcorum Latinorum, hominesque priſci Latini, adverſus populum Rom. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quod populo Romano bellum cum priſcis Latinis jus ſit eſſe, Senatuſque populi Rom. Quiritium cenſuit, conſenſit, conſcivit, ut bellum cum priſcis Latinis fieret, ob eam rem ego populuſque Rom. populo priſcorum Latinorum hominibuſq; priſcis Latinis bellum indico, facioq;.* Id ubi dixit, haſtam in fines eorum emittit. ex quo bellum juſtum intelligitur. Hæc de Fœciali: nunc de Patre patrato congruo loco videamus.

CAP. X.

De patre patrato.

PAtris patrati ſacerdotium, etſi apud Livium (*lib.* 1.) à Fœcialis haud differre videatur, aliquando etiam longe aliud fuiſſe appareat, tamen quod inter nomen hujus illiuſque, atque officium nonnihil intereſſe videatur, utique & de utroque ſeorſum ſcribere viſum eſt: utrum eſſet, his deſcriptis non certe officia immutaverim, ſed partes plures duntaxat

adſcripſerim. Patris patrati uſus eodem tempore, quo Fœcialis apud Rom. prodiit: nam & in feriendis à Fœciali fœderibus Patris patrati opera autoritasque exigebatur. Ad patrandum enim, id eſt, ſanciendum juramentum, ubi de fœderibus convenerat, admitti conſuevere. Creavit autem M. Valerius primus Fœcialis Sp. Fuſium primum Patrem patratum, eo bello, quod Tullus Hoſtilius cum priſcis Latinis geſſit, verbena caput capilloſque cingens. Alias præterea partes, ablata, ſcilicet, ab hoſtibus repetendi, Patri patrato dedit Ancus Martius, eum morem ab antiquiſſima Equicolarum gente repetens. Ejus rei formula antiquiſſima eſt hujuſcemodi: Legatus, idemque Pater patratus, ubi ad fines eorum venit, unde res repetuntur, capite velato (filum autem lanæ velamen eſt) *Audi Iupiter*, inquit, *audite fines*, (cujuſcunque gentis ſint, nominat) *audiat Fas: Ego ſum publicus nuncius Pop. Rom. juſte pieq; legatus venio, verbiſque meis fides ſit.* Peragit deinde poſtulata: inde Iovẽ teſtem facit: *Si ego injuſte impieq; illos homines, illaſq; res dedier Pop. Rom. mihique expoſco: tum tu patriæ compotem me nũquam ſinas eſſe.* Hæc cum fines ſupraſcendit, hæc quicunque ei primus vir obvius fuerit, hæc portam ingrediens, hæc forũ ingreſſus, paucis

cis verbis carminis cõcipiendiq; jurisjurandi mutatis peragit. Si non deduntur. quæ expoſcit, diebus tribus & triginta (tot enim ſolemnes ſunt) peractis, bellum ita indicit: *Audi Iupiter, & tu Iuno, ac Quirine, diique omnes cœleſtes, voſq; terreſtres, voſque inferni audite. Ego vos teſtor*, (populum illum, quicunque eſt, nominat) *injuſtos eſſe, neque jus perſolvere. Sed de iſtis rebus in patria majores natu conſulemus quo pacto jus noſtrum adipiſcamur.* Cum his nuncius Romam ad conſulendum redit. Confeſtim Rex, Dictator, Conſul, ſive quivis alius ſenatum habuerit, his ferme verbis Patres conſulit: *Quarum rerum, litium, cauſarum, condixit Pater patratus Pop. Rom. Quiritium Patri patrato priſcorum Latinorum, omnibuſque priſcis Latinis, quas res nec dederunt nec fecerunt, nec ſolverunt; quas res dari, fieri, ſolvi oportuit? Dic* (inquit ei, quem primum ſententiam rogat) *quid cenſes?* Tum ille, *Puro pioque duello quærendas cenſeo: Itaque conſentio conſciſcoque.* Inde alii ordine rogantur. Quandoque pars major eorum, qui aderant, in eandem ſententiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum, ut Fœcialis jactu haſtæ, ut dictum eſt, bellum indiceret. Sed de hoc ſatis multa: cum Rex Sacrorum paucis deſcribendus eſt.

Cap. XI.

De Rege Sacrorum.

Rex ſacrorum, qui & idem Rex ſacrificulus dicitur, creari cœptus eſt L. Iunio Bruto & M. Valerio primis conſulibus. Ejus creandi occaſionem dedit, quod, cum nuper exactis regibus pleraque ſacra à ſolis regibus obiri conſueta, regum exactione vacare viderentur, idque moleſte admodum populus ferret, utpote quod cultui divino regum exactione derogatum videretur, Sacerdotem creari placuit; quem, quo nihilo minus eidem auctoritatis ineſſet, regio nomine decórarunt, Regem ſacrorum appellantes. Subjecerunt tamen Pontifici maximo, ne ſi nullius ditioni fuiſſet ſuppoſitus, jam exacti reges, reducti eſſe crederentur. Quæ vero huic partes injunctæ ſacerdotio eſſent, non repperi. De his ergo hactenus: jam de Gallorum ſacerdotio nonnulla videamus.

Cap. XII.

De Gallis, Sacerdotibus Matris Deûm.

Gallos quidem Berecynthiæ, ſive illam Deorum Matrem dicere mavis, dedicavit antiquitas; eamque ſuperſtitionem, ut pleraſque alias, Phrygia Romam traduxit; & eo quidem tempore, quo

quo hujuſcemodi carmen ex libris Sibyllinis relatum eſt.

Mater abeſt; matrem jubeo Romane requiras.

Cum veniet, caſta eſt accipienda manu.

Hoc reſponſum cum diu torqueret Patres, (quæ enim mater eſſet, aut unde petenda, non ſatis reperire poterant) Pythii Apollinis oraculum conſultum misêre: miſſi hujuſcemodi reſponſa retulerunt, *Divûm, Apollo inquit, arceſſite matrem, quam Idæo quidem jugo reperietis.* Miſſi ergo in Aſiam legati, datũ negotium, ut perquiſitum ac tandem compertum deæ ſimulachrum Romam ducerent. Sed cum Attalus Rex Aſiæ, comperti à legatis ſimulacri trajectionem negaret, Romanis fruſtra jam abire parantibus, vocem ejuſdem, ut creditũ eſt, deæ auditam ferunt: *Ipſa*, inquit, *peti volui, Romamque, quod deorum omnium domicilium eſt, deduci.* Quo miraculo exterritus Attalus, Romanis ilico ſimulacri tranſlationem conceſſit. Mari ergo tranſvecta Romam, ut traditum eſt, dea: cum Tyberi navis ſimulacro onuſta vectaretur, omni genere hominum ex urbe prodeunte obviam cum carminibus ſacriſque, navem ſicco littori adhæſiſſe ferunt. Et cum omnis multitudo, funibus injectis, ſummo conatu adniteretur, nulla demum vi avel-

avellere hærentem valuit. Erat autem in turba matronarum Claudia Quincta Veſtalis Virgo præſtantiſſimæ formæ, cujus exquiſito habitu vultuque pleno illecebris, violatæ ejus virginitatis publica ſuſpicio circumferebatur. Procubuit ergo puella ad pedes ſimulacri, oranſque obteſtanſque deam, ſic inquit: *Læſæ virginitatis me ream criminantur: tuo, dea, teſtimonio, uti rem judices prout eſt, quæſo: ut ſi tuo damnata teſtimonio, dea, fuerim, admiſſa morte luam: ſin hac labe puram argueris, tum tu, caſtiſſima, caſtas manus proſequare, obſecro.* Vbi hæc dixit, reſte, qua ligata erat navis, manu accepta, navis puellæ parum admodum conantis tractum facile proſecuta eſt hoc pacto in urbem. Scipio Naſica ſolus dignus, cujus manibus tangeretur reciperetur que ſimulacrum, judicatus eſt. Datum ergo Scipioni negotium, ut templum deæ magnifice ſtrueret, & ejus cultui Sacerdotes dedicaret; quos, de more deæ vetuſto, ſpadones eſſe oportebat, non alio pacto ad id ſacerdotium legendos. Cujus quidem inſtituti hoc in cauſa fuiſſe commemorant: Dilexiſſe Cybelen puerum quendam Phrygium, dilectoque hanc conditionem adjeciſſe, ne caſtitate polluta admitteretur. puerum tamen nympham Sangaritidem de-

pe-

periſſe: & cum apud eam ſub arbore, ei nymphæ dicata, una quieſcerent, nocte dormientes, deam arborem cum ipſa nympha trucidaviſſe. adoleſcentem, metū fere exanimatum, in vicinum montem, cui nomen Dindyma eſt, confugiſſe, doloreque amentem, pudoreque admiſſi facinoris, membrum, quo deliquerat, abſcidiſſe. Hac ratione facti dea memor per eiuſmodi homines perpetuo ſibi miniſtrari voluit. Gallorum vero nomen, à flumine Phrygiæ vetuſto, quod templo huius deæ vicinum eſt, tractum ferunt; cuius, ut perhibent, fluvialis undæ ea vis eſt, ut potantes inſanire compellantur. Sed de Gallis ſatis: ad Duûmviros ſacrorum veniamus.

Cap. XIII.

De Duûmviris Sacrorum.

DVûmviri ſacrorum, quantum monumenta veterum legens conſequi valui, ſacris libris legendis, carminibuſque Sybillæ, fatiſque Pop. Rom. interpretandis præerant, & Apollini ſacri, aliarumque cæremoniarum antiſtites erant. Et quoties prodigia aliqua, magnos aliquos rerum eventus auſpicantia, emerſiſſent, lectiſterniis ad pulvinaria deorum factis, uti eorum minas averterent, ſuppliciis ſacriſ-

ſacriſque placarent. Eorum etiam ritu ſupplicationes pro rebus proſpere geſtis decernebantur. Hujus ſacerdotii nullam ante mentionem repperi, quã quo tempore ædes Caſtori, per filium Poſthumii ſecundi Dictatoris, qui tunc Duûmvir erat, dedicata eſt. Latino enim bello pater ipſe Dictator voverat. Cæterum cum multo tempore, duo ad hoc ipſum ſacerdotium viri creati eſſent, ac plebs de ſuo quoque corpore creare Conſules, cæteroſque magiſtratus pergeret, neque ad id ipſum ſatis virium eſſet, obtinuit tandem, ut qui Duûmviri in eam diem creati fuiſſent, Decemviri crearentur: quinque ex Patribus, totidem ex plebe allectis. Quare ex Duûmviris Decemviri appellari cœpti ſunt. De Duûmviris hæc habui: de Septemviris epulonum videamus.

CAP. XIV.

De Septemviris Epulonum.

SEptemviratum epulonum, quoniam, ut conjectari poteſt, genus eſſe ſacerdotii præſumitur, propterea quod apud A. Gellium (*lib.* 1. *cap.* 12) cum de vocatione Veſtalis ſacerdotii agit, Filiæ Auguris, Flaminis, Quindecemviri ſacrorum, Septemviri epulonum, ab hoc ſacerdotio excu-

excuſationem merentur : inter cætera ſacerdotia hoc ipſum ſubjunxit. Vtcunque id fuerit, quoniam nihil quicquam hac de re mediocris etiam fidei auctoritatiſque repperi, quod huic ordini officium commiſſum eſſet, auſus aſſerere non fui. Plinius tamen cum eſſet orationem habiturus, cum quaſi propter futuros aſtãtes tumeret, dixit: (*lib.* 11. *epiſt.* 11) *Stabat modo Conſularis, modo Septemvir epulonum.* Id vero ſatis teneo memoria, Romæ in pyramide quadrata, marmore ſtructa, inciſa eſſe verba hujuſcemodi.

OPVS. ABSOLVTVM. DIEB. CXXX
EX. TESTAM. C. CORNELII. TR. PL.
VII. VIRI. EPVLONVM.

Sed quoniam de iis nihil amplius reperire potui, ad ſecundi Commentarioli initium veniamus.

Andr.

ANDR. DOMINICI FLOCCI FLORENTINI

De POTESTATIBVS ROMANORVM

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

De magiſtratibus in univerſum,

QVæ ad Sacerdotia divinaſque Poteſtates pertinentia, ſtudio curaque multorum monumenta veterum legens, conſectari potui, ea potiſſimum adſcripſi. Quod vero Sacerdotia, divinas Poteſtates appellavi, haudquaquam ab humanitate videtur alienum eſſe: ut enim hi Magiſtratus, quibus humanarum rerum facultas arbitriumque eſt, rite Poteſtates appellantur; ita ea Sacerdotia, quibus divinarum rerum cultus commendantur, divinas Poteſtates nominare non iniuria eſt. Licet autem quandoque hoc in genere ſcriberem plura, vel ſtudiorum incuria, vel commentariorum paucitate, aut, quod ita ſe res habet, ut ne quidē plura inveniri poſſent, allegare non potui. Vti primũ ergo Commentariolum his paucis contentum facerem, viſum eſt. Si cui autem plura idem genus, aut longe peregrina legenti occurrant,

rant, profeſſo, hęc ipſa præſtare cõgruum videbatur eſſe; is pergratã mihi quidem allaturus rem, veniam dabit aut incuriæ meæ, aut penuriæ librorum: ei certe rei magnam ejus culpæ partem conceſſurus: Meum enim in hac ipſa lucubratione, præter aliquid orationis, rerum ferme nihil eſt. Ex his autem, quæ allegare potui, ſi cui aliqua fortaſſe non ſatis probabilia, vel à veritate diſſona videantur, is accuſet Livium, reprehendat Ovidium, Varronem, Ius civile, ac nonnullos alios, quibus ad hæc adminiculanda adiutoribus uſus ſum. Igitur de altera parte Commentarioli noſtri jam tempus eſt nobis, ut, quæ occurrunt, eadem ſubjiciamus. Et Regiam quippe poteſtatem cæteras omnes tempore anteiſſe Poteſtates, nemini dubium eſt, ab illaq; ipſa exordium factum eſſe nõ nullis facile videri potuiſſe. Mihi vero longe alia mens eſt: eum ſcilicet Regem, quo in uno omnes omnium poteſtates conſiſterent, ſingulari quodam Poteſtatis titulo non eſſe decorandum, ſive comprehendendum, in animum inducenti. Nam ſi Princeps ſingulari Poteſtatis titulo eſſet, præter eam ſolam, quæ apud eum eſſet, ac ne illam ipſam poſſet, ſatis ſcio, mandare; alteram ſane non poſſet. Cæterum, cum omnis R. P. ſumma uni adnitatur Regi, omneſ-

que quæ ubique ſunt Poteſtates ex uno rege, veluti ex uberrimo quodam fonte, manent, quis ejus poteſtatis titulo, qua de agere inſtitui, contineri Regem, vel Cæſarem, velut ſpeciei ſubeſſe genus exiſtimet? Hoc etiam ipſum dubitandi genus me offendit, de Dictatore ſcribere incipientem, numquidnam Poteſtatibus Dictatorem ipſum adſcribendum putarem. Magiſtratũ enim dici, qui ipſe Magiſter pop. Rom. dicitur, quo omnes, ut ita loquar, magiſtrantur Magiſtratus, à quo nulla provocatio ſit, à quo uno omnes omniũ poteſtates Regis ſimilitudine exordium trahunt, nulla ratione concludi poſſe videbatur. Sed cum eam poteſtatem ultra ſex menſes retineri poſſe, lege prohibitũ eſſet, haud pura ſuprema poteſtas, quæ legis imperio ſubjiceretur, juſta ratione, videri poterat: qua ratione, Dictatorem Poteſtatuum numero adſcribendũ eſſe, viſum eſt: Nam quæ auctore populo Rom. collata, ac lege circumſcripta eſſet poteſtas, eodẽ auctore abrogari poſſe videbatur. Senatoriam vero dignitatem, quam poteſtatem, ſi ſingulos ſenatores conſideremus, potius appellarim: Sin vero omnium ſenatorum conſilium circumſpiciamus, fortaſſis poteſtas omnium poteſtatum Regiæ, aut etiam Imperatoriæ, perſimilis apparere poſſit:

Quip-

Quippe quod & Reges omnes, & Dictatores, ac tandem etiam Cæſares, quam auctoritate Patrum, ſingula quæq; decernere, nihil ſibi exiſtimarint antiquius. Sin vero cum ſingulis ſenatoribus mandari poteſtas poſſit, neque, quod ſenator ſit, novæ gerendæ poteſtati impedimento eſt, ſingularem poteſtatem non eſſe, ſed dignitatem ſenatoriam, conſequens eſt. Cum vero Tribuniciam poteſtatem, cui ſenatoria decreta excutere jus poteſtatis fuit, animadvertimus: cur Senatum inter Poteſtates, aut, ut dixi, dignitates non habendum dicamus, non equidem intelligimus. Sed quoniam de Magiſtratibus agim⁹, aliiq; omniū Magiſtratuum majores, alii vero minores ſint; qui majores, quive minores eſſent, paucis animadvertendum eſt: qua in re meis verbis opus non eſt, dum Aulus Gellius (*lib.* 13. *cap.* 14.) pleraque è M. Meſſalæ auguris libris nobis ſuppetat. cujus verba hæc ſunt: Patriciorum auſpicia in duas poteſtates diviſa ſunt. maxima ſunt conſulum, prætorum, cenſorum: neque tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut ejuſdem poteſtatis ſunt; ideoque collegæ non ſunt cenſores conſulum, aut prætorum. Prætores collegæ conſulum ſunt: ideo neque conſules, aut prætores cenſoribus, neque cenſores conſulibus,

aut prætoribus turbant, aut retinent auſpicia. At cenſores inter ſe, rurſus prætores conſuleſque inter ſe, & vitiant, & obtinent auſpicia. Prætor etſi collega conſulis eſt, neque prætorem, neque conſulem jure rogare poteſt; ut quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora obſervatum eſt. Et ut in Commentario XIII. C. Tuditani patet: quia imperium min⁹ prætor, majus habet conſul; & à minore imperio maj⁹, à majore autem collega jure rogare non poteſt. Nos, his temporibus prætores prætore creante, veterum auctoritatem ſumus ſecuti, neq; his auſpiciis in comitiis fuimus. Cēſores æque non eodem rogātur auſpicio atque conſules & prætores. Reliquorum vero magiſtratuum minora ſunt auſpicia: ideo illi majores, hi minores Magiſtratus appellantur. Majores centuriatis, inquit, comitiis, minores curiatis ac tributis fiunt. Ex omnibus his Meſſalæ verbis, inquit, manifeſtum fit, qui ſint minores Magiſtratus, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam eſſe prætorem conſuli docet, quod etiam eodem auſpicio creantur. Majora autem auſpicia dicuntur habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quam aliorum. Eundem præterea Meſſalam eadem de re ita ſcribere, idem ait A. Gellius. *(ibid.)* Conſul ab omni-

omnibus Magiſtratibus & comitiatum & concionem avocare poteſt: prætor & comitiatum & concionem uſquequaque avocare poteſt, niſi à conſule: Minores Magiſtratus nuſquã, neque comitiatum, neque concionem avocare poſſunt. Ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is recte agit: quoniam bifariam cum populo agi non poteſt, nec avocare alius alii poteſt, ſi concionem habere volunt, uti ne cum populo agant, quamvis multi Magiſtratus ſimul concionem habere poſſint. Ex his verbis Meſſalæ, manifeſtum eſt, aliud eſſe cum populo agere, aliud concionem habere: Nam cum populo agere, eſt rogare quid populum, ut quid ſuffragiis ſuis aut jubeat, aut vetet. Concionem autem habere, eſt verba facere ad populum ſine ulla rogatione. His igitur de Magiſtratibus in univerſum viſis, jam de Senatoria dignitate, ſive illam poteſtatem appellare mavis, quoniam & auctoritate & vetuſtate ferme omnes alias excellit, primum videamus.

Cap. I.

De Senatoribus.

Senatorum originem à Romulo inſtituiſſe, nemo ambigit. Quippe qui Vrbis parens ac conditor; quoniam novam civitatem viribus & robore juvenum aſ-

ſtatim ab ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus eſt, ſi eamdem conſilii ope fulciſſet: ex primoribus patrum, qui tunc aderant, civibus, centum numero, elegit, quos ab honore Patres, ob ætatem Senatores appellavit: ut apud Lacedæmonios Senes appellari eos, qui ſummum quendam magiſtratum gerunt, Cicero ait. (*In Catone, ſive De Senectute.*) Qui vero ex his primoribus centum patribus geniti ſunt, Patricii nuncupati ſunt. Hunc ordinem mox Tullus Hoſtilius explevit, Alba à ſe diruta, Albaniſque in Vrbem inductis. Tum Iulios, Servilios, Quintos, Geganios, Curiatios, Clœliosque in Senatores accepit. Exactis autem Regibus Brutus conſul, exhauſtum bonis viris ſenatum intuens, primores equeſtris ordinis adſcribi in ſenatores operam dedit, illoſque Conſcriptos Patres appellavit: ex quo tempore, patrum conſcriptorum appellatio locum habere inſtituit. Penes hos quidem, ſenatores, ſemper totius Reip. ſumma enixa eſt, ut ne Reges quidem, Conſules, aut Dictatores, aut alius quiſpiam Magiſtratus, inconſulto Senatu quippiam moliretur: adeo, ut cum Tarquinius Superbus pleraque præter Senatus auctoritatem decerneret, tunc demum, amiſſo regio nomine, tyrannus appellaretur. Senatores vero tripli-

triplicis ordinis fuiſſe reperi. alii enim Patricii, alii Pedarii, nonnulli vero Conſcripti appellabantur. Patricii ſunt hi maxime, qui ex centum illis patribus, à Romulo lectis, geniti ſunt. Conſcripti vero ſenatores hi, qui regum, conſulum, cenſorumve decreto in ſenatum lecti ſunt. Pedarios autem ſenatores variis rationibus appellatos invenio: alii enim, quod hi non haberent ſententiæ dictionem in ſenatu, ſed in aliorum ſententias pedibus irent, dictos Pedarios putant: alii, quod plerique, qui magiſtratus curules eſſent adepti, ſella curuli in ſenatum veherentur; qui vero pedibus iter facerent, Pedarii nominarentur. M. autem Varro (*Apud Gellium lib. 3. cap. 18.*) equites quoſdam eſſe ait, quibus, amplioribus magiſtratibus functis, nondum tamen à cenſoribus in ſenatores lectis, non eſſet jus dicendæ in ſenatu ſententiæ, cum tamen in ſenatum venire liceret; Sed quas ſententias principes dixerant, in eas diſcedebant. De ordine vero ac ratione conſulendi ſenatus, quæ uſquam reperi; ea potiſſimum adjiciam. Aliquando, eum primo rogari mos fuit, qui princeps in Senatu à Cenſoribus poſitus fuerat, nonnunquam vero, ut hi prius rogarentur, qui Conſules deſignati eſſent, inſtitutum eſt. Cicero autem in eo libro, quem

 inſcri-

inſcripſit Catonem majorem, ſive De Senectute; tantum aliquando ſenectuti honoris tributum ſcribit, quod ut quiſque natu grandior eſſet, ita prior in Senatu ſententiam rogaretur. Vſu tandem introductum eſſe dicitur, ut quem Conſul ipſe rogaſſet, is prior ex ſententia verba faceret: alium tamen, quam conſularem virum, rogari fas fuiſſe, negant. Ex qua tamen conſuetudine C. Iulius Cæſar, in eo conſulatu quem geſſit cum M. Bibulo, hos duntaxat viros extra ordinem rogaſſe dicitur, M. Craſſum, Cn. Pompeium, & M. Catonem: Poſt M. Craſſum, Cn. Pompeium, ubi filiam ſibi in matrimonio collocavit, rogare primum cœpit. Cum vero M. Catonem rogaret, atque id, de quo conſulebatur, è Repub. minus fore duceret, longioreque proinde oratione uteretur, qua omne ferme tempus, quod eſt habendo ſenatui, tereret: Cæſar viatorem vocavit, Marcumque Catonem, quoniam finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem trahi juſſit. Cato cum imperio pareret, ſenatus conſurrexit, & ad carcerem proſequebatur. Cujus rei quaſi invidia motus Cæſar deſtitit, atque emitti Catonem juſſit. De modo autem habendi ſenatus, M. Varro, rogatu Pompeii, librum edidit, cum ille primum Con-

ſul cum M. Craſſo fuiſſet deſignatus. Creditur, quia foris militia ad eam ætatem occupatus, vellet civilis conſuetudinis, cujus expers erat, fieri peritior. Sed eum librum in ipſa Varronis ætate periiſſe, idem ipſe in epiſtola ad Oppianum ſcribit. Qua in epiſtola multa ſcribere Varronem id genus, A. Gellius in commentariis Noctiũ Atticarum refert, (*lib.* 14. *cap.* 7.) primumq; ille ſcriptum fuiſſe, per quas perſonas haberi ſenatũm liceret: nominat Dictatorẽ, Conſules, Prætores, Tr. Pl., Interregem, Præfectum Vrbi: neque ullis aliis jus fuiſſe ſenatum frequentem fieri jubere, aſſerit. Addit deinde extraordinario jure Tribunos militares, qui pro Conſulibus eſſent. Itẽ Decemviros, quibus imperium conſulare tũ eſſet. Item, Triumviros Reip. cõſtituendæ cauſa creatos, conſulendi ſenatum jus habuiſſe. De Præfecto autem urbi Latinarum, utrum ſenatum habere liceret, non ſatis convenire ait: qui licere negant, quod ne ille quidem ſenator ſit, proinde jus dicendæ in ſenatu ſententiæ non habeat, in rationem adducunt, ea quod ætate, quæ nondum ſenatoria ſit, fiat. M. autem Varro, & Atteius Capito, jus eſſe Præfecto urbi ſenatus habendi ajunt. (*ap. Gell. l.* 14. *c.* 7. *&* 8.) quandoquidem & Tribunis Pl., quanquam non

eſſent ſenatores, ante Atinium plebiſcitum jus Senatus habendi eſſet. Scripſerat etiam de interceſſionibus, illis videlicet jus intercedendi fuiſſe, qui vel ea poteſtate, vel majori eſſent, iis, qui ſenatuſcōſultum, aut plebiſcitum, vel aliud decretum rogarent. De loco habendi ſenatus, aut ſenatuſconſulti rogandi, niſi in locis per augures conſtitutis, quæ templa appellabantur, haberi, rogarive potuiſſe negabat. Vnde & curia Hoſtilia, & Pompeia, & poſt Iulia, cum profana ea loca fuiſſent, templa per augures ſunt conſtituta, ut in iis ſenatuſconſulta more majorum juſta fieri poſſent. De tempore vero habendi ſenatus, ita diſſeruit. Ante exortum, inquit, ſolem, aut poſt ejus occaſum, ſenatuſconſultum irritum eſſe. Opus etiam cenſorum fuiſſe, per quos & quo tempore factum eſſet ſenatuſconſultum animadvertere. De ætate autem ſenatoria, etiam adoleſcentibus ſenatorum ſenatum aliquando ingredi licuiſſe, veterum monumenta legentibus apparet. Quo minus vero tandem in ſenatum illi ætati venire liceret, Papirii prætextati factum in cauſa fuit, ut Valerius Maximus in libro Factorum ac Dictorum memorabilium ſcriptum reliquit. Tunc igitur conſtitutum, ne cui paucioribus xxv. annis nato ſenatum ingredi liceret,

ut apud Plutarchum in vita Magni Pompeii. Idem apud jus Civile Romanorum, quo nos etiam hoc tempore utimur, facile conſpicari licet. Qui vero ſenatum habiturus eſſet, auſpicari primo, atque immolare hoſtiam debere, idem Varro (*Apud Gell. d. cap.* 7.) cenſebat. Docuit etiam, de divinis rebus, prius quam de humanis, ad ſenatum eſſe referendum. Item Senatuſconſulta duobus modis fieri, aut per diſceſſionem, ſi conſentiretur; aut, ſi res ardua eſſet, per ſingulorum ſententiam. De pignore quoque faciendo, de multa irroganda ſenatori, qui, quo tempore in ſenatū venire debuit, non interfuerit. Quoniam vero ad ſenatorum familiam pertinet, ſenatoriarum perſonarum appellatione etiam uxores contineri decretum eſt. Adoptivos autem filios, etſi ante, quam patres in ſenatū eſſent ducti, ſeſe in adoptionem dediſſent, ſenatorios eſſe placuit. Si quis autem ex Patriciorū ordine, plebeio homini ſe in arrogationem dederit, Patricium tamen manere; Iure (*L. ſenatoris filium. D. de ſenat.*) cautum eſt: quā legem ea tempeſtate nullam fuiſſe arbitror, cum P. Clodius, vir patricius, quo tribunicia poteſtate fungeretur, qua adverſum Cicer. factione uteretur, plebeio homini ſe adoptandum tradidit. Contra ſenatorū filiæ, niſi quæ ſenatoriis homi-

hominibus nuptui traditæ ſunt, clariſſimarum fœminarum nomine non continentur. Senatoris vero filium à patre emancipatum, etſi filii nomen Iure Civili amittit, ſenatoriam tamen retinere dignitatem creditur. Poſthumi autem, quamvis poſt patris mortem naſcuntur, ſenatorii tamen homines appellantur. eum vero, qui, poſtquam pater ſenatu motus eſt, concipitur & naſcitur, non eſſe ſenatoris filium, Proculus & Pegaſus opinantur. Si quis vero ante conceptus fuerit, quam ejus pater ſenatu moveretur, non nocebit filio caſus patris, quominus ſenatoris filius eſſe cenſeatur; ſed ſi pater, antequam conciperet filium, ſenatoriam dignitatem amiſerit, ac deinde deceſſerit, filii autem in avi ſenatoris poteſtatem reciderint, etſi non quaſi ſenatore patre nati videantur, ſenatorii tamen cenſebuntur. Mulieres autem ſenatoribus primo, deinde inferioris ſortis hominibus matrimonio collocatæ, clariſſimarum fœminarum ordinis non ſunt. Itaque impetrare pleræque à Principibus ſolent, ut nuptæ iterum inferioribus viris, in ſenatoria nihilominus maneant dignitate: ut dicitur divum Antoninum Auguſtum Iuliæ Mammeæ conſobrinæ ſuæ indulſiſſe. Senatores vero ſenatorio ordine amotos, quamvis capite

non

non minuantur, & civitatem retineant, judicare tamen, ac teſtimonium dicere, prohibet lex Iulia repetundarum. De Senatoribus hactenus: dehinc de Tribunis Celerum pauca ſubjiciam.

CAP. II.
De Tribunis Celerum.

TRibunos Celerum primus Romulus creaſſe fertur, cum tres equitum centurias, quarum opera in omni Reipubl. diſcrimine uteretur, deſcripſit. Eas centurias, Ramnenſium, Tatienſium, Lucerum appellavit: Ramnenſium à Romulo; Tatienſium à Tito Tatio Sabino; Lucerũ vero denominatio, ut Livio (*lib.* 1.) placet, incerta eſt. Quod autem ternos his præfecit viros, quos ex tribus delegit tribub⁹, Tribunos nominavit. Fuiſſe autem equites numero trecentos ajunt, eo quod ex ſingulis curiis, quæ triginta tantum erant, decem aſciverit. Quod vero celeriter accurrere eos voluit, ſi quando Reſpubl. illorum opera indigeret, appellari Celeres voluit. Sunt etiam qui à Celere quodam, qui primus iis ordinibus à Romulo præfectus fuerit, Remi interfectore, hoc nomen inditũ eſſe opinentur: ut Ovidius in libro Faſt. (4.) ſignificare intelligitur. Satis ergo de Tribunis Celerũ dictum ſit; de Quæſtoribus videamus.

CAP. III.

De Quæſtoribus.

QVæſtoribus creandis origo vetuſtiſſima eſt, & ante omnes pæne Magiſtratus inſtituit. Gracchanus autem quiſpiam, cujus ſupra memini, in eo libro, quem De Poteſtatibus ſcripſit, ipſum etiam Romulũ & Numam duos habuiſſe quæſtores, quos non ſua voce, ſed populi ſuffragio creatos, ſcriptum reliquit. Cæterum, ut Romulum quæſtores habuiſſe, non uſquequaque notum eſt: ita, Tullum Hoſtilium regẽ quæſtores habuiſſe, conſtare inquit. Quod vero publicæ quærendæ pecuniæ propoſiti eſſent, appellatos Quæſtores ajunt. Quæſtorum vero, partim ærarii & urbanæ pecuniæ curam agere; provincias partim exigendis vectigalibus ſortiri; plerique (ut ille Gracchanus dixit) epiſtolis in ſenatu legendis occupari, iique nuncupari Candidati Principis ſolebant. Nonnunquam autem maleficia conquirere, Quæſtoribus negotio traditum eſt; ex quorum exercẽdis quæſtionibus, Quæſtores dictos fuiſſe, M. Varro (*Apud Gell. lib.* 13. *cap.* 13) opinari videtur. Quæſtores, ut fere omnes reliquos Magiſtratus, tam plebeios, quam patricios, promiſcue creari obtinuit: quæ poteſtas, quoniam minoribus adſcribitur,

tur, neque prehenſionem, neq; vocationem habet: & quemadmodum privati, in jus ad Prætorem vocari ſolent. Eadem gerendorum honorum, dicendæque in ſenatu ſententiæ, initium fuiſſe perhibetur. (*Sequentia de Quæſtoribus parricidii, non ſunt in manuſcripto Exemplari.*) Etiam quia de capite civis Romani, injuſſu populi, non erat permiſſum Conſulibus jus dicere; propterea Quæſtores conſtituebantur à populo, qui capitalibus præeſſent rebus. Ii appellabantur Quæſtores parricidii, quorum & meminit lex XII. Tabularum. Hæc de Quæſtoribus: jam de Interregis officio videamus.

CAP. IV.

De Intreregia Poteſtate.

ROmulo ergo humanis jam rebus ſubducto, fluctuantibuſque Patrum animis, quo pacto Rempubl. procurarent, quem in demortui Regis locum ſuffecturi, aut quo tandem pacto eſſent, ne nova multitudo ſine Rege ac duce vagaretur, ac vicinorum tandem irritatis animis, urbem, rectore vacuam, vis aliqua externa adoriretur, difficultati rerum conſulere rati, centum Patres, decem decuriis factis, ſingulos ex ſingulis legunt, qui ſummæ rerũ præeſſent. Ex iis unum, qui

cum

tia habebantur. His ergo de Interrege dictis, de Duûmviris Capitalibus videamus.

CAP. V.

De Duûmviris Capitalibus.

SI Duûmviratus Capitalis repetere originem voluerimus, ab uſq; Tullii Hoſtilii Regis temporibus erit repetenda. Is enim bellum cum Albanis geſturus, copioſam è caſtris aciem eduxerat. Tum Metius Suffetius, Albanorum Dux, Regem Romanum ad colloquium vocavit. Vbi in conſpectum venerunt, diu de conditionibus pacis inter eos agitatum eſt. Hanc tandem pactionem inierunt: Erant n exercitu Albano trigemini fratres, qui Curiatii appellabantur, ut hi cum trigeminis Horatiis Romanis ferro decernerent: utrius exercitus victores eſſent, s populus alteri cũ bona pace imperitaet. Armati ergo, hinc Horatii, illinc Curiatii, in campum prodeunt; diu vario Marte pugnant. ad extremum tres Curiatii, atq; ii quidem omnes ſaucii, duos x Horatiis obtruncant, tertio integro elicto. Iuvenis ergo integer corporis nimique viribus, ne ſi ſtando triplices tari ictus non poſſet, ambire campum ſtituit. Ex Curiatiis qui validior erat,

metu exanimatum fugere ratus, proſequi illum, ægre licet, pergit. Horatius, ubi alterum longe ab aliis eſſe cernit, Curiatium aggreditur, parumque validum facile obtruncat. Accurrentem fratri ferre auxilium, primo illo etiam infirmiorem, & vix ſuſtinētem arma, facilius occidit. Tertium gravi vulnere, metuque graviore, minore negotio confodit. Iuveni igitur Horatio, omnium conſenſu, glorioſiſſimus triumphus decernitur. Triumphanti ergo, cum omne genus hominum, tum Horatia ſoror, venit obviā. Hæc Horatia alteri, ex Curiatiis forte deſponſa fuerat; quæ ubi conſpexit occiſi nuper à fratre viri pendentes ab haſta exuvias, lamentis & fœmineo ejulatu complebat omnia: cujus rei indignatione perculſus Horatius, ratus publicam lætitiam turbaſſe, gladio per pectus ſororis acto, ſororem interfecit. Triumpho ergo acto, Horatius ad Regem trahitur, in carcerem conjicitur: ergo omnium ſententia Horatium capite damnabat: ſed recens tam inſignis facti memoria permultum favoris à Rege ipſo potiſſimum ſibi vindicabat. Dilationem ergo judicii Rex quæritans, tum primum Duûmviros creat, quæſtionem Horatii ab ſe ad illos rejicit. Quid plura? Duûmviri plectendum capite Horatium pronun-

nunciant: ſed Horatius ab ea ſententia populum appellat. Res ad populi judicium rejicitur. Tum ergo ſenis, orbique trium liberorum parentis lachrymis & pro concione orationibus, actam inſignis actæ rei memoriam, reum juvenem populus abſolvit. Tum ergo Duûmviris Capitalibus initium eſſe cœpit: unius tandem collegæ augmento Triumviri facti ſunt. Quod vero capitalibus quæſtionibus præeſſent, & carceris reorum capitalium cuſtodiam agerent, Capitales appellati ſunt: cujus etiam Magiſtratus in damnatione M. Manlii Capitolini opera uſum Pop. Rom. Livius (*lib. 6.*) meminit. Eorundum interventu triumvirorum in eos, qui cum L. Catilina in Rempubl. conjuraverant, animadverſum eſt: ut meminit Salluſtius (*In bello Catil.*) Sed de his ſatis multa: de Præfecto Vrbi jam videndum eſt.

CAP. VI.

De Præfecto Vrbi.

DE Præfecto Vrbi nuſquã antea quicquam repperi, quam de Sp. Lucretii, patris Lucretiæ, præfectura: non tamen alios Reges, præter Tarquinium Superbũ, Præfectos Vrbi creare potuiſſe, negaverim. Quo ſeſe res vertat, cũ Regibus pro-

ficiſci opus foret, penes Præfectum Vrbi ſumma rerum relinquebatur. Vbi autem imperium propagatum eſt, totius Italiæ juriſdictio ad Præfectum Vrbi delata eſt. Omnia enim crimina, quę per totam Italiam admittebantur, ut epiſtola D. Severi ad Fabium Cilonem cautū eſt, Præfectura Vrbis ſibi vendicat. In initio vero ejus epiſtolæ, ita ſcriptum eſſe perhibetur. Cū Vrbem noſtram fidei tuæ commiſerimus, &c. Quicquid igitur intra Vrbem admittitur, ad Præfectum Vrbi videtur pertinere. Sed & ſi quid intra centeſimum lapidem admiſſum fuerit, Præfecti Vrbis notio erit. Si ultra centeſimum lapidem admiſſum fuerit, Vrbis Præfecti notio non erit. Audiet ſervos, qui ad ſtatuas confugerint, aut qui de dominis conquerantur, quod de ſuo peculio empti, non manumittantur. Audiet patronos egentes, & qui ſe ægros eſſe dicunt, deſiderantque ſibi à libertis ſuffragium impendi. Relegandi etiam deportandique in inſulam, poteſtatem Præfectus hujuſmodi obtinet. Si quis autem ſervum ſuum in uxorem ſuam adulterium commiſiſſe aſſerat, apud Præfectum Vrbi erit audiendus. Neque eſt alienum ab ejus poteſtate, ut coram ipſo interdicta, quod vi aut clam, exerceantur. Solent item ad Præfectum Vrbi tutores curatoreſque remitti,

mitti, qui male in tutela curave verſati fuerint, quique graviore animadverſione, quam ut ſuſpectorum crimen incurrant, indigent, ſeu quos probari poſſit, datis muneribus tutelam occupaſſe, ſeu accepta mercede operam dediſſe, quo minus idoneus tutor alicui aſſignaretur, vel conſulto circa edendũ patrimonium ipſius, quantitatem minuiſſe, ſive evidẽti fraude pupilli bona alienaſſe. Id quoque injunctum eſt huic Magiſtratui à divo Severo, ut mancipia tueatur, ne proſtituantur. Curare præterea Præfectus Vrbi debet, ut nummularii probe ſe gerant, circa ſuæ profeſſionis negotia obeunda, temperentque ab iis, quæ leges non admittunt. Si autem patronus contemni ſe à ſuo liberto docuerit, aut contumelioſum ſibi libertum queratur; ſive ſe convicium ab eo paſſum, liberoſve ſuos, vel uxorem, aut quid huic ſimile, objectũ fuerit, Præfectus Vrbi adiri ſolet, & pro modo querelæ corrigere eum, aut comminari, aut fuſtibũs caſtigare, aut ulterius procedere in pœnam ſolet. Quod ſi delatum ſe à liberto, aut contra ſe cum inimicis conſpiraſſe doceat, etiam metalli pœnam in eum Præfectus conſtituet. Cura etiam rei macellariæ omnis, juſto ut pretio veneat, ad officium Præfecti pertinet, & ideo forum boarium, ſua-

 rium,

rium, piſcarium, & olitorium ad ejuſdem Præfecti curam pertinet. Ad tuendam quoque popularium quietem, diſpoſitos ſtationarios milites habere debet, curareq; ut ſibi, quid ubique agitur, per delatores renuncietur. Poteſt etiam Vrbi interdicere, negotiationi, profeſſionibus, advocationibus, & foro, ad tempus, & in perpetuum. Sed cum multo tempore Præfectus Vrbi creatus fuerit, demum illius ditione deleta, & ad prætorem tranſlata, Latinarum feriarum duntaxat cauſa creari cœptus eſt. Et cum cæterorum omnium Magiſtratuum fora quieſcerent, ſoli Præfecto Vrbi Latinarum cognitio relinquebatur. Hoc viſum eſt, ut de Præfecto Vrbi Latinarum ſubjicerem: ne quis alteram Magiſtratus ſpeciem eſſe arbitraretur. Pleraque, quæ ad Præfecti ditionem pertinere videbantur, de induſtria omiſi: nam tempus viſum eſt, ut de Conſulibus agerem.

Cap. VII.

De Conſulibus.

Conſularem poteſtaté Regiæ poteſtatis exemplo accerſitam fuiſſe, vetuſtatis monumenta declarant. Exactis enim Regibus, duo viri creari ſunt, quibus præter quam quod annuum imperium datum

datum eſt, nihil aliud immutatum eſt. Itaque lictores, & trabeam, cæteraque Regum inſignia retinuere. Quod autem conſulere Reipubl. deberent, Conſules appellavere. Injunctumque, ut omnium quæ è Republica fore arbitrarentur, diligenter curam agerent. Primi Conſules poſt exactos Reges fuere L. Iunius Brutus & L. Tarquinius Collatinus. Brutus cum collega egit, ut penes alterum duntaxat faſces forent; ne, ſi penes utrumque populus conſpexiſſet, duplicatum terrorem ex uno ad duos Reges quereretur. Duodecim erant numero lictores, qui cum faſcibus cuique conſulum ſecures præferebant. Quem numerum lictorum elegiſſe Romulum ferunt, eo quod duodecim vultures in Aventino monte, cum auguriis cum fratre contenderet, inſpexit. Nonnullis autem atque idoneis auctoribus, hæc, ut pleraque alia, ſcilicet apparitores, ſellam curulem, togam & prætextam, ab Ethruſcis finitimis populis aſciviſſe, veriſimilius videtur. Ethruſcos, ſcilicet, cum duodecim populis conſtarent, Rege communiter creato, ſingulos unum lictorem Regi exhibuiſſe. Lictores autem à ligando dictos exiſtimant, quod quem conſules prehendi ligarique juſſiſſent, præſto ad parendum eſſent, & venientes

Conſulibus obviam, de equo deſcendere juberent. Iunio autem Bruto, altero ex primis Conſulibus, in bello extincto, cum ſolus P, Valerius in Conſulatu remanſiſſet: (hic enim in Tarquinii Collatini locum ſuffectus erat, quod ille ob inviſum Tarquiniorum genus, ſe conſulatu abdicare compulſus eſſet) ut ſunt mutabiles vulgi animi, in ipſum non invidia modo, ſed ſuſpicio etiam cum atroci crimine oborta eſt: Et cum conſul advocata concione ſe expurgaſſet, auctor eſſe inſtituit ferendæ legis, ut adverſus omnes Magiſtratus eſſet provocatio. Tũ igitur Conſularis auctoritas Regia poteſtate longe inferior eſſe cœpit, ac libertatis jacta ſemina mirum in modum coaluiſſe viſa. Conſules, niſi ex patribus, creari, quod apud alios auſpicia non eſſent, religionẽ fore creditum aliquando eſt. Profligato tandem Gallico bello (eo ſcilicet, quo T. Manlius torque hoſti Gallo, quem ſingulari certamine occiderat, detracto, Torquati cognomen ſibi poſteriſque ſuis clariſſimum dedit) aſſiduis tribuniciis ſeditionibus victi, alterum ex plebe Conſulem creandum conceſſere. Primus autem de plebe conſul L. Sequacius creatus eſt: & cum antea Tribunos militum, qui pro Conſulibus eſſent, ex ſuo quoque ordine creari plebs obtinuiſſet, ſæpenumero

crea-

creationi tribunorum conſularis poteſtatis intermiſſio occurrit; adeo, ut duobus aliquando, nonnunquam pluribus, ſæpe etiam paucioribus annis Conſulare imperium vacaverit. De conſtitutione vero Conſularis poteſtatis, illud vulgo compertum eſt: habitis videlicet per cōſules, ſive alterum duorum, ſive per Interregem, aut Dictatorem, comitiis, (quæ tribuum centuriarumque conventu ac ſuffragiis conſtant) & in campum Martium accitis, qui conſulatum petituri ſunt, in campum deſcendunt, atque eo, quod tunc candidis veſtibus induti ſunt, Candidati vocantur. In quem igitur populi ſuffragia, conſularibus habitis comitiis, auſpiciiſque rite peractis, concurrebant, is erat Conſul deſignatus. Sed quoniam de comitiis habuimus mentionem, non incongruum eſt, hic nonnihil ex iis, quæ ad nos uſque pervenerunt, adſcribere. Comitiorum enim alia Calata, alia Tributa nuncupantur. Calata vero dicta ſunt, eo quod calari, id eſt, vocari per lictorem ſolebant: Ea vero in Centuriata, & Curiata dividuntur. Curiata ex curiis, quæ triginta numero erant, & omne genus civium continebant, per lictorem curiatim vocabantur. Centuriata vero per cornicinem ex cenſu & ætate acceſſebantur. Tributa vero ex omnibus re-

gionibus Vrbis ac tribubus (ut reor) nuncupata conſtabant. Centuriata autem intra pomerium fieri nefas erat, quia exercitum (ut ferunt) extra Vrbem imperari oporteat, intra Vrbem imperari jus non ſit. Propterea Centuriata in campo Martio haberi, quod exercitum imperari præſidii cauſa ſolitum ſit. Ilud prætera neceſſarium: Conſulatum petentibus, ut per ſe ipſos comitiis intereſſent: per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur. Quod etiam præſcribendis cæteris Magiſtratibus obſervatum animadvertere eſt. Eam præterea poteſtatem, qua de agimus, & filii familias, & ſui juris conſtituti conſequuntur, ſeque ipſos apud ſe ſua auctoritate emancipandi facultas eſt. Tandem etiam inſtitutum, ut qui Conſules fierent, ipſo jure abſque emancipatione à patriæ poteſtatis vinculo liberarentur. Sed de Conſulibus ſatis: jam de ſumma Dictatoris poteſtate, quæ colligere potui, deinceps adjiciam.

Cap. VIII.

De Dictatore.

Dictatorem Albanos prius quam Romanos habuiſſe, quippe qui Metium Suffetium habuerunt, teſtis eſt T. Livius,

vius. (*lib.2.*) Apud Romanos vero primus Dictator factus eſt T. Largius, primum Conſul: quo anno, quibusve conſulibus, non ſatis conſtat. Illud vero liquet, Latino Sabinoque bello impendente, ſexaginta populis in Romanos conjuratis, concitante Octavio Mamilio Tuſculo, Tarquinii Superbi genero, quem tum penes exulabat, Dictatorem Romæ creari inſtituiſſe. Ea ſumma quidem apud Romanos poteſtas fuit: à qua nec provocandi jus fuiſſe, & animadverſionem in caput cujuſcunque civis Romani, totiuſque Reipubl. ſummam ditionem penes ipſum habuiſſe, veterum ſcripta teſtātur. Lictores & univerſa Regum inſignia Dictatori attribuere. Quod autem ſummum ei in populum jus, ſummaque poteſtas fuit, Magiſter populi cognominatus eſt: ex quo factum, ut qui poteſtatem aliquam de publico haberet, utpote illam quæ è ſuprema Dictaturæ poteſtate ortum duceret, Magiſtratus, velut à candido candidatus, appellaretur. Dictator haud alio pacto creari conſuevit, quam cum vis aliqua major de improviſo oborta, ingentem urbi cladem minitari videretur. Prius non niſi ex Patribus, velut pleraque alia, Dictatorem legi fas fuit: tandem, ut cætera quoque, id ipſum immutatū eſt. Bello enim,

quod

quod Pop. Rom. cum Tarquinienſibus, Faliſciſque geſſit, primus de plebe Dictator creatus eſt C. Martius Rutilius, qui & ipſe Magiſtrum equitum etiam de plebe hominem C. Plancium dixit. Hunc Magiſtratum, quoniam quam ampliſſimus eſſet, non niſi ſex menſibus retinere licuit, quod vero futuros dictare Magiſtratus ſolitus ſit, appellatum eſſe Dictatorem, M. Varro ait. Hujus etiam prætextu Magiſtratus, L. Sylla, ac deinde Iulius Cæſar Rempubl. oppreſſere, tyrannidis inviſum atque infame nomen evitare cupientes. De Dictatore ergo, quantum per veterum diſquiſitionem licuit, diximus: de Magiſtro equitum animadvertamus.

Cap. IX.

De Magiſtro equitum.

QVales Tribuni Celerum apud Reges, tales ferme apud Dictatores Magiſtri equitum fuere: & ut Dictatori ſummum jus in populum fuit, ita in omnes milites & accenſos, Magiſtro equitum fuiſſe, traditum eſt. Primus Magiſter equitum Sp. Caſſius fuit, à T. Largio primo Dictatore creatus. Id demum officii fuit Magiſtri equitum apud Dictarores, quod tandem Præfecto prætorii apud Cæſares.

His

His ergo paúcis de Magiſtro equitum contenti, de Tribunis plebis videamus.

CAP. X.

De Tribunis plebis.

TRibunis plebis creandis initium fuit ſeceſſio plebis à Patribus in montem Sacrum facta. Tranſacto enim bello, hinc Volſcorum, illinc Æquorum atque Sabinorum, cum ex promiſſis Patrum ferendæ legis, de liberanda à nexibus fœneratorum plebe, ſpes certis quibuſdam judiciis verſaretur, quæ tamen quadam calumnia ac nimia luſione protrahi videretur à Patribus, M. Valerio Dictatore creato, qui ad populares ſeditiones comprimendas, ingenſque gerendum bellum mitteretur; cumque pro plebe, ad ferendam legem intercedere cœpiſſet, & quod ſe & blebem fruſtrari videret, Magiſtratu ſe abdicaviſſet; accederetque ad indignationem plebis, quod Patres plebis animos à ſeditionibus avertere rati, ſub prætextu ſacramenti conſulibus præſtiti, novo bello cogere, ad militandum, adnitebantur: Plebs permoleſte id ferens, in montem Sacrum, qui eſt trans Anienem, tertio ab Vrbe miliario, ſeceſſit. Quod cum ingentem trepidationem incuſſiſſet Patrib⁹, (quonam enim modo urbem

urbem omnium militum robore exhauſtam, ſi qua vis belli aliqua ex parte irrepſiſſet, tutari Rempubl. facultas dabatur) Menenium Agrippam, ſummæ ea tempeſtate auctoritatis virum, plebi charum pariter ac Patribus, legatum ad componendam popularem ſeditionem decernunt; qui gravi uſus oratione, apologum de conſpiratione membrorum contra ventrem induxit, quemadmodum nihilominus ſibi quam ventri ea conſpiratio cladem attulerit. qua uſque eo delinivit plebis animos, ut illius opera pacem cum Patribus iniverit. In cujus pactione fœderis convenit, uti plebeios in urbe Magiſtratus obtinerent. Duos ergo Tribunos tum habere plebs cœpit, A. Virginio & T. Vetuſio Conſulibus. Alia rurſus ſeceſſione tres additi, Appio Claudio, & T. Quintio conſulibus. Mox quinque item alii, conſulibus M. Horatio Pulvillo, & Q. Minutio. Hoc pacto decem Tribunis in plebem Romanam fuit juriſdictio. Tribunorum vero demum eum in modum crevit auctoritas, ut quicquid Senatus decreviſſet, ita demum ratum haberetur, ſi Tribuni approbaviſſent. Stabant ergo in veſtibulo curiæ, ubi habebatur ſenatus (templum enim ingredi non licebat) & quæcunque ſenatus decreviſſet, Tribunis animadvertenda perferebant-

rebantur, ut ſi è Republica fore viderentur, approbarent; cætera ad arbitrium rejicerent: tum quæ ſenatus conſulta approbaſſent, T. literam in tergo adjiciebant, haud alio quidem pacto rata judicatum iri. Sed de Tribunicia poteſtate, ſi latius patere quiçquam nobis voluerimus, Labeonis Antiſtii juris peritiſſimi extat ſententia: cujus verba quemadmodum apud Aul. Gellium *(lib. 13. cap. 12.)* ſcripta repperi, ita ipſe adſcripſi. In quadam, inquit, epiſtola Attei Capitonis ſcriptum legimus, Labeonem Antiſtium legum atque morum Pop. Rom. juriſque civilis doctum apprime fuiſſe: ſed agitabat, inquit, hominem libertas quædam vecors uſque eo, ut divo Auguſto jam Principe, & Rempubl. obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus inveniſſet. Ac deinde narrat, quid idem ipſe Labeo, per viatorem à Tribuno plebis vocatus, reſponderit. Iuſſit eum, qui miſſus erat, ad Tribunos redire, eiſque dicere, jus eos non habere, neque ſe, neque alium quenquam vocandi, cum moribus majorum, Tribuni plebis prehenſionem haberent, vocationem non haberent. Poſſe igitur eos venire, & prehendi ſe jubere, ſed vocandi abſentem jus non habere. Idque

etiam apud Varronem in libro rerum humanarum ſcriptum aſſerit idem Aul. Gellius. (*ibid.*) Qui ſane Varro, cũ Triumvir eſſet, aſſerit ſe à Tribunis plebis vocatum non iſſe; & cùm Tribunus plebis eſſet, vocari neminem juſſiſſe. Maximæ vero partes Tribunorum in interceſſionibus extitere (id quidem eſt, vim à cæteris Magiſtratibus prohibere fieri) haud minores in legibus ad populum ferendis, quæ plebiſcita appellantur. In quibus ſane rogandis, patrum intereſſe nulli admodum jus fuit. Quinetiam in provinciis proconſulatibus aſſignandis: ut videre apud Plutarchum in vita M. Catonis, maxime in tribunatu P. Clodii, licet. Illud etiam obſervatum eſt inter Tribunos, ut ſi cæteri omnes unam rem probaſſent, unus vero id prohibuiſſet, plus cæteris quidem omnibus in ea prohibitione polleret, & reliquos omnes facile impedire poſſet. Sed de Tribunicia poteſtate hactenus: jam de Proconſulari hic pauca videamus.

CAP. XL

De Proconſulari poteſtate.

DE hac quidem poteſtatis ſpecie, nihil quicquam prius reperi, quam bello à Pop. Rom. cum Æquis infeliciter geſto, maxi-

maximoque terrore urbi illato. Tum enim Conſul, qui in urbe remanſerat, quo celerius delectum facere poſſet, Proconſulem creavit, qui obſeſſo collegæ auxilium ferret. Creatus eſt igitur Proconſul T. Quintius A. Poſthumio Albo; & Sp. Furio conſulibus. Quod vero pro ipſis Conſulibus mitterentur, eorumque vice functuri eſſent, Proconſules appellati ſunt. Iis Magiſtratibus cætera quidem Conſularia inſignia conceſſa ſunt, præterquam quod ſex duntaxat lictoribus uti injunctum eſt. Qua tempeſtate, non ordinaria quidem, ſed delegata juriſdictione Proconſul (de quo agimus) utebatur: quamvis poſtea uſu evenit, ut propria huic Magiſtratui juriſdictio competere inſtituerit. Propagatis enim imperii finibus, compluriumque & ingentium bellorum adminiſtrandorum cura exorta, obſervari cœptum, ut quo quique anno Conſules fuiſſent, ſequenti Proconſules remanerent, & varias provincias cum imperio ſortirentur. De finibus autem Proconſularibus, quæ nanciſci potui, ea breviter ſubjiciam. Poteſtatem ſuam Proconſul, niſi in ea provincia, quam eſt ſortitus, exercere non poteſt; quamvis voluntariam (ut ajunt) juriſdictionem ubique exerceat. Ea eſt: auctoritatem manumittere, ſervos ſuos apud

F ſe vo-

ſe volentibus, aut ſe adoptandos dare, paſſim præſtare. Contentioſam vero juriſdictionem, præterquam in provincia, tractare non poteſt: nec quicquam in ea provincia negotiorum exoritur quin ad Proconſulis adminiſtrationem pertinere ſoleat. Sin autem fiſcalis cauſa inciderit, melius faciet ad Procuratorem Cæſaris deferre. Si uxorem ſecum in provinciam duxerit, (quod non feciſſe decetius putabitur) eaq; deliquerit, in eam ipſam animadvertet. Obſoniis dono miſſis, ut prorſus abſtinere non debet; ſic in accipiendis modum ſervare: valde enim inhumanum eſt, à nemine accipere; paſſim vero, viliſſimum; & penitus, avariſſimum. Ab aliis vero rebus dono miſſis, omnino abſtinere Proconſulem oportet. Item ab emptionibus omnium rerũ, præterquam victus quotidiani cauſa. Lites vero, quæ ſerioſa excuſſione animadverſioneque indigent, ſummatim pertractare ac diffinire non debet. Quæ cognitionem exactiorem non deſiderant, ut obſequium parentibus à liberis, & patronis exhibeatur à libertis, ſummatim animadverſa pronunciare poterit. Parum autem obſequentes patronis ſuis libertos, cum verbis paulo atrocioribus exterreat, tum etiam fuſtium caſtigatione coërceat, abſque judicii ſane ac fori

ſtrepi-

ſtrepitu. Non habentibus autem advocatum obinopiam, ſeu adverſarii potentiam, ultro exhibeat: ac denique univerſa expediat, quæ mero (ut ajunt) imperio aſſignari ſolent. Id enim ſignificat, gladii poteſtatem in facinoroſos quoſque animadvertendi habere. Sed quoniam negotiorum provincialium multitudinem per ſe ipſum obire Proconſulum perdifficile eſt, Legatum Proconſules habere ſolent: de cujus poteſtate & officio pauca videnda ſunt.

CAP. XII.

De Legatis Proconſulum.

SOlent Proconſules, ob rerum gerendarum in provincia multitudinem, Legatos ſtatuere, qui non propria quidem, ſed mandata juriſdictione utuntur; quos, priuſquam in provinciam pervenerint, ſibi ſubſtituere non poſſunt. Si quid autem Legato occurrat, cujus rei gravitas exactiorem diligentiam exigat, ad Proconſulem remittere Legatus debet. Neque enim animadvertendi, coërcendi, ſeu atrociter verberandi, Legato licentia eſt. Iudices tamē litigantibus, tutores etiam pupillis dare poteſt: cuſtodiarumq;, quæ per provinciam in ſtationib⁹ diſpo-

ſitæ ſunt, ſolet Proconſul Legato cognitionem commendare; nec prius, quam è provincia Proconſul diſcedat, Legatum dimittere conſuevit. Et ſi diem ſuum obierit in provincia Proconſul, ita demum ſibi mandata negotia exiget, ſi res integra non inveniatur. Sin vero abeſſe à provincia Proconſulem fortaſſe contigerit, cauſas etiam, quæ animadverſionem exigunt, delegabit. His igitur de Legato Proconſulis viſis, de Ædilibus jamdudum videamus.

CAP. XIII.

De Ædilibus.

Ædilitatem plebeiam pro vetuſtiſſimo Magiſtratu habeo, &, utrum ante Tribunos plebis creari cœperint, ambigo. Moveor, quod ab exactis Regibus, ad ſeceſſionem in Sacro monte factam, plebs, maxima quidem pars Pop. Rom., tanto tempore abſque aliquo in Repubilca Magiſtratu, à quo tueretur, extiterit. Quin apud Livium (*lib. 3.*) haud multo poſt Tribunos plebis creatos, peſtilenti quodam tempore, cum & Conſulum alter obiiſſet, alter vero ægram animam traheret; apud Ædiles plebeios, & Conſularem & Tribuniciam poteſtatem, & tandem totius Reipublicæ ſummam

mam reſediſſe, conſtat. Non quod illos tunc primum creati cœptos appareat, ſed quod longe antea creatos eſſe potuiſſe facile ſit. Creſcentibus autem plebeis opibus, ita ut etiam Dictatores ac Pontifices de ſuo quoque corpore præſtarent, tum Patres, multoties certamine à plebe victi, duos Ædiles plebeios ex Patribus creandos pervicerunt. Nam cum Ædilibus plebeis ludos faciendos, ſolenneſque pro ordinibus in concordiam redactis dies in Faſtis referendos mandarent, negarentque ſe id facturos eſſe Ædiles plebis, conclamatum eſſe à juvenibus patriciis dicitur: ſe id honoris deorum immortalium cauſa, libenter acturos, ut alii Ædiles fierent. Quibus cum ab univerſis gratiæ actæ eſſent, Senatuſconſultum factum eſt: ut duos viros ex Patribus, qui Ædiles forent, Dictator populum rogaret, Patres comitiis actores fierent. Duo ergo Patricii Ædiles creati ſunt, Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Sed duos tandem Ædiles creatos alios à Iulio Cæſare, qui, quoniam frumento præeſſent, Cereales appellati ſunt, apud idoneos invenio auctores, Ædiles, à ſacrarum ædium quam gerebant cura appellatos. Curules vero ii qui ex Patribus creati ſunt, quoniam ſella curuli veherentur, cognominati ſunt. Plebeii vero &

Cereales jam adeo manifeſto cognomine ſunt, ut interpretatione noſtra non egeant. Ludos inſtituere, qua impenſa, quibuſve in ſpectaculis fierent, ad Ædilium partes pertinebat. Id etiam erat haud leve Ædilitatis munus, ut ſua quiſque Ædilis fact⁹ impenſa, ludos pro modo patrimonii ac dignitatis ſuæ celebrandos curaret: cujus inſtituti M. Cicero, in iis libris quos De Officiis inſcripſit, cum de ſua, & Magni Pompeii ædilitate meminit, locuples teſtis eſt. Aſconius autem Pedianus, (*In Orat. Cic. contra L. Piſo. in fin.*) Pompeium Ædilem creatum, theatrum, quod ſumma impenſa ædificaverat, magnificentiſſimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerit, dedicaſſe ait. Id etiam in argumẽtis comœdiarum, quibus nomina Ædilium, qui ludis præfuerant, adſcripta ſunt, facile eſt animadvertere. Locorum autem diſcretio, & cuilibet ordini pro dignitate aſſignatio, Ædilium muneris eſt. Val. Maximus in libris Dictorum ac Factorum memorabilium (2.) ſcripſit, Attilium Seranum, & L. Scribonium Ædiles, ſenatus ac plebis loca ſecreviſſe. Quod ſi ſervum quiſpiam, aut jumentum morboſum, aut vitioſum, pro integro ſanoque venum dederit, edicto Ædilium emptori ſuccurritur. Quod vero cloacæ publicæ, &

aquæ-

aquæductus, cæteraque ædificia lauta, munda, integraque & expedita aſſervarentur, Ædilium officium eſt. Denique quicquid rerum vitioſarum pro ſincero, fractum pro integro uſquam veniſſet, Ædilitio edicto redhiberi ſolet. De Ædilibus hæc habui, quæ dicerem: de Decemviris pauca videamus.

CAP. XIV.

De Decemviris, legum ferendarum cauſa creatis.

DEcemviris ſummam poteſtatem ineuntibus, Magiſtratus omnes, qui Rempubl. gerebant & regebant, exolevêre: quibus creandis, hoc in cauſa fuiſſe perhibetur. Plebe enim quotidianis ſeditionibus, tum ob creandos de plebe Magiſtratus, tum ob ferendam legem de ſolvendo à nexibus fœneratorum, ſæpe etiam de connubio, ut nubere liceret plebi cum Patribus, nonnunquam ob ferendam legem Agrariam, divina ſimul humanaque omnia miſcente, & tandem communes quaſdam leges ferri petente, ne quis eſſet invidiæ locus, leges extraneas accerſiri placuit. Miſſi ergo tres Athenas ſunt legati, qui inclytas leges Solonis ſcriptas ferrent: jura etiam & mores aliarum civitatum noſcerent.

Ii fuere, Sp. Poſthumius Albus, A. Manlius. & P. Sulpitius Cametinus. Legati igitur anno tertio, quam receſſerant, leges ſcriptas referunt: pro quibus ſane cenſendis, promulgandiſque centuriatis comitiis (quod, ut ſanctiores eſſent, fieri oportebat) Decemviros creant, qui ſuo arbitratu leges promulgarent. Ii fuere, Appius Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius, Aul. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius. Placuitque, ne ab horum poteſtate eſſet provocatio. Penes alterum vero, ut ſors ferret, quoaduſque omnem numerum pervaſiſſent, certis diebus lictores forent. Eodem ergo anno Decem Tabulas edunt, poteſtatem inſpiciendi omnibus faciunt: edicunt, agitent ſecum omnes, ſi quid emendari, ſuppleri, minuive opus eſſe cenſeant, omniũ ſe ſententias æquo auditurος eſſe animo. Poſtquam ſatis emendatas eſſe apparuit, decem tabulis ſcriptas leges centuriatis comitiis perferunt, ac ſimul ſe magiſtratu abdicant. Cum vero rumor percrebuiſſet, duabus aliis tabulis jus Pop. Rom. plenum & abſolutum fore, iterum, habitis comitiis, alii Decemviri ſubrogati ſunt. Tum Appius, (Claudius) cui comitia habere datum fuerat, ſeſe contra jus faſque Decemvirum creat. Collegę fuere, M. Cor-

M. Cornelius Maluginenſis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius Vibulanus, Q. Petilius, T. Antonius Merenda, Ceſo Duellius, Oppius Cornicenſis, M. Rabuleius. Operæ pretium eſt audire, quam ii Decemviri per ſpem ac libidinem dominandi, omnem Reipubl. ſpeciem deleverint. Idibus Maiis coinivere Magiſtratum, cum duodenis ſinguli faſcibus forum complevere. Neque enim ad rem pertinere, demi ſecures, quando abſque provocatione creati eſſent, interpretabantur. Decem ergo ſe, Regum inſtar, primo conſpectu præbuiſſe ferunt. Incredibile eſt enim quantum ea ſpecies urbi terroris injecerit: Neque ſuus urbem feſellit timor. Primum cum abſtinere à Patribus cœpiſſent, in humiliores libidinem crudelitatemque exercebant. Hominum, non cauſarum toti erant, ut apud quos gratia potius, quam æqua vim judicia haberent. Domi contrahebant, pronunciabant in foro. Si quis collegam appellaſſet, ab eo, ad quem appellaviſſet, ita diſcedebat ut pœniteret prioris decreto non ſtetiſſe. Opinio etiam fuit, fœdus clam inter eos jurejurando ictum, ne comitia haberent, perpetuoque Decemviratu poſſeſſum ſemel obtinerent imperium. Hac conditione jam major anni pars proceſſerat, & duæ tabulæ ad decem

alias adjectæ fuerant, nec aliud quicquam ſupererat, niſi ut cẽturiatis comitiis perſerrentur. Hoc peracto, cum laberetur annus, nullaq; comitiorum mencio haberetur: & quãvis anni exactione factos privatos plebs obſtreperet, ac libertatem prorſus amiſſam conquereretur, eo illi nihilo minore faſtu, ac petulantia abutebantur. Sed hos urbanos inter ſtrepitus, cum nunciatum eſſet bellum à Sabinis Æquiſve impédere, paululum intercedit. Habito enim delectu, Decemviri, armato exercitu, in bellum prodeunt. Dum bellum vario eventu geritur, Appius Claudius Decemvir qui gerendis rebus urbanis remanſerat, plebeiæ virginis, cujus amore deflagrabat, ſtuprandæ conſilium capit. Pater ejus L. Virginius, qui tum honeſtum ordinem in caſtris ducebat, Icilio cuidam, tribunicio viro, puellam deſponderat. Hanc virginem forma egregiam cum Appius primũ prece ac pretio pellicere tentaſſet, parumq; ſibi ſuccedere cuncta cerneret, ad crudelẽ ſuperbamque vim animum convertit: M. Claudio clienti negotium dat, ut coram ſe, pro tribunali ſedente, puellam in ſervitutem aſſerat: cæteros omnes, qui in libertatem aſſerant, rejecturum promittit. Opportunitatem ergo nactus M. Claudius, libidinis miniſter, tranſeunti per forũ puellæ ſce-

læ ſceleratas manus injecit, ſervam ſuam, ſervaque natam appellans, ac ſequi ſe puellam jubet: Cunctantem vi abſtractu- rus eſſe videbatur, cum ad clamorem raptæ, nutriciſque, fidem Quiritium implorantis, multitudinis concurſus factus eſt: Iamque à vi tuta eſſe videbatur. Tum Claudius nihil eſſe opus tumultu ait, ſe jure graſſari; ſi non crederent, ſe ad tribunal ſequerentur. Cum ad tribunal ventum eſt, petitor apud argumenti auctorem agit, puellam domi ſuæ natam furtoque ſubtractam, in domum Virginii pro filia eſſe ſuppoſitam. Interim dominum ancillam ſequi, quod ita æquitas dictaret interloqueretur. Compoſuerat ita ſe facturum Appius Claudius, ne ſine cauſæ cognitione pronunciare in ſervitutem videretur. Tum advocatis puellæ intercedentibus, patrem Reipubl. cauſa abeſſe, iniquum de liberis abſentis agi, cæteraque hujuſmodi allegantibus: Icilius vir, & Numitorius avus ſuperveniũt. Icilium autem, ut erat vir acer, multa intrepide vociferantem, Appius per lictorem ſubmoveri juſſit. Sed cum ille conſtantiſſimo animo reſiſtere pergeret, ac multitudinis concurſus ingens fieret, Appius, ne exortus tumultus, novandi res occaſionem faceret, vades de virgine in poſterum diem ad judi-

cium

cium ſiſtenda dari juſſit. Interea patrem acceſſunt nuncii. advolat in urbem pater, ac prima luce ſordidatus filiam obſoleta veſte, cum aliquot matronis ſecum in forum ducit. Vociferatur, opem ferant. lamentatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, idem puella ac matronæ faciunt. Adverſus hæc omnia, Appius obſtinato animo tribunal aſcendit, vindicias ſecundũ ſervitutem decrevit. Quod decretum cum ingentem admirationem incuſſiſſet, ac M. Claudius iret ad comprehendendam virginem, tunc pater intentans in Appium manus, Icilio, inquit, non tibi, Appi, filiam meam deſpondi: ad nuptias, non ad ſtuprum educavi. ſed, quæſo, patrio dolori ignoſcas, ſi quid ſum in te invectus inclemẽtius. Sinas ergo coram virgine me nutricem percunctari, quid hoc rerum ſit: ut ſi falſo pater ſim, re comperta, æquiore hinc animo diſcedam. Seductam ergo filiam, percunctandi prætextu, rapto è taberna lanii cultro, filiam interemit. Quid multa? rei indignitate pariter omnes commoti, in forum concurrunt. Appius autem ut tumultuari cœptum videt, quo vitæ conſuleret, obvoluto capite effugit. Plebs ergo, recuperandæ libertatis occaſione nacta, arreptis armis, duce Virginio in Aventinum recedit. Nec minus Icilius in

caſtris

caſtris militum concitat multitudinem, plebiſque urbanæ exemplo, decem Tribunos militares creant, ingentique cum exercitu ad urbem accedunt, alteri ſe exercitu conjungunt. Hoc pacto armata plebs ſecedere ſtatuit. Eo ergo, quicunque per ætatem valetudinemque potuerunt, cum uxoribus liberiſque pervenêre. Iis tantis motibus rerum perculſi Decemviri, ſenatum frequentem fieri jubent: rogant, quid è Republ. fore cenſent, edicere. Denique cum multa ultro citroque in ſenatu agitata eſſent, ac plerique ſenatores intrepide Decemviros oratione caſtigaſſent, decem Tarquinios appellantes: Decemviri tandem futuros ſe in poteſtate Patrum affirmarunt, modo ſeſe ab injuria tuerentur: ac ſimul legatos mittere, ad res componendas, ſtatuunt. Miſſi ergo legati, M. Horatius & L. Valerius, probatiſſimæ exiſtimationis viri, de conditione pacis cum plebe agunt. Petebat autem plebs, inter conditiones pacis, ad ſupplicium Decemviros: quod legati primum compoſitis orationibus diſſuaſerunt plebi. Contenta igitur plebs fuit, ut ſui ſibi Tribuni reſtituerentur, &, ut conſueverat, rediretur ad Conſules. Interim abdicant ſe magiſtratu Decemviri. Comitia Conſulibus Tribuniſque creandis habentur. Hoc pacto creatis exactiſ-

que

que Decemviris, ad prioris formam regiminis reditum eſt. Hæc de Decemviris: de præfecto Annonæ aliquid ſubjiciamus.

CAP. XV.

De Præfecto Annonæ.

QVoniam de Poteſtatibus agere inſtitui, ratio temporis admonet, ut de Præfecto Annonæ (extra ordinem tamen creari conſueto) nonnihil adjiciam. De quo ſane Magiſtratu nihil quicquam prius repperi, quam Appio Claudio & P. Servilio conſulibus, eoque anno, quo Tarquinius Superbus exul apud Ariſtodemum tyrannum mortuus eſt. Tum inter Conſules orta contentio dicitur, de dedicatione ædis Mercurii: quæ ſane hac conditione ſopita eſt quod uter dedicaret Mercurii ædem, is quidem Annonæ præeſſet. Populus dedicationem dedit M. Lectorio Primipilo, non tam ob hominis ipſius meritum, quam ob ignominiam cõſulum, haud probe in magiſtratu obſervatorum. Cæterum, ut hoc apud Livium (*lib.*4.) non mihi planum uſquequaque apparet, credo errore ſcribentium, ita de L. Minutio Præfecto Annonæ, haud multo tempore poſt, uſquequaque manifeſtum eſt. Hujus Magiſtratus,

tus, difficili tempore & caritate annonæ, uſus potiſſimum atque opera exigebatur. Frumentum undique cogmendum, & ſi quis ultra proprios poſſideret, in medium ponendum curabat. advehi undique, & advectum diſtribui, & juſto pretio venire moliebatur. Cujus, ope Magiſtratus, egregia Pop. Rom. penuria laboranti ſæpe opera navata eſt. Eam Poteſtatem, de qua agimus, cum Pompeius ille Magnus gereret, atque è Sicilia cum magna vi frumenti ſolvere pergeret, ac gubernatores claſſis, non ſe, committendos maxime ſævienti pelago dicerent, illam ſaluberrimam Reipub. vocem edidiſſe fertur. Navigare enim, inquit, neceſſe eſt, vivere neceſſe non eſt. Tantus præterea annonæ hujus cauſa favor auctoritaſque acceſſit; ut quæ alioquin perſonæ ad accuſationem minus idoneæ eſſent, hac tamen in cauſa admitterentur: hujuſmodi ſunt mulieres infames, & quæ ſunt ejus generis, quo nos etiam jure utimur. Sed de Præfecto Annonæ ſatis: nunc de Tribunis militum, conſulari poteſtate, pauca inſpiciamus.

CAP.

Cap. XVI.

*De Tribunis militum, conſulari poteſtate.

CRebris quidem ſeceſſionibus plebis à Patribus, quibus Cõſules de ſuo quoque corpore creari peteret, externis etiam bellis ingruentibus, plebeque ipſa delectũ pati negante, coacti tandem Patres ſunt, ut aut civibus, aut hoſtibus de victoria concederent. Abs quorundam autem ſententiis, quoniam Tribunos plebis cæde violandos putarent, quos, fœdere cum plebe icto, ſacroſanctos haberent, primores Patrum abhorrebant. Per hæc conſilia eo res deducta eſt, ut rogatione Camilli, Tribunos militum, qui pro Cõſulibus eſſent, tam ex plebe, quam ex Patribus, promiſcue creari Patres ſinerent, de Conſulibus nihil immutaretur. Tres ergo Tribuni conſulari poteſtate, qui Militares vocarentur, creati ſunt: iique conſtituti ſunt vario numero. Interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores. Superiores autem tres hi fuere, Aul. Sempronius Atratinus, L. Atilius, & T. Clœlius, patricii omnes. Plebs enim eo duntaxat contenta fuit, quod ejus ratio habita eſſe videretur. Tunc igitur primo à Conſulibus ad

Tri-

Tribunos militares conſulari poteſtate ventum eſt, M. Genutio, & P. Curiatio conſulatu abeuntibus. Penes quem ſane Magiſtratum (ut ipſum nomen indicat) eadem, quæ apud Conſules poteſtas erat, collata eſt, nominibus tantum immutatis, ac plebis ratione haberi cœpta. His ergo de Tribunis militum delibatis, Cenſorum poteſtatem jamdudum conſideremus.

CAP. XVII.

De Cenſoribus.

CVM ob multa & varia bella, civileſque ſeditiones, Romæ pluribus annis populus incenſus manſiſſet, neque eſſet luſtrum aliquod de more conditum, neque differri cenſus poſſet, neque Conſulibus, cum multum bellorum immineret, id negotii agere operæ pretium eſſet, mentio inita eſt à ſenatu: rem videlicet operoſam, & minime conſularem proprio Magiſtratu indigere, cui ſcribarum miniſterium, cuſtodiæque, & tabularum cura, arbitriumque formulæ cenſendi ſubjiceretur. Tum duo Cenſores creati ſunt, Papyrius, & Sempronius, cenſuique habendo præfecti, ab eaque re Cenſores appellati, M. Geganio Macerino, & T. Quintio Capitolino conſulibus. Inſtitu-

tumque, ut quinquennio is Magiſtratus perduraret: quod tandem tempus, ob Cenſorum inſolentiam, immutatum, ad annumque redactum eſt, A. Mamertio Æmilio Dictatore, Iulio Virginio, M. Appio Licinio Conſulibus. Mirum quippe dictu eſt, quanto Cenſuræ initium parva ab re ortum incremento adauctum extiterit. Eo quippe pervenit, ut morum diſciplinæque Rom. Senatus Equitumque regimen, decoris dedecoriſq; diſcrimeṅ, ſub ejus ditione Magiſtratus, privatorum jus, publicorumque locorum vectigalia, Pop. Rom. repoſita eſſent, in Senatū allegere, Senatus principem deſcribere, cenſum agere, luſtrum condere, equos adimere: quos autem putaſſent parum dignos, Senatu amovere: ut feciſſe fertur C. Fabricius, qui Cenſor P. Cornelium Rufinum, patricium virum, Senatu movit, quod decem pondo argenti facti pro convivio appoſuiſſet. M. autem Cato Cenſor C. Flaminium, T. Flaminii fratrem, Senatu ejecit, quod exhortatus à ſcorto, ut aliquem ex iis, qui in vinculis erant (obtinebat etiam Proconſulari imperio Galliam) ſecuri percuteret, obtemperavit. Quid dicam, quam leviſſimis ex cauſis cenſoriam inurere notam conſueverint? Nimis corpulentos milites, unguentoque nitidos, equis ademptis ignominiaque

miniaque notatos, exercitu dimiſere. Equiti Romano nimium compto, equum ſtrigoſum, & vix oſſibus hærentem, habenti, cum obequitantes urbem Cenſores veniſſent obviam: percunctantibus, ut quid ipſe tam ruber & comptus, equus tam macilentus & ſqualore obſitus eſſet: hîc eques Romanus, Quoniam, inquit, ipſe me curo, equum vero Statius meus ſervus. Viſum eſt id parum reverens reſponſum, atque ob id ignominia à Cenſoribus notatus eſt. Civem Romanum, qui altius oſcitaviſſet in auditorio Cenſorum, ignominiæ nota affecerunt. Sed cum reſciſſet, non incontinentia, ſed valetudine id factum eſſe, ilico reſtituêre. Cum celebrationi quorundam ſponſaliorum intereſſent, virumque, num eam uxorem ex animi ſui ſententia haberet, de more interrogaſſent; illeque, ex parentibus, non autem ex animi ſui ſententia ſe habere reſpondiſſet, eveſtigio labe ignominiæ conſperſus eſt. Magnopere enim ab eorum majeſtate alienum eſſe rati ſunt, quod in conſpectu cenſoriæ ſeveritatis leviculus homo adeo ridiculoſe fuiſſet cachinnatus. Multa in hoc genere (ne ſim nimis multus fortaſſe) omittenda, quę undiq; allecta dici poſſent. Sed illud non eſt prætermittendum, quod altero ex Cenſoribus morte ſubducto, al-

terum in demortui locum ſuffici religio fuit. Itaque reliquum abdicari ſe magiſtratu, ut duo de integro Cenſores crearentur, inſtitutum eſt. Id enim huic obſervationi cauſam dedit, quod eo anno, quo Galli Romam ceperunt, altero ex Cenſoribus mortuo, alter quidem in demortui locum fuerit ſubſtitutus. Omen ergo viſum eſt, & pro lege perpetua, ne id amplius fieret, obſervatum eſt. Cenſores vero cum præterquam ex Patribus duntaxat creari aliquando nefas fuerit, id quoque, ut cætera, immutatum eſt, atque indifferenter fieri cœptum. Illud etiam cenſoribus negotio datum eſt, ne in fœnore modus excederetur. De Cenſoribus igitur abunde dictum ſit: jam de Triumviris, agris dividendis, nonnihil dicamus.

Cap. XVIII.

De Triumviris Coloniæ deducendæ.

ARicini, atque Ardeates, cum de ambiguo agro ſæpe bello certaſſent, multis invicem cladibus feſſi, Populũ tandem Rom. ea de re judicem conſtituere. Cum ergo utriuſq; civitatis legati oratum cauſam veniſſent, concilio populi à magiſtratibus dato, magna contentione actũ eſt.

Iam.

Iamque editis teſtibus, cum tribus vocari,& Pop.Rom. inire ſuffragium oporteret,conſurgit P.Scaptius de plebe,magno natu: Et,Si licet,inquit, Conſules de Republ. dicere, errare ego populum in hac cauſa non patiar. Sed cum quaſi vanum & delirum rejicerent Conſules, audiendumque prorſus negarent, pergentem vociferare, publicam cauſam prodi, per lictorem ſubmoveri juſſerunt. Hic ille Tribunos appellat: ad eos admiſſus, tertium & nonageſimum ſe annum agere inquit; eum agrum, de quo duo populi ambigant, tenere memoria fixum, neutrius populi,ſed Coriolanorum fuiſſe, atque eo ſe tempore militaſſe, quo captis Coriolis,is ager jure belli Pop. Rom. factus eſſet: proinde ſe magnopere ſuadere Pop. Rom. ne inutili pudore cauſam ſuam damnaret. Movit non tam hominis auctoritas, quam commoditas uſusque agri: tantumque Tribunicia poteſtas valuit, ut cum hac de re latũ eſſet ad populum,lex de agro Pop. Rom.adjudicando promulgaretur. Quod ſane factum magnopere dehoneſtavit majeſtatem Pop.Rom.multumque apud finitimas civitates infamiæ dedecoriſque contraxit. Quamobrem, cum id ægre ferrent Patres, ac non multo poſt judicium de Ardeatib⁹ egregie pro auxilio illis adverſus

Volſcos allato meriti eſſent, cum tantam infamis judicii notam prorſus ex animis delere cuperent, Senatuſconſultum fecerunt: ut quoniam civitas Ardeatum inteſtino tumultu ad paucos redacta videretur, coloni eo, præſidii cauſa adverſus Volſcos, ſcriberentur. Id cum latum ad populum eſſet, placuiſſetque, multo plures Rutulos, quam Romanos colonos adſcribendos, priuſque is ager qui infami judicio interceptus erat, quam alterius agri gleba aſſignaretur, aut alicui divideretur quam omnibus Rutulis: eo tandem pacto ager ad Ardeates reverſus eſt. Triumviros igitur deducendæ coloniæ creant Agrippam Menenium, T. Clœlium Siculum, & M. Ebutium Heluam: nec abnuerim, hunc Magiſtratum alias à majoribus Romanorum creare potuiſſe. Cæterum ab inſigniori ratione, & ingenti Pop. Rom. honeſtate exordiri non piguit. Pertinebat vero ad hujus Magiſtratus officium, ut & agros novis deductis colonis dividerent, urbes deſignarent, ædificare volentibus areas partirentur, commodis regionibus civitatem diſtinguerent: legibus magiſtratibuſque ſiſterent, & ad ſpeciem optimi gubernaculi Rempubl. effingerent. Sed de hoc mediocriter mihi jam dixiſſe videor: jam hinc de Prætoria poteſtate videamus.

CAP. XIX.

De Prætoribus.

CUM crebris ac diuturnis certaminibus victi tandem à plebe Patres, ex Conſulibus alterum ex plebe creandum conceſſiſſent, id ſibi voluntate plebis, pro aperto ad Conſulatum aditu, arrogavere, ut unicus Magiſtratus crearetur ex Patribus: iſque à præeſſendo Prætor appellaretur: qui tandem, eo quod inter urbanos jus diceret, Vrbanus appellatus eſt. Penes hunc vero Magiſtratum omnis adeo publici privatique juris poteſtas fuit, ut novum jus condere, & vetera abrogare, facultas eſſet. Tantum vero in modum aucta eſt Prætoris auctoritas, ut quod Prætor ipſe edixiſſet, ob ipſius honorem, jus Honorarium vocaretur. Prætori regia inſignia, conſulareſque ferme apparatus, lictores vero non amplius ſex, ſella curulis, & trabea, cæteraque hujuſcemodi tradita ſunt. Ac quamvis, ſex numero lictoribus uti, conceſſum Prætoribus eſſet, Paulo quidem Æmilio Prætori in Iberiam contendenti, ut ait Plutarchus (*in vita Aemilii,*) duodecim adhibitos lictores comperi. Equis albis & trabea candida utebatur Prætor. Nivei ad

ſrena Quirites ſubminiſtrabant, ut ait Iuvenalis. (*Sat.* 10.) Demum, cum undique peregrinorum multitudo in urbem conflueret, neque unus Prætor turbæ cauſarum ſatisfacere poſſet, alter Prætor creatus eſt; qui quoniam inter peregrinos cognoſcebat, Peregrinus appellatus eſt. Creſcente vero imperio, tantum in modum Prætorum amplificatus eſt numerus, ut decem & octo aliquando in Vrbe jus dicerent. Capta enim Sardinia, mox Sicilia, item Hiſpania, deinde Narbonenſi provincia, totidem Prætores, quot provinciæ in ditionem venerant, creati ſunt; partim qui urbanis rebus, partim qui provincialibus præeſſent. Deinde Cornelius Sylla quæſtiones publicas conſtituit, veluti de falſo, de parricidio, de ſicariis, ac Prætores quatuor adjecit. Alios C. Iulius Cæſar, alios divus Auguſtus, alios etiam divus Claudius, ac divus Nerva Prætores creavere. Quibus, cum plurimum ingruentium bellorum uſus exegiſſet, eorundem adminiſtrationes mandari conſuevere: Qui vero eorum in urbe remanſiſſet, Præfectus Vrbi appellari cœptus eſt: cujus immutata conſtitutio eſt, ut Præfectus urbi Latinarum duntaxat feriarum cauſa, quotannis, vacantibus cæteris Magiſtratibus, creari inſtituerit. Iis de Prætorum deſcriptione,

con-

contenti, de Quinqueviris Menſariis videamus.

CAP. XX.

De Quinqueviris Menſariis.

CVM improbitate fœneratorum, plebs Rom. magnitudine æris alieni pene obruta eſſe videretur, eique difficultati principes plebis ſuccurrendum ſæpenumero tentaſſent, inclinatis tandem ad concordiam omnium animis, qui tum Conſules erant, fœnebrem quoque rem, quod deſtinari in animis hominum videbatur, levare aggreſſi, ſolutionem æris alieni in publicam cūram verterunt. Quinque ergo viri creati ſunt, quos à diſpenſatione pecuniæ Menſarios appellarunt, qui inſigni æquitate diligentiaque meriti ſunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus eſſent. Hi ergo fuerunt, C. Duellius, P. Decius Mus, M. Papyrius, Quintus Publilius, T. Æmilius; qui rem porro difficillimam tractatu, plerunque parti utrique, ſemper certe alteri gravem, cum alia moderatione, tum impendio magis publico quam jactura, ſuſtinuerunt. Tarda enim nomina, & impeditiora quam facultatibus aut ærarium menſis ſuppeterent, ære in foro poſito diſſolverunt: ut non modo

 ſine

ſine injuria, ſed etiam ſine querimonia partis utriuſque, exhauſta vis ingens æris alieni ſit. Sed de Quinqueviris Menſariis hæc ipſa occurrêre, quæ dicerem: nunc de Duûmviris claſſis reficiendæ, de Tribunis militaribus, ac Triumviris nocturnis pauca videamus.

CAP. XXI.

De Duûmviris Claſſi reficiendæ, Tribunis militaribus, ac Triumviris nocturnis.

DVûmviros claſſi reficiendæ, utpote haud magni momenti Magiſtratum, omiſſurus videbar; niſi, quod Livio prætereundum minime viſum eſt, id ſatis, quod cæteras inter Poteſtates recenſeretur, dignum eſſe apparuiſſet: & cum hoc uno reliquos duos Magiſtratus, qui tempore concurrerent, ac per ſe longe breviſſimam deſcriptionem requirerent, adſcribendos exiſtimaſſet. Eo etiam motus ſum, quod hoc demum anno Magiſtratus id genus in noſtram Rempublicam immigravit. Anno enim, quo Appius Claudius (is, cui poſtea Cœco cognomentum fuit) cenſuram geſſit, M. Valerio & P. Decio Coſſ. duo imperia, ut ait Livius (*lib.* 9,) dari per populum cæpta ſunt, utraque ad rem militarem pertinentia. Vnum

Vnum, ut Tribuni militum ſeni deni quatuor legionibus crearentur; quæ antea perquam paucis populi ſuffragio relictis, Conſulum & Dictatorum ferant beneficia. Tulere eam rogationem Tribuni plebis L. Attilius & C. Martius. Alterum imperium fuit, ut Duûmviros navales claſſis ornandæ reficiendæque cauſa idem populus juberet. Tulit hoc plebiſcitum M. Decius Tribunus plebis. Haud multo tempore poſt hujuſmodi rogationes Triumviri nocturni creati ſunt: quibus (ut exiſtimatione deducor) difficili bellorum & civilium ſeditionum tempore, vigiliæ in muris, cuſtodiæque per milites ſtationarios mandarentur. Id etiam eorum curæ injunctum eſt, ut & nocturnas ſeditiones à civibus arcerent, & quies Vrbi conſervaretur. Hujus ſane partes Magiſtratus in officium Præfecti vigilum demum traductæ ſunt. Enimvero, quoniam horum Magiſtratuum nomina rem ferme ipſam, cui addicti eſſent, facile oſtendunt; neque Livius ipſe, actor rei, hac in re amplius verborum facit, apud alios vero nulla prorſus mentio eſt; ne mihi quidem pluribus commentandum eſſe viſum eſt. Ergo ad Triumviros reip. conſtituendæ deſcribendos veniamus,

Cap. XXII.

De Triumviris Reipublicæ conſtituendæ.

SI Triumviratus Reipubl. conſtituendæ originem quæris, ante eum ipſum, quem Cæſar Auguſtus cum Antonio & M. Lepido geſſit, alter nullus apud Romanos prodiiſſe memoratur. Ego autem de eo ipſo nuſquam præterea offendiſſe memini. Vtrum Poteſtatibus annumerandum cenſuerim, haud ſatis ſcio. Quippe quod eas Poteſtates, quas injuſſu præterque Senatus auctoritatem, quiſque non dicam ſortitus fuerit, ſed per libidinem dominandi arripuerit, Tyrannides potius, quam Poteſtates, ſeu Magiſtratus appellandas duxerim. Vtcunque ſe res habeat; illud facile animadverti poteſt, Iulio Cæſare in ſenatu ab iis, qui cum Bruto & Caſſio conſpiraverant, occiſo; mox Antonium, cum ſtudia omnia ad componendam Rempublicam contuliſſe videretur, principem civitatis evaſiſſe. Confeſtim vero dominandi libidine pellectum, Ciceronem, Brutum, cęteroſque, qui factioni ejus adverſabantur, urbe excedere coegiſſe. L. autem Octaviano, qui teſtamento Cæſaris hæres ſcriptus fuerat, ex Aſia reverſo, Cicero, ac cæteri, qui factio-

factioni ejus obluctabantur, ad Octaviani potentiam confugerunt. Ex quo factum eſt, ut Antonius urbe migrare adactus, hoſtis à Senatu judicaretur: ad quẽ opprimendum Hircius & Panſa Conſules miſſi, Auguſtuſque cum faſcibus Antonium apud Mutinam adepti, fuderunt fugaruntque. Deſperatis ergo rebus, Antonius ſupplex ad M. Lepidum confugit; cujus potentia fretus, Octavianum, qui æque animum ad dominationem intenderat, ad fœdus ſocietatemque pellexit: illam videlicet ſocietatem, qua homicidia homicidiis in permutationem veniſſe dicuntur. Inter quos ad cædem deſtinatos, Cæſar Ciceronem, pro L. Cæſare avunculo M. Antonii, eidem conceſſit. Igitur Tyrannidem prætextu pio Magiſtratus palliare pergentes, ſeſe Triumviros Reipublicæ conſtituendæ appellavêre: quorum nutui & auſpiciis omnis Reſpublica niteretur. Cæterum eorum animos quorſum inclinarent, mox ipſe eventus rerum oſtendit, omnes res ſimul divinas humanaſque commiſcens. Omnibus enim intra ſe opibus conſumptis ad extremum unus Cæſar Octavianus rerum potitus eſt: qui & ipſe omnibus cæteris ſuperſtes, ipſum, de quo loquor, Triumviratum, annos circiter decem, ut Suetonius Tranquillus

(*in Auguſto c. 27.*) obtinuit. Hæc de Triumviris: de Præfecto prætorio ſequitur.

Cap. XXIII.

De Præfecto Prætorio.

Quales apud Reges Tribuni Celerum, ſive apud Dictatores Magiſtri equitum, tales demum fuere Præfecti prætorio apud Cæſares. Nam cum ſecundas poſt Cæſarem partes geſtarent, præeſſentque diſciplinæ publicæ emendandæ, adeo à parvis orta principiis crevit auctoritas, ut cum aliquo tempore à Præfectis prætorio provocare liceret, extarentque exempla majorum, quo pacto ab iis provocaſſent, lecta poſtmodum Principis ſententia, à Præfecto prætorio provocatio ſublata eſt. Credidit enim Princeps, eos, qui ob ſingularem induſtriam, fide illorum atque integritate explorata, ad hujus Poteſtatis amplitudinem adhiberentur, non aliter pro ſapientia ac ſplendore dignitatis ſuæ, quam eundem ipſum, fore judicaturos. Alio etiam privilegio hujuſmodi Poteſtas ſubnixa eſt: ne ab eorum ſententiis minores ætate per alios Magiſtratus reſtitui poſſent. His ergo de Præfecto prætorio collectis, de pleriſque minorum Magiſtratuum ſpeciebus pauca videamus.

Cap.

CAP. XXIV.

De quibuſdam minorum Magiſtratuum ſpeciebus.

ALteram Magiſtratus ſpeciem in urbe Roma jus aliquando dixiſſe repperi. Nam cum bellorum munera, cæteris Magiſtratibus non ſufficientibus, ad Prætores deferrentur, quorum munus adminiſtratio juris præcipuum fuit, creati Decemviri ſunt, qui jus in urbe redderent, Prætorumque partes eo tempore gererent, Litium Iudicandarum appellati. Eodem tempore Quatuorviri creati dicuntur, qui viarum curam agerent: ac Treſviri Monetales auri argentique flatores; quorum eſſet diligentiæ, numiſmata auro argentoque fabricari. His dictis, jam de Præfecto Vigilum pauca diſpiciamus.

CAP. XXV.

De Præfecto Vigilum.

DIvus Auguſtus, ſalutem publicam nullius alterius quam ſuæ diligentiæ congruere exiſtimans, coercendorum incendiorum gratia, ſeptem cohortes opportunis Vrbis locis diſpoſuit,

ita

ita ut binas urbis regiones unaquæque cohors præſidio tutaretur, Tribunis, & ſuper omnes clariſſimo viro Præfecto vigilum, præpoſitis. Et licet apud veteres Romanos Triumviris nocturnis, Ædilibus, Tribuniſque id negotii quandoque eſſet aſſignatum, pluribus eodem die exortis incendiis, quibus accurrere, ſatiſq; facere non poſſe eos appareret, creare Præfectum vigilum Auguſtus Cæſar in animum induxit. De incenſoribus ergo, effractoribus, furibus, raptoribus, receptatoribuſque, apud Præfectum vigilum cognitio eſt: niſi, ſi quæ tam atrox, tamque famoſa perſona ſit, ut ad Præfectum urbi remittenda videatur. Et quoniam incendia plerunque culpa exoriuntur inhabitantium; aut fuſtibus caſtigat eos, qui negligentius ignem habuerunt, aut ſevera objurgatione comminatus, fuſtium caſtigationem remittit. Cum effracturæ in horreis (ut plerumque fit) in inſuliſque, ubi pretioſiorem fortunarum ſuarum partem patresfamiliarum ſervant, apparuerint: ſi quando vel cella, vel armarium effringitur: effractorum ſæpe, nonnunquam etiam cuſtodum, quæſtiones apud hunc Magiſtratum exercentur. Et ita divus Antoninus Erucio Claro, Præfecto, reſcripſit. Ait enim, Effractis horreis, de ea re quæſtionem ad

illum

illum ipſum pertinere. Sciendum autem, præfectum vigilum ad plurimam noctem vigilare oportere, coërrareque calceatum, cum hamis & dolabris, curamque in omnes inquilinos admonendi agere, ne per colonorum negligentiam incendiorum caſus exoriatur. Quinetiam, uti inquilinus quiſque aquam in cœnaculo habeat, qua, igneo terrore ingruente, præſto occurrere poſſe cenſeatur. Adverſus capſarios autem, qui mercede ſervanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt, judex quoque conſtitutus eſt: ut ſi quid in ſervandis veſtimentis admiſſum fuerit, ipſe idem, de quo loquor, Magiſtratus quæſtionem exerceat. Sed de Præfecto vigilum ſatis: Reliquum eſt, ut de Procuratore Cæſaris (is enim eſt inter Cæſarem & Rempubl. privatumque conſtitutus judex) pauca videamus.

CAP. XXVI.

De Procuratore Cæſaris.

QVanquam Principalem celſitudinem, à qua legum, ſenatuſconſultorum, magiſtratuumque omnium origo manat, moribus introductum ſit, legum imperio, cui præeſt, non eſſe ſuppoſitam: humani tamen animi freta modeſtia, legum teneri vinculis, haudquaquam reformi-

formidat. Cæterum, quoniam majorem ſe, à quo jus eum inter Privatumque ac Rempubl. decernatur, impoſſibile inveniri ſit, ipſumque Principem in propria cauſa judicare, haud ſane æquum eſſe videatur, Magiſtratum creari placuit, cui inter ſe privataſque perſonas competens quidem eſſet juriſdictio; qui ſane eſt appellatus Procurator Cæſaris. Huic Magiſtratui principalis totius rei familiaris licentia commiſſa eſt: ita ut quidquid ab eo negotiorum Imperialium geſtum eſt; perinde habeatur ratum, ac ſi ab ipſo Cæſare fuiſſet pertractatum. Sed ſi rem ejus quaſi propriam Procurator tradat, non putant dominium transferre: Tunc vero transfert, cum negotium gerens Cæſaris, ipſius conſenſu tradit. Denique, ſi donationis, venditionis, tranſactionis cauſa quid agat, nihil agit. Non enim alienare rem Cæſaris, ſed diligenter negotia obire, Procuratori Cæſaris injunctum eſt. Id vero inprimis Procuratori huic, de quo agimus, adſcriptum eſt, quod ſervum Cæſaris hæredem inſtitutum, adire hæreditatem jubet, & ea hæreditas Imperatori acquiritur Quin, ſi Cæſar ipſe hæres inſtituatur, ſi ſe Procurator opulentæ hæreditati miſceat, hæredem Cæſarem facit. Quod ſi ea bona, ex quibus Princeps inſtitutus eſt, ſolvendo non

ſint,

ſint, conſulendum erit Imperatori, ne quid proinde detrimenti patiatur. Hæredis enim inſtituti, in adeundis repudiandiſque hæreditatibus, congruo tempore explorari voluntas debuit. Deportandi facultas huic Magiſtratui permiſſa non eſt. Sed de Procuratore Cæſaris, deque cæteris omnibus Romanis Poteſtatibus, quæ hinc inde trita ſparſaque, *Scriptores varios legens, venari potui, hoc loco dixiſſe ſufficiat.

EPILOGVS.

Quæ ſane non ea mente dicta eſſe credi velim, ut fixa & immutabili quadam neceſſitate ſtatuta perinde, atque centuriatis perlata comitiis, cenſeri velim: pluraque atque meliora ab eruditioribus dilingentioribuſque dici poſſe negem. De jure autẽ Sacerdotium, ac Magiſtratuum, ſi quis latius ſibi patere velit, apud Ciceronem in iis libris, qui ſunt inſcripti De Legibus, facile competere poterit. In obſervatione autem rerum ac temporum, ſi quis me in hac quantulacunq; librorum paucitate conjectantem examuſſim ſingula, lapſumq; aliqua in parte arguat; aſſerenti equidem idoneos teſtes, probabileſque rationes, ingenue concedam. Cæterũ animadvertendum cuiq; eſt, ne mihi inferiores Divo Auguſto Magiſtratus

obiiciat, quos ut mores, legeſque ac cætera quæque inſtituta, varios mutabileſque eſſe conſtat. Ego de iis potiſſimum ſcripſi, qui ab exordio conditæ Vrbis in tempora uſque Auguſti Cæſaris, intra annum ferme ſeptingenteſimum, creati ſunt. Vtcunque ſe res habitura eſt, etſi quis longe quidem meliora in hoc genere adducat: non propterea me pigebit, paucis hæc admodum & contractioribus vigiliis lucubraſſe.

FINIS.

POMPONI LAETI
De
MAGISTRATIBVS ROMANIS
Ad
M. PANTAGATHVM

Libri duo.

Angelus Politianus, Miſcellaneorum cap. LXXIII.

POmponius Lætus, vir antiquitatis & literarum conſultiſſimus.

Idem, epiſtola ad Lætum.

Quas à te nuper accepi litteras, ita gratas habui, mi Pomponi, ut me ab iis putem immortalitate donatum, &c. *Quod vero etiam (ſi diis placet) de obſcuris Poëtarum me conſulis, homo omnis literaturæ conſultiſſimus, atque id mihi ex amore tribuis, quod tibi ex vero debetur; intelligo quam tibi debeam, quam mihi faveas, quantum oneris ſuſtineam. Dicam tamen quod ſentio,* &c. *Florentiæ* IV. *Cal. Mart.* M. CCCCLXXXVIII.

Idem alia, Philippo Poſco inſcripta.

Sed vos nimium belli homines, ac faceti, plane me luditis, qui domi Pomponium habeatis, hominem totius antiquitatis, omniſque adeo literaturæ conſultiſſimum. Itaque ego ineptus etiam Athenas noctuam.

Raphaël Volaterranus Commentariorum Vrbanorum lib. XXI. ſub finem.

* Poſt enarratos ac laudatos, inter alios, Blondum, Poggium, Philelphum, Vallam, Perottum, & Græcos aliquot, qui literis inclaruerunt, & nomen aliquod adſecuti ſunt; ſubjicit: *Eodem quoque tempore in Vrbe Pomponius Lætus, Porcellius, & Chalcidius profitebantur. Pomponius natione Calaber, Græcorum ignarus, tantum antiquarium ſe factitaverat, ac ſi qua nomina exoleta ac portentoſa invenerat, ſcholis oſtentabat. Iuventutem Romanam erudiit, labore alioquin aſſiduo; noctibus totis vigilabat, libros ipſemet ſcriptitando, ſimul & diſcebat, & proficiebat. Ex ſalario & diſcipulorum mercedibus parvum agellum & domunculam in Quirinali ſibi paraverat; ubi ſodalitatem literatorum, ut ipſe appellabat, inſtituit: in qua Vrbis natalem ac Romulum*

mulum coluit, initium quidem abolendæ fidei. Porcellius, &c.

Ipſe Lætus in Epiſt. ad Sabellicum.

In Quirinali habito, ſemotus ab hominum frequentia.

M. Antonius Coccius Sabellicus Epiſt. ad Pomponium Lætum.

Ego, quod ab ineunte adoleſcentia feci, te unice colo & obſervo: augeturque magis indies vetus hoc meum in te ſtudium, augetur amor, obſervantia, pietas: & brevi, nihil eſt te uno mihi charius, cui quidquid ſumus in his ſtudiis, non minus libenter quam grate refero acceptum, &c.

Alia Epiſtola:

Ex omnibus officiis, quæ multa in me & magna contuliſti, haud ſcio an adhuc ullum fuerit jucundius, &c. *Præterea quod emendatiſſimæ bibliothecæ tuæ uſum perhumane mihi detuliſti, facis, Pomponi clariſſime, quod ſoles, quodque ego ubique prædicare ſoleo; eſſe in te præter ſingularem eruditionem, humanitatem quandam eximiam, atque in his, qui per te profecerint, illuſtrandis ſtudium incredibile. Videbunt itaque alii, quo velint in te eſſe animo: ego, tantum abeſt, ut tuam in me humanitatem non omni tempore prædicem, ac ſermone illuſtrem; ut non ſolum hoc emporium*

 orbis

orbis (Venetiæ) *in quo jam quartum annum publice profiteor, ſed tota etiam Ciſ-Alpina Gallia, vel Italia potius univerſa, intelligat, nihil in Sabellico eſſe, quod non Pomponio acceptum referri oporteat. Accedunt ad hæc lucubrationes noſtræ; quibus ſi ſtare contigerit, ſentient ſpero & poſteri, qua Sabellicus fuerit pietate in præceptorem. Nunc ſic habeto, eſſe me totum tui nominis, cui quo plura & majora deferam, minus huic meæ pietati ſatis factum putabo.*

Item alia.

Quum plerique ſint, quorum poſſim ſententia & judicio acquieſcere; cujus auctoritati ſim libentius, quam tuæ, acquieturus, eſt nemo.

In alia, de ſe.

Romæ Pomponio & Domitio Veronenſi dedi operam adoleſcens: audiveram tamen nonnihil antea Caſparem Veronenſem, & Porcellum poëtam.

Item in alia.

Librum De Cæſaribus, quem ad me miſiſti, tam cupide legi, quam quod cupidiſſime: nec res minoris uſus fuit, quam voluptatis, &c.

Ibidem.

Quod ad res tuas (Cæſares tuos) attinet, Pomponi clariſſime, nulla jucundior mihi lectio proponi potuit: non ſolum, quia te unice amo: ſed quod omnia, quæ ex cultiſſima iſta tui ingenii proficiſcuntur officina, medio ſunt Latio orta: ut, cum tua lego, videor mihi majorum aliquem loquentem audire.

Item alia.

Dediq; hos libros (Rapſodias hiſtoriarum ab Orbe condito) *pleriſque noſtratium literarum peritis cognoſcendos. Sed Pomponio multo libentius dediſſem, cujus judicio, aut audacior ad illorum editionem factus eſſem, aut ad eos diutius premendos cautior.*

Idem Scholiis in Suetonium, Augusti, cap. XXXVI.

Quæſtorum numerus adeo auctus eſt, ut viginti numero quandoque creati ſint. Sed de his Pomponius Lætus, præceptor noſter, ad M. Pantagathum, & quiſquis ille fuit, qui Feneſtellæ nomine librum De Romanorum Magiſtratibus edidit, plura.

Ibidem, Vitellii, cap. I.

Pomponius Lætus, præceptor noſter

 omnium

omnium, qui noſtra tempeſtate fuere, omnis vetuſtatis peritiſsimus, eo epigrammate: &c.

His addatur Elogium Pomponii Læti, ex Paulo Iovio, quod incipit:

Iulium Pomponium Lætum Sanſeverina illuſtri familia ferunt in Picentinis natum, &c.

POMPONI LAETI

De MAGISTRATIBVS ROMANORVM,

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

De Rege.

VRBIS Romæ & imperii Romani conditor Romulus, Marte genitus, fuit. Is poſtquam omnium conſenſu præfuit, legem tulit, ut nemo regnum aut magiſtratum iniret, niſi auctor fieret Deus: ipſeq; per auſpicia confirmari voluit. Vocabulum à regendo deductum eſt. Multitudinem omnem Romulus diviſit in partes tres, quas Tribus appellavit, & ſingularum Tribuum duces, Tribunos nominavit: & ipſas Tribus in triginta partes diviſit, quas Curias dixit, quoniam earum cura Reſpublica ſententiam expediebat: & inde latæ ab Regibus quædam leges, Curiatæ denominatæ ſunt. Curiarum præfectos, Curiones dixit, & Curionum Decuriones. L. Papirius, qui fuit tempore Tarquinii Superbi, latas leges in volumina redegit: unde Iuris civilis Papiriani nomen deducitur. Rex ſacrificiis, templis, & omni

& omni cultui deorum, & legibus, & moribus præerat: magnarum cauſarum judex; minorum vero cauſarum ſenatum voluit eſſe ipſe Romulus judicem.

CAP. II.

De Majeſtate Regis.

Romulus (ut haberetur honor ac veneratio Regiæ majeſtati) purpurea uſus eſt veſte: duodecim legit, qui ſuccinctis veſtibus expediti, multitudinem virgis coërcerent. Eos à ligandis hominibus, ut Valgius Rufus meminit, lictores appellavit: ut ſit lictor, quaſi colligans: duodecim & hi faſces ante Regem ferebant, ac totidem ſecures; quæ ſigna puniendi erant. Legit & regii corporis cuſtodes milites, quos à promptitudine, id eſt, celeritate, Celeres appellavit, & eorum ducem Tribunum Celerum, cujus erat ſecundus poſt Regem locus. Valerius Antias ait, à primo eorum duce, cui Celer nomen fuit, Celeres nominatos; ii erant equites Romani, quia poſtea expugnato Troſſulo oppido Tuſcorum, ut Iunius ſcribit, Troſſuli dicti ſunt. Sella uſus eſt curuli: & locum eminentem in parte fori ædificavit, ubi jura daret.

CAP. III.

De Senatoribus.

SEnatores à Romulo electi centum, aut à nobilitate generis, aut ab ætate, aut à ſapientia, ut apud Athenas, nomen cepere. Iidem Patres, & eorum familia Patricia: iidem multitudinis patroni, id eſt, defenſores erant. Hos appellabant peregrini, Principes in civitate. Qui poſt hos centum Senatui adſcripti fuere, Patres Conſcripti appellati ſunt. Quod vero ipſi conſtituerunt, ratum erat. Senatuſconſultum dixere, & tunc eſſe cœpit, cum plebs difficulter conveniret. Nam cum à Patribus per diſcordiam ſecederet, jura ſibi conſtituit, quæ Plebiſcita vocantur.

CAP. IV.

De poteſtate Senatus & plebis.

REx ad Senatum referebat. Senatus de omni re cognoſcebat, & ſuffragium ferebat, & quod viſum pluribus, fiebat. Populus Magiſtratum creabat, leges ſanciebat, & de bello decernebat.

CAP. V.

De Interrege.

SPatium temporis à defuncto Rege, uſque ad creationem ſequentis, Interregnum dicebatur: & qui præerat cum Regia poteſtate, & inſignibus, Interrex erat.

CAP. VI.

De Duûmviris.

TVllus Hoſtilius Rex, Duûmviris poteſtatem fecit judicandi de capite M. Horatii, qui ſolus ex trigeminis bello Albano remanſerat, & reus accerſitus, quod extra portam Capenam obviam ſororem interfecerat; quæ maritũ ſuum, unum ex Curiatiis, cæſum, lugendo, victoriam & libertatem populi Romani ægre ferre videbatur; ſed abſolutus à populo fuit, propter patris lachrimas. Nam dixerat Tullus: Si provocarit, provocatione certate. Et hæc fuit prima apud populum provocatio, & hoc primum de rebus capitalibus judicium.

CAP. VII.

De Præfecto Vrbi.

ROmulus unum elegit, quem urbanis negotiis præfecit, ut Dionyſius ait. Hunc Præfectum Vrbis fuiſſe, ſatis conſtat. Longo poſt tempore, tantum ſibi Vrbis præfectura vendicavit, Cæſarum temporibus, ut crimina omnium in urbe cognoſceret: & demum cum Cæſares ab urbe abeſſent, Præfectus, velut alter Cæſar, imperabat: de rebus omnibus, quæ ad urbem pertinebant, cenſebat.

CAP. VIII.

De Præfecto Prætorio.

PRæfectus prætorio, ſub Cæſaribus, diſciplinæ militari præerat: ejus poſtea auctoritas aucta erga forenſes cauſas, ubi imperium declinare cœpit, nomen mutavit, Magiſter ſtabuli dictus, cum antea ſub Regibus Tribunus Celerum fuit, & ſub Dictatore Magiſter equitum.

CAP. IX.

De Præfecto Annonæ.

DIcunt quidam, Annonæ præfecturam habuiſſe initium quintodecimo anno poſt exactos Reges, Appio Claudio Sabino, & P. Servilio Priſco Coſſ. ſed verius conſtat, anno decimo octavo, T. Geganio, P. Minutio Coſſ. quo tempore annonæ maxima caritas fuit, miſſique in Siciliam fuere P. Valerius & L. Geganius pro advehendo frumento. Volunt alii, L. Minutium fuiſſe primum Annonæ præfectum: ſatiſque conſtat, non niſi ex indigentia frumenti, hunc Magiſtratum creari.

CAP. X.

De Præfecto Vigilum.

CVm Vrbis ædificia ſæpenumero incendio flagrarent, divus Auguſtus ſeptem cohortes, ut invigilarent urbi, diſpoſuit, & ſingulæ duas regiones cuſtodiebant: tunc enim erant regiones quatuordecim. His ſeptem cohortibus præerat Præfectus Vigilum: apud quem cognitio erat omnium ſcelerum, quæ nocturno tempore fieri ſolent; præſertim de incendio & latrocinio.

CAP. XI.

De Præfecto in Militia.

SIngulorum ordinum in militia aliquando Præfecti creati ſunt. hoc, eſt, quod ſæpenumero de Præfectis alarum & cohortium legimus: hoc ſcilicet erat voluntate ducis, ideſt, exercitus, Imperatoris, aut Regis.

CAP. XII.

De Præfecto Legionis.

PRæfectus Legionis, abſentis Legati vicem tenebat: parebant ei Tribuni haſtati, pilani, centuriones; & denique totus exercitus. Arma, equi, veſtes, diſciplina, jus, annona, in ipſius cura erant; puniebat, ſolvebat. Eligebatur autem juſtus, diligens, ſobrius; cui neceſſe erat, & alium titulum habere: ipſe etiam erat Comes primi ordinis, quem Primipilum dicunt, qui centum & ſexaginta militibus præeſt.

CAP. XIII.

De Præfecto Caſtrorum.

CAſtrorum Præfecto curæ erat, caſtrorum poſitio, valli, foſſæ, tentoria, tabernacula, tormenta bellica, & cætera

 talia:

talia: item ægri, & medici. Is eligebatur peritiſſimus, ut alios edoceret.

CAP. XIV.

De Præfecto Fabrorum.

ARtifices, qui ſequebãtur caſtra, ut fabri lignarii, carpentarii, ferrarii, &c. qui ad fabrilia officia deputati erant, Præfecto Fabrorum parebant. Is eligebatur idoneus, & qui ſciret bene caſtris providere, & præſertim in expugnatione urbium ſubterraneos cuniculos facere, & alia ſimilia.

CAP. XV.

De Conſulibus.

PVlſis Regibus, auctore L. Iunio Bruto Tribuno Celerum, Conſulare imperium factum eſt cum omni Regia poteſtate & inſignibus. Conſules dicti duo à conſulendo, id eſt, providendo. Creati ſunt Comitiis Centuriatis à Præfecto Vrbis, ex commentariis Servii Tulli; & hi fuere L. Iunius Brutus, qui Tribunus Celerum erat, & L. Tarquinius Collatinus, anno ab Vrbe condita CCXLIV. Inde novi Conſules Vrbem luſtrarunt, & primi jurarunt, neminem Romæ ſe paſſuros regnare: & idem fecit populus. Apud eos ſumma

ſumma totius imperii erat: hi ſenatum, populumqūe per accenſos & præcones cogebant: hi exercitus ductabant. Ab eorum Magiſtratu, numerus annorum ſignabatur: Provinciæ Conſulibus deſcribebantur: Penes quos, ut inquit Pomponius, ſummum jus uti eſſet, lege rogatum eſt: & ne per omnia Regiam poteſtatem ſibi vendicarent, lege cautum fuit, ut ab eis provocatio eſſet, neve poſſent in caput civis Romani animadvertere injuſſu populi. Solum relictum eſt illis, ut coërcere poſſent, & in vincula publica duci juberent.

CAP. XVI.

De Dictatore, & Magiſtro equitum.

ANno [illegible] ut alii volunt, IX, poſt exactos Reges, T. Largio Flavio, T. Clœlio Siculo Coſſ. ut alii ſcribunt, T. Largio & L. Poſthumio Cominio: cum XL Latinorum urbes auctore Octavio Manilio conjuraſſent in Romanos, T. Largius à collega Clœlio, & à Senatu populoque Romano creatus Dictator fuit. Dictatura ſummus Magiſtratus fuit, habebaturque in ſummo periculo ultimum remedium. Duæ ſecures Dictatorem præcedebant. Ab eo ad populum provocatio non erat, & ei capitis animadverſio data

eſt. Sex menſibus durabat. Deſignabat ſibi Dictator Magiſtrum equitum; qui primus fuit Sp. Caſſius.

CAP. XVII.

De Quæſtoribus.

ROmulus, ut Iunius libro ſeptimo ſcribit, ſuffragio populi, Quæſtores binos creavit: alii volunt Numam Pompilium. Sed verius conſtat de Tullo Hoſtilio. Quæſtores ab inquirenda, & ſervanda publica pecunia dicti ſunt. Capitalibus rebus præerant: cives Romanos capite punire his licebat: provincias ſortiebantur: primum Patricii creati, poſtea indifferenter Patricii & Plebeii. Varro ſic dictos ait Quæſtores à quærendo, quod conquirerent publicas pecunias, & maleficia, quæ Triumviri capitales nunc conquirunt: &, ut Pedianus ait, Senatoris prima adminiſtratio erat, quæſtorem fieri, provinciæ curam gerere, pecuniæ publicæ in diverſos uſus erogandæ. Cornelius Tacitus ait: Repetita lege Curiata à Iunio Bruto poſt exactos Reges, Quæſtores duos creatos, qui rem militarem comitarentur. Valerius Poſthumius & Æmilius Mamercus, duos deinde addidit, qui res urbanas curarent. Mox cum ſtipendiariæ provinciæ fierent, duplicatus

tus numerus. Poſt vero Syllæ legem, creati viginti.

CAP. XVIII.

De Tribuno Plebis.

ANno decimo ſeptimo poſt fugam Tarquiniorum, Aulo Virginio Cœlimontano & T. Vetuſio Geminio Coſſ., plebes nexu gravata, & ſæpenumero decepta, ſeditionem fecit: & tandem C. Sicinio duce in Sacrum montem ſeceſſit, qui diſtat ab Vrbe tribus mil. paſſ. trans Anienem. Piſo auctor eſt, in Aventino ſeceſſionem plebis factam eſſe: & cum illinc plebs arma nō ſumpſiſſet, Mons ſacer putatus eſt, unde nomen monti impoſitum fuit. Hinc Poſthumio Cominio, & Sp. Caſſio novis Coſſ. decernentibus, decem legati eliguntur ad plebem, quorum primus fuit, Menenius Agrippa, qui oratione ſua plebem Patribus conciliavit. Menſe Septembri petivit plebs ex ſuo corpore Magiſtratum creari. Tribunicia poteſtas hæc fuit: creati tribubus fuere Tribuni quinque, L. Iunius Brutus, C. Sicinius, C. Licinius, P. Licinius, C. Icilius Ruga. Quidam duos ſcripſere, C. Licinium, & L. Albinum. Hæc fuit Reipubl. peſtis, hic civile nefas ortum habuit: & quemadmodum propter ſeditio-

norum militum, ut Martianus De re militari ſcribit, erat, in caſtris milites continere, & ad exercitationem producere; vigilias circuire, rei frumentariç præeſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere: quoniam is qui tali officio præeſt, & dare, & obſervare caſtrenſia omnia debet. Pedianus ait: Tribunorum militarium duo genera eſſe, primum eorum, qui Rufuli dicuntur, & in exercitu creari ſolent: alii ſunt Comitiati, qui comitiis deſignantur.

CAP. XX.

De Aedilibus.

PLebs, ubi è Sacro monte ad Vrbem rediit, à Patribus impetravit ut liceret ſibi alios Magiſtratus creare, qui Tribunorum miniſtri eſſent, qui & ædes ſacras & privatas procurarent, & qui annonæ præeſſent. Creavit igitur Ædiles quatuor. Duos, qui ab ſolio eburneo Curules dicti ſunt: regiis utebantur inſignibus, & ornati purpura curam ſacrificiorum & ludorum habebant. Scio & à quibuſdam ſcriptum eſſe, Ædiles duos ex Patriciis creatos Curules, eo tempore, quo prim⁹ ex plebe Conſul factus eſt: Sed credibilius eſt, ut iidem intelligantur Ædiles. Memi-

nit

nit Dionyſius libro ſexto. Et alios duos creavit plebs Præpoſitos annonæ; quos aliqui putant à Divo Iulio conſtitutos, & nominatos Cereales. Ædilium curulium poteſtas adeo crevit, ut ad eos ſumma rerum & majeſtas Conſularis venerit.

CAP. XXI.

De Cenſoribus.

CVm cenſus auctus eſſet, & Conſules non ſufficerent, duo creati fuere, ad quorum cenſionem, id eſt, arbitrium, cenſeretur popul⁹, & ob id Cenſores appellati; & primi fuerunt C. Papirius & A. Sempronius, M. Geganio Macerino & T. Quintio Capitolino Conſulibus. Creabantur autem quinto quoque anno; quod tempus, luſtrum appellabatur. Aſconius Pedianus ait; Cenſores quinto quoque anno creari ſolebant. hi prorſus cives ſic notabant, ut qui ſenator eſſet, ejiceretur ſenatu: qui eques Rom., equũ publicũ perderet: qui plebeius, in Ceritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuæ; ſed ad hoc eſſet civis tantummodo, ut pro capite ſuo tributi nomine æra præberet. Iidem completo quinquennio luſtrabant, & taurilia ſacrificia, de ſue,

ove, tauro, faciebant. Civium Romanorum primus cenſus factus eſt ſub Servio Tullo LXXXIV millium & DCC. Secundus cenſus tertio anno, poſt fugam Tarquiniorum, P. Valerio Publicola & T. Lucretio Coſſ. & inventa puberum Romanorum CXXX millia. Tertius cenſus anno XII, T. Largio Flavio, Q. Clœlio Sicelo Coſſ. Idem T. Largius Dictator cenſum renovavit. Inventa puberum Romanorum CL millia & DCC. Anno XIX, id eſt, ſecundo poſt creationem Tribuniciam, habitus à Conſulibus cenſus quartus, & inventa civium Romanorum CLXI millia & DCC. Anno XXXVII Ser. Servilio & Aul. Verginio Coſſ. habitus cenſus quintus, & inventa civium puberum plura quam centum & decem millia, & cæterorum trecenta & triginta millia. Anno XXXVIII, Aul. Manlio & L. Furio Coſſ. habitus cenſus, & inventus civium Romanorum incertus numerus. Supra annum LXVI, ut diximus, creati Cenſores fuere.

CAP. XXII.

De Decemviris.

ANno ab Urbe condita CCCII, Decemviri pro Conſulibus creati ſunt, & tertio anno depoſiti, libidine Appii Claudii,

dii, qui Virginiam ſtupravit. Decemviri hi fuerunt: Appius Claudius Regillanus, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, Aul. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius Albus: hi ex Athenis leges tulerunt in decem tabulis: datumque eſt eis jus ſummum, à quibus provocatio non erat: & datum etiam, uti leges corrigerent, & interpretarentur. Sequenti anno, duas tabulas addiderunt, & inde appellatæ leges XII tabularum. Quidam volunt, non eburneis, ſed æneis tabulis impreſſas leges pro roſtris poſitas. Quarum ferendarum auctorem fuiſſe Decemviris Hermodorum Epheſium exulantem in Italia, ſcribunt, ut Pomponius refert. Dionyſius pro Curiatio, Horatium dicit. Sequenti anno Decemviri rurſus creati: Appius Claudius, Quintus Fabius Vibulanus, M. Cornelius Maluginenſis, Marcus Sergius, L. Minutius, T. Antonius Merenda, M. Robuleius, Quintus Petelius, Ceſo Duillius, Sp. Oppius Cornicenſis. Apud Diodorum ſunt, C. Sergius & P. Manius. Tertio anno iidem præfuere, neque ſenatu, neque plebe ſuffragia dante, & ideo vi magiſtratum obtinuerunt.

CAP. XXIII.

De Proconſulibus.

A Poſthumio Albo & Sp. Fuſco Coſſ. bello infeliciter contra Æquos geſto, Proconſul creatus eſt T. Quintius, & is primus in eo magiſtratu fuit. Eum ſex lictores præcedebant: cætera omnia habebat uti Conſules. Et inde ſtatutum eſt, ut qui Conſules uno anno fuiſſent, ſequenti Proconſules eſſent. deinde Proconſules ad provincias mittebantur, & ſinguli ſingulos Legatos habebant, qui adminiſtrationi præſtarent auxilium. Proconſul poteſtatem exercet in ea provincia tantum, quæ ei tradita eſt, vel decreta, niſi vocaretur in juriſdictionem voluntariam. Apud Proconſulem, ut Martianus ait, ſervorum manumiſſio fieri poterat, & adoptio. Apud Proconſulis legatum, nemo manumittere poteſt. Sub Cæſaribus diſtinctæ provinciæ: nam Conſulares ſub ſenatu populoque Rom. erant, Proconſulares ſub Imperatoribus.

CAP. XXIV.

De Prætoribus, & Decemviris, & Curatoribus viarum, & Triumviris, & Quinqueviris, & Centumviris.

EO tempore, quo pertinacia Tribunorum plebis, qui Romæ ſine Conſulibus quinque annis præfuere, L. Seſtius ex plebe Conſul creatus eſſet, Patres Præturam novum Magiſtratum Sp. Furio Camillo, M. filio, dederunt: hic primus Prætor Vrbanus fuit. A præeſſendo, Prætor nominatus eſt. Prætoris inſignia, ſella curulis, trabea, lictores ſex, & cætera Conſulum inſignia. Pomponius in hæc verba ait: Cumque Conſules avocarentur bellis finitimis, neque eſſet, qui in civitate jus reddere poſſet: factum eſt, ut Prætor quoque crearetur, qui Vrbanus appellatus eſt, eo quod in Vrbe jus redderet. Poſt aliquot deinde annos, non ſufficiente eo Prætore, quod multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus eſt & alius Prætor, qui Peregrinus eſt appellatus, ab eo, quod plerumque inter peregrinos jus dicebat. Deinde cum eſſet neceſſarius Magiſtratus, qui haſtæ præeſſet, Decemviri litibus judicandis conſtituti ſunt. Eodem tempore conſtituti ſunt Quatuorviri, qui curam

ram viarum haberent. Et Treſviri Monetales, æris, argenti, auri flatores. Et Treſviri capitales, qui carceris cuſtodiam haberent, ut ſi animadverti oporteret, interventu eorum fieret. Et quia Magiſtratibus veſpertinis temporibus in publicum eſſe inconveniens erat, Quinqueviri conſtituti ſunt cis-Tiberim, & ultra-Tiberim, qui poſſent pro Magiſtratibus fungi. Deinde Prætores creati ſunt numero captarum provinciarum, qui partim urbanis rebus, partim provincialibus præeſſent. Deinde Cornelius Sylla quæſtiones publicas conſtituit, veluti de falſo, de patricidio, de ſicariis, & Prætores quatuor adjecit. Ab honore, qui Præturæ habebatur, Ius honorarium appellatum, quæ Prætorum edicta erant.

CAP. XXV.

De Procuratore Cæſaris.

PRocuratori Cæſaris omnis res familiaris commiſſa erat: etiam quicquid is egiſſet, ratum erat apud Cæſarem: & penes hunc magna erat auctoritas.

POMPONI LAETI
De
SACERDOTIIS ROMANORUM,
LIBER ALTER.

CAP. I.

De prima religione apud Latinos.

FAUNUS antiquiſſimus omnium Regum in Latio fuit; Aboriginibus imperavit: homines, more ferarum viventes, in mitiorem vitam redegit: lucos ſacravit: locis & urbibus nomina dedit: ædificia erexit: templa ædificavit, quæ ideo à Fauno, fana dicuntur, quod Pontifices ſacrando illic fantur. Faunus in Latio cultum deorum inſtituiſſe fertur. Quidam ſcribunt ante Faunum imperaſſe Ianum, & cultum deorum demonſtraſſe. Fauni ſoror Fatua vaticinatrix: ab ea vates Fatuarii dicuntur: hæc traditur mulierũ caſtiſſima, ideo eam Romani Bonam deam appellavere; cujus templum eſt in ſaxo Aventini montis, unde ingreſſus virorum prohibetur, & ei fœminæ tantum ſacrificant.

CAP.

CAP. II.

De Lupercis.

LVpercalia ſacrificia, ad expiandos manes fiebant: Græce Lycæa dicta, à Pane Lycæo, numine Arcadico, quem Romani vocant Inuum, & idem putatur eſſe Faunus. Lycæo ſacrificatur in ſpelunca, quæ ſub Palatino monte eſt. Menſis (quo hæc ſacra fiunt) Februarius, à februando, id eſt, purgando, dicitur; & dies Lupercaliorum februata. Euander ex Arcadia hoc ſolenne in Latium tulit, & inſtituiſſe fertur, ut nudi juvenes Lycæum Pana venerantes, per luſum atque laſciviam currerent. Hoc primum ludicrum, id eſt, Lupercal, Romulus accepit. Dictum videtur à Lycæo, quia λύκος lupus eſt, inde Lupercal. Scribunt aliqui, à lupa nutrice Romuli ac Remi; nam ab eo loco ſoléne incipit, ubi lupa lac vagienti præbuit. Aut à capris: ut ſit lucere, id eſt, purgare per capras; capræ enim in eo ſacrificio mactantur. Aut, quod Pan lupos arceat. Traditur & alia cauſa, quare nudi Luperci: aut quod Faunus per veſtes ab Hercule deluſus fuerit, ut meminit Ovidius: aut quod cæſo Amulio, Romulus & Remus, fœdati vultus ſanguine, nudatis gladiis & veſtibus ſuccincti,

ab

ab Alba uſque ad ficum Ruminalem cucurrerũt. Vnde ſervatur in Lupercalibus, ut nobiles adoleſcentes faciem ſanguine ſibi fœdent, & alii accurrant, cum lana lacte madida, tabum abſtergentes. Aut, quod cum Romulus in palæſtra eſſet, nudus latrones inſecutus fuerit, & votum Pani Lycæo fecerit. Sed ego verius puto, vel à Lycæo, vel à lupa. Ideo Romani in Lupercalibus canem immolant, quoniam naturaliter canis lupis adverſatur; ob quod Romulus lupæ nutrici gratias habere videtur. Luperci tergora capris eripiunt, & ſuccincti diſcurrunt, circum antiquum oppidum, id eſt, Palatium: occurrentes coriis verberant. Fœminæ ultro obviam occurrunt, facilem partum ſperantes.

CAP. III.

De Potitiis, & Pinariis.

VIctor Hercules, cæſo Geryone Chriſauri filio, in Erythra, quæ eſt inſula Oceani Hiſpani, abacto nitidarum boum armento, in Latium venit, & prope Tyberim loco herbido procubuit, ut læto pabulo reficeret boves. Cacus, latronum princeps, eximias boves duas caudis in ſpeluncam trahit: Hercules ſomno excitus, luſtrato grege, cum partem abeſſe

numero ſenſit, omnia circumit, adverſa veſtigia comperit, confuſus novitate rei, ex loco infeſto agere armentum cœpit. Cum actæ boves deſiderio relictarum mugiſſent, reddita fuit è ſpelunca vox, quæ Herculem convertit: inventa fraude, Cacum neci dedit. Concurſus trepidantium paſtorum, advenam reum cædis faciunt apud Euandrum: qui miraculo literarum, inter rudes artium homines, ea loca tum regebat. Is intuens habitum, formamque viri, rogat, qui vir eſſet: ubi nomen, patremque, ac patriam accepit, quia ſic Carmenta mater ejus vaticinata fuerat, extemporalem aram Herculi erexit, ut quotannis Romæ bovem indomitum Herculi immolent: & Hercules epulum populo dedit, ſacrum fieri voluit à Potitiis, & Pinariis, quæ tum familiæ, maxime inclytę ea loca incolebāt. Forte evenit, ut Potitii præſto eſſent, hiſque exta apponerentur, & Pinarii, quia tardi fuere, extis adeſis, ad cæteram venirent dapem. Potitii ab Euandro edocti, antiſtites ſacri ejus diu fuerunt: poſtea cum interiiſſent, empti de publico ſervi officium exercuerunt. Ara ab Euandro erecta, cui Hercules decimas ſolvit, Maxima vocatur, & proxima eſt foro boario, ubi ex voto decimæ fiunt. Tradunt, qui velit dives fieri, Herculi decimas

ſolvat:

ſolvat: hinc opes M. Luculli factæ memorantur: & ipſe Hercules theſaurorum deus putatur.

CAP. IV.

De Fratribus Arvalibus, qui primi fuerunt filii Laurentiæ.

MAſurius Sabinus, qui tempore Auguſti fuit, duodecim ſuſcepiſſe liberos Accam Laurentiam ſcribit, ex quibus cum unum extuliſſet, graviter indoluit. Romulus in demortui locum ſe dedit, & ita nutricem pientiſſime conſolatus eſt. Ab hoc numero duodenario, arvorum ſacerdotes duodecim eſſe voluit: &, ut Plinius ait, ſe, inter liberos Accę Laurentiæ, duodecimum appellavit. Fratres Arvales hi nominati ſunt; qui ſacra publica faciunt, propterea, ut fruges ferant arva. A ferendo igitur & arvis (ut Varro ſcribit) Fratres Arvales dicti ſunt. Laurentiam in eo ſacerdotio dediſſe Romulo ſpiceam coronam, pro religioſiſſimo inſigni, quæ vitta alba colligaretur, & item Plinius ait.

CAP. V.

De Auguribus.

AVgurandi ars antiquiſſima, à Chaldæis ad Græcos (apud quos Amphiaraus, Mopſus, & Calchas ſummi augures habiti ſunt) à Græcis ad Hetruſcos venit, ab Hetruſcis ad Latinos; & ipſe Romanorum pater Romulus augur fuit, & ideo inſtituit Magiſtratus auguriis confirmari: & poſteri non niſi augurio jubente res inchoabant. Locus augurii templum erat. Augur verſus Orientem ſedebat, capite velato, lituum dextra tenens manu, id eſt, curvum baculum, quo in cœlo regiones dividit, & quæ auguria veniunt, prædicit. Si læva fuerint, quia aliena parte Septentrio eſt, felicia pronunciat: pars illa Vrbis, propter altitudinem, proſpera putatur: & à dextra parte Meridies, quia depreſſus eſt, infelix. Dionyſius meminit, antiquam augurandi obſervationem fuiſſe etiam Aboriginum. Nam Aſcanius, priuſquam aciem contra Mezentium educeret, augurium captavit; & ubi micare à ſiniſtris fulgur conſpexit, pugnavit, & victor fuit. Tantaque veneratio & utilitas inde fuit, ut collegium Augurum conſtitutum ſit. Et primum tres augures fuere, à tribus tribu-

tribubus: ſic inſtituiſſe Romulum, tradit Dionyſius. Inde quatuor creati. Tandē, plebe per Tribunos id petente, quinque plebeii augures quatuor patriciis adjuncti fuere: & ſic numerus novem augurum manſit.

CAP. VI.

De Veſtalibus.

VEſtalem ignem cum penatibus Æneas è Troja in Latium tulit: condito Lavinio, Veſtæ ædem ſacravit. Poſtea Aſcanius, condita Alba, templum Veſtæ ædificavit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia Romuli mater à Marte compreſſa fuit. Veſtæ miniſtræ virginitatem ſervabant. Mos Latinis fuit, generoſas & caſtas virgines legi. Poſt multos annos Romulus caſtiſſimas ſacrorum cæremonias conſtituit, & (ut Varro tradit) ſacerdotes ſexaginta, qui publica ſacra facerent, per tribus & curias creavit, à virtute, & generis nobilitate. Inopes & aliqua parte corporis debiles, ſacerdotes fieri vetuit: & in curiis ſingulis, Veſta quædam communis erat. Templum Veſtæ Romulus condidit, & virgines legit. Sed frequens opinio Numam Pompilium aſſerit. Credibile eſt, Romulum, qui in omnib⁹ curiis Veſtam

eſſe voluit, ſeparatim non poſuiſſe. Rotunda effigie templũ eſt inter Capitolium & Palatium: in eo ſervabatur perpetuus ignis; quia Veſta nihil aliud eſt, quam purus ignis. Sunt qui dicant, alia quædam arcana in eo templo ſervari, etiam Pontificibus & Virginibus ignota, quidã duo dolia non magna, alterum clauſum, alterum apertum, in quo nihil eſt. Quidam ajunt à Virginibus Palladium ſervari, cœlo lapſum in Troia. Primæ Virgines à Numa electę quatuor fuere, Gegania, Berennia, Camilla, Tarpeia: duæ aliæ à Servio Tullo additæ. Caſtitas Virginibus terminata eſt in xxx annos. Decem primis diſcit virgo, totidem miniſtra eſt, in reliquis docet, poſt xxx annos nubendi poteſtas ei fit. Prima, quæ capta fuit, Amata traditur; ideo cum capitur virgo, hoc nomen ei imponitur. Capitur à Pontifice non minor annis ſex, & non major decem, & quæ non ſit patrima & matrima, neve lingua, ſenſu aurium diminuta, aliave corporis labe: neque filia ſervi, neque ejus qui domicilium in Italia non haberet. Veſtalis ſi petulanter deliquiſſet, verberabatur à Pontifice. Si inceſta fuiſſet, hoc modo pœnas luebat: Vincta efferebatur in ſandapila, per medium forum ad uſq; portam Collinam. Ibi tumulus impudicarum Veſtalium

lium inter muros imminet, in quo eſt parva caverna ſubterranea, ad quam per foramen ſcalis deſcenditur, in qua eſt ſtratus lectulus, & lucerna ardens, & panis, lac, oleum, ne fame intereat. Deponitur hîc Veſtalis, ſolvitur vinculis, capite velato in ſupplicium ducitur. Pontifex, cum arcana quædam pronunciavit, cum ſacerdotibus terga vertit; & ſtatim impudica Veſtalis in cavernam dimittitur, inde foſſa tellure repletur, uſque ad operculum: ea die ſilentium & mœſticia in tota urbe eſt,

Idem Lætus de impudicarum Veſtalium ſpecu ſubterraneo, ſeu campo ſcelerato, (ab inceſto id ei loco nomen factum) in libello De Antiquitatibus Urbis Romæ.

In ipſo colle Quirinali eſt porta Collina, quæ olim fuit ultima pars Vrbis ſ & mœnia non multo ſpacio extendebantur verſus Occaſum, & erat finis. A ſiniſtra, intrinſecus exeuntibus, eſt locus editus & elevatus, ubi erat antrum ex artificio factum teſtudinatum cum exiguo foramine, unde demittebantur Veſtales, moniales, quæ commiſerant ſcelus impudiciciæ: & ne perirent fame, in antro erant excavatæ duæ parvæ feneſtræ: in altera erat lucerna accenſa; in altera lac

& aqua. Poſtea populus mittebat terram, quouſque terra ad ſummitatem perveniret foraminis. ita moriebantur. Illic ſacerdotes cum veſtibus ſacerdotalibus, priuſquam hoc fieret intrinſecus, ante portam auferebant ſacra monialibus, & poſtea egrediebantur portam: ſed non poterant vertere caput. Deinde non licebat exire ſacerdotem per illam portam per unum annum: & totus populus ea die in luctu erat.

CAP. VII.

De Flaminibus.

DIalem & Martialem Flaminem Romulus inſtituit. Numa Quirinalem addidit. Varro aſſerit, Numam Pompilium Flamines ſingulis Diis feciſſe, & ab eis nomina dediſſe. Hinc Reſpublica hominibus in cœlum relatis, Flamines decrevit. Dicti autem Flamines ſunt ex geſtatione pileorum, quaſi Pileamines. Quidam ajunt ab infulis, quas flammas vocant. Eorum miniſtri, Flaminii dicti: & miniſtræ Flaminulæ. Sed rerum omnium ſacrarum adminiſtri, Camilli dicebantur. Flamines non poterant, niſi ſinguli ſingulis, Diis attribui: & nefas erat, ſine pileo egredi domum.

CAP. VIII.

De Saliis.

SAlios duodecim Marti Gradivo legit Numa: dicti à ſaltando, quod facere in comitiis quotannis & ſolent, & debent. verſicoloribus tunicis ornati, per urbem tripudiant, ſuccincti æneis baltheis: togas fibulis nectunt, quas trabeas vocant: geſtant in capite pileos, quos vocāt apices: gladio accinguntur, dextra lanceam, aut virgam ferunt, læva Thraciam peltam: cœleſtia ſunt arma, ancile vocant, id eſt, circum exciſum; id fertur cœlo lapſum in regiam Numæ, anno octavo regni ejus. Lege cautum erat, ut Salii liberi eſſent, & indigenæ, & quorum uterque parens viveret, & cujuſcunque fortunæ, pauperes aut divites. Quidam Salios appellatos putant à viro Samothrace, ſeu Mantineo, nomine Salio, qui ſaltationem in armis invenit. Traditur Tullus Hoſtilius publicaſſe numerum Saliorum.

CAP. IX.

De Fœcialibus, & Patre patrato.

FŒciales dicti, quod fidei publicæ inter populos præerant: nam per hos fiebat, ut juſtum conciperetur bellum, & ut

fœdere fides pacis cõſtitueretur. Eos inſtituiſſe dicitur Numa, cum indicendum eſſet bellum Fidenatibus. Hi mittebantur, priuſquam conciperetur bellũ ad res repetendas; &, ſi non impetrabant, bellũ indicebant. Fœcialium unus, qui Patrem Patratum faciebat, ex ipſis Fœcialibus electum, ſacris veſtibus ornatus, ad auctores injuriarum procedebat; priuſquam urbem intraret, janitorem, vel alium, qui obviam fuiſſet, alloquebatur, quibuſdam imprecationibus. Inde in forum pergit; illic diſſerit, qua cauſa venerit: tempus ad conſultandum dat xxx dierum; ſi per hos dies res infecta maneret, Diis cœleſtibus, Manibuſque invocatis, abit, & ad Senatum refert. & ubi in Senatu, quod juſtum piumque eſſet, actum erat, Fœcialis bellum indicebat. Fœcialium ſacra nefas violare erat: nam Fabius, cum ea violaſſet, urbs Romana à Gallis Senonibus everſa fuit. Dicuntur Fœciales à fœdere faciendo, ſeu feriendo. Pater patratus à patrando, id eſt, ſanciendo fœdere; qui à Fœcialibus creabatur: qui tantum in fœdere ſanciendo præerat, ut quidam ſcribunt.

CAP. X.

De Pontificibus.

POntifices è Patribus legit Numa,& ex his Pontificem Maximum fecit Martium,Martii F.& ipſius Numę generum: cujus ſcitis omnia publica privataque ſacra ſubjecit; ut eſſet, quo conſultum plebs veniret, & idem non cœleſtes modo cæremonias, ſed & juſta funebria, & prodigia,quomodo ſuſciperentur,& curarentur, edoceret. Defuncto Pontifice Maximo alius eligebatur, non à populo, ſed ab ipſis Pontificibus. Appellati ſunt (ut Varro ſcribit, & Dionyſius) à ponte Sublicio, quem reficiebant. Quare videntur à Numa, non Pontifices, ſed Sacerdotum principes nominati, & inde regnante Anco Martio, quando Sublicius pons factus fuit, à ponte Pontifices appellati: & ideo ſacra ab eis trans Tyberim non mediocriter ad pontem fiunt. Scævola Pontifex Maximus dicebat, Pontifices dici à poſſe & facere. Quidam ſcribunt, ab eo, quod potentia ſacra perficiat.

CAP.

CAP. XI.

De Rege Sacrificulo.

POſtquam Romani jam liberi, extincto regio nomine, Conſules crearunt, necubi deſiderium Regis eſſet, propter quædam ſacra publica, quæ Reges faciebant, Regem Sacrificulum conſtituerunt, & è Patribus elegerunt C. Manium Papirium: & id ſacerdotium Pontifici ſubjecere, ne novæ libertati additus nomini honos officeret. Is Papirius quietis ſtudioſiſſimus fuit. Idem fuiſſe memoratur, qui leges Numæ, ab Anco Martio in tabulis querneis inſcriptas, rurſus in publicum traduxit.

CAP. XII.

De Gallis, Sacerdotibus Matris Deûm.

GAlli, ſacerdotes Cybeles Matris deûm ſunt, & ſemimares, id eſt, caſtrati, ab eo, quod dea puerum Phrygium amavit Atim; cui præcepiſſe dicitur, ne concumberet: ille cum Sagaritide nympha coivit ſub arbore. Cybele, exciſa arbore, ulta eſt. Puer ad Dindyma aufugit, & virilitatem ſibi amputavit. Ideo & Cybele caſtratos ſacerdotes habere mavult. Secundo bello Punico, Romam etiam deportatus

portatus eſt ſacer lapis, quem Matrem deûm incolæ dicebant, per legatos tres, M. Valerium, L. Eminium, & C. Cæcilium Galbam, & quæſtores duos Cn. Tremillium Flaccum, & M. Valerium Falconem: receptaque fuit dea Romæ à ſapientiſſimo homine P. Scipione Naſica, qui à Senatu in tota civitate vir optimus judicatus fuit: & quod magis admirabile eſt, adoleſcens erat. Galli dicti ſunt, à Gallo flumine Phrygiæ. Teſtes Samia teſta ſibi amputant. Rhea nominatur Cybele, à monte Cybelo, quæ eſt pars montis Dindymi.

CAP. XIII.

De Duumviris, & Decemviris Sacrorum.

DVumviri à Tarquinio Superbo inſtituti fuerunt, qui ſoli inſpicerent libros Sybillinos: deinde cum plebs creari ex ſuis inſtaret, ex plebeiis & patriciis creati x, & inde xv, qui libros inſpicerent. Sic à duumviris ad Decemviros & Quindecemviros res devenit: & aliquando data cura corrigendorum Faſtorum fuit: Hi Februarium, qui ultimus erat, poſt Ianuarium poſuerunt.

Cap. XIV.

De Epulonibus.

VEteres Pontifices (ut ait Cicero) propter multitudinem ſacrificiorum, tres Epulones eſſe voluerunt, ut ludorum epulare ſacrificium facerent. Id ſacerdotium antiquum fuiſſe conſtat, ſed de ætate nondum legimus. Numerus auctus fuit, duo additi, & quinque fuere Epulones. Et poſtea, theatralium ludorum atque Circenſium ambitione, ſeptem fuiſſe Epulones leguntur.

Cap. XV.

De Titiis Sodalibus.

SOdales Titii ſacerdotes extra Vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria ſervabant, quoniam ad id deputati à Pontifice erant. Nomen inditum eſt ab avibus.

POMPONI LAETI
De
LEGIBVS ROMANIS
LIBELLVS.

Quotuplex ſit lex, & Ius.

IVs pluribus modis dicitur. Naturale, quod eſt commune omnibus animalibus. Ius gentium, quo gentes humanæ utuntur. Ius civile, quod ex legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, decretis Principum, & autoritate prudentium venit. Ius publicum, in Sacerdotibus & Magiſtratibus conſiſtit. Ius privatum, ad ſingulorum utilitatem.* Ius etiam dicitur locus in quo jus redditur; ut meminit Paulus De lege, & legis origine. Lex (ut Chryſippus definit) eſt divinarum & humanarum rerum notitia. Lex dicitur rogatio, & obnunciatio. Lex donum eſt Dei, dogma hominum ſapientum, coërcitio [pravæ] voluntatis. Legis virtus eſt, imperare, vetare, punire, permittere. Lex eſt æternum quiddam, quod univerſum mundum regit, imperandi prohibendique ſapientia. Ex hac lege lex noſtra eſt, ratio menſq; ſapientis. Æqualis Dei eſt lex, conſtatque ad ſalutem civium, civitatumque incolumitatem, vitamque omnium quietam & beatam.

Igitur

Igitur ubi lex non eſt, quies & beatitudo non eſt. Et apud illos antiquiſſimos mos ſapientum lex erat: id erat quoniam antiquitas proxime accedebat ad Deum. Lex Magiſtratibus præeſt, & Magiſtratus populo. Optime putat Cicero, Magiſtratum eſſe legem loquentem. Imperandi, & obtemperandi modus debet eſſe: nam & qui bene imperavit, aliquando obtemperet neceſſe eſt: & ipſi mortales non ſolum obtemperare & obedire Magiſtratibus debent, ſed eos colere atque diligere. Poteſtas eſt facultas à populo, ſeu principe, publice data. Magiſtratus dici cœptus eſt, cum à populo creatus fuit Magiſter populi, id eſt, Dictator.

Prima fertur Ceres dediſſe leges mortalibus, poſtea ipſi ſapientes: Phoroneus Argivis dedit, Moyſes cœlo lapſas Hebræis; Ægyptiis Mercurius, Draco & Solon Athenienſibus, Minos Cretenſibus, Lycurgus Lacedæmoniis, Thuriis Charondas, Romanis Romulus.

De Allia [Aelia] & Fuſia LL.

Allia & Fuſia LL. reſiſtebatur pernicioſis legibus in civitate: quæ ideo erant propugnacula & muri otii & tranquillitatis. Sed P. Clodius Trib. pl. L Piſone & A. Gabino Coſſ. quatuor leges tulit. Ex his ſecunda fuit, Ne quis per eos dies, quibus

quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſervaret. Et quarta cavebatur, Ne quem Cenſores in Senatu legendo præterirent; neue quem [qua] ignominia afficerent; niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. Hac lege diminuta eſt Cenſura, quæ eſt magiſtra vitæ & modeſtiæ.

De L. Aurelia.

Aurelia lege communicata ſunt judicia Senatui, Equitibuſque Romanis, & Tribunis ærariis. Eam tulit L. Aurelius Cotta, prætor.

De L. Acilia.

Manius Acilius Glabrio legem [Aciliam] tulit De pecuniis repetundis, in qua ne comperendinari quidem reum ſinit.

L. Piſo primus tulit legem De pecuniis repetundis.

De L. Annonia, [*Clodia.*]

P. Clodius Trib. pl. De annona legem tulit, Vt frumentum, quod antea * ſenis æris [l. ſemiſſibus] ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur.

De L. Annaria.

Ea lex annorum modum definit, quibus Magiſtratus capiendi poteſtas ſit.

De L. Aternia. [Aeternia.]

Hæc lex, cum mos priſcus fuiſſet irrogandæ mulctæ per Magiſtratus, ovis aut bovis nomine; ovis ære deno, bovis ære centeno definivit.

De L. Aquilia.

Aquilia lex ab Aquilio [Trib. pl.] lata, De dolo malo, De fraude, De deceptione, De ſimultate.

De L. Cincia.

M. Cincius legem tulit, qua cavetur antiquitus, Ne quis ob cauſam orandam donum, pecuniamve acciperet.

De L. Calpurnia.

Calpurnia lege pecuniaria pœna inter alias pœnas adjecta fuit. Eam tulit L. Calpurnius Piſo, [Frugi.]

De L. Cornelia.

Cornelia lege cavetur, Ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret. A. Cornelius Coſ. tulit. Et idem [C. Cornelius Trib. pl,] aliam tulit, Ne quis in Senatu legibus ſolveretur, niſi ducenti adfuiſſent; Neve quis, cum ſolutus eſſet, intercederet, cum ea de re ad populum ferretur. Tulit idem Cornelius,

lius, Vt Prætores [ex] edictis ſuis jus dicerent.

Lex eſt à Cornelio quodam lata, ut homines, qui parricidii cauſa telo accincti ſunt, gladio perſequantur.

De L. Caßia.

A Caſſio Longino [Trib. pl.] lex lata eſt Caſſia, Qua populus per tabellam ſuffragia ferret. C. Mario, C. Flacco Coſſ. alia ab eodem lata, Vt ille, quem populus damnaſſet, cuive imperium abrogaſſet, in Senatu non eſſet.

De L. Fabia.

Fabia lex à Fabio lata, Qua adjecta pœna eſt illis, qui deducunt & ſectantur candidatos in comitia.

De L. Falcidia.

Lege Falcidia, à Falcidio lata, cavetur, Ne plus dodrante legare liceret; propterea, quod multi hæreditatem recuſabant.

D. L. Flavia, [Fabia.]

Flavius [*immo* Fabius] legem tulit De plagiariis, Cum quis dolo ſervum, aut pecus à domino, & filium à patre ſubtrahit.

De L. Frumentaria.

Frumentaria lex à C. Sempronio Graccho [Trib. pl.] lata eſt, Qua frumentum è publico diſtribueretur Populo Rom.

De L. Gabinia.

A. Gabinius [Trib. pl.] legem tulit, Qua bellum Cn. Pompeio Magno contra piratas datum eſt, contra C. Trebellii Trib. pl. interceſſionem.

De L. Hortenſia.

Q. Hortenſius [Dictator] legem tulit, Vt eo jure, quod populus ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur.

De L. Iulia.

Iulia lege puniuntur Adulteri. Eam Iulius Cæſar tulit, Idem legem tulit De peculatu in eos, qui Rempubl. vel Sacra furati ſunt vel furantibus auxiliati ſunt, vel furta ſcientes ſuſceperunt.

De L. Iunia.

Iunius Silvius [*immo*, Silanus] Conſ. cum Q. Cæcilio Metello legem Iuniam tulit, bello Cimbrico; quod diu prave & infeliciter geſtum eſt, propter diminuta militiæ ſtipendia.

De

De L. Lectoria, [ſive *Lætoria.*]

Cum adoleſcentes in contractibus circumveniri ſolerent, Q. Lectorius pœnam Deceptoribus adjecit.

De L. Licinia [& *Mucia.*]

P. Licinius Craſſus Orator, & Q. Mucius Scævola Pontifex maximus, legem tulerunt De regundis civibus, ut in ſuæ quiſque jus civitatis redigeretur, cum multi Itali cupiditate civitatis Romanæ tenerentur.

De L. Manilia.

L. Manilius legem tulit, Vt quando res à nobilibus adverſæ geſtæ fuerant, illi ad Magiſtratus gerendos admitterentur, quorum majores in Rom. Republ. magiſtratum non exercuiſſent: hujuſmodi autem *novi* appellantur.

De L. Oppia.

C. Oppius [Trib. pl.] legem tulit, Ne ſuperfluo ornatu mulieres Romanæ uterentur: neve pilentis, id eſt, rhedis penſilibus, veherentur: neve plus uncia in auribus appenderent.

De L. Otthonis.

Otho Trib.pl. legem tulit, Ne quis cum ordine Equeſtri in ſpectaculis ſederet, niſi ſeſtertia quadraginta poſſi-

deret. Quod ſi contingeret, quiſquis eſſet, ſive ingenuus, ſibe libertus, inter Equites ſpectare liceret in gradu XIV.

L. Roſcius Otho Conſ. [immo Trib. pl.] legem tulit, Vt in theatro Equitibus Romanis ordines XIV. ſpectandi gratia darentur.

De L. Papia.

Lege Papia prohibentur Peregrini uti urbe Romana.

De L. Plotia, [ſive *Plautia.*]

M. Plotius Silanus Trib. pl. Cn. Pompeio Strabone & L. Porcio Catone Coſſ. legem tulit, Vt ſingulæ Tribus quinos denos ex eo numero ſuffragio crearent, qui eo anno judicarent.

De L. Pompeia.

Cn. Pompeius Strabo lata lege veteribus incolis Tranſpadanis jus Latii dedit, quod cæteræ Coloniæ Latinæ habebant, ut petendi Magiſtratus & civitatis Romanæ jus adipiſcerentur.

Cn. Pompeius Magnus legem tulit, Vt Quæſtor ſuffragio populi, ex his qui Conſules fuerant, crearetur.

Idem Pompeius legem tulit, qua aſpertima pœna patricidas afficit, Vt, Si quis parentis, filiive fata properaverit, clam aut palam, inſutus culleo cum cane & gallo

gallo gallinaceo & vipera & ſimia, in mare aut in flumen projiceretur.

De L. Roſcia.

L. Roſcius Otho legem tulit, Vt equitibus Romanis in theatro XIV gradus, ſive ordines, darentur.

De L. Satura.

Satura lex eſt, Quæ uno rogatu multa & varia comprehendit.

De L. Scantinia.

P. Scantinius legem tulit, Qua puerorum concubitores gravi ſupplicio afficiuntur.

De L. Tutelari.

Lege Tutelari cavetur, Ne quis tutor per ſimulationem Pupillum fraudet.

De L. Valeria.

Valerius Publicola legem tulit, Vt nulli magiſtratui liceret corpus [caput] Romani civis indicta cauſa condemnare; liceretque damnatis ad populum provocare.

De L. Variana, [ſive *Varia.*]

Q. Varius Trib. pl. legem tulit, Vt quæreretur de his, quorum ope conſiliove ſocii [contra] P.Rom. arma ſumpſiſſent.

De L. Voconia.

Voconius legem tulit, Ne quis cenſus, hoc eſt, pecunioſus, hæredem unicam relinqueret filiam. Erat autem cenſus ille, qui c millia in profeſſione detuliſſet.]

Hæc habui, M. Pantagathe, quæ de Magiſtratibus & Sacerdotiis, & Legibus compendioſe ſcriberem: ut ex eo Compendio aliqua ad noſtros utilitas perveniat: Et ita depinxiſſe opinor, ut ante oculos velut in tabella poſuerim. Scribant alii diffuſius: Pomponio ſatis eſt placere ſuis.

FINIS.

Quæ de Iuriſperitis libello DE MAGISTRATIBUS *ſubjunxerat Auctor, omiſimus; nulla hercule Lectoris fraude, cum ea omnia habeantur in Enchiridio Pomponii veteris ICti, De Origine Iuris, ff. lib. 1. tit. 11. Libellum De Legibus, quem adjunximus retractum ex vetuſtiſſima editione, aliquot locis caſtigavimus & totũ concinniorem reddidimus: neglectum hactenus, ut opinamur, quod depravatiſſimus circumferebatur: deinde quód jejune & tenuiter admodum ſcriptus, & ex corruptis Aſconii Pediani reliquiis per ſaturã collectus. Quod fortaſſis alibi fuſius docebimus.*

T. S. 1625.

Sequun-

Sequuntur *Teſtimonia* nonnulla ſuperioribus adjungenda.

M. Antonius Sabellicus Dialogo de Latinæ linguæ reparatione.

Ad M. Anton. Maurocenum Patricium Venetum.

Subjiciam adhuc quoſdam (*inquit Benedictus Prunulus*) quorum ſcripta jampridem leguntur: occurruntque inprimis Pomponius Sabellici noſtri præceptor, & Platina; uterque (ni fallor) Laurentii Vallenſis auditor. Pomponii pauca omnino extant; ſed illa ipſa accuratiſſime conſcripta novimus, quæ de Legibus, Sacerdotiis, & ad M. Pantagathum ſcripſit: quanquam & de arte Grammatica edidit præcepta. Omnia mira vetuſtate redolentia: arguuntque plane hominis ſtudium, quod in recognoſcenda vetuſtate præcipue fuit occupatum. Platinæ hiſtoria, & quæ De honeſta voluptate ſcripſit, omnibus nota ſunt.

Ibidem Baptiſta Guarinus.

Nam quod ad Domitii [Calderini] Veronenſis, municipis mei, Commentarios ipſos in Valerium Martialem attinet,

multum diuque Sipontenus antiſtes [Nicolaus Perottus] & Pomponius, qui omnium primus id opus Romæ interpretatus dicitur, in ea lectione, ut audio, evigilarunt, dictaruntque non pauca.

Ibidem.

Petrus Marſus Ceſenſis: is non ad Poëtas ſolummodo explicandos, ſed Oratores quoque & philoſophos ſtudium adjecit. Extant ejus in Silium Italicum Commentarii multa eruditione referti. Sed longe utiliora, quæ in Ciceronis opera conſcripſit: eloquens, ut Pomponii auditorem agnoſcas: & quod plus eſt, propemodum Philoſophus: ſed quantuſcunque in philoſophia eſt, eum Argyropoli contubernium effecit. Acutior in Poëtis explicandis, cultiorque meo judicio, Antonius Volſcus, & ipſe Pomponii auditor, diligens in Naſonis Heroidibus, ſed in Propertio diligentior.

Ioannes Cuſpinianus Commentario in Caſſiodori Chronicon Conſulare, Anno ab Vrbe cond. 297.

Pomponius Lætus libello ſuo De Magiſtratibus, pulchre de Tribunis plebis: ſed in fine (*cap.* XVIII) commiſcet Tribunos cum Conſulari poteſtate imprudenter.

Fran-

Franciſcus Floridus Apologia in Linguæ Latinæ calumniatores.

Summatim eorum perſtringam nomina, qui Romanam Linguam excitare, ac priſtino candori reſtituere laborarunt. Quod autem ordine illos non exſequar, vel id eſt argumento, quod Iovianum Pontanum primum nominarim, ante quem certum eſt vixiſſe Pomponium Lætum, qui quamvis Græcas literas ignoraſſe dicatur, Latine tamen egregie doctus fuit, in ſcribendo infra neminem recentiorum purus candiduſque. Hujus, niſi fallor, auditor fuit Marcus Antonius Sabellicus, dignus plane præceptore diſcipulus, fœcundæ cujuſdam uberiſque eloquentiæ ſcriptor.

Quomodo Pomponio Læto viventi prælatus Domitius Calderinus. Ibidem Floridus.

Sed ad alios Interpretes, ſeu illi Commentatores, ſeu Scholiaſtæ ſint appellandi, devenio: ex quorum claſſe primas pleriſque Domitio Calderino Veronenſi (Sipontinum ſemper excipiunt) deferre videntur, juveni cum primis acuto, ſed lõge melius nomini ſuo conſulturo, ſi felix ingenium ad gravius aliquod negotium con-

convertiſſet. Qui cum juvenis admodum Romæ publice Latinas literas vivente adhuc Pomponio Lęto profiteretur, ita hominum animos faſcinavit, ut eum relicto Pomponio ſtudioſi fere omnes vulgo ſequerentur: jurene an injuria, utriuſq; ſcripta oſtendunt. Ego hoc tantum dicam, Domitium nihil de ſe nō ubiq; polliceri, in omnes linguam exercentem, ac de omnibus non male, ſed peſſime ſentientem. Et frontem igitur ſæpe perfricuit, & pleraque, ut ſentētiam, cui ſemel adhæſerat, vel jure vel injuria tueretur, confinxit, quæ nuſquam leguntur. Inter omnia ejus arrogantiæ exempla, hoc unum ſubjiciam, quod Ovidii librum in Ibin enarrans, in operis præfatione, poſtquam ſe omnia ex Apollodoro, Lycophrone, Pauſania, Strabone, Apollonio, ejuſq; interprete, & ceteris item Latinis tranſtuliſſe gloriatus eſt, in calce operis, talia fore ſua ſcripta (hæc ſunt fere ejus verba) cōfidit, quæ duo quinquagenarii homines ab eo qui viceſimum nonum annum nondum compleviſſet, diſcere quam turpiter ignorare mallent. Deſignat autem Nicolaum Perottum, ac Pomponium: quorum utrique tam cedere poteſt Domitius, quam P. Virgilio Baptiſta Mantuanus, aut M. Tullio Franciſcus Philelphus. Hujus tamen intolerabile ſupercilium

lium, creſcentemque indies audaciam Georgius Merula Alexandrinus, vir doctiſſimus, & in ſcribendo maxime accuratus, primus editis in Martialem Notis compeſcuit, planeque oſtendit quantum ab eo quod ubique pollicebatur abeſſet. Angelus quoque Politianus in Domitii ſcriptis non pauca ſomnia deprehendit. Atque ut humanum ſit nonnunquam labi poſſe, Domitio tamen omnia pollicenti, & duos quinquagenarios docenti, nihil ignoſcas.

Paulus Iovius, Epiſcopus Nucerinus, in Elogiis virorum literis illuſtrium.

Iulium Pomponium Lætum Sanſeverina illuſtri familia in Picentinis natum ferunt, adeoque inſigni cura educatum, ut ex adultera matre, alioqui pudica, illudente ei Salernitano Principe, genitus putaretur. Sed vigente demum bello, & labante fortuna Principalis domus, animum ad literarum ſtudia convertit; tanta antiqui moris æmulatione, & naturæ temperantia optimas literas complexus, ut Romæ inter præclara ejus ſæculi ingenia conſpicuus monſtraretur. Nam Vallæ præceptoris, æquata eruditionis opinione, locum exceperat: ſed eum mox * Pauli II injuria percelebrem fecit; quum literatos quoſdam, & in his Platina, at-

que

quæ Callimachum, tanquam impios atque maleficos, tormentis excruciaſſet. Nam è Venetiis Romam pertractus ad dicendam cauſam [Lætus] perpetua vitæ innocentia tutus, nihil terreri potuit, ut integro conſtantique animo indigna fateretur. Veterum enim ingeniorum illuſtria nomina ſibi ipſis indiderāt, quum in cœtu ſodalium laureati Muſas colerent. Ea nominum novitate Pontifex elegantia literarum imperitus ſuſpicioſuſque, vehementer offendebatur, quaſi id eſſet occulta conjurantium teſſera ad obeundum inſigne facinus. Xyſto demum Innocentioque faventibus, in gymnaſio docuit incredibili nominis autoritate, auditorumq; frequentia. adeo ut ante auroram profitentem, Romana juventus à media ſtatim nocte præoccupandis ſubſelliis præveniret. Deſcendebat è Quirinali ſæpe ſolus, Diogenis more præferens laternam, quum opes contemneret, & jucunda frugalitate venerabilis haberetur. Simplici namque & pene ſubagreſti convictu uſque adeo gaudebat, ut quum frequenti ſemper limine coleretur, improviſi nobiles convivæ, non ſufficiente ejus puero, per jocum admoniti, coquinæ manus admoverent; unde perurbani ſales, multæque facetiæ ferentur. Scripſit Grammaticæ compendium:

dium: adultis pueris utile: & graviore demum ſtylo ſeriatim Romanos Cæſares: gratiſſimoque libello in antiquæ Vrbis ruinis vera loca atque vocabula demonſtravit. (*Itemque Magiſtratus Romanos & Sacerdotia.*) Sed in ſuggeſtu ſummam laudem promeruit: quod eo magis mirum videtur, quum in familiari ſermone hæſitante lingua balbutire eſſet ſolitus, nec orantem demum, aut clara voce lectitantem ulla omnino oris titubantia deformaret. Septuagenarius exceſſit è vita, quum gelidiſſimo vini potu ventriculi colorem oppreſſiſſet. Elatus eſt auditorum inſignium piis humeris, honeſtante funus familia purpurata Alexandri Pontificis, & laudante Marſo oratore. Quum variis autem Elegiis tumulus ornaretur, epigramma Pontani, conſenſu publico locum obtinuit.

Pompont, tibi pro tumulo ſit laurea ſylva:
Oſſa, maris rores, myrteaque umbra tegant:
Teque tegant, artuſque tuos, violæque roſæque:
Ver habeat, Zephyros ſpiret & ipſe cinis.

Stillet

Stillet & ipſe cinis, quas & Parnaſſius & antra
Theſpia, & ipſa ſuas Aſcra miniſtret aquas.

Lege omnino Platinam De vitis Pontificum, in hoc Paulo; qui prid Calend. Septembris an. MCCCCLXIV *Pontifex creatus; Pontificatus anno* VI, *menſe* X, V *Cal. Auguſti, Sixto* IV *locum vacuum fecit, anno* MCCCCLXXII. *Sixtus, ſive Xiſtus, iterum Innocentio* VIII *an.* MCCCCLXXXIII. *Innocentius deniq; Alexandro* VI, *an.* MCCCCXCII. *qui defunctus an.* MDIII.

Conradus Geſnerus in Bibliotheca univerſali edita an. M D XLV.

Pomponii Læti De Romanorum Magiſtratibus, [ex Feneſtella deſumptus, ut Vives ſcribit. *Hæc ibidem ad marginem*] Sacerdotiis, Iuriſperitis & legibus libellus, chartis duabus, & dimidia, impreſſus Moguntiæ; [itemque Lutetiæ apud Chriſtianum Wechelum 1529.] & Baſileæ apud Brylingerum, 1538.

Ejuſdem De antiquitatibus urbis Romæ libellus, excuſus Baſileæ apud Platterum, 1538, in 8. cum aliis diverſorum ſcriptis ejuſdem argumenti.

De

De exortu Maomëthis liber, excuſus Baſileæ apud Henr. Petrum.

Eadem omnia, quæ prædiximus (præter librum de Maomethe) & inſuper Romanæ hiſtoriæ compendium ex multis diſperſis apud Scriptores locis in unum corpus collectum, ab interitu Gordiani junioris uſq; ad Iuſtinum III, & Epiſtolæ aliquot familiares ad M. Antonium Sabellicum & Angelum Politianum, & Vita ejus per M. Antonium Sabellicum, impreſſa ſunt Argentorati apud Schurerium, 1515, in 4, cum Indice, chartis XXI, & dimid.

Beatus Rhenanus præfatur in libellum De antiquitatibus Romę, & ſuſpicatur eum non eſſe Pomponii, quoniam & pauca, & ineleganter ſcripta contineat: aut certe non id ſcriptum ut ederetur, ſed memoriæ gratia tantum.

Scripſit De arte Grammatica [impreſſa eſt in Italia] primo ſuo tirocinio, ex veteri Grammaticorum forma.

Cum Varrone diu luctatus eſt, ut in integrum reſtitueret.

In Criſpo [Saluſtio] & Livio repoſuit quædam.

Laurentium Vallam audivit: fuitque ab initio contemtor religionis; ſed ingraveſcente ætate cœpit res ipſa, ut mihi dicitur, curæ eſſe.

Cætera ſtudiorum ejus monumenta (præter antedicta) ſi qua fuere, in direptione domus per civilem ſeditionem, ſub Xyſto Pontifice, intercidiſſe creduntur.

Hæc ex Vita ejus per Sabellicum; qui & ſtilum ejus caſtum magis quam comtum eſſe ſcribit.

Pomponius Lætus exiguæ eruditionis. Tota illa ejus celebris diligentia circa verba & hiſtorias aliquot, tum ſaxa eruta, & monumenta diruta conſumpta eſt. Vives.

Caſpar Barthius Adverſariorum lib. XX. *cap.* XX.

Præmia vulgi rectiſſime Pomponius Sabinus, ſive is Lætus etiam eſt, Famam intelligit.

RAPHAELIS VOLATERRANI
De
MAGISTRATIBVS ET SACERDOTIIS ROMANORVM
Commentarius.

Ex Commentariorum Vrbanorum lib. XXIX.

DE Romanorum Magiſtratibus hæc comperimur. Primum *Dictator* pluribus de cauſis dicebatur. Aut rei gerendæ, id eſt belli cauſa gravioris. Primuſque fuit T. Largius, cum LX populi Latinorum adverſus Romanos conjuraſſent: auctor Dionyſius Halicarnaſſeus. Deinde clavi figendi cauſa, quum gravi morbo peſtilentiæ civitas affecta eſſet, Senatus L. Manlium Imperioſum Dictatorem, clavi figendi cauſa dici juſſit. Iſque clavus in æde Iovis in Capitolio in dextro latere fixus eſt: auctor Livius. Sed & ob aliquam aliam calamitatem clavus affigi etiam ſolitus, Comitiorum item conſularium cauſa, ut Conſul Dictatorem diceret, ſi contingeret utrunque, aut per bellum, aut aliam neceſſitatem ab Vrbe abeſſe. Aut quæ-

 ſtionis

ſtionis exercendæ, quando Q. Cincinnatus Dictator factus, ut Sp. Melii, regnum affectantis, temeritati reſiſteret. Aut legendi ſenatus, numero deficiente, ut M. Fabius Buteo. Modus autem hic fuerat: Conſul Dictatorem dicebat, Dictator Magiſtrum equitum: noctuque tantum dicebatur, & in ſolo Romano quod Italia terminabatur. Sexq; tantum menſes durabat. Et ex Patriciis C. Martius, Rutilius tantum de plebe in bello Faliſcorum dictus, qui & ipſe de plebe hominem L. Plautium Magiſtrum equitum dixit. Procedebat cum lictoribus XXIV, ac totidem ſecuribus: à quo provocatio non erat. Magiſtratum hunc Romani ab Albanis acceperant, apud quos Metius Suffetius Dictator invenitur prius fuiſſe.

Tribunorum plebis creandorum cauſa, ſeceſſus plebis fuit in montem Sacrum à Senatu gravatæ. Inde per Menenium Agrippam reducta, dato exemplo ventris ad membra, Tribuni duo primum creati: deinde per aliam ſeceſſionem tres, mox quinque alii, fuereque tandem numero X. Sacroſancta vocabatur poteſtas, nec ſicuti aliæ, per Dictatorem unquam ceſſabat. Abſque judicii diſcuſſione in exilium carceremque mittebat. Curiam non ingrediebatur, ſed in ſella ante veſtibulum permanebat, dum S. C. fieret:

quod

quod ſi proparet, T. litera annotabat; ſi minus, intercedebat. Ab Vrbe nec per unum diem abeſſe licebat. Domus ejus die, noctuque apertis foribus patebat, ut auxilio plebi omnibus horis (ſi quando opus) foret. Præterea de plebe tantum fuerat, & qui patrem vivum non haberet: ex quo Servilius tribunatum falſo geſſiſſe creditus: quod pater ejus, quem deceſſiſſe opinio erat, vivere ferebatur. Inter ſe quoque ſi diſſidebant, plus poterat unus, qui prohibuiſſet, quam reliqui, qui rem aliquam probaſſent: auctor Plutarchus in Catone. Capitis etiam diem & Dictatori, & Conſuli poſt Magiſtratum dicere poterant. Nec purpuram, nec ſellam, nec lictores, ut Conſules & Prætores, habebant, ſed tantum unum viatorem.

Per aliam plebis diſcordiam, quæ delectum pati non poterat, neceſſe fuit *Tribunos conſulari poteſtate* creare: creatique ſunt ex Patribus, A. Sempronius Atratinus, L. Atilius & Cæcilius: auctor Livius. Hi duorum generum erant: comitiarii, qui in comitiis fiebant; & Rutilii ſeu Rufi, qui in caſtris: Nam Rutilius Rufus legem tulit de eis in exercitu creandis: ut auctor Feſtus.

Prætores numero XVIII fuere: habebant ſellam curulem, & lictores ſex, trabeam

beam item, reliquaque Conſularia inſignia. Ab initio unus tantum Prætor Vrbanus fuit, qui in Vrbe jus diceret, omnemque publici ac privati juris poteſtatem habebat: equis item albis utebatur. Alius deinde Prætor Peregrinus factus, qui inter peregrinos jus dicebat. Deinde adauctus paulatim numerus, qui & urbanis & provincialibus rebus adeſſent: Sylla quatuor, Auguſtus duos, Claudius totidem adjecit. Inter minores magiſtratus etiam jus dicebant. Abſentibus Conſulibus, Prætor Vrbanus ſenatum & comitia habere poterat. In provinciis non ſolũ jus dicebant, ſed res gerebant. Quæſtores ſub ſe habebant, qui vice eorum fungerentur, cũ op⁹ eſſet, ſicuti Dictator Magiſtrum equitum, & Conſul Legatum.

Propratores prætoria poteſtate provincias etiam adminiſtrabant.

Quæſtores vetuſtus magiſtratus. Gratianus Iuriſconſultus, in eo libro, quem de Poteſtatibus ſcripſit, ipſum etiam Romulum & Numam duos habuiſſe Quæſtores, quos non ſua voce ſed populi ſuffragio creatos, ſcriptum reliquit. Deinde Tullum Hoſtilium ſine dubio Quæſtores etiam habuiſſe. Dictos autem à quærendo: quorum officium, partim ærarii & urbanæ pecuniæ curam agere, partim provincias exigendis vectigalibus ſortiri, quan-

quandoque in ſenatu occupari: & hos *Candidatos Principis* eſſe dictos: nonnullos in exercendis quæſtionibus verſari: alios *Quæſtores parricidii* dictos, qui ut capitalibus rebus præeſſent, à populo conſtituebantur. Hæc ex libris Digeſtorum. Reperio quoque apud Valerium, Quæſtorum fuiſſe curam, legatos, regesve Romam venientes, pro dignitate populi Rom. excipere, ac honorare, obviamque proficiſci. Nam legati primum ædem Saturni petebant, ubi ærarium erat: ibique mos erat, ut à Præfectis ærarii ſcriberentur eorum nomina, traderenturque Quæſtoribus, qui & eos donis proſequi, & ægrotos curare, ac demum mortuos ſumptu publico ſepelire ſolebant. Ærarium enim apud Saturni prius ædem fuit: Hic libri elephantini ſervabantur, in quo XXXV tribus conſcriptæ, tum ſenatuſconſulta omnia fuerunt: Libros auté linteos Pontifices retinebant, in quibus annales conſcribebant. In ipſo quoque ærario locus erat ſecretior, ubi vigeſima vectigalium ſervabatur: Livius XXXVII. Cætera expedientibus, quæ ad bellum opus erant, Conſulibus: aurum vigeſimarium, quod in ſanctiore ærario ad ultimos caſus ſervabatur, promi viſum eſt; prompta ad III. mil pondo auri. Fiſcus deinde ærarium appellari cœptus,

à fiſcella, id eſt, crumena, ubi ſervabantur pecuniæ, ut ait Varro. Primum *Fiſci advocatum* inſtituit Hadrianus princeps, ut teſtatur Spartianus. Vectigal Pop. Rom. inter alia fuit vigeſima reddituum omnium rei frumentariæ in Italia: præterea ſal à ſingulis exigẽdum, Salinatoris commentum. Qui vectigalia redimebant, *Publicani* appellati, & *Mancipes* publicanorum principes, ut ait Pedianus.

Senatores primum à Romulo centum inſtituti, *Patres* appellati: ex his geniti, *Patricii* dicti: qui vero poſtea per Reges ac alios additi fuere, *Patres conſcripti* & *minorum gentium* vocati apud Gellium: Fuereque uſque ad mille. quem numerum Auguſtus poſtea minuit. Qui non, uti nunc, mercedem aut ſtipendium aliquod à Republ. ſumebant, ſed gratuitam exhibebant operam, quod ſane ex nonnullorum Senatorũ paupertate maxime declaratur. Liberalitas tamen Principum multis providit. Auguſtus item, teſte Tranquillo, Senatus cenſum ampliavit, ac pro DCCC duodecies HS. taxavit, ſupplevitque non habentibus. Et in Veſpaſiano ſcribitur: Explevit cenſum ſenatorum, Conſulares inopes quingentis ſeſtertiis annuis ſuſtentavit. Senatores libertinos in ſenatum, Commodus, teſte Lampridio, adſcivit: Cæſar etiam Gallos:

Gallos: Heliogabalus Senatulum mulierum in Colle Quirinali inſtituit. Auguſti quoque conſtitutione Senatores, priuſquam conſiderent, vino & farre ſacrificabant ei Deo, in cujus ædem convenerant: nec ultra, quam bis in menſe plerunque cogebantur. Ante ortum aut poſt occaſum ſolis, Senatuſconſultum irritum erat: Ante annos XXV in curiam ingredi non licebat, poſt caſum Papirii Prætextati. Senatores ex lege poſt annos LX non citantur, ut auctor Seneca ad Paulinum. Citatis vero ex lege, non venientibus pignora auferebantur, ut videre licet apud Ciceronem de Oratore lib. III. Duobus tantum exceptis caſibus: cum ſupplicatio videlicet, aut triumphus alicui decernendus. Nam tunc uti placerent, libenter omnes ſponte, minimeque coacti properabant: Cicero Philippica prima. De ſupplicationibus referebatur; quo genere Senatores deeſſe non ſolent. Senatuſconſultum tribus modis fiebat; ſententia, verbo, diſceſſione: de quibus teſtatur Livius XXXVI. Livium Salinatorem, inquit, olim damnatum, in Senatum venire, & tonderi, ſqualloremque ponere Cenſores juſſerunt. Sed tum quoque aut verbo adſentiebatur, aut pedibus in ſententiam ibant. quos modos ſane deprehendimus fuiſſe ignobilium

Senatorum; præcipuorum vero, ſententiam dicere. Pedibus ibant movendo ſe in locum illius, cujus ſententiam probabant: Vnde *Pedarii Senatores* dicti ſunt. Gellius vero etymi cauſam dicit, quod pedibus in ſenatum irent; ad eorum differentiam, qui curru vehebantur: in quo ſella erat, quod curulem jam dignitatem obtinuiſſent. In ſententia vero dicenda, is ordo erat, ut ait Gellius, ante legem de Senatu habendo. Princeps Senatus primum à Conſule rogabatur, deinde Conſules deſignati, deinde reliqui præcipuæ exiſtimationis. Cæſar Conſul Catonem rogavit, dicentemque non placita, in carcerem duci juſſit, ſequenteque eum ſenatu, pudore motus prohibuit. Quem vero ordinem, ut ait Tranquillus in Cæſare, Calendis Ianuariis Conſul ſervaſſet, toto anno ſervabant. Sententia inſuper, ſi quando non tota placeret, dividebatur. Cicero in epiſtola ad Lentulum: Poſtulatum, ut ſententia Bibuli divideretur. Pedianus in oratione pro Milone: Cum aliquis dixit, quod non probaretur, poſtulabant, ut divideretur, & de ſingulis referretur: Seneca in epiſtolis. Quód fieri in Senatu ſolet, jubeo illud dividere, & ſententiam ſequor. Et hæc quidem de ſenatu.

Conſules primi poſt exactos reges L. Iu-

nius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, quibus dati XII. faſces, ac totidem ſecures, cum lictoribus; ita, ut apud unum tantum eſſent, ne timor duplicaretur, iſque major Cōſul appellaretur. Val. Publicola, eis ſecures ademit, dum provocandi poteſtatem à Conſulibus dedit. T. Largius Dictator reſtituit, ita tamen, ut minime in caput Romani injuſſu populi valerent. Addita his, ſella curulis, purpurea trabea, prætexta: quæ omnia ab Hetruſcis, teſte Livio, accerſita ſunt. Plebs deinde per ſeditionē, alterum de ſuis obtinuit; alterum item Campani ſuperbi per Annium petierunt Conſulem Campanum, quem Torquatus paulo minus quin è curiæ gradibus præcipitem dejecerit. Prima hæc poſt Dictatorem poteſtas: Cives in carcerem mittendi, non tamen necandi auctoritatem habebat.

Proconſules autem (ut narratur in libris Digeſtorum) ſex lictores, ac tantum in provincia jus habuere, ingreſſi urbis portas amittebant legatos, & ipſi conſtituebant, qui accepta ab eis facultate, adminiſtrabant.

Candidati & honores petituri, in campum ad Comitia deſcendebant, in Septis, Ovilibuſque, locis, videlicet, eorum ſimilitudine factis.

Comitia conſularia, calata, tributa, centuriata

turiata, curiata. *Calata* à calando, id eſt, vocando per lictorem: *Curiata* tantum ex curiis civium, quę xxx fuerāt, conſtabant: *Centuriata* frequentiſſima, per cornicinem ex cenſu & ætate accerſebantur: *Tributa* vero ex omnibus regionibus urbis, & tribubus.

Accedebant prærogativæ juniorum, ſeu veteranorum: hoc eſt, ex omnibus, qui militarent, juvenibus & veteranis. Centuriç ad *ſuffragia* deligebantur. Conſul vero ſortiebatur, quæ pro unoquoque candidato prærogativa juniorum prius ad ſuffragia mitteretur, quam & præco citabat, in montem citatorum dimiſſa. Claſſes vero in centurias diſtributæ fuerant. Dabantur ſuffragia duobus modis. Primo, mos fuit, ſententiis ab utraque parte dictis. Deinde tabellis, ut deprehenditur in Cicerone Legum II. In ea, inquit, ſum ſententia, qua te ſemper fuiſſe ſcio, nihil ut fuerit in ſuffragiis voce utilius. Quis autem non ſentit autoritatem optimatum Tabellariam legem abſtuliſſe? quam populo libero nunquam deſideravit, in oppreſſis dominatio & potentia principum flagitavit.

Quandoque non in comitiis Conſules, ſed per Interregem ad hoc factum, legebantur, ob candidatorum tumultum, & arma: Livius 4 Per Interregem creati

Coſſ.

Coſſ. ac pronunciati, L. Valerius & M. Horatius : acta res in Flaminis pratis. Pompeium quoque ſolum creatum Conſulem per Sulpitium Interregem legimus apud Plutarchum in Pompeio, Collegæque poteſtatem ei attributam fuiſſe.

Candidati veſte induti alba, ſine toga, ut ait Plutarchus, ne munera ad corruptionem abſconderent : cives rogabant, prenſabantque, merita commemorabant. Naſica vir ſanctiſſimus bis candidatus repulſam habuit. Cæ.Metellus ſemel in Conſulatu, qui poſtea Macedoniam patriæ ſubjecit. Cato quoque ſemel: & Q. Ælius Tubero vir Stoicus in Prætura, ob menſas pellibus hœdinis Pop. Rom. paratas.

Cenſores primi L. Papirius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus : anno Vrbis CCCX per quinquennium ab initio facti: deinde ob eorum inſolentiam per Mamercum Æmilium Dictatorem ad annum & ſex menſes redacti : ut auctor Livius 4. Alteroque defuncto ſe etiam alter magiſtratu abrogabat, totidemq; fiebant. Cenſum agebant civium Rom., luſtrumq; condebant: quem prius Servius Tullus inſtituit, rem ſaluberrimam: ex quo belli paciſque munia, non viritim, ut ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent. Cenſu perfecto edixit, ut in campo Mar-

tio omnes cives quiſque cũ ſuis centuriis prima luce adeſſent: ibi inſtructum exercitum omnes, ſue, ove, tauriſq; luſtravit: idque conditum luſtrum appellatum, quia in cenſendo finis factus eſt: millia LXXX, eo luſtro civium cenſa dicuntur. Bello II Punicio cenſa fuere civium capita CXXVII millia & CVIII. ex quo numero apparuit quantum hominum Pœnus abſtuliſſet: Livius XXVII. Idem lib. XIX dicit, ſub Q. Pompeio, & Q. Metello Cenſ. ſtatim poſt III bellum Punicum cenſa fuiſſe capita CCC. XIX millia & DCCCXXXIII. præter pupillos & viduas. quo nunquam major numerus. Præterea diſciplinam ordinum, morumve curam habebant: Senatum legebant, ab eoque indignos amovebant. Quorum tanta ſeveritas fuit, ut oſcitanté paulo altius civem Rom. in publico ignominia adfecerint: & equiti Romano, qui equum ſtrigoſiorem haberet, ſe autem pinguem, mollius ut curaret equum, admonuerint: auctor Gellius.

De *Præfecto urbi*, ſic ſcribitur in libris Digeſtorum: Omnia crimina, quæ per totam Italiam admittebantur, (ut in Epiſtola Divi Severi ad Fabium Cilonem cautum eſt) Præfectura urbi ſibi vendicat. Initio vero ejus Epiſtolæ, ſic ſcribitur: Quum Vrbem noſtram fidei tuæ commiſerimus &c. Quicquid igitur in-

tra

tra Vrbem admittitur, ad Præfectum urbi videtur pertinere. Sed & ſi quid intra centeſimum lapidem admiſſum ſit, Præfecti urbi ad cognitionem pertinet. Si ultra, Præfecti urbi notio non erit. Curam præterea habet, tutorum, curatorum non proborum; ſed & numulariorum, ut ab illicitis abſtineant. Macellum quoque, ac forum boarium, ſuarium, piſcarium, olitorium curat, ut juſto veneant res pretio.

Præfecti annonæ frumentum providere urbi habebant, emereque à civibus quod victui ſupereſſet.

Præfectos vigilum, ut ſcribitur in Digeſtis, Auguſtus primum conſtituit, ad incendia reprimenda, quod erat antea officium *Triumvirorum:* nam cohortes opportunis urbis locis diſpoſuit, quibus Præfectos conſtituit, qui furum, incendiariorum, raptorum, receptatorum crimina vindicabant.

Præfectus prætorio, ut in eiſdem ſcribitur libris, erat apud Imperatorem qualis Magiſter equitum apud Dictatorem. Nam diſciplinæ publicæ præerat, à quo ex Cæſarum privilegio provocare non licebat: ſecundum, poſt Imperatorem, locum obtinebat.

Ædiles plebeii, & *Curules* ſatis nomine ipſo diſtinguuntur. Hi ludos curabant

bant, aquas, cloacas, publicaque ædificia. Quicquid etiam rerum vitioſarum pro ſincero, fractumque pro integro veniſſet, Ædilitio edicto redhiberi ſolet.

Petitis per legatos, & allatis Atticis legibus, ad eas proponendas *Decemviri:* inter quos Appius Claudius & T. Genutius principes fuere, pro Conſulibus ſine ullis aliis Magiſtratibus creati, à quibus non eſſet provocatio: anno ab Vrbe condita CCCI. Hi, deſcriptis legibus, quum modeſte ſe geſſiſſent, in alterum quoque annum eundem eſſe Magiſtratum placuit. Quo tempore, quum plura impotenter feciſſent, Magiſtratum deponere nolentes, in tertium annum detinuerunt: donec invicto eorum imperio, finem attulit Appii in Virginiam libido: ad quem ſumma rerum referebatur: quo facto, plebs incitata, occupat Aventinum, Decemviros ſe magiſtratu abdicare coëgit: ex quibus Appius, & unus collegarum, qui præcipue pœnam merebantur, in carcerem conjecti, cæteri in exilium acti. Inſtante igitur Virginii accuſatione, & ex altera parte Claudiorum omnium deprecatione, Virginii lachrimæ juſtiores viſæ fuerunt. Itaque antequam dies adeſſet, Appius ſibi necem conſcivit: Livius lib. III.

Triumviri capitales, cauſas criminum capi-

capitalium cognoſcebant: ab initio duo fuerant, jam inde concreati ad judicandum Horatium illum, qui ſororem interfecerat, rediens à victoria Curatiorum.

Triumviri coloniæ deducendæ: ad hos pertinebat, ut agros, novis deductis colonis, dividerent; urbes deſignarent ædificare volentibus, areas partirentur: commodis regionibus civitatem diſtinguerunt, legibus magiſtratibuſque ſiſterent, & ad ſpeciem optimæ gubernationis Rempublicam effingerent.

Triumviri Reipublicæ conſtituendæ. hi fuere: M. Antonius, Octavianus, & M. Lepidus.

Quum autem magiſtratibus horis veſpertinis in publicum convenire, fas non eſſet, ut habetur in libris Digeſtorum, creati Quinqueviri cis Tiberim, & totidem ultra, qui poſſent pro magiſtratibus fungi.

Erant & Quinqueviri, qui minuendis publicis ſumptibus judicio Senatus conſtituti erant: auctor Plinius Cæcilius lib. 2. Epiſtolarum. Et item Quinqueviri Menſarii.

DE SACERDOTIIS

Pontifex Maximus ſupra omneis Pontifices, omniaq; ſacra erat; penes quem libri rituales, lintei, elephantiniq; erant, ubi annales ſcribebant: Tantaque pollebat autoritate, ut Metellus Cœcus Pontifex Maximus A. Poſthumium Coſ. ad bellum properantem (quod is Flamen Martialis eſſet) non ſit paſſus à ſacris recedere: ut Livius XIX teſtatur.

Duûmviri ſacrorum, ſacris libris legendis, carminibuſq; Sibyllæ, fatiſque populi interpretandis præerant: ut ſi quid in urbe portenti accidiſſet, lectiſterniis ad pulvinaria Deorum factis, eorum minas averruncarent: præterea tépla dedicarent.

Septemviratus Epulonum, genus erat Sacerdotii, additum Pontificibus, qui epularum, conviviorumque ſacrorum & pontificalium cæremonias curarent.

Rex Sacrificulus (alias *Rex ſacrorum*) exactis Regibus creari cœptus, ad obeunda quædam ſacra ſolis Regibus fieri conſueta, quòd populus ægre ferebat, diminutam propterea religionem, & numerum ſacrificiorum.

Iunio Bruto & Marco Valerio Coſſ. *Flamines* Numa inſtituit, id eſt, ſacerdotes, quaſi filamines, quod lanam in capite quandam geſtarent: unum Marti, unum

unum Quirino, & alium Iovi, qui Flamẽ Dialis diceretur, omnibus ſuperiorem.

Idem & *Salios* XII Marti, quod ſaltando per urbem irent, dictos: Mamuriumq; vocabant, fabrum videlicet ancilium, ad ſimilitudinem illius, quod à cælo delapſum fuit. Quæ inſtitutio diſcrepare non videtur à modo veteris legis; David enim legimus ante ărcam fœderis ſaltando proceſſiſſe.

Potitii & *Pinarii*, Herculis ſacerdotes, ab Euandro inſtituti: quæ familiæ tunc nobiles ea loca tenebant. Potitii diutius remanſerunt. Sublati tandem utrique ab Appio Claudio Cenſore, his infenſo familiis: ob id creditur ira Deorum luminibus orbatus: Auctor Livius.

Fœcialis ſacerdotium & *Patris patrati* idem fere & in iiſdem rebus fuerat, in feriendo cum hoſte fœdere, & bello indicendo, jam uſque à tempore Tulli Hoſtilii: Formula autem fœderis feriendi hujuſcemodi à Livio ponitur: Fœcialis, inquit, Tullũ ita rogavit: Iubeſne me Rex cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente Rège: ſagmina, inquit, te Rex poſco: Rex ait, pura tollito. Fœcialis graminis herbam puram adfert. poſtea Regem ita rogat: Rex, faciſne tu me regium nuncium populique Romani Quiritium? Rex reſpondet: quod ſine fraude

mea, Quiritiumque fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multiſque id verbis peragit. Legibus deinde recitatis, Audi, inquit, Iupiter, audi Pater patrate populi Albani, audi populus Albanus, audi ut illa palam prima, poſtrema, ex illis tabulis, cærave, recitata ſunt, ſine dolo malo: utique ea hîc hodie rectiſſime intellecta ſunt: Illis legibus populus Romanus prior non deficiet: ſi prior defecerit, publico conſilio, dolo malo, tum me Dieſpiter ita populum Romanum ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam, tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque. Id ubi dixit, porcum ſaxo ſilice percutit. Eodem modo pars altera, per ſuos Sacerdotes, ſuumque Dictatorem peragit: Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur: Fœcialis haſtam ferratam aut ſanguineam præuſtam ad fines eorum, quibus bellum indicit, defert; nec minus puberibus tribus præſentibus, hæc adjicit: Quod populi priſcorum Latinorum, homineſque priſci Latini adverſus populum Romanum Quiritium fecerunt, quod populo Romano bellum cum priſcis Latinis juſſit eſſe, Senatuſque populi Romani Quiritum cenſuit, conſenſit, conſcivit, ut bellum cum priſcis Latinis fieret, ob eam rem ego populuſque Romanus populo priſcorum Latinorum homi-

hominibuſque priſcis Latinis bellum indico, facioque. Id ubi dixit, haſtam in fines èorum mittit, ex quo bellum juſtum eſſe intelligitur.

Virgines Veſtales Numa inſtituit. Quæ ſacra in Italiam per Æneam adducta fuerunt. Virgilius:

Et manibus vittas, Veſtamq; potentem:
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Antiſtius Labeo ſcripſit; Minorem quam annis VI, majorem quam X natam, negaverunt capi fas eſſe: præterea, quæ ex ſervis nata ſit, aut corpore ſenſuve diminuto. Neq; illa hæres cuiquam inteſtato neq; inteſtatæ illi quiſquam eſt, ſed bona in publicum redigebantur. Carpento vehebantur, Magiſtratuſq; illis aſſurgebant, magnuſque apud hos illarum reſpectus fuerat: ſi quando pro reis, aut damnatis precabantur. Iul. Cæſar, Tranquillo teſte, per Veſtales apud Syllam meruit veniam impetrare. Ignem perpetuum ſervabant: quæ autem per negligentiam extingui ſineret, flagris à Pōtifice Maximo, cui ſuberant, cædebatur. In ſtupro deprehenſa, viva defodiebatur, eoq; die in Vrbe publici nihil fiebat. Nuper ſub radice Palatini, è regione Coſmæ & Damiani tēpli, multa Veſtalium monumenta refoſſa, in quibus ſtatuæ olim fuerūt. Ex his duo tantū ponam.

I.

Coeliae. Claudiae. V. V.
Maximae. ſanctiſſimaeque
cui egregiam. ſanctitatem
et. in. Deos infatigabilem
operationem. meritis. ſuis.
laudis. aeternam. adhibita
gravitate. Numen. quoque
Veſtae comprobavit
Sacerdotes. ſacri. Vrbis.

In dextro latere:

Dedicata. cal. Mart
M. Iunio. Max. II. et
Vellio. Aquilio. coS.
curante. Fla. Martiano
et. B. Fictore. V. V.

II.

II.

Et in altera:

Fla. Maniliae. V. V. Max.
cuius. egregiam. ſanctimoniam. et. venerabilem
morum. diſplinam
in. Deoſque. pervigilem
adminiſtrationem
Senatus. laudando
comprobavit
Aemilius. Rufinus. frater. et
Flavii Silvinus. et. Irenaeus
ſororis filii. ob. eximiam eius
erga. ſe. pietatem
praeſtantiamque

In latere dextro:

Collocata XII. cal. April
C. Veraio. Attico. et.
A. Aſinio. Praetextato *coS.*

Ad præcedentes Inſcriptiones

NOTÆ P. S.

I.

Coeliae Claudiae.] Inſcriptio hæc Volaterrano, inter alia Veſtalium monumenta, ſub radice Palatini effoſſa dicitur. Non memini tamen me eam uſpiam legiſſe apud Antiquarios. Non Panuinius in Faſtis, aut alibi; non Lipſius in Syntagmate De Veſta & Veſtalibus; non Smetius, non Gruterus in collectaneis Inſcriptionũ repræſentant. Non admodum diſſimiles inibi, ſed diverſæ tamen. Eccillas.

Romæ, in baſi ſtatuæ, reperta in via Sacra ad radices Palatii, è regione S S. Coſmæ & Damiani.

Coeliae. Claudianae
V. V. Maximae
a Diis. electae. merito
ſibi. talem. antiſtitem
Numen. Veſtae. reſervare.
voluit.

Coelia. Numeriana. ſoror. una
cum Pierio. coniuge. ac. liberis
ſuis. orantes. ut. per. * *tot. ſecula*
facere. Dii. permittant

* Quot nempe ipſi cum liberis eſſent.

Egre-

Egregia, inquit Lipſius, adulatio. Apud Smetium, qui vidit, eſt *Coelia Nerviana*, non *Numeriana*. Sic quoque apud Gruterum pag. cccx,2. Stephanum Pighium Annotationib⁹ in Valerium Maximum, ad lib.1.cap.1.& Onuphrium Panuinium in civitate Romana. Hic quoque legit, *Merito. quam. ſibi. talem. Antiſtitem.*

Item Romæ.

**Cloeliae. Claudianae*
V.V. Max.
religioſiſsimae, benigniſsi
maeque.cuius.ritus. et.plenam
ſacrorum. erga. Deos
adminiſtrationem
Vrbis. aeterna. laudibus
S.S. comprobat.Octavia
Honorata. V. V. divinis
eius. admonitionibus
ſemper. provocata
Collocata XII.Kal.April
C. Aufidio. Attico
C. Aſinio. Praetextato *coS*

Ex Panuinio Faſtorum lib.11, ad Annum c ∞ x c v. Gruterus, pag. cccix,7.
* ſupra *Coeliae*; ſi tamen eadem.
S. S. id eſt, *Sanctus Senatus.*

V. V. Max.] Valent notæ, *Virginii Veſtali Maximæ.* Sic non ſemel alias.

Cui. egregiam.] Apparet legendũ, *Cuius.*

Et. in. Deos. infatigabilem. operationem.) In alia Inſcriptione Romana, ſuperius laudata: *Plenam. ſacrorum. erga. Deos. adminiſtrationem.* Iterumque in aliis: *In. Deos. quoque. pervigilem. adminiſtrationem.* Item: *Religioſam. curam. ſacrorum.* Quæ eadem ſunt. Quid in ſacris *operari* ſit, pervulgatum jam eſt. *Operari ſuperſtitionibus*, Livius lib. x. dixit, Ovidius Faſtorum VI:

> *Veſta fave, tibi nunc operata reſolvimus ora.*

Tibullus lib. II. eleg. I:

> *Omnia ſunt operata Deo.*——

Propertius lib. II. eleg. XXXIV:

> *Triſtia jam redeunt rerum ſolennia nobis:*
> *Cynthia jam noctes eſt operata decem.*

Tacitus lib. II. *Nox eadem lætam Germanico quietem tulit. viditque ſe operatum.* Nonius Marcellus: OPERARI, *eſt Deos religioſe & cum ſumma veneratione ſacrificiis litare, vel convivari.* Deinde exempla ex auctoribus antiquis profert. Ex quîs hæc potiſſimum huc faciunt. Afranius Excepto:

> *Vt operatum illum Diana degerem ſanctum diem.*

Lu-

Lucilius lib. xxx:

Aut operata aliquo celebri cum aqua-libu fano.

Hæc, & plura, ille. Iuvenalis Sat. x i i;

Et matutinis operatur feſta lucernis.

Verbale *operatio* Plauto, quemadmodum hîc, ſacrificatio eſt;

Vt iſthæc operatio crimen expiet.

Meritis. ſuis. laudis. aeternam.] Corruptum. Forſitan reſtituendum: *Meritis. ſua. laudis. aeternam.* vel, *Merito. ſua. laude. aeterna.* vel, *Suis. laudibus. aeternum.* Poſſet &, *Meritiſſimis. laudibus. aeternae. Vr.* id eſt, *Vrbis.*

Sacerdotes. ſacri urbis.] Legendumne, *Sacrae.* an quid aliud comminiſcendum?

M. Iunio. Max. II. & Vellio. Aquilio. coS.] Secundi Conſulis nomen corrige, *M. Iunio Maximo II & Vettio Aquilino.* Fuere Conſules anno Vrbis ∞ xxxviii.

Dedicata. cal. Mart. M. Iunio. Max. II. et. Vellio. Aquilio. coS.] Inſcriptio quidem ipſa ad eum modum nuſquam, quod ſciam, legitur, præterquam apud Volaterranum. Panuinius tamen in Faſtis hunc indicem dedicationis profert alteri monumento, quanquam de eadem Veſtali virgine, niſi fallor, ſubditam; lib. ii. ad annum ∞ xxxviii.

Cloeliae. Claudianae. V. V. Max
ſanctiſſimae. ac. ſuper. omnes. retro. maxi
mus. religioſiſſimae. cujus. ſanctimonia
a. cunctis. praedicatur. nunc. certe
pertinet. eſſe. te. talem. cujus. laudem
Numen. quoque. Veſtae. honoravit. Fl.
Eucharistus. ſeptem Epictetus. et
Aurelius. Optatus. ſac. ſanctae. Veſtae
V. S. S. L. S. D. exprim
Dedicata. K. Martiis. M. Iunio
Maximo. II. et. Vettio. Aquillino
COSS. curante. Fl. Marciano

Ex Panuinio Gruterus pag. CCCIX, 8.

Apud Volaterranum amplius eſt in fine, *et. B. fictore V. V.* Sed caſtigatior in nominibus Conſulum eſt Panuinius. Pro *Vellio Aquilio*, ſcribendum *Vettio Aquilino*, uti jam monuimus. Mentio autem *Fictoris* fit etiam in alia Veſtalis inſcriptione:

Romæ, in baſi reperta in via Sacra
ad radices Palatii.

Fl. Publiciae. V. V. Max.
ſanctiſſimae. et. piiſsimae
ac. ſuper. omnes. retro
religioſiſſimae. puriſſimae.
caſtiſſimaeque ф
cuius. religioſam. curam
ſacro-

ſacrorum. et. morum. praedi
cabilem. diſciplinam
Numen. quoque. Veſtæ. comprobauit
Q. Veturius. Memenius. V. E.
Fictor. V. V, dignationis. erga. ſe.
honoriſque. cauſa. plurimis
in ſe. conlatis beneficiis.

In latere ſiniſtro:

Coll. V. Idus. Mart.
Imp. Caeſ. : : : : : Pio. Felic. II. et.
: : : : nobiliſsimo. Caeſ. coS.

Vidit deſcripſitque Smetius, ex quo Gruterus pag. CCCXI.

Fictoris nomen inter officia divina. Alibi in lapidibus *Fictores Pontificum* legimus: non notione illa vulgari: qua Latinis *Fictor*, Græcis *Plaſter*. Quid fuerint, Iſidorus in Orginib. explicat. *Fictor,* inquit, *à componendo & fingendo, velut qui capillos mulierũ linit & pertrectat, & ungit, & nitidat.* Qui locus forte mendo non vacat; & videtur emendandus: *qui capillos mulierum leniter pertrectat, ungit & nitidat.* Apud Auguſtinũ ſexto De civitate Dei, Seneca inſigni Fragmento de ſuperſtitione veterum: *In Capitolium perveni. pudebit publicatæ dementiæ, quod ſibi vanus furor attribuit officii. Alius*

nomina

nomina Deo ſubjicit, alius horas Iovi nunciat, alius lictor eſt, (Lipſius emendat, *fictor eſt,*) *alius unctor, qui vano motu brachiorum imitatur ungentem.*

Vettii autem *Aquilini* Conſulis Panuinius in Faſtis meminit ex antiqua figulina, Romæ:

P. Corn. Aſiatico. II.
T Vettio. Aquil *coS.*

Exhibetq; Gruterus pag. MLXXXII, 17. Apud quem præcedenti pag. MLXXXI, 1, mentio *Aureli. Prumiani Fictoris. Pontificum,* in elegantiſſima inſcriptione tabellæ marmoreæ, quam Grutero Pighius communicavit è m. ſ. ſcheda Nicolai Florentii. De *Statilio Dionyſio Diſcipulo Fictorum Pontificum*, habes ex Smetio p. CCLXV, 6. Meminitque ſummus vir Iuſtus Lipſius Electorum lib. II. cap. XVIII.

II.

Fla. Maniliae.] Hanc habet ex Panuinio Gruterus Inſcriptionum pag. CCCX, 5. *Fl. Maniliae.*

In. Deoſque.] Ibi eſt, *In. Deos. quoque. pervigilem.*

Aemilius Rufinus. frater. &c.] Hæc illi ad hunc modum perſcribunt:

Aemilius. frater. &

Ruſi-

Rufinus. frater. et
Flavii. Silvanus. et
Eireneus. ſororis. filii
a. militiis. ob. eximiam. erga. &c.

Silyanus] non *Silvinus*.

Collocata.] Hæc, quæ in latere dextro legi teſtatur Volaterranus, deſunt aliis. Tamen eadem exhibet Panuinius, & ſubſcribit alteri monumento; *Cloeliae* nempe *Claudianae V. V. Max.* quod dedimus ſupra. Sed ibi pro *C. Verato Attico*, legitur *C. Aufidio Attico.* Videtur in noſtra Inſcriptione reponendum, *C. Vettio Attico.* Nam illud par Conſulum initio Tabulæ æneæ habetur. ubi diſerte:

C. Vettio. Attico. et
C. Aſinio. Praetextato cos.

Apud Gruterum, ex Vrſino & Lipſio, pag. CCCCXLIII, 6. Inventa ea Tabula fuit in Hiſpaniis; extititque olim apud Antonium Auguſtinum, Archiepiſcopum Tarraconenſem, virum longe doctiſſimum & clariſſimum.

Sed ex Memoriis priſcis adſcribam hîc Veſtalium aliquot Elogia & laudes, an adulationes?

Romæ, ad campum Floræ, in baſi.

Fl. Publiciae, V. V. Max.
merito. ſanctiſſimae. ac. piiſſi-

mae.

mae. quae. rite. et. pervili. adminiſtratione. omnes. gradus. laude cumulata. ſacra. ſua. venerata. vivit. ut ſecular. aetate. et. miniſterio adſit. et. in. futoro. perſeveret

Q. Terentius. Rufus. et. Caenia
Veriſſima. parentes
Terentiae. Ruſillae. V. V.
cujus. multi. temporis. bonitatem
et. humanitatem. ejus. circa. ſe
in. breve. ſenſerunt.

Ex altero latere;

Dedica::::
D D. N N. Vale::::
Gallien::::

Apud Gruterum pag. CCCXI, 2. ex Smetio; qui vidit.

Ibidem, in hortis Frederici Cæſii:

Coeliae. Concordiae. Virgini Veſtali. Maximae. Fabia. Paulina. C. F. Statuam. faciendam. conlocandamque curavit. cum. propter egregiam. eius. pudicitiam inſignemque circa. cultum. divinum ſanctitatem. tum. quod

haec

haec. prior. eius. viro Vettio. Agorio. Praetextato. V. C. omnia. ſingulari dignoque. eius. ab huiuſmodi. Virginibus. et Sacerdotibus. coli. ſtatuam. collocaret.

E Baronii Annalibus, & Gutenſtenii ſcholis, Gruterus pag. cccx, 1.

Item Romæ.

Tarpeiae. Valerianae
Vir. Veſt. Maximae
digniſsimae. et. ſanctiſsimae. puriſsimae. venerabilem
diſciplinam. in. Deos
quoque. pervigil. administrationem. S. L.
comprobavit. Senatus. et
populus. L. Egrilius. Strator
..... pietatem. praeſtantiamque. cauſſa. D. D
collocata. V. Cal.
Iun. Scipione. Orfito. Q. Nonio. Priſco
coS.

Ex Panuinio Faſtorum lib. 11. & Manutio Gruterus pag. cccxi, 4.

Notæ. *S. L.* valent *ſua laude*. Deſidaratur autem verſu quarto, *cuius* ante *venerabilem*. Sic, *cujus venerabilem diſciplinã*.

Plura ex lapidibus recitat Gruterus, pag. cccix, x, xi, & xii. atque hanc præterea pag. mlxxxviii, 3.

Romæ. in hortis Mediceis:

Sauffeae. Alexandriae
V. V. Tiburtium
caplatores. Tiburtes
mirae. eius. innocentiae
quam. viba. decreverant
poſt. obitum. poſuerunt
L. D. S. C.

Vidit, deſcripſitque Grutero Sirmondus. *viba*, id eſt, viva. Sic alibi non ſemel: itemque in alia Inſcriptione Romana: *Aelia. Nice. Sacerdos. Bonae. Deae. (ſe biba. comparavit.* &c. id eſt, *ſe viva.* Gruterus è Mazochio & Manutio p. cccxiii, 2. Singulares literas *V. V.* jã expoſuimus *Virgini Veſtali*. De *Caplatoribus*, aut *Calpatoribus*, alius erit aliquando faciente Deo dicendi locus, & latior campus.

Sed Lapidum atq; Inſcriptionum antiquarum plus ſatis coacervavimus; cum Volaterrano pergamus.

Au-

Augurum diſciplinam ab Accio Navio, ubi de eo diximus, (*li.*XIII,) proceſſiſſe narravi : unde Collegium inſtitutum : cui tanta fuit auctoritas, ut nihil magni in Republica fieret inaugurato, inauſpicatove. Reges, Cõſules, aut Dictatores, qui vitio creati per augures cenſebantur, redeuntes retractabantur : in monte conſiſtebat Augur, manum ſupra caput ejus, qui inaugurabatur, tenebat. cum lituo in altera manu, id eſt, recurvo baculo, Septentrionem à ſiniſtra, Meridiemque à dextra ſtatuens, oculis regionem præfiniebat, verbaque quædam ad Iovem dicebat : atque ita inauguratus diſcedebat.

*Quæ de Accio tradit lib.*XIII. *hæc ſunt.*

Accius Navius, de quo Cicero primo De Divinatione, ſic ait : Quum hic olim ob paupertatem ſues puer paſceret : una ex his amiſſa voviſſe dicitur, ſi recuperaſſet, uvam ſe Deo daturum, quæ maxima eſſet in vinea. Itaque ſue inventa, ad Meridiem ſpectans, in vinea diu dicitur conſtitiſſe. Cumq; in quatuor partes vineam diviſiſſet, triſque partes aves abdixiſſent, quarta parte, quæ erat reliqua, regione diſtributa, mirabili magnitudine uvam

invênit. Qua re celebrata cum vicini omnes ad eum de rebus ſuis referrent, erat in magno nomine: ex quo factum eſt, ut eum ad ſe rex Priſcus accerſeret. Cujus cum tentaret ſcientiam, accuratius dixit ei, cogitare ſe quiddam: id poſſetne fieri conſuluit: ille augurio acto poſſe reſpondit. Tarquinius autem dixit, ſe cogitaſſe cotem novacula poſſe præcidi: Tum Accium juſſiſſe experiri: ita cotem in comitium allatam, inſpectante & rege & populo, novacula eſſe diſciſſam. Ex eo evenit, ut & Tarquinius augure Accio Navio uteretur: & populus de ſuis rebus ad eum referret: cotem autem illam & novaculam defoſſam in comitio, ſupraque impoſitum puteal, accepimus.

Huc etiam pertinent ea, quæ libro eodem XXIX, *cap.* de Celebritatibus Sacrorum, *annotavit.*

Lupercalia Euandrus inſtituit, ex more Arcadico, Pani Lycæo, ſive Sylvano ſeni nemorum paſtorumque deo. Luperci nudi per urbem incedebant, ac larvati, flagellis obvios cædentes; putabanturque ex eo ſteriles matronæ fœcundari. Rei cauſa Ovidius (Faſtorum 2.) fabulam adfert. Pana ſpolio leonis noctu ab Herculis uxore fuiſſe deceptum, quum illa veſtem cum viro commutaſſet: quare veſtem

veſtem deinde abominatus eſt. Noſtri hodie pœnitentes, (felicius quam Luperci, non pellibus quidem, ſed ſagis linoque ora conteǐi) non alios, ſed ſeſe flagello converberant, nudum ac lacerum tergum ferentes.

Cornelius (Tacitus) lib. XVIII. *Sodales* ſacerdotes Romulum, cum (Tito) Tatio inita ſocietate, feciſſe ſcribit: unde *Titii Sodales* dicti. Et apud Tranquillum legimus, *Sodales Auguſtales:* apud Iulium Capitolinum, *Sodales Antonianos*: Tibure quoque in marmore vetuſto, *Sodales Hadrianales.* Caius (*Digeſtorum lib. 47. tit. 22. l. 4*) in titulo de collegis, dicit Sodales eſſe, qui ejuſdem collegii ſunt. (*Ibidem Marcianus lib.* 1.) Mandatis Principalibus præcipitur Præſidibus provinciarum, ne patiantur eſſe Sodalicia; veluti inhoneſta collegia. Et Auguſtinus ait, Sodales quaſi edales.

Plinius ſcribit Romulum inſtituiſſe *Collegium Arvalium*, ſeq; duodecimum fratrem appellari voluit. Nos *Fraternitatem* & *Confraternitatem* dicimus, qua ſanctiore inſtituto quidam inter ſeſe hodie mutua charitate ac pudico ritu, certaque vivendi formula conveniunt.

Veris initio, ſtato ſolennique die, quem *Megaleſia* vocant, Romani pompam Matri Deum celebrant (*Gallos ſa-*

cerdotes Matris Deûm innuit) prælata divitiarum magna pompa: permiſſumque cuique perſonas eo die induere quas cuique libitum, cujuſve magiſtratus aut hominis imaginem effingere, ante ſimulachrum ejus Deæ ludere. Id ſimulachrum dicitur apud Peſſinuntem Phrygiæ de cœlo deſcendiſſe. Romani reſponſo accepto, non duraturum imperium ſine eo, legatos pro eo miſerunt: quod conceſſum & advectum. in ripa Tiberis quum conſediſſet navis, ſola Claudia Veſtalis, quæ inceſti accuſata fuerat, eam trahens ſe virginem probavit. Videre igitur licet has eſſe perſonas, quas noſtri ſeculi peſtilentia, non uno die, nec Sacrorum, aut comœdiæ tantum cauſa, ſed duos continuos menſes per ferias ſtultorum permittit: ſub quibus inveterata paſſim licentia cuique licet ſceleratо eſſe, omnique libidinis exemplo uti. Res quidem nova, & tantum inter Chriſtianos hæc immodeſtia viſa.

FINIS.

ANDREAE ALCIATI

IC^ti clariſſimi

De

MAGISTRATIBVS

Et

OFFICIIS ROM.

Liber.

CVM multa ſint in Iure noſtro non ſatis hactenus intellecta, tum is maxime tractatus expoſitione indiget, qui ad eos Magiſtratus pertinet, quorum in primo Digeſtorum libro mentio habetur. Quamvis enim ab interpretibus multa afferantur, ad Imperatorum poteſtatem, & Proconſulum, Præſidum, Procuratorum, Cæſaris, Iuridici Alexandriæ officium ſpectantia, non tamen rem omnem ita explicant, ut ſtudioſis ſatisfacere poſſint. Nam cum ea munera antiquis Iuriſconſultis cognitiſſima eſſent, non exiſtimaverunt operæpretium ſe facturos, ſi longo ſermone in eorum explanatione commorarentur. At in præſentia propter Latinarum literarum diutinam calamitatem, cum ex Iuriſconſultis plena cognitio haberi nequeat, vix quicquam ſupereſt, unde in certiorem ſemitam deducamur, niſi

recentiorũ conjecturas, & ut ipſi vocant divinationes, pro exploratis rebus recipere velimus. Itaque ut huic quoque parti pro virili opem feramus, quæ ad hunc tractatum pertinentia ex antiquis autoribus collegi, in medium proferre, & cũ ſtudioſis communicare conſtitui.

Sciendum igitur, Romani imperii originem à Romulo regibuſque cæpiſſe: ab his latæ ſunt leges, quas Regias vocant. Is Romulus ex antiquioribus civitatis centum Patres elegit, qui ordo Senatorius dictus eſt: ad hunc decernendi jus pertinebat quæ ex toto regno ad eum deferrentur. Sed & ſacra facere, jus dicere, magiſtratum gerere, ſoli Patricii poterant. Quoties vero vel leges ſciſcendæ, vel magiſtratus creandi, vel bella decernenda erant, tum populus Romanus ipſe conſulebatur, ad eumque hujuſmodi negotiorum jus pertinebat: idq; Dionyſius Halicarnaſſeus diffuſe explicat. Exactis deinde regibus, plebis poteſtas multum aucta eſt, cum, ſeceſſione facta, à Senatoribus extorſiſſet, ut ex corpore ſuo magiſtratus crearentur, qui Tribuni plebis dicti ſunt. Sacroſancti hi erant, ſummæque autoritatis, ut qui Senatuſconſultis intercedere poſſent. Et quamvis à principio latæ ab his leges, quas plebiſcita vocant, Patritios non obligarent, tamen

lege Hortenſia conſtitutum deinde eſt, ut eo jure quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur. Sic acerrimum telum plebi adverſus nobilitatem datum eſt. Fuit & de eo controverſum, quod majores magiſtratus ex plebe creari Patricii prohibebant, donec & hoc obtentum fuit, ut alter Conſul plebeus eſſet. Cæpêre deinde Caii Sempronii rogationibus judicia cognoſcere: is enim equeſtrem ordinem in eorum poſſeſſione locavit, unde turbulentæ ſeditiones ortæ. Conſtatque, C. Marium, & L. Syllam, qui ea Senatui demum reddidit, vel hac de re præcipue contendiſſe: unde & bellorum civilium maxima incendia orta ſunt. Cum dein pro Senatu Pompeius arma ſumeret; Marianaſque partes, quæ plebem tuebantur, Cæſar ſequeretur; oppreſſaque per eum, & dein Triumviros, Republica, cum in C. Octavium Cæſarem omnia ceſſiſſent; novum ipſe regimen induxit: nec enim Regem ſe, aut Romulum, quod odioſus ſuperbuſque is titulus eſſet, appellari eſt paſſus: ſed Romano veterique nomine Imperator & Auguſtus dici voluit: ſumpſitque Cenſuram, & Tribuniciæ poteſtatis jus, & Maximum Pontificem ſe inſcripſit, Patriſque Patriæ titulum à Senatu populoque Romano accepit. Sane ejus nominum rationem

ſic Dion exequitur, ut qui Imperatores appellati ſunt, delectum facere, milites conſcribere, pecunias colligere, hoſtibus bellum indicere poſſint. Iidem & pacem ſanciendi, ſummum ſupplicium etiam de Senatoribus ſumendi, jus habeant. Solitos fuiſſe priſcos duces ſic appellari, Tacitus lib. III. autor eſt. Illi enim re bene geſta, gaudio & impetu victoris, exercitus ea ſalutatione conclamabantur. Erantque plures ſimul Imperatores, nec ſuper cæterorum æqualitatem conceſſum ad eam ſimilitudinem id vocabulum eſt quibuſdam & ab Auguſto & à Tiberio aliiſque ſucceſſoribus. Cenſores autem vitam moreſque noſtros examinant, & de iis inquirunt, cenſus rationem ducunt, profeſſionem curant, & pro meritis hos de albo eximunt, illos deligunt. quod & diffuſius in Valeriani vita apud Trebellium traditur. Ad Pontifices vero Max. ſacerdotiorum conferendorum jus pertinet, ſacris enim omnibus auſpiciiſque illi præſunt. Tribuniciæ jus poteſtatis eam ob cauſam ſumpſit, quod ſacroſancta ea dignitas neminique violabilis eſſet. Nam etſi in re leviſſima ſolo ſermone, nedum facto, Tribuni majeſtatem quiſquam contempſiſſet, tanquam abominabilis & ſacer indicta cauſa ad mortem adigebatur. Et has quidem dignitates

Octa-

Octavius accepit, in ſucceſſoreſque ſuos tranſmiſit, quo potentius illuſtriuſque Imperatorium nomen faceret.

Conceſſum præterea & illud fuit, quod ante eum antiquorum nemini, ut legibus ſolutus eſſet. Significat hoc, inquit Dion, ab omni legum neceſſitate liberum, nullique juri ſcripto obnoxium, ut qui abſque ulla diſquiſitione omnem regum poteſtatem haberet, quamvis nomine abſtineret. Patris vero patriæ cognomentum apud antiquos, obſervationis cujuſdam paternæ ſignificatio erat, quod hoc nomine illuſtrati Principes, omnes, quicunque ſibi ſubeſſent, ceu filios amarent, illique eos viciſſim tanquam patres vererentur. Quamvis Imperatoribus alia quoque nominis ratio reddi poſſet, nimirum quod hi in nos eam poteſtatem exerceant, quam antiquitus parentes in filios habuerunt, hoc eſt, vitæ & necis. Cogitavit etiam plerunque Auguſtus de reddenda republica: cumq; in ſenatu ſententiam ſuam expoſuiſſet, rationarium imperii tanquam illud reſtituturus Conſulibus tradidit. Sed Senatoribus ſive per ſimulationem, ſive metu, vel etiam ex compoſito reclamantibus, variaſque rationes afferentibus, cur reipublicæ monarchia præſtaret, in principatu perſeveravit, deos homineſque

teſtatus

teſtatus intra decennium ſe omnem administrationem depoſiturum. Sed cum ea tempora lapſa eſſent, rurſuſque ejurare velle Imperium ſimularet, Senatus alios decem annos, quibus in eodem magiſtratu eſſet, decrevit: atque iterum aliis decem annis, quibus ipſe dein extinctus eſt, prorogavit. Quamobrem inde obſervatum eſt, ut ejus ſucceſſores, quamvis donec vixerint perpetuam adminiſtrationem recipiant, tamen ſingulis decem annis celeberrimos ludos faciant, tanquam principatum renovent. Ea feſta decennalia, vicenalia, tricenaliaque appellata ſunt. Arelatæ Conſtantium tricenalia celebraſſe, theatraleſque & Circenſes ludos ambitioſo apparatu edidiſſe, autor eſt Ammianus. Vovebantur autem hi ludi in proximos decem annos. quapropter in antiquis nomiſmatis plerumque hujuſmodi inſcriptio cernitur. VOT. X, VOT. XX. hoc eſt, votis decennalibus, vicenalibuſque. Trebellius quoque in vita Gallieni: Convocatis, inquit, patribus decennalia celebravit, novo genere ludorum, nova ſpecie pomparum, exquiſito genere voluptatum. Nazarius in Panegyrico: In deſtinatis, inquit, decenniis jam vota properantia, & ſpes volucres conſtituerunt. Sed & Mamertinus: Reſervo orationem quam quinquennio ex-

acto decennalibus tuis dicam. Extat Romæ in Lateranenſi Baſilica Senatuſconſultum æreis inſcriptum notis, quo poteſtas Veſpaſiano Imperatori data cognoſci poteſt: licere enim illi fœdus quibus cum volet, ſancire, Senatû habere, remittere Senatuſconſultum per relationem, diſceſſionemque facere. Si ejus juſſu vel mandato, eove præſente Senatus haberetur, perinde ſervari, ac ſi ex lege Senatus convocatus eſſet. Si quos magiſtratus Senatui P. Q. R. commendaſſet, ſuffragationeve ſua adjuviſſet, eorum comitiis etiam extra ordinem rationem habendam. Fines pomœrii cum è Republ. cenſebitur, proferre ei licere. Quicquid ex uſu Reipublicæ, divinarum, humanarum, publicarum, privatarumque rerum eſſe exiſtimabit, ei agere, facere, jus poteſtatemque eſſe. Quibus legibus plebique ſcitis ſcriptum eſſet ne Auguſtus Cæſar teneretur, eiſdem & eum ſolutum eſſe. Acta, geſta, decreta ab eo, etiam ante illud Senatuſconſultum, perinde rata haberi, ac ſi populi plebiſque juſſu acta eſſent. Si ejus conceſſionis cauſa aliquid adverſus leges factum eſſet, fraudi nemini eſſe, neque quicquam ob eam rem põpulo dari debere, nec cui de ea re actionẽ judicationemque dandam. Quæ tam ampla autoritas Veſpaſiano præſtita, videtur

tur mihi formula eſſe ejus poteſtatis quam ſibi Imperatores attribuebant.

Scribunt Iureconſulti, lege Regia, quæ de imperio Auguſti lata eſt, populũ Rom. omne ſuum imperium & poteſtatem conceſſiſſe. Idcirco autem legem eam Regiam appellari arbitror, quod Romuli conſtitutione ad populum jus Regis creandi pertineret. Vnde à Tarquiniis Servio Tullo objiciebatur, ut T. Livius inquit, quod injuſſu populi regnum invaſiſſet. Cum ergo Auguſtus à populo Romano Imperator creatus eſt, videtur Regiæ legis obſervatio in uſum revocata: quamvis Regiam plane Poteſtatẽ ille nunquam uſurpavit, ſed ſua populo, ſua Senatui munia obire permiſit. Comitia enim magiſtratuum tum quoq; celebrabantur, conveniebantque tribus omnes, candidatoſque populi arbitrio deligi ille ſinebat, ſi modo eos approbaſſet: nec enim quicquam ab his fieri permittebat quod præter animi ſui ſententiam eſſet. curabatque id maxime, ne indigni, aut quibus jus capeſſendi honoris non erat, per ambitum legibus eriperentur. Quod & à Tiberio aliquoties obſervatum, donec id juris penitus ſibi vendicavit, tradiditque ſucceſſoribus, ut neceſſario in urbe Roma lex Iulia de ambitu ceſſaverit. Senatoribus quoque Auguſtus non parum

parum detulit: ex his enim xv ſortiri juſſit, qui ſibi ſex menſibus in conſilio eſſent: plerunq; & ipſe ſententiam in Senatu dicere, una cum ampliſſimo ordine decernere. Adhæc, judicia Senatui permiſit, cujus juris cauſa antea toties armis certatum fuerat: ſicq; publica negotia & privatorum maxima tractabantur. Omnium præterea provinciarū quæ ſub imperio Romano erant formulā ita diviſit, ut aliæ Prôconſulares, aliæ Prætoriæ, aliæ Præſidales eſſent. Proconſulares Senatui, Prætorias populo demandandas tradidit. In Præſidales ipſe legatum ſuum, qui nunc Præſes, nunc legatus Cæſaris eam ob cauſam dicebatur, mittebat. Deinde factum eſt, ut etiam Prætoriæ in Senatu per ſortes decernerentur: nimirum ſublatis ab Imperatoribus comitiis, qui conventum populi formidoloſum exiſtimabant. Scribit Strabo libro ultimo, omnes provincias, alias Cæſari, alias populo attributas. Ex his quæ ad populum pertinebant, Proconſulares & Prætorias conſtitutas, quod videlicet viri Conſulares vel Prætorii ad eas regendas mittebantur. Erant autem hujuſmodi provinciæ imbelles, & quæ militari præſidio non indigebant, neque proximos Barbaros habebant. Quæ enim validiores, & legionum ope indigentes, ſibi conſervavit:
eo vi-

eo videlicet prætextu, quod populo pacatiora quæque & pulchriora concederet, ipſe difficiliora, periculiſque & laboribus expoſita retineret: ſed revera (ſi Dioni credimus) ut in manu ſua res omnis militaris eſſet; Senatus autem populuſque inermis Rempublicam repetere non auderet. Proconſulares provincias fuiſſe Libyam & Aſiam citra Taurum, Strabo autor eſt. Prætorias vero in Hiſpaniis Beticam, in Galliis Narbonenſem, tum Sardiniam cum Corſica, Siciliam, Illyricum, qua in Macedoniam vergit, Cretam, Cyrenaicam, Cyprum, Bithyniam cum Ponto. Commutabantur tamen plerumq; arbitratu Principis. Hinc Lampridius in Alexandri vita: Provinciarum alias Prætorias, Præſidales plurimas fecit, Proconſulares ex Senatus voluntate ordinavit. Suetonius in Claudio: Provincias Achaiam & Macedoniam, quas Tiberius ad curam ſuam tranſtulerat, Senatui reddidit. Scribit Rufus in eo quem edidit libello de Romani Imperii acceſſione, omni ex Africa ſex provincias eſſe factas, quarum Carthago, Numidia Cyrenenſis, Conſulares erant: Tripolis & Mauritaniæ duæ, Sityphéſis & Cæſarienſis Præſidales. Pari quoque numero diviſas Hiſpanias: in quib⁹ Betica & Luſitania Conſulares: Tarraconenſis, Carthaginien-

ginienſis, Gallitia, Inſulares: quæ & trans fretum, Præſidales. Sed & quandoque Imperator legatos ſuos ſeu Præſides in aliquam Provinciam miſſos Conſulari poteſtate ornabat, ut videlicet ejus eſſent autoritatis cujus Proconſules. Sic C. Plinius Cæcilius Præſes provincię Pōtj conſulari poteſtate fuit, ut in antiquis marmoribus annotaſſe me memini. Major autem Proconſulum dignitas quam legatorum ideo erat, quia non niſi Senatores Conſulareſque viri provincias ſortiebantur, cum ex equeſtri ordine etiam præſides eligi poſſent. Sane Proconſulum magiſtratus annuus: Præſidum certus finis non erat, ſed in officio perſeverabant, donec ſucceſſor à Cæſare mittebatur: idque in Auguſti vita etiam Tranquillus atteſtatur. Ius autem milites decimandi, civicaque corona donandi, Proconſulibus fuiſſe, Tacitus libro tertio oſtendit. Idem decimo quinto autor eſt, qui Senatores filiis carerent, provincias præturaſque inter Patres ſortiri non potuiſſe. Senatuſque conſulto cautum, ne fictæ adoptiones ulla in parte publici muneris orbis prodeſſent. Graviorem autem provinciis Proconſularem fuiſſe adminiſtrationem quam Præſidum, idem oſtendit, dum libro primo tradit, Achaiam & Macedoniam onera depre-

cantes, Proconſulari imperio ad præſens levatas, Cæſarique traditas eſſe. Cujus rei eam rationem ſuſpicor, quod Proconſularium provinciarum vectigalia & tributa publica populi Romani erant, & ad ærarium pertinebant, neque ea diminuendi Proconſuli jus eſſet: quæ vero Præſidibus in provinciis colligebantur, ad Principem ejuſque fiſcum ſpectabant, juſq; illi remittendi erat. Hoc enim differt ærarium à fiſco, quod illud publicum, hoc eſt, populi Romani, fiſcus Principis eſt: quod apertiſſime C. Plinius in Panegyrico ad Trajanum Cæſarem oſtẽdit: At fortaſſe non eadem ſeveritate fiſcum, qua ærarium cohibes; imo tanto majore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis. Hinc eſt quod maxime in Proconſularibus provinciis Procuratores Cæſaris erant, qui ea procurabant quæ ad Cæſarem ipſum ſeu fiſcum pertinerent. His varia poteſtas attributa à Principibus fuit. Tiberius jus in ſervitia familiareſque pecunias ſolum dedit, adeo ut Lucilium Capitonem procuratorem in Aſia ſuum à Senatu damnari permiſerit; quod præſcripta mandata exceſſiſſet, vimque Prætorum uſurpaſſet. Amplius Claudius Cæſar conceſſit, effecitque, ut ſenatuſconſulto caveretur, parem vim rerum habendam à Pro-

cura-

curatoribus ſuis judicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Hinc maximam ſibi vim Cumanus & Felix, ejus in Iudæa Procuratores, uſurparunt, de qua merito Ioſippus conqueritur. Illud conſtat, ſub Trajano adverſus invitos juriſdictionem nullam Procuratoribus fuiſſe, ut diſceptantibus liberum eſſet eos non eligere, adhiberi tamen in conſilium à Præſidibus debere, cum de cauſa fiſcali agitur. Idem Imperator Cæcilio Plinio reſcripſit. At hodie dubium non eſt, quoties inter fiſcum & privatum quæſtio vertitur, eos adeundos eſſe. Scribit Lampridius, Alexandrũ Imp. eos ſæpius mutare ſolitum fuiſſe, ne annum excederent: etiam ſi boni eſſent, ſibi inviſos affirmaſſe, tanquam neceſſarium malũ. Hoſce Procuratores Cæſaris, & Procuratores fiſci, eoſdẽ fuiſſe non ambigo, qui & alio nomine Rationales, & Procuratores patrimonii appellantur: idque in Commodo Lampridius, & in Maximini vita Capitolinus oſtendunt. Sed & in Pio, Procuratores, inquit, ſuos & modeſte ſuſcipere tributa juſſit, & excedentes modũ, rationem factorum ſuorũ reddere præcepit: nec unquam lætatus eſt lucro, quo Provincialis opprimeretur. Procurator vero privatæ rationis, cujus quadã Alex. conſtitutione mentio eſt, ut non multum à cæteris Ra-

tionalib⁹ differebat, ita præcipuum Aegypti magiſtratus nomen erat. Devicto enim apud Actium Antonio, extinctaque Cleopatra, in formam provinciæ C. Octavius Cæſar Aegyptum redegit. Et quoniam ſeditioſiſſimi naturaliter erant Ægyptii, opportunaque tellus alendo bello, noluit eam per ſenatores adminiſtrari, ne popularibus ſtudiis ducti facile ad imperium adſpirarent: idq; & Dion tradidit. Cornelius Tacitus lib. II, Auguſtus, inquit, inter alia dominationis arcana vetitis, niſi permiſſu, ingredi Senatoribus aut equitibus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum, ne fame urgeret Italiam, quiſquis eam provinciam clauſtraq; terræ ac maris, quamvis levi præſidio, adverſum ingentes exercitus præſediſſet. Sed & in XII: Divus Auguſtus apud equeſtres qui Ægypto præſiderent, lege agi, decretaque eorum perinde haberi juſſerat ac ſi magiſtratus Romani conſtituiſſent. Vopiſcus ſcribit, Aurelianum Imperatorem Saturnino mandaſſe ne Ægyptum videret. | Quod præceptum cum ille ſpreviſſet, leviſſima gens rerumque novarum avida, eum imperatorem ſalutavit; quæ necis ejus cauſa fuit. Strabo autor eſt, devicta Cleopatra in certam adminiſtrationem Ægyptum redactam, expurgatamque à Romanis, & ad eam

mitti

mitti ſolitos moderatione & prudentia inſignes viros ſub Præfecti titulo: is eſt Præfectus Auguſtalis, qui vicem regis obtinet. Eſt & ὁ δικαιοδότης, id eſt, juridicus, in cujus poteſtate maxima eſt judiciorum pars. Eſt & qui ἴδιος λόγος, quem ego Procuratorem privatæ rationis interpretor: ad quem indagatio bonorum vacantium pertinet, earumque rerum quæ Cæſari debentur. Horum Comites ſunt Cæſaris Liberti & Actores, quorum fidei majora minoraque judicia creduntur. Ex patriis autem magiſtratib⁹ apud eos eſt ἐξηγητὴς, quaſi Quæſtorem dicas, qui purpuram geſtat, aliiſque municipalibus honoribus eſt inſignis, omniumq; curam habet, quæ civitati utilia ſunt. Eſt & ὑπομνηματογράφος, id eſt, Commentarienſis ſeu Scriba. Tum ἀρχιδικαστὴν judicialem Præfectum recte appellaveris. Τέταρτος δὲ ὁ νυκτερινὸς στρατηγὸς, id eſt, nocturnus Prætor. Sane Hypomnematographi quoq; mentio eſt Theodoſii & Valentiniani conſtitutione quadam: ea enim ſancitum eſt, quoties Hypomnematographus aliquos, qui munera ſubeant, nominat, ſi ſponte illi acciti ſunt, Præfecti Auguſtalis conſenſum non eſſe expectandum, ſed proti-

nus functionem exequendã. Quam conſtitutionem ex Doctoribus noſtris nemo hactenus mihi videtur percepiſſe. Cæterum erant etiam Procuratores Cæſaris, non in univerſum alicui provinciæ dati, ſed particulariter alicui negotio. Quod ex antiqua Inſcriptione conjectari pronum eſt, quæ Corinthi in hæc verba adhuc legitur: [*Alii non Corinthi, ſed in Carinthia legi teſtantur. Ex Apiano Smetius, qui hoc nuſquam ſic Latine extare, ſed è Graco tranſlatum eſſe cenſet. Exhibetque Gruterus pag.* CCCCLXXIV, 4.]

Theopraepon. Aug. lib
Proc. D. N. N. Aur. Severi
Alexandri. Pii. Fel. Aug.
provinc. Achaiae. et. Epiri
et. Theſſaliae. rat. purpurae
Proc. ab. ephemeride Proc. a
mand.tis. Proc. et. ad praedia
Gallicana. Proc. ſaltus. Domitiani
tricliniarcham. præpoſitum. a
fiblis. præpoſitum. a. criſtalli
nis. hominem. incomparabilem
Tyſander. Aug. lib. officialis
φ

Et hi quidem ſunt Magiſtratus, qui ab Auguſto conſtituti, diu perſeveraverunt, & tempore, quo Iuriſconſulti noſtri florebant, maximè viguerunt. Nã poſteriores deindè Imperatores, quorum princeps

ceps Conſtantinus, qui Romanorum coloniam Byzantium tranſtulit, aliam ipſi formam commenti ſunt: tumque cœperunt alii Patricii eſſe, quam prius erant, aliaque Præfectorum prætorio juriſdictio. Hinc magiſtri militum, Magiſtri officiorum, Comites ſacrarum largitionum, Comites rei privatæ, Comites ſacri palatii, Comites ſacri patrimonii: &c

---

PETRI NANNI
Alcmariani
DE COMITIIS ROMANORVM.

Ex Miſcellaneorum lib. x. cap. ult.

QVid inter ſe differant *Tributa Curiata*, & *Centuriata comitia*, ſæpius à me quæſitum eſt; neque ego infrequentius ab aliis quæſivi. Parum tamen vel meo vel aliorum ſtudio proficere potui. Quidquid tamen id ſit, quod deprehēderim, in medium proponam, ut alii (quorum felicior induſtria) id augeant, quod in nobis curtum, vel non ſatis plenum apparebit. Præcipua difficultas ex eo naſcitur, quod *Tribus* & *Curia*, nunc eadem res ſit, nunc diverſa:

ex quorum confuſis limitibus, confundi videntur *Curiata* & *tributa Comitia*. Populum Romanum à Romulo diviſum in tres tribus, trib⁹ in denas curias, notiſſimum eſt. Sed tamen magnitudo populi ſemper increſcentis id effecit, ut quæ principio curiæ fuerint, poſtea pro tribubus ſint habitæ. Vt enim claſſes in centurias, ita tribus in curias diſtinguebantur: ea ratione, ut illinc numerus militum, iſtinc civium iniri poſſet. Aſconius in ſecundum Verrinarum: *Vtrum legitimos habent omnes tribus diviſores ſuos? Quos Plautus* Magiſtros curiarum *vocat in Aulularia.* Rurſus: *Tribus enim urbanæ ruſticæque omnes triginta quinque numerantur.* Vbi plane vides, omne diſcrimen inter curias & tribus ſublatum eſſe. Quam rem confirmatiorem facit in tertio Verrinarum his verbis: *Tribus principio tres fuerunt. Tatienſis una, à Tatio rege. Rhamnes altera, à Romulo. Luceres tertia, à Lucumone ſive Lucretino, ſive à Luco, quem aſylum vocaverat Romulus. Poſt de nominibus Sabinarum plures factæ, quibus precatricibus, parentum bellum maritorumque finitum, ad poſtremum* XXXV *factæ.* Hactenus ille. Per tranſitum adjiciendum, XXX illas curias non à nominibus raptarum Sabinarum, cũ multo plures ſint captæ, ut vult Livius; ſed à nomi-
nibus

nibus earum quæ ſuo interventu bellum inter parentes & maritos diremerunt, appellatas eſſe, ut traditum eſt à Servio. Cæterum omnino diſcrimen vetus ſervandum eſt, ſi *tributa* & *curiata* & *centuriata* diſtinguere velimus, quæ certe peculiari ratione & jure ſuo diſtincta fuere. *Quum enim* (inquit Aulus Gellius lib. 15. cap. 27.) *ex generibus omnium ſuffragium feratur*, curiata *comitia eſſe: quum ex cenſu & ætate*, centuriata: *quum ex regionibus & locis*, tributa. Ex quibus verbis colligas, curiata comitia & centuriata ex diametro pugnare. Curiata enim eſſe, ubi ſinguli cives idem jus ſuffragii habent, plebeique patriciis, pauperes divitibus, juvenes ſenioribus adæquantur, quę non abſurde δημοκρατικὰ appellari poſſunt. Niſi quod Cicero de lege Agraria contra Rullum, tributa potius popularia velit. *Curiatis* (inquit) *ea comitiis, quæ vos non ſinitis*, (ſive ut quidam ſcriptus codex habet, *quæ vos non initis*,) *confirmavit; tributa, quæ veſtra erant, ſuſtulit.* Cæterum cur tributa magis ſint popularia, cauſam invenies apud Dionyſium Halicarnaſſeum Antiquitatum Romanarum lib. 9. Quod tributa ſine auſpiciis fiebant, neque obnunciato vitio impediebantur, deinde comperendinationem non recipiebant. Neceſſum enim
 erat,

erat, ubi ea ſemel inſtituta fuiſſent, eodem die perfici. neque requirebatur ut de iis ſenatuſconſultum fieret, antequam ad populum promulgari poſſent. Verba ejus (ſi quis requirat) hęc ſunt: Τίς δὲ τούτων διαφορὰ τῶν ἀρχαιρεσιῶν, ἐγὼ σημανῶ. Τὰς μὲν φατριακὰς τὰς ψηφηφορίας ἔδει, προβουλευσαμένης τῆς βουλῆς, καὶ τοῦ πλήθους κατὰ φατρίας τὰς ψήφους ἐξενέγκαντος, καὶ μετ' ἀμφότερα ταῦτα τῶν παρὰ τοῦ δαιμονίου σημείων τε καὶ οἰωνῶν μηδὲν ἐναντιωθέντων, τότε κυρίας εἶναι· τὰς δὲ φυλετικὰς μήτε προβουλεύματος γινομένου, μήτε τῶν ἱερῶν καὶ οἰωνοσκόπων ἐπιθεσπισάντων, ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελεσθείσας ὑπὸ τῶν φυλετῶν τέλος ἔχειν. hoc eſt: *Quæ ſit horũ Comitiorum differentia, ego indicabo Curiata ſuffragia tum demum rata habebantur, ubi & ſenatuſconſultum præceſſiſſet, num ad populum id promulgari oporteret, ſuffragiis curiatim collectis, nulloq; vitio ex auguriis vel oſtentis obnunciato: Tributa vero ſuffragia ſine ſenatuſconſulto, vel ſacerdotum vel augurum approbatu fiebant, oportebatque ea intrà unum diem confici.* Quam ob rem Cicero in oratione ſuperius citata dicit, centuriata, & tributa comitia in uſu

manſiſſe, curiata propemodum in deſuetudinem abiiſſe, niſi captandi augurii cauſa. Ait enim: *Nunc quia prima illa comitia tenetis, centuriata & tributa, curiata tantum auſpiciorum cauſa remanſerunt.* A principio populus Romanus non utebatur niſi centuriatis comitiis. Primum in cauſa Martii Coriolani tributa comitia introducta ſunt, ut videre licet apud eundem Dionyſium, lib. 7. Antiquitatum Romanarum. Cujus verba Græca libenter ſubjeciſſem, ni locus tam prolixus fuiſſet. Attamen Latina bona fide reddemus. Habent autem ad hunc modum: *Poſteaquam ſenatuſconſultum impetrarunt, ut ad populi judicium cauſa referretur: progreſſi in forum, populum in concionem convocarunt, & cum multa laude Senatus decreta recitantes, diem prædicunt, in quã ejus rei judicium fieri oporteret; poſtulantes ut omnes cives præſto eſſe vellent, tanquam in certamine maximarum rerum. Id quum fama celebraretur, ingenti ſtudio apparatuque & popularium & patriciorum res agi cœpta eſt. illorum quidem, ut ultione punirent ferociſſimum iſtorum, ne in adverſariorum poteſtatem deveniret, tanquam ſi de optimatium ſtatu certamen eſſet. Videbaturque utriſq; & vita & libertatis periculũ in ea cauſa verſari. Tertiis igitur nundinis vul-*

gus ruſticorũ, quantum nunquam alias, in urbem confluxit, maneque forum detinebat. Tribuni vero convocabant multitudinẽ ad tributa comitia, loca fori reſtibus circumvincientes, in quibus ſingulæ per ſe tribus conſiſterent. Ac tum primum concio viritim ſuffragium datura, hoc eſt tributa comitia, habita fuit, magnopere patriciis adverſantibus, ne hoc fieret, poſtulantibuſque centuriata comitia ex more patrio. Retro enim temporibus, quum ſuffragium populus initurus eſſet de re quapiam ex ſenatus permiſſu, conſules ipſi cogebant centuriata comitia, ſacris quibuſdam adhibitis, ut lex dictat. Quin nonnulla etiam ad hæc noſtra uſque tempora obſervantur. Coibat autem multitudo ad Martium, qui ante urbem eſt, campum, ordinibus inſtructa, ſub centurionibus & ſignis, tanquam in expeditione. Neque omnes ſumptis calculis ſuffragium ferebant, ſed ſinguli per ſuas centurias, quum evocati à conſulibus eſſent. Cæterum quum ſint in univerſum centum & nonaginta tres centuriæ, eæque diſtinctæ in ſex claſſes: prima claſsis vocabatur; & calculum promerebant qui erant maximi cenſus, & qui primum locũ in acie obtinebant. in quibus erant equitum ſeptemdecim centuriæ, peditum vero octoginta. Secunda claſsis ſuffragiũ ferebat minoris patrimonii, & qui proximo

ordine

ordine in acie conſiſtebant, & quibus non eadem arma cum principibus, ſed minora fuere: ejus claſſis numerus in viginti centurias diſtinguebatur. his duæ tribus ex fabris lignariis ferrariiſque adjunctæ erant, aliiſque qui bellica inſtrumenta conficiunt. Qui vero è tertia claſſe vocabantur, centurias explebant viginti, iidemque & cenſu & ordine infra ſecundanos ſubſidebant, nec eadem arma cum illis geſtabant. Iam qui poſt iſtos accerſebantur, minori cenſu æſtimati ſunt: locuſq; illis & in bello tutior, & levior armatura. diviſi erant & iſti in viginti centurias, ſed addebantur ipſis duæ centuriæ buccinatorum & tubicinum. Qui vero in quinta claſſe, tenui iſti admodum pecunia cenſi, quibus arma erant pila & fundæ. hi in acie locum non habebant, ſed nudi & expediti gravis armaturæ legionibus cōmilitio aſſociabantur, ipſi quoque in XXX *centurias diſcriminati. Pauperrimi autem civium, reliquis omnibus numero nō inferiores, ultimas vices ſuffragandi nanciſcebantur, in unam omnes centuriam conjecti. Iſti erāt & liberi à delectibus & à tributis immunes, atq; ideo in ferendis ſuffragiis minimæ auctoritatis. Si igitur in primis centuriis equitum & peditum, quibus in acie primus locus attribuebatur, ejuſdem ſententiæ fuiſſent omnes illæ ſeptem & nonaginta centuriæ:*

finem

ſinem ſuum habebat ſuffragatio, neque deinceps reliquis ſex & nonaginta centuriis calculi permittebãtur. Sin minus, ſecunda claſsis duarum & viginti centuriarum vocabatur, ac tertia deinde. Idque ordine procedebat; donec idem decerneretur à ſeptem & octoginta centuriis. & pleraque controverſia primus calationibus decidebantur, ut extremorum operam non requirerent. Raro autem negotium ita anceps incidebat, ut ad tenuiſsimorum ſuffragia progrederetur. & hoc erat quaſi finis, diſſectis in duas partes, pari numero, centum & nonaginta tribus centuriis, quum ultimum ſuffragium illis ſuperduceret, ac in alteram partem pondere numeri inclinaretur. Qui igitur partes tutabantur Martii, comitia iſtiuſmodi p o. cenſu habenda calari poſtulabant, perſuaſi facile ex prima calatione à ſeptem & nonaginta centuriis hominem abſolutum iri: ſin minus, à ſecunda ſaltem vel tertia. Verum id ipſum ſuſpectantes Tribuni, tributa comitia cogi malebant, & eorum judicio hanc litem decerni, ne pauperes deteriori conditione quam divites eſſent; neve tribules quam milites peiori loco conſiſterent, aut rejectis ad ultimam calationem excluderetur plebs à pari jure ſuffragiorum, ſed æquales in ſuffragando, ſimileſque inter ſe omnes & ejuſdem autoritatis,

ritatis, una calatione per tribus calculos ferrent. Viſique ſunt juſtiora quam alteri petere, quum pro univerſi populi, non pro paucorum ſententiis judicium populi peragi oportere cenſerent, & in injuriis publicis cognitionem ad omnes pertinere contenderent. Hactenus ille. In unum igitur omnia contrahenti, iſta differentia conſtitui poſſe videtur, *tributa* & *curiata* comitia inter ſe loco congruere, quum ambo in foro habeantur, ambo viritim, pro numero capitum, ſuffragia edant: ſed ea in re diſſidere, quod in curiatis, qui unius curiæ ſint, ſimul vocentur, ut ſuam quiſquis ſententiam declaret. In tributis, ſinguli qui ſunt ejuſdem regionis. Fit enim ut qui nomina profeſſi ſint in aliqua curia, domicilium mutent, & commigrent in alterius curiæ locum. Is ergo cum vicinis ſuis in comitia tributa accerſitur, non cum iis inter quos nomen ſuum profeſſus eſt. Ita quoque Athenienſes δήμους nunc homines vocant contribules, nunc certos pagos & regiones, ubi eæ gentes ſedem habent. In ea re quoq; diſcrimen eſt, quod tributa comitia non opus habent nec ſacris, nec ominum auguriorumque obſervationibus, nec ſenatuſconſultis, quæ omnia neceſſario ſunt in curiatis. Rurſus in eo conveniunt, quod popularia videantur,

quum

quum centuriata ὀλιγαρχικὰ appellentur in vitio, vel ἀριστοκρατικά in laude, nonnunquam quoq; militaria, nimirum ubi ſingulæ centuriæ ſingula ſuffragia conficiunt. In qua claſſe ergo plures centuriæ, plura ibi quoque ſuffragia reperiuntur. Ac proinde major vis in prima claſſe, quæ cæteris claſſibus omnibus una centuria antecellit, & prærogativam perpetuam habet; hoc eſt, eorum ſententiæ ante omnes alios interrogantur. Neque illud quoque futilis differentiæ eſt, quod centuriatis comitiis poſtea ſolummodo cenſores, curiatis cæteri, patriciique magiſtratus creati ſint. In ſumma; omnia in hanc ſimilitudinem conſentiunt, quod in declarandis magiſtratibus bina ſemper comitia fiunt, quorum prima prærogativa, ſecunda jure vocata appellantur.

IVSTI LIPSI
De
MAGISTRATIBVS
VETERIS POP. ROM.
Commentariolus.

* * *

CAPITVM CONSPECTVS.

Cap. I. *Diviſio Honorum. Quid* Dignitas *proprie.* Poteſtas. Magiſtratus. *Etymon nominis.*

Cap. II. *De varia diviſione Magiſtratuum.*

Cap. III. *De iis qui apti ad quoſcunque Magiſtratus. Et ſeries temporũ, qua paulatim Plebei ad omnes Magiſtratus admiſſi.*

Cap. IV. *De aptitudine ab annis: & quando Annalis Lex lata.*

Cap. V. *Magis diſtincte de ea Lege. Et qui anni cuique magiſtratui legitimi fuere.*

Cap. VI. *Annalem legem etiam in Provinciis aliquam fuiſſe. Item Romæ in Senatu & Equite. Et aliæ quædam leges. quæ huc referuntur.*

Cap. VII. *De Conſulibus. Etymon. Inſtitutio. Poteſtas. & Munia.*

Cap. VIII. *De inſignibus Conſulum.*

Cap. IX. *Ritus aliquot Conſulares.*

Cap. X. *De Prætoribus. Etymon. Inſtitutio. Numerus. Inſignia.*

Cap. XI. *De officiis Prætorum.*

Cap. XII. *De Aedilibus. Eorum nomen. Inſtitutio. & Genera.*

Cap. XIII. *De Officiis Aedilium.*

Cap. XIV. *De Tribunorum nomine, origine; & ex quo ordine electi.*

Cap. XV. *De Officio & Poteſtate Tribunorum.*

Cap. XVI. *De Quæſtoribus. Unde dicti. Quando, & quam multi facti. Denique Vis eorum, & Munus.*

Cap. XVII. *De Dictatore. Unde illi nomen. Origo, & cauſa eligendi, item modus. Denique Vis ejus & Poteſtas.*

Cap. XVIII. *Cenſus quando inſtitutus, itemque Cenſores. Cur ita dicti. Tempus ejus Magiſtratus. Inſignia. Dignitas, & Munus.*

Cap. XIX. *De Interrege.*

IVSTI LIPSI
De
MAGISRATIBVS
VETERIS POP. ROM.

CAP. I.

Diviſio Honorum, quid Dignitas *proprie,* Poteſtas, Magiſtratus, *Etymôn nominis.*

DE Magiſtratibus dicturus, ut id dilucide & compoſite poſſim, de *Honore*, ejuſque diſcrimine, quædam libabo. *Honorem* hîc *publicum* intelligo: quem *jus* definio, *titulumque ſupra cæteros, lege aut more cõceſſum.* Is duplex; *divinus*, aut *humanus*. *Divinus*, qui ad ſuperûm cœleſtemque cultum pertinet; cui *pietas* & *religio* finis: quo in genere *Sacerdotes*. *Humanus*, qui curam adminiſtrationemque tangit rerum humanarum: cui *ſalus & utilitas publica* finis: quo in genere tria cenſentur, *Dignitas, Poteſtas, Magiſtratus*. *Dignitatem* appello, auctoritatem in ſuadendo, conſulendo, decernendo; qualis *Senatorum & Iudicum*. *Poteſtatem*, jus legitimum regendi, jubendique extra Vrbem & ejus fines; ut ſunt *Imperia* &

Præſidatus : *Magiſtratum*, ſimile jus, ſed in Vrbe ipſa. Hi limites & diviſio ex veterum mente & uſu : etſi miſceri interdum ſcio, & omnem fere *Honorem* venire in nomen *Magiſtratus*. Ita Ariſtoteles large & laxe ἀρχὰς definit (*Politicor. cap. 15.*) ὅσοις ἀποδέδοται βουλεύσασθαί τε περί τινων, καὶ κρῖναι, καὶ ἐπιτάξαι, καὶ μάλιστα τοῦτο: Id eſt, *Quibus conceſſum eſt conſulere, judicare, jubere, atque iſtud maxime.* Etſi poſtrema parte iterum adſtringens. Et Latini etiam Scriptores confundunt, qui Proconſules & Rectores Provinciarum *Magiſtratus* paſſim appellant. (l. 2. ff. de in jus vocando.) Nomen *Magiſtratus à magiſtro* dictum. (l. 57. ff. de verbor. ſignif.) *Magiſter* autem, qui magis cæteris poteſt. (Feſtus in voce *Magiſter.*) Olim *Prætores* dicti videntur ab eo, quod cæteris honore *præirent*. Ita Conſul *Prætor* dictus : & in priſca lege apud Livium (lib. 7.) *Prætor Maximus clavum pangit.* Itaque non abſurde Varro (lib. 4. de lingua Latina) qui natum *Magiſtratus* nomen judicat poſt Dictaturam & Magiſterium equitum. *Reliqui*, inquit, *quod minores quam hi Magiſtri, dicti Magiſtratus, ut ab albo albatus.*

CAP. II.

De varia diviſione Magiſtratuum.

MAgiſtratuum autem genera & diſcrimina plura. Aut enim *à temporibus* dividuntur: ut *Ordinarii*, *Extraordinarii*. Illi dicti, qui ſtatis temporibus & ſemper in republica eſſent; ut, *Conſules*, *Prætores*, *Aediles*, *Tribuni*, *Quæſtores*. Hi, qui nec eodem tempore, nec ſemper; ut, *Dictatores*, *Cenſores*, *Interreges*. Aut *à perſonis* diſcriminantur; ut, *Patricii*, *Plebeii*, *Mixti*. E quibus primi dicti, qui ſolis Patriciis patent; ut, *Interregnum*. Alteri, qui ſoli plebi; ut, *Tribunatus & Aedilitas plebis*. Poſtremi, qui cuique ordini; ut *cæteri omnes*. Aut *à qualitate* agnominantur: ut *Majores* & *Minores*. Idque ſenſu duplici. Aut enim *Majores Minoreſve Magiſtratus* dicuntur, qui auſpicia majora minorave habent: de quibus Agellius (lib. 13. cap. 14.) aut quorum poteſtas imperiumve majus minuſve. Sic *Majores* erant, qui lictorem viatoremque habebant, iique omnes erant; exceptis Ædilibus & Quæſtoribus: *Minores*, qui non habebant. Aut denique diſtinguuntur *ab inſignibus*; in *Curules* & *non Curules*. *Curules*, quibus jus eſt Sellæ: ut *Dictator*, *Conſul*, *Cenſor*, *Prætor*, *Aedilis Curulis*. *Non Curules*, quibus minime: ut *cæteri omnes*. (L. 31. ff. de injuriis.)

CAP. III.

De iis, qui apti ad quoſcunque Magiſtratus, & Series temporum, qua paulatim Plebeii ad omnes Magiſtratus admiſſi.

DIviſioni non inepte jungam de iis, qui *apti* ad quemque Magiſtratum. *Aptitudo* autem duplex: *à gente*, & *ab annis*. *A gente* olim maxime, quia ſolos *Patricios* admittebant ad Magiſtratū. A Romulo id inſtitutum; qui, autore Dionyſio (l. 2.) ſanxit: Τοὺς εὐπατρίδας ἱερᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, καὶ δικάζειν. Id eſt, *Patricios ſacra facere, magiſtratū gerere, judicia exercere.* Cui tamen legi in libertate non diu locus. Nam ſtatim anno XVI. poſt Reges exactos, violari cœpta (Livius l. 2.) cum novus Magiſtratus è Plebe creatus, hoc eſt, *Tribuni*, (Anno Vrb. Cond. CCLX.) & paulatim carpſere eam Tribuni & Plebs, donec corruit tota. Series & ordo iſte. Primum *Quæſtores* è Plebe creati, anno Vrb. Cond. CCCXLIV. (Livius lib. 4.) Inde *Tribuni militum Conſulari poteſtate*, anno CCCLIII. Nec diu poſt *Conſules* ipſi, anno CCCLXXXVIII. Tum *Aediles Curules*, anno uno poſt. (id eſt. CCCLXXXIX.) *De quibus convenerat*, ait Livius, (l. 7.) *ut alternis*

ternis annis è plebe crearentur: poſtea promiſcuum fuit. Inde ad caput ipſum Magiſtratuum tranſgreſſi. *Dictatorem* è Plebe crearunt, anno CCCXCVIII. etſi *Magiſter equitum* jam antea Plebeius factus, anno CCCLXXXV. Deniq; *Cenſuram* etiam fecerunt communem, anno CCCCIV, eodem illo primo Plebeio Cenſore, qui & Dictator. Poſtremo, ne quid intactum, aut inacceſſum Plebi; *Pratura* iis communicata, anno CCCCXVII. Ita ſola *Interregia poteſtas* apud *Patres* manſit; umbra potius, quam verus Magiſtratus.

CAP. IV.

De aptitudine ab annis: &, Quando Annalis Lex lata.

AT *aptitudo* altera *ab annis:* quam utiliter ſanxerunt, etſi tarde. Nam *apud majores*, inquit Tacitus (lib. II. Annal.) *virtutis id pramium fuit, cunctiſque civium, ſi bonis artibus fiderent, licitum petere Magiſtratus: ac ne atas quidem diſtinguebatur, quin prima ſtatim juventa Conſulatum & Dictaturas inirent.* Sed Mutatum id an. Vrb. Cond. DLXXIII. cum re ipſa docti, viderent modum aliquem & limitem conſtituendum ambitioni & calori juvenili. Itaque *tum primum* (verba Livii ſunt lib. 10.) *rogatio lata eſt ab*

L. Iulio Tribuno pl. quot annos nati quemque magiſtratum peterent, caperentque: Inde cognomen familiæ inditum, ut Annales appellarentur. Dixi, *ab L. Iulio:* & ita libri. At Iulios etiam plebeios fuiſſe ſcimus, Antonio Auguſtino docente (in lib. De familiis Romanis.) Tamen alii *Villium* hîc in Livio malunt: itemque in Cicerone, (lib. 8. Epiſt.) Sed hoc leve: magis nos torquet de tempore latæ legis, quod Livius hîc tam diſerte ſcripſit, inquiens: *Tum primum.* Quod tamen idem ille everſum it, (lib. 25.) ubi de Scipione Africano (multis ante Iuliam legem annis) ſcribit: *Huic Aedilitatem petenti cum obſiſterent Tribuni, negantes rationem ejus habendam, quod nondum ad petendum legitima ætas eſſet.* Ait ecce, legitimam ætatem ei non fuiſſe. Quid ergo clarius, quam etiam tunc latam de ætate? Et profecto aut per errorem, confuſionemque nominis aut hominis, id ſcripſit Livius, Scipioni Africano tribuens, quod Æmiliano poſtea evenerit: de quo Appianum (in Libycis) vide, & Valeriũ Maximum (lib. 8.) Vt fateamur, neceſſum eſt, parum caute ſcriptum eſſe in loco altero, *latam à Iulio primum.* Et fortaſſe per partes jam ante de quibuſdam Magiſtratibus ferri cœptum, quæ omnia lex [illegible]ia junctim complexa, cęteras velut abolevit:

olevit. Hîc juvat aliquid Cicero, qui *leges Annales* multitudinis numero appellat, (Philippica 5.) *Legibus Annalibus* (inquit) *cum grandiorem ætatem ad Conſulatum conſtituebant, temeritatem adoleſcentiæ verebantur.* Et Ovidius (5. Faſt.)

—— finitaque certis

Legibus eſt ætas, unde petatur honos.

Hæc Lex alio nomine *Annaria* dicta. Feſtus in ea voce; & Lampridius (in Commodo:) *Gratia Annariæ legis impetrata Conſul eſt factus.* Dicta etiam ſatis nove *Comitialis*, à Latino Pacato (in laudatione Theodoſii:) ſcilicet, quia modum frenumque Comitiis daret.

CAP. V.

Magis diſtincte de ea Lege: & qui anni cuique Magiſtratui legitimi.

SED quæ ætas proprie definita hac Lege cuique Magiſtratui fuerit, jure quæram: nec facile inveniam. Tenebroſus enim locus: & in quo cum nihil aut parum expreſſi ſit, luſtramus eum per ancipites conjecturas. Atque ut à *Quæſtura* ordiar; adeo de ætate ejus nihil certum, ut ſint viri magni, qui eam prorſus tollant. Dux iis Paulus Manutius, (in lib. De legibus.) qui negat, Quæſturæ, Tribunatui, Ædilitati plebis definitam ullam ætatem: legemque Annalem tantum ſpe-

ctaſſe tantum Curules Magiſtratus. Parum vere. Quæſturæ enim clariſſime Quinctilianus certum annum attribuit (lib. 12. cap. 6.) *Calvus, Cæſar, Pollio, multo ante Quæſtoriã ætatem, graviſsima judicia ſuſceperunt.* Spartianus (in Iuliano:) *Quæſtor, ante annum quam legitima ætas ſinebat, deſignatus eſt.* Tacitus (Annal. lib. 3.) *Vt quinquēnio maturius, quam per leges, Quæſturam peteret.* Suetonius item (in Caligula c. 1.) & Plutarch⁹ (in Cat. Vticenſi.) Quem annum Nicolaus Gruchius XXVII fuiſſe vult; ego (ut arbitror) firmius, XXV annum. Argumentor: I, A ratione; quia tunc compleri virilem vigorem conſtat, ut ait Vlpianus (l. 1. ff. De minor.) ideoque jure apti cenſentur ad res publicas, & privatas. II, Ab auctoritate, quod Dio Caſſius (lib. 52.) Senatoriam ætatem anno XXV definit. At Quæſtura primus gradus in Senatum. Adde l. 2. De minoribus; quæ ſubtilius conſiderata, adſtruit hoc ævum. Denique argumentor etiam Ab exemplis: quoniam reperio Tiberium Gracchum intra triceſimum annum extinctũm, & eundem tamen Quæſtorem fuiſſe, C. Mancino Conſule, circiter quadriennio ante mortem. Geſſerit ergo Quæſturam neceſſum eſt anno XXV. Lego & Tiberium Cæſarem Quæſtorem deſignatum

unde-

undevigeſimo ætatis anno (Velleius l.2.) At creatus eſt quinquennio maturius quam per leges. (Tacitus lib.3. Annal. & Dio lib. 53.) Ergo fas, petere Quæſturam XXIV anno, & XXV gerere. Sed nodus hîc aliquis in Polybii loco (lib.6.) negantis ullum Vrbanum magiſtratum capi fas fuiſſe niſi ab eo, qui decem annos militaſſet. Militare autem Romani XVII demum anno incipiebant. (Plutarchus in Gracchis.) Non ergo prius pertingere poteſtant ad Quæſturam. Dupliciter hoc ſolvo. Primo vix credibile eſſe, omnino ratam ac firmam in Republica fuiſſe legem Polybianam illam ſive morem. Quis enim præterea meminit? Et tamen ut fuerit, capiendam non de militia coacta, & ex delectu, ſed voluntaria. Nam quod Gracchus XVII annum militię definit; id ab ea mente eſt, ut nemo invitus legi in militem debuerit ante id tempus. Sed nihil tamen impedit, nobiles & eos qui alebantur in ſpem honorum, militiæ & caſtris jam ante interfuiſſe: qui morem hunc habuerunt, ut ſtatim à toga pura (hoc eſt, virili) militiam auſpicarentur: idque in contubernio & velut cuſtodia viri alicujus illuſtris. Velleius de Pompeio id tradit (lib.2.) Livius (l.22.) & Valerius (l.5.c.4.) de Scipione Africano: & paſſim exempla. De *Quæſtura* ultra non eruo.

De

De *Tribunatu* & *Aedilitate* videamus: quorum annos fruſtra item incertos volunt. Quæ enim ratio eſt, ut Quæſturæ, quæ minor eſt Magiſtratus, ſua ætas fuerit, nulla majoribus iſtis? Immo fuit. Et de *Aedilitate*, clare Latinus Pacatus (in laudatione Theodoſii) *Annorum* (inquit) *ita cura fuit majoribus, ut non ſolum in ampliſſimis Magiſtratibus adipiſcendis, ſed in Præturis quoque, aut Aedilitatibus capeſſendis ætas ſit ſpectata petitorum: nec quiſquam tantum valuerit nobilitate, vel gratia, qui annos Comitiali lege præſcriptos feſtinatis honoribus occupavit.* Et quanquam firmi admodum aut fixi nihil reperi: tamen attribuam fidenter *Tribunatui*, ſive *Aedilitati*, annum XXVII aut XXVIII. Certe quidem ante annum XXX includam, quia is Præturæ fuit, ut dicam. Atque hoc de utraque Ædilitate ſentio: etſi in Curuli valde à nobis diſſentiant viri docti. Annum enim ei XXXVI definiunt. Quod miramur. Cur enim probabile, tantum otioſi intervalli fuiſſe inter Quæſturam & Ædilitatem? Ciceronis locus, qui eos in omni hac re extra viam ejicit, non me movet. Nam cum pro lege Manilia ſcribit: *Quid tam ſingulare, quam ut ex Senatuſconſulto legibus ſolutus, Conſul ante fieret, quam ullum alium magiſtratū per leges capere licuiſ-*

ſet?

ſet ? non ego ſane ad ætatem retulerim, ſed ad ordinem & modum. Si enim de ætate; & hoc Cicero vult, eo anno factum Pompeium Conſulem, quo per leges Annales nullum magiſtratum capere ei fas: ſequitur ut ante XXXIV annum (nam eo ævo factus Pompeius Conſul, ex Appiano) locus etiam nō fuerit Quæſturæ, aut Tribunatui: quod vanum. Sed intelligit, inquiunt, Curulem magiſtratum. Quis dicit? nec adhæream ego tam infirmæ conjecturæ. Verius omnino eſt, mentem Tullii hanc eſſe: Pompeium factum Conſulem, cum nec illum, nec alium magiſtratum capere poſſet; vel quia non legitime profeſſus; vel potius, quia Eques adhuc Romanus, (Epitom. Livii 97.) & nondum Quæſtor. Lex autem Cornelia tranſire ad ullum magiſtratum clare vetuit, Quæſtura non geſta. Minus vero me turbat, quod exempla adferant eorum, qui geſſerint Ædilitatem poſt XXX annum. Ridiculum. Scimus enim, nullam legem Annalem vetuiſſe, ne quis poſt legitimum annum peteret, gereret: ſed ne ante eum. Itaque Conſules etiam & Prætores multi facti anno L, & poſt illum. (ea veriſſima ratio.) Deniq; pauci feſtinabant ad hos minores magiſtratus, quia celeritatis ejus modicus fructus; & grande nihilominus ſpatium intere-

rat ad Conſulatum, id eſt, ad honorum metam.

Prætura nunc ſequitur, cui annum tribuunt XXXIX petendæ, XL gerendæ: haud alio argumento freti, quam illo de biennii intervallo. Itaque jure ambigo. Nam Dio Caſſius diſerte annum XXX Prę-turæ dat, (l. 52.) *Ταμιεύσαντες*, inquit, *καὶ ἀγορανομήσαντες ἢ δημαρχήσαντες στρατηγείτωσαν τριακοντούτεις*. Id eſt: *Quæſtura functi & Aedilitate, ſive Tribunatu, Præturam accipiant tricenarii.* Sed excuſabunt, quod id ſub Principibus, quos legem Annalem laxaſſe non nego. Sed quid tamen de M. Bruti facto dicent, quem Prætorem reperio anno ætatis XXXV? Nam vixit in univerſum, ut Velleius tradidit (lib. 2.) annos XXXVII. atque biennio ante mortem eum Præturam geſſiſſe cum Caſſio ſatis conſtat, & niſi Bruti ingenium me fallit, juxta leges. Itaque ad hunc annum Præturæ finiendum labar non invitus.

Conſulatus reliquus eſt, cujus ætas extra omnem litem. Cicero enim clare nimis firmat (Philip. 5.) *Quid Alexander Macedo? qui cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpiſſet, tertio & trigeſimo ætatis anno mortem obiit: quæ ætas noſtris legibus decem annis minor, quam Conſularis.* Eſt ergo Conſularis annus, ſi arcte

arcte Ciceronis verba capis, XLIII, ſive XLII, ſi benigne & magis ex vero. Satis enim fuit attigiſſe XLII annum: ut docent exempla crebra. Gravis ergo iſta ætas; quippe in imperio & Magiſtratu graviſſimo: quam tamen adeo, mutato Reipublicæ ſtatu, Principes neglexêre, ut Dolabellam Conſulem Cæſar crearit annos natum XXV, & poſtea etiam aliqui vicenarii facti, ex l. unica, ff. De officio Conſulū, & l. 20. ff. De manumiſſis. Quâ licentia in omni alio magiſtratu Principes pro arbitrio uſos, moneo ſemel.

De *ordinariis Magiſtratibus* dixi: *Extraordinarii* ſuperſunt: qui tamen, neſcio, an lege comprehenſi; etſi de *Dictatore* & *Cenſore* non difficile judicium eſt: quia creati plerumque è Conſularibus, more tamen potius, quam lege. Sed & *Interrex* plerumque ex honoratiſſimis Senatus.

CAP. VI.

Annalem Legem etiam in Provinciis aliquam fuiſſe: item Romæ in Senatu & Equite: & alia quadam Leges quæ huc referuntur.

HÆc utilis illa & ſalutaris lex Annaria, cui locus etiam in Municipiis & Coloniis,

loniis, etſi annorum aliqua diverſitate: quam in parte haurire eſt ex Plinio (l. 10. Epiſt. ad Trajanum.) Sed & ætas Romæ in Senatu ipſo ſpectata: etiam ſub Principibus. Ideoque *Senatoria ætas* Tacito nominata (lib. 5. Annal.) *Annius Vivianus,* inquit, *gener Corbulonis, nondũ Senatoria ætate.* Immo & in Equite. Definit Dio utramque. *Allegere,* inquit, *in Equeſtrem ordinem oportet annos natos* XVIII. *In Senatum, natos* XXV. Quod Romani videntur à Græcis ſumpſiſſe, cum apud Athenienſes fuerit ἡλικία βουλευτική. (Demoſth. contra Ambrot.) Et apud Spartanos lege Lycurgi in Senatum nulli aditus, niſi ſexagenario. Addo breviter, & adtexto leges, Annali haud diſſimiles, quæ de ordine magiſtratuum cavebant, aut intervallo: ut fuit Lex Cornelia, quæ vetuit Præturam adipiſci ante Quæſturam, & Conſulatum ante Præturam. Appianus l. 1. Civ. Quod ipſum tamen etiam in more antiquis fuiſſe, Livius oſtendit (lib. 31.) ubi de Conſulatu Flaminii. Item Lex priſca de intervallo, quæ vetuit magiſtratum eundem iterare, niſi decennii intervallum interceſſerit. (Livius l. 7. ſub finem.) Quæ cum negligeretur, à Sulla Dictatore, ut commemorat idem Appianus, relata eſt. Sed ſic quoque poſtea ſæpius ſpreta: cum mos invaluiſſet, ut homines

mines gratioſi legibus per Senatum aut Populum ſolverentur.

CAP. VII

De Conſulibus. Nominis Etymon. Inſtitutio. Poteſtas. & Munia.

SED univerſe de Magiſtratibus ſatis dixi; quemadmodum quæ ad Comitia, & quæ ad Renuntiationem ſpectant, aliis ſcripta. Nunc diſtincte explicabo ſingulos, initio ab eo Magiſtratu facto, qui initium cæteris; quem triplici nomine appellarunt: *Prætorem*, *Iudicem*, *Conſulem.* Cicero bene recenſuit De Legibus III. ibique à *praeundo, judicando, conſulendo, Pratores, Iudices, Conſules* appellantur: bene, inquam, & ordine. Nam primo *Pratores* dicti. Quod nomen, etſi commune omnibus Imperiis, tamen velut per excellentiam adhæſit iſtis. Feſtus: *Initio Pratores erant, qui nunc Conſules.* Iuſtinianus (Novell. 24. & 25.) *Eſt*, inquit, *Pratoris nomen Romani Imperii proprium, & ante ipſos etiam Conſules in veteri atque praclara Reipublica conſtitutione uſurpatum.* In XII Tabb. exemplum ejus vocis reperio, cum jubent (apud Plin. lib. 18. cap. 3.) *Impubem Pratoris arbitratu verberare*, hoc eſt, Conſulis:

quoniam tunc certe nondum creatus Prætor. Itaque Livius (lib. 3.) anno ipſo poſt XII. Tabb. ſcriptas, inquit: *His temporibus nondum Conſulem Iudicem; ſed Prætorem appellari mos fuit.* Nec falſo à Zonara traditum, *Prætoris* nomen mãſiſſe uſque ad Decemviros: iiſque exactis, *Conſulis* nomen demum irrepſiſſe. Etſi mallem dixiſſet, *Iudicis*: quod nomen ex Livio antiquius ſane eſt illo Conſulari. Dicti autem *Iudices*, à præcipuo videlicet munere: quia ut olim *judicia* omnia in manu Regum; ſic poſtea Conſulum fuere, donec tranſlata ea in parte ad Prætores. Exemplum hujus appellationis in priſcis commentariis eſt apud Varronem (5. De Ling. Lat.)

Omnes Quirites viſite huc ad Iudices. Id nomen antiquatum & abolitum demum crediderim poſt Prætores, id eſt, proprios Iudices, creatos; & tunc invaluiſſe nomen *Conſulis*. De cujus *Etymo* varia opinio, nec inſcita. Sunt qui à fine derivent: quia ejus eſt *conſulere* & providere civibus. (Florus lib. 1 cap. 9. & I.C. ff. De origine Iuris, l. 2.) Sunt qui ab officio: quod *conſulit*, hoc eſt, rogat Senatum. Sunt qui à judicando interpretentur: quod in ſolo tantum Quintiliano mihi lectum. (lib. 1. cap. 9.) *Sit ne Conſul, inquit, à conſulendo, an judicando. Nam,*

&

& hoc conſulere veteres vocavere. Unde remanet illud: Rogat boni conſulas.hoc eſt, judices. E quo triplici etymo, primum popularius; tertium ſubtilius; medium verius cenſeam : quia adeo proprium Conſulis interrogare, & referre ad Senatum, ut Livius (l. 7.) ſcripſerit : *partes ejus magis exquirendæ, quam dandæ ſententiæ eſſe.* Immo obſervo, *Conſulendi* verbum proprium in hac notione, & ſolemne Curiæ fuiſſe. Trebellius Pollio me docuit in xxx Tyrannis: (in Piſon.) *Fuſcus Arellius*, inquit, *Conſularis primæ ſententiæ, ait: Conſul, conſule. quumque conſultus eſſet, Divinos, inquit, honores Piſoni decerno.* Sed de *nominibus* abunde: *Inſtitutionem* videamus; quæ non obſcura. Inſtituti enim ſtatim poſt Reges exactos, anno Vrb. Cond. CCXLIV. Cauſa creandi, utilitas, ſive potius neceſſitas: quoniam, cum ſine Rege eſſent & capite, fluctuanti illi corpori opus fuit, qui dirigeret & gubernaret. Sed duo ideo, ut novam libertatem non committerent periculoſe uni; *& diviſo imperio ſi alter malus eſſe voluiſſet*, ut inquit Eutropius (lib. 1.) *alter eum (habent poteſtatem ſimilem) coerceret.* Qua cauſa, tempus etiam imperii breve datum, & annuum tãtum : *ne diuturnitate inſoleſcerent; & civiles ſemper eſſent*, (ait idem Eutropius:) *qui ſi poſt a-*

num ſcirent privatos eſſe futuros. Florus [lib.1.cap.9.] eleganter & acute utramque cauſam complectitur. *Ex perpetuo imperio*, inquit, *annuum placuit: ex ſingulari duplex: ne poteſtas ſolicitudine, vel mora corrumperetur.* Loco igitur Regum creati, & quidem cum pleno eorum jure. Itaque *Regium imperium* Cicero in III. De Legibus, & in Orat. ad Q. Frat. nō injuſte appellat *Regiam poteſtatem*, Livius *Faſtigium dignitatum*, Caſſiodorus (lib.2. Variar.ep.2:) & Ovid. (lib.4. de Ponto, Eleg.2.)

——— nullum Martia ſummo
Altius imperium Conſule Roma videt.

Qua de cauſa Græci, *Conſules* non tam προβούλους, aut συμβούλους verterunt, vim verbi intuentes: ſed potius ὑπάτους, quaſi dicas, ſummos, vim intuentes imperii & poteſtatis: quemadmodum, quod præcellens & ſummum eſt, priſci Græci appellabant ὕπατον, inquit Dionyſius (lib. 4.) Et ſane vis omnis, & liberrimum imperium initio apud illos; pacem bellumve facere, fœdera ferire, coërcere, animadvertere, jus vitæ neciſque in cives habere: donec paulatim imminuta eſt, & redacta ad eum modum, qui gravis libertati non eſſet. Imminuta autem præcipue duplici via: Provocationis,

nis, & interceſſionis. Provocatio ſtatim poſt Reges nata, ex lege Valeria. (Livius lib. 2.) quæ animadverſiones in cives ſuſtulit, & imperium Conſulare non obſcure diſſolvit. Non enim ultra vitæ & necis poteſtas penes Conſules: cum provocare ad Populum velut majorem judicē, liceret. At interceſſio, quæ nata cum Tribunis, arbitrium pacis, belli, & graviorum rerum, Conſulibus eripuit: quoniam intercedere & impedire omnes Conſulares actiones poterant, velut Populi voce. Cujus ſane Populi vis ac dignitas magis magiſque crevit, (utique poſt Hortenſiam legem,) & imperium ſumpſit ſuper omnes Magiſtratus. Soluta igitur Conſulum poteſtas; non tamen fracta, quamdiu Reſpublica ſtetit. Multa enim eorum & ampla adhuc munia; quæ ſtrictim & per indicem recenſebo. I, Caput Reipublicæ Conſules habentur, omneſque magiſtratus eis ſubjecti & obnoxii, prçter Tribunos. Itaque intercedere etiam omnibus actionibus poſſunt. II, Militiæ jus ſummū habent: civibus & ſociis imperant: Tribunos militum, Centuriones, Præfectos conſtituunt. (Cic. 3. De Legibus, & Polybius l. 6.) III, Imperiū in provincias habent: evocare ſubditos poſſunt, coërcere, punire. (Cicer. in Verr. & Polybius lib. 6.) IV, Ius convocandi

populi habent, cum eo agendi, leges ferendi, iiſque nomen à ſe dandi. V, Literas omnes à Præſidibus provinciarum, à Populis ac Vrbibus recipiunt: legatos audiunt: & quicquid per Senatum Populumque conficiendum eſt, manu horum & miniſterio conficitur. Dio Caſſius lib.40.Cæſar 1.Civil. Polybius lib.6. VI, Vt Senatus res omnes pace belloque tractabat, regebat; ſic ipſi quodammodo Senatum, quem convocabant, dimittebant: ſententias rogabant, numerabant, dividebant; &, ad ſummam, in univerſa hac navi velut arbitri quidam & gubernatores erant. Atque hæc libera Republica fuere: at oppreſſa ea, iterum immutata Conſulum poteſtas. Princeps enim ut omnium Magiſtratuum jura ad ſe traxit; ita præcipue Conſulum & Tribunorum. Ita ex omnibus, quæ dixi, pauca iis remansêre. Nec alia fere Munia reperio ſub Principibus, quam iſta: ut Senatum rogarent, & conſulerent: ut jus dicerent: tutores darent: (Spartianus in Vita Antonini: manumitterent: (Caſſiodorus lib.6. epiſt.1. & Claudianus in Eutrop.lib.1.) vectigalia locarent: (Ovid. 4.de Pont.eleg.5.&9.) (quod olim Cěſorum munus:) ludos, & præſertim Circenſes, ederent: (Arrianus lib.4.) annis nomen darent. (Lucanus l.1.) Quæ omnia

(ut

(ut brevis ſim) teſtimoniis non dilato: quoniam in hiſtoriis, & legum libris ſparſa. Vide pleraque ex iis, ſi lubet, apud Caſſiodorum (lib. 6. epiſt. 1.)

CAP. VIII.

De Inſignibus Conſulum.

AD *Inſignia* venio, ſive ad ornamenta quædam externa, quæ adjuncta Conſulibus, aliiſque Magiſtratibus, ad augendum ſplendorem. Eorum omnium originem ab Etruſcis eſſe, Livius (lib. 1.) & Symmachus (lib. 3. epiſt. 11.) voluerunt: Itemq; Florus, (lib. 1. cap 5.) qui diſtincte etiam recenſet. *Inde* (à Tuſcis,) inquit, *faſces, trabeæ curules, annuli, phalaræ, paludamenta, prætexta: inde, quod aurato curru quatuor equis triumphatur: togæ pictæ, tunicæque palmatæ: omnia denique decora & inſignia, quibus Imperii dignitas eminet.* Hæc in Conſulibus paulo diverſa fuiſſe reperio, veteri Republica & nova. Veteri Republica hæc in uſu: Faſces duodecim cum lictoribus, ſella curulis, prætexta toga, eaq; domi ſumpta primo magiſtratus die ante Deos penates. (Livius lib. 22. in fine.) Scipio eburneus in manu, ſive ſceptrum. De quo ſcipione, minus quidem vulgata res: magnis tamen auctorib⁹ eſt mihi certa: Dionyſius (lib. 3.) Tarquinio Regi ſceptrum ebur-

neum attribuit; idque manſiſſe ſucceſſoribus ejus tradit, & Conſulibus ipſis. Livius, Gallum quendam ſcipione eburneo percuſſum à M. Papyrico ſcribit; conſulare hoc ſceptrum intelligens (lib. 3.) Valerius de priſcis Conſulibus (lib. 4. c. 4:) *Nec eis fuit rubori, eburneo ſcipione depoſito, agreſtem ſtivam aratri repetere.* In Valeriani epiſtola apud Vopiſcum: (in Vita Aureliani:) *Nam te Conſulem hodie deſigno, ſcripturus ad Senatum, ut tibi deputet ſcipionem, deputet etiam faſces. Hæc enim Imperator non ſolet dare; ſed à Senatu, quando fit Conſul, accipere.* Caſſiodorus (lib. 6.) in formula Conſulatus: *Validam manum victoriali ſcipione nobilitat.* In Gloſſis priſcis: *Scipiones, virgæ Conſulum.* Et Ennodius (in Panegyrico) *Scipiones* pro ipſo Conſulatu poſuit: *Serranum ſcipionibus aratra pſpererunt.* Nec Iuvenalem aliter, quam de hoc ſcipione ceperim: (Sat. 10.)

Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno.

Præitque nobis, Aquilæ figuram fuiſſe in ſummo illo ſceptro: niſi tamen magis placet, ad ſcipionem triumphalem id referri, quem plane ea forma Iſidorus deſcribit, (lib. 17. c. 2.) Et eundem in triumpho Appianus etiam agnoſcit. [lib. de bellis Punicis.]

Atque

Atq; hæc fere inſignia olim. Poſterior ætas ſub Principibus quædam addidit, quædam immutavit: & id fere in ſuperbiam, ut ſolet, & ad pompam. Non contenti enim ſimplici prætexta, ejus loco togam pictam induxêre; quæ antea triumphantium propria tantum. Lamprid. (in Alexādro:) *Prætextam & togam pictam numquam niſi Conſul accipit; & eam quidem, quam de Iovis templo ſumptam & alii quoque accipiebant, aut Prætores aut Conſules.* Vbi & notari ritum illum ſedulo velim, accipiendæ conſularis ejus togæ è Capitolino templo; quem eundem ingerit opportune in eadem iſta re Capitolin⁹ [in Cordiano ſeniore.] *Palmatam tunicam*, inquit, *& togam pictam primus Romanorum privatus ſuam propriam habuit: cum antea Imperatores eam de Capitolino acciperent, vel de Palatio.* Hæc eſt illa *toga picta*, quam *palmatam* alio nomine dixêre: tribuuntque eam Conſulibus. Caſſiodorus (lib. 6. epiſt. 1.) *Pinge*, inquit, *vaſtos humeros vario colore palmata.* Et Ennodius (in Panegyrico.) Etſi de toga non exprimunt clare. Itaque ſuſpicari poſſis, ex ſuperioribus Capitolini verbis, de tunica tantum. Falſo tamen ex Martiale, qui togam in hac re nominat diſerte:

Palmataq; ducem, ſed cito, redde togæ.

 Id eſt

Id eſt, Conſulatui. Et Auſonio, qui in Panegyrico Gratiani tria hæc, *pictam, palmatam, trabeam*, aperte confundit, & ſolere id ſuo ævo oſtendit. Nam & *trabeam* reperies, velut proriam Conſulum veſtem. Et cave pro *tunica* accipias, ut priſci, ſed pro hac ipſa *toga picta*. Cauſa, cur utrumque hoc nomen ei dederint: quod auro purpuraque intexta ea fuerit, ad formam trabium ſive palmarium ramorum.

De *trabea* autem Conſulari Symmachus (lib. 9. epiſt. 102.) *Literæ*, inquit, *quæ te annalem trabeam meruiſſe loquerentur*. Hoc eſt, Conſulatum. Et Claudianus (in Eutropio:)

Annus qui trabeas, hic dedit exilium.

Atque idem Poëta etiam alias ſæpe. Atque etiam Impp. (l. 1. C. De Coſſ.) Iam in *faſcibus* ipſis etiam aliquid immutarunt. *Laurum* enim iis perpetuam addidere: quod olim ſolet tantum in Triumphis. Colligo ex Martiale (l. 10. epigr. 10.)

Cum tu laurigeris annum qui faſcibus intras.

& lib. 12. epigr. 3. oſtendit etiam laurum ædibus Conſulum ſolere addi. Sed & Caſſiodorus laurum Conſulibus diſerte tribuit, (lib. 2. Variar. epiſt. 2.)

Nec *laurus* ſolum; ſed & *ſecures* etiam relatas iterum in faſces, quas Valerius ademerat,

emerat, animadvertet non oſcitans le-ctor ex eodem Caſſiodoro, (lib. 6.) *Hinc eſt*, inquit, *quod etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præcepta ſunt illigati.* (Vide Elect. cap. 23.) Ex Claudiano, aliquot locis. (lib. 2. in Eutrop. & 4. Conſulat. Honorii.) Nec ideo, quod imperiũ aut potentia iis creverat, (contra eſt;) ſed quod faſtus & ſuperbia externa: quæ ipſa etiam *calceos auratos* Cõſulibus induit. Quod ſcriptum à ſolo (quod ſciam) Caſſiodoro; ſatis tamen clare. *Lares*, inquit, *proprios calceis auratis egredere.* (lib. 6.) in Form. Conſ. Quod genus calceorum in uſu Romæ fuiſſe, Epictetus me docuit in Enchiridio (cap. 54.)

CAP. IX.

Ritus aliquot Conſulares.

NOmen, vim, & inſignia Conſulum ſatis expreſſi; addam ritus aliquot priſcos, & non obvios; qui valde ad Scriptorum veterum lucem. Eos certo ordine vix dedero, ſed ut venient ſub ſtylum.

Primum noto, vario die *initium Conſulatus* olim fuiſſe. quod ex Livii locis multis clarum. Donec Anno DXCVIII inire & ipſi, & alii Magiſtratus, cœpere Calendis Ianuariis. Hoc traditum in epitome Liviana (47.) etſi mutile & corrupte.

Primum

Primus autem hic dies Conſulibus valde honoratus. Domum enim eorum, & Populus, & Senatus conveniebat, eoſque ſalutabat, deducebat. De *ſalutatione* Claudianus deConſule Eutropio: (lib.2.)

——— vulgata patebat

Aula ſalutantum ſtudiis. ———

De comitatu ſenatus & populi. Ovidius 4.de Pont.eleg.9.)

Dumque latus ſancti cinget tibi turba ſenatus.

Conſulis ante pedes ire juberer eques.

Et Claudianus (lib. 1.)

Candida pollutos comitatur curia faſces.

Hæc *officia Conſulum* Spartianus vocat (in Hadriano.) *Romæ*, inquit, *Prætorum & Conſulum officia frequentavit.* Et Suetonius (in Iulio,c.15.) *Relicto*,inquit,*novorum Conſulum officio.* Symmachus id appellat, *auſpiciis intereſſe*, (lib. 1. epiſt. 51.*Fortunati*,inquit,*ſellam tuam læto agmine proſequantur,& auſpiciis tuis quivis fati integer amicus interſit.* Et (lib. 3. ep. 21.) *Apud egregium virum Conſulẽ fave abſentiæ meæ:cujus honore gloriari noſtrũ eſt; auſpiciis intereſſe, felicium.* Et appellat ideo, quod primo illo die munia omnia Conſulatus ſui delibabat: velut auſpicii cauſa. Ideo & *Auſpicialis* hic *dies* appellatus: de quo ſcripſi ad lib.4. Annal. Taciti. Initium autẽ faciebant à Religio-

ne,

ne, & deducebantur ſolemni iſto officio in Capitolium primo, ut vota ſcilicet conciperent, & ſingulos boves Iovi illic immolarent. Ovidius, de Græcino Conſule: (lib. 4. De Pont. eleg. 9.)

At cum Tarpeias eſſes deductus in arces,

Dum caderet juſſu victima ſacra tuo.

Lampridius de Heliogabalo: *Deinde in Capitolium ad vota concipienda, & perficienda ſolemnia, irę noluit: omnia per Præfectum urbanum, quaſi Conſules illic non eſſent, facta ſunt.* Et Livius clare (lib. 41.) *Conſulibus*, inquit, *quo die Magiſtratum iniere, immolantibus ſingulis Iovi bobus, ut ſolet*, &c. Spectatque ad hoc Conſulare ſacrum, quod Suetonius in Auguſto ſcribit (c. 25.) Et Plinius (l. 2. c. 37.) Adde & Ovidium iterum (lib. 4. de Pont. eleg. 4.) A Capitolio autem in Senatum deducebantur, gratiaſque illîc Principi habebant, juſſi (ut inquit Plinius) Senatuſconſulto. atque eodem ipſo die *munera conſularia* amicis mittebant: quorum mentio apud Symmachum (epiſt. 61. lib. 3.) *Grata mihi*, inquit, *fuere ampliſſimi Conſulatus tui munera.* Vocatque hęc *ſportulam conſularem* idem ſcriptor, (lib. 9. ep. ult.) Sed & in populum pecuniam ſpargebant: cujus effuſionis Caſſiodorus meminit (lib. 2. ep. 2. & l. 6. ep. 1.) Eiq; ſparſioni

cente-

centena auri pondo attributa fuiſſe, docet lex 2. C. De Conſulibus. Vbi tamen utilitas hæc ſpargendi ab Imp. tollitur, & ſumma ea ad aquæductus reparandos transfertur. Primis etiam his diebus in leges jurabant; ſicut & reliqui Magiſtratus omnes: nec fas cuiquam magiſtratum ultra quinque dies gerere; niſi qui publice id juramentum præſtitiſſet. Livius (lib. 31.) *Q. Valerius Flaccus*, inquit, *quia Flamē Dialis* (id eſt, Iovialis) *erat, jurare in leges non poterat. Magiſtratum autem plus dies quinque, niſi qui in leges juraſſet, non licebat gerere.* Etſi Plinius (in Panegyr.) id juramentum bis præſtari ſolitum, videatur innuere: ſemel, cum deſignati Conſules eſſent; idque in manum Conſulis renunciantis: iterum in roſtris, toto populo audiente. Et formula etiam ipſa expreſſa ab eo in parte: quem totum locum in medio Panegyrico ejus omnino vide. Atque ſimile juramentum iterum præſtabant, Conſulatu jam geſto: jurabant, inquam, nihil in eo ſcienter ſe feciſſe contra leges. Plinius: *Itaque & abiturus Conſulatu, Iuraſti*, inquit, *te nihil contra leges feciſſe.* Dio Caſſius (lib. 53.) *Auguſtus*, inquit, *defunctus conſulatu, juramentum patrio more præſtitit.* Idē de Claudio: (lib. 60.) *Conſulatu abiens*, inquit, *item, ut alii juramentum præſtitit;*

tit; ſolitus id in omnibus conſularibus ſuis facere. Atque de hoc ultimo juramento Cicero capiẽdus, (lib. 5. epiſt. 2. & orat. in L. Piſonem.) Et Plutarch. (in Cicer.) Dio Caſſius. (lib. 37.)

Atque hæc facere primis diebus in uſu: quibus addo *Ritum* ad vim & poteſtatem Conſulum ſpectantem, quæ interdum poſcente ſalute publica ita aucta eſt, ut par abſolutæ & regiæ potentiæ eſſet. Modus augendi per SC. quo Reſpublica Conſulibus permitti dicebatur, commendari, defendenda dari. Quod tamen interponi non temere ſolet, niſi in atroci negotio, ut Saluſtius ait, (in Catil.) & in ultima neceſſitate, ut Livius, (lib. 3.) in ipſo urbis incendio, & deſperatione omnium ſalutis, ut Cæſar. (1. de bello civili.) Formula SCti brevis & ſolẽnis hæc:

VIDERENT CONSVLES, NE QVID RESPVBLICA DETRIMENTI ACCIPERET.

Quo uno verſiculo ſatis armatos eos ſemper fuiſſe, etiam nullis armis datis, (Cicero pro Milone) ſcripſit. Vis enim eorum verborũ hæc: ut imperium ſummum merumque Conſulibus eſſet, exercitum parare poſſent, bellum gerere, coërcere omnibus modis ſocios atque cives: &, uno verbo, reſtituebatur eis hoc decreto ius regium vetus, per pro-

vocationem, aliaſque leges ademptum. Antiquum autem valde hunc morem eſſe, & cum prima Republica natum, docet Livius; qui ejus ut jam recepti, meminit (lib. 3.) ſoletq; interponi in domeſtico plerumque motu; ut Tribuniciis ſeditionibus, pernicioſis legibus, conjuratione occulta; aut etiam externo diſcrimine, ſed extremo. Vide, præter dictos, Vegetium (lib. 3. cap. 1.) & Dionem (lib. 37.)

Ritum huic adjungo triplicem. Vnum, qui ad *inſignia* Conſulum ſpectat, & ad *faſces*. Alterum de *ſecuribus* ablatis; de quo ſatis dixi in Electis (cap. 26.) Alterũ, *de diviſione faſcium*. Qui ſic habet: Conſulibus duobus creatis, cum initio faſces XXIV præferrentur, id eſt, ſingulis XII, in voce & invidia populi res fuit; tanquam regno non depulſo, ſed duplicato: ea cauſa Valerius inſtituit, ut XII tantum faſces conſpicerentur, iique alternis menſibus apud alterum Conſulem eſſent: ita, inquam, ut priore menſe prior Conſul eos haberet: ſecundo alter, atque ita in orbem. Dionyſius (lib. 5.) Dio Caſſius (lib. 5.) Sumere autem eos prior ſolebat, qui major natu eſſet: idq; obtinuiſſe videtur uſque ad Legem *Iuliam*, quæ honorem hunc detulit numero liberorum. De utroque vide Valerium (lib. 4. cap. 1.) & Agellium (l. 2. c. 15.) Interea tamen Con-

ſul

ſul is, qui ſine faſcibus, ne nullo inſigni noſceretur, *Accenſum* habebat, qui eum præcederet, & Lictores, (Dionyſius lib. 5. initio,) qui ſequerentur cum virgis & bacillis. Suetonius in Iulio, (cap. 20.) Livius ubi de Decem-viris: (lib. 3.)

Denique poſtremo obſervo *Ritum*, qui ad tempus gerendi Conſulatus pertinet: quod olim annuum fuiſſe ſcimus: mutatum tamen ſtatim cum Republica, & à Iulio Cæſare plures uno anno Conſules facti. [An. V. C. DCCVIII.] Deſignabantur enim Conſules in tres, duos, imo in unum menſem, & alii atq; alii ſubſtituebantur. Mos notus, & obvia exempla, à quo tamen manaſſe moneo, ut duo genera Conſulum nominarentur; *Ordinarii* & *Suffecti*. *Ordinarii*, qui more priſco, principio anni & Cal. Ian. inirent. *Suffecti* autem omnes, qui deinceps ſubſtituti. Illi honeſtiores cenſebantur: quod nomen eorum magis celebre & æternum, cum ab iis tempora & anni numerarentur. Seneca: *Conſulem me fecit, ſed non ordinarium*. Suetonius in Domitiano, (cap. 2.) *In ſex conſulatibus unum ordinarium tantum geſſit*. Symmachus (lib. 9. epiſt. 120.) *Delatus eſt à clementiſſimis Principibus ordinarius conſulatus*. Lampridius (in Alexandro:) *Conſulatum tertium iniit tantum ordinarium*.

rium. Hæc diviſio & hic mos ad Cõſtantinum Imperatorem manſit; qui conſulatum iterum annuum fecit, & pro ſuffectis novum genus reperit, quos *Conſulares* dixit, ſive etiam *Conſules honorarios*. Quorum origo à conſularibus ornamentis, quæ inſtituerat jam olim Iulius Cæſar, apud Suetonium (cap. 76.) Exſtat *Conſularitatis* formula (ita honorem hunc appellabant; non *conſulatum*) in Caſſiodoro (lib. 6. epiſt. 21.) quem omnino ſuadeo legas: itemque de iſtis capienda lex 4 C. De Coſſ. & Novell. C. 62.

CAP. X.

De Prætoribus. Nomen eorum. Inſtitutio. Numerus. Inſignia.

IVxta Conſules *Prætores* merito ſequuntur: qui dignitate proximi, & *collegæ conſulis* appellantur; quoniam iiſdem auſpiciis creabantur. (Liv. lib. 7. & Agell. l. 13. c. 14.) Nomen iis, ſive quod *prairent*, (Varro l. 3. de L.L.) ſive quod *præeſſent*, mere Latinũ, & ſane vetus. Populi enim plerique è Latio, Imperatores ſuos & duces *Prætores* appellabant; uti exempla in Livio crebra. Sed & Etruſci Prætores habuiſſe videntur inter ordinarios & legitimos Magiſtratus. Spartianus me docuit (in Hadriano.) *In Etruriam*, inquit, *Præturam*

turam Imperator egit ; per Latina oppida Dictator,& Aedilis & Duumvir fuit. Et vetus in Italia inſcriptio.

PRAETOR HETRVRIAE
XV POPVLORVM.

Ita ut late omnino patuerit id nomen: *nec ſolum,* ut Aſconius (3.in Verrem) ait, *veteres omnem Magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellarunt; ſed quemcunque in re profana, ſive etiam ſacra, præfectum.* Sic in monumentis lego: PRAETOREM TIBVRTINVM, PRAETOREM SACRORVM, PRAETOREM SACRIS VOLCANI, PRAETOREM IUVENTVTIS. Nec ſcio, an lata illa ſignificatione Suetonius ſumpſerit, cum librum *De Prætoribus* inſcripſit. Sed commune tamen antea nomen, & Conſulibus ipſis uſurpatum, proprium eſſe cœpit huic Magiſtratui: qui inſtitutus anno Vrb. Cond. CCCLXXXVIII. Cauſa inſtituendi duplex: Vtilitas, & Æmulatio. Vtilitas: quia cum Conſules ſæpe bellis avocarentur, nec eſſet in Vrbe qui jus diceret; ex uſu fuit Magiſtratum creari, qui proprie huic muneri vacaret. Æmulatio: quoniam, ut Livius indicat (lib.7.initio,) Patricii novum hunc honorem avide quæſivêre, in locum erepti Conſulatus. Creatus autem initio unus: poſtea (circa annum Vrb. DI) alter adjectus, qui jus item

diceret; ſed diverſis muneribus ille inter cives; hic inter cives & peregrinos. Itaq; cognominibus etiam diſtincti fuêre: alter *Vrbanus*, alter *Peregrinus* appellatus. Ille tamen honeſtior digniorque: adeo ut veluti proprio cognomento *Honoratus* appellaretur ab Ovidio (lib. I. Faſtor.)

Verbaq; honoratus libera Prætor habet. Et *jus*, quod ab eo edictiſque ejus deſcendit, *honorarium*. (l. 2. ff. De orig. jur. & l. 7. De juſt. & jure.) At poſtea etiam duo alii additi, paulo diverſo fine: quod, ut priores Conſules adjuverunt in jure dicendo: ſic iſti, in provinciis regendis. Id factum anno V. C. IƆXX, Sardinia & Sicilia in provinciarũ formam redactis: & duo etiam adjecti, Hiſpanis devictis, an. V. C. IƆLVII. Ita in univerſum tunc Prætores ſex: ex quibus duo ſoli in Vrbe manebant; reliqui quatuor, ſtatim ac renunciati erant, in provincias ibant, quas ſors aſſignarat. Id manſit, donec quæſtiones perpetuæ conſtitutæ ſunt, anno Vrb. Cond. DCV, & Senatui tunc viſum, ut Prætores omnes ipſo anno magiſtratus ſui in Vrbe hærerent, & parte aliqua jus tangerent, ſive publicum, ſive privatum. Et paulo poſt (Cic. pro Milon.) Sulla Dictator, ut quæſtionum numerum auxit; ſic & Prætorum: factique octo. Errat enim Pomponius (l. 2. ff. De orig. jur.) qui aſſeverat

de de-

de decem. Primus C. Cæſar denos creavit, & poſtea XVI, ut Dio tradit (lib. 42. & 43.) Et majore licẽtia Triumviri LXIV. quod idem ſcriptor aſſeruit (lib. 48.) Auguſtus tamen temperavit, & duodenario numero incluſit. Sed fruſtra: quia iterum XVI facti; quib⁹ Claudius II etiam adjecit, qui proprie jus dicerent de Fideicommiſſis. (l. 2. ff. de origine Iuris. Vlp. in inſtitut. tit. 22.) Ex his Titus unum detraxit: ſed Nerva reſtituit, cum munere, ut jus diceret inter privatos & fiſcum. *Tutelarem* etiam *Prætorem* à M. Antonio Philoſopho inſtitutum, Capitolinus in Vita ejus prodidit, & meminere Leges (l. 3. & 4. in Cod. Theod.) Ita in univerſum XVIII Prætores facti: donec paulatim minuente Imperio, minuti & ipſi, & tres tantum creati, lege Valentiniani & Marciani AA. (l. 2. C. De offic. Præt.) Atque hæc de numero & augmento breviter.

Inſignia addã: quæ non obſcura. *Prætexta* enim *togæ* illis jus, item *Sellæ curulis: Lictores* cũ faſcibus ſex (Val. l. 1. c. 1.) habuere: unde Polybius & Græci ἑξαπέλεκυν *Prætorem* plerumque vertunt. Nec lex vetus apud Cenſorinum me turbat, quæ Prætori Vrbano duos tantum lictores tribuit. Quod capienda hac mente, ut minimum duo ſemper in tribunali ejus adſint & appareant; non plures.

CAP. XI.

De Officiis Prætorum.

AT munera Prætorum præcipue tria: *Ludi, Sacra, juriſdictio. Ludos* enim varios dabant ad populi gratiam; uti exempla occurrunt paſſim. (*Tacit. Annal. lib.* 8. *Plutarch. in Bruto. App. lib.* 1. *bell. civil.*) *Sacrum* etiam plerumque curabant *Bonæ Deæ*; quod domi eorum ab uxore fiebat. Plutarchus in Cæſare docet. Cicero ad Atticum lib. 1. epiſt. x. Martialis etiam ſuo ævo in uſu oſtendit. epigram. XLI lib. x. ubi *populare* id *ſacrum* appellari monet; quia pro populo fiebat: unde *Damium* dictum notat Feſtus; etſi interpretatione addita non bona. In has autem duas res magni ſumptus facti, Martialis integro illo epigrammate oſtendit: Capitolinus in Maximo, aliique. Vnde, velut proverbii loco, ab Auguſtino uſurpata céſeo *prætoriana pretia*, pro magnis. *Ita addictus erat ſtudiis*, inquit, *ut pretiis prætorianis ſibi conficiendo codices curaverit.* lib. VI. Confeſſion. lib. x. Hæc duo munera, ſive onera potius, ſola fere manſêre Prætoribus, labente Imperio. ut non fruſtra à Boëtio ſcriptum ſit lib. III de Conſolat. *Prætura magna olim poteſtas; nunc inane nomen, & ſenatorii cenſus*

cenſus gravis ſarcina. At tertium maximumque munus, *Iuriſdictio :* quam dupliciter conſidero; *in privatis,& publicis judiciis. Privata judicia*, id eſt, res Civiles, tractabant duo ſoli è Prætoribus: Vrbanus & Peregrinus: *Publica*, ſive res Criminales, reliqui omnes. Ita tamen,ut ſingulis certæ eſſent quæſtiones, una pluresve. De quibus dilucide & ſubtiliter dicere, non noſtrum. Latus enim campus, & quem merito decurrant ſoli ICti: è quibus ante omnes legi ſuadeo Barnabam Briſſonium l.v. Formularum.

CAP. XII.

De Aedilibus. Eorum nomen. Inſtitutio, & Genera.

TErtio loco *Aediles* cenſeo : quibus nomen (ut plerique omnes volunt) ab *ædium* cura; ſive, quod ædes ſacras privataſque curarent,ut Varro ait; *(lib.4. de L.L. & Zonaras lib.2. & Dionyſ.l. 6.)* ſive quod ædibus præeſſent, in quibus omnia ſcita ſua plebes deferebat, ut Pomponius (l.5.ff.De orig. Iuris.) Feſtus magis nove & remote, ab adeundo derivat; quod facilis ad omnes plebi aditus eſſet. Sed revera utrumque etymon, ſi attentius inſpicis, labat. Et verius fortaſſis tunc Romæ nomen id primum na-

 tum:

tum; ſed, ut pleraque, è Latio traductum: nec ex re impoſitū; ſed ab exemplo. Iam olim enim Ædilium magiſtratus in Latinis oppidis (l. ff. Locati.) qui *Aediles quinquennales* cognominati in hiſtoriis & lapidibus paſſim. Spartianus clare (in Hadriano:) *Per Latina oppida Dictator, Aedilis, & Duumvir fuit.* Iſque primus & ſummus, niſi fallor, municipalis magiſtratus. *Iuvenalis:*

Sufficiunt tunicæ ſummis Aedilibus albæ.

Atque eos illic ab ædibus primo dictos nihil abnuam: quia velut minuti Cenſores quidam erant & ædium ſacrarum privatarumque curam gerebant. Inſtituti autem Romæ una cum ipſis Tribunis plebis, anno Vrb. conditæ CCLXXI. plebs enim Tribunos ſuos nacta, hoc amplius à Patribus petiit, (inquit Dionyſius l. VI.) ut quos è plebe creare ſibi liceret, qui Tribunis velut adminiſtri & adjutores eſſent, quique eas cauſas cognoſcerent, quas illi commiſiſſent. Itaque hi primi *Aediles plebis* appellati. Additi poſtea anno Vrbis CCCLXXXVIII duo è Patribus, qui ludorum cauſa præcipue creati (Livium vide in fine lib. 6. & initio lib. 2.) & cum diſcrimine *Aediles Curules* dicti; quoniam ea ſella honoris cauſa utebantur. Priores enim illi tantum in ſubſelliis ſede-

ſedebant; ut & Tribuni, & Quæſtores. (Aſcon. Pędianus in Divinat. Cic.) Itaq; hi digniores, & μείζονα ἀγορανομίαν Plutarchus appellavit hanc Curulem. (in Mario, initio.) *Curulis* autem *ſella* à curru dicta, ut vulgi opinio eſt: (Agell. lib. 3. c. 18.) quam Iſidorus appoſite firmat: *Conſules olim* (inquiens) *& Prætores, ob longinquitatem viæ curru in forũ provectos: ideoq; & ſellas, quæ poſt eos vehebantur, in quibus ſedentes jura redderent, Curules dictas.* Cui tamen derivationi ſcriptura & dimenſio repugnant: veriuſque à Curibus (oppidum olim Sabinorum erat) dicta. Forma ejus in nummis crebro expreſſa: nec diſſimilis ſellis iis, quas Hiſpanicas vocamus, & quarum in aulis uſus. Deſcribit Plutarchus (in Mario) & incurvis pedibus eas fuiſſe oſtendit. Itaque in Gloſſis priſcis, *ſella curulis* explicatur ἀγκυλόπους θρόνος βασιλικός. Altas facit Silius (lib. 8.)

Hæc altas eboris decoravit honore curules.

Itaque Lucanus (lib. 5.)

Lentulus è celſa ſublimis ſede profatur.

Non quod ſellæ ipſæ altiſſimæ; ſed quod adjuncti plures gradus. Caſſiodorus (l. 6. epiſt.) *Sellam curulem pro ſua magnitudine multis gradibus eniſus aſcendit.* Ebore aūtem eæ tectæ: ideoque Horatius

(lib. 1. Epiſt.) circumſcripſit:

——— *dabit, eripietque curule*
Cui volet importunus ebur. ———

Et Athenæus (lib. 5. c. 4.) de Antiocho rege, *ſediſſe eum*, ait, *eburnea ſede, ritu Romanorum:* ſignificans curulem. Nec aliter Græci vertunt, quam ἐλεφάντινον θρόνον, aut δίφρον. Quo exemplo etiam Vopiſcus in Aureliano *Sellam eboratam* dixit. Cælatum & ſculptum id fuiſſe, Ovidius oſtendit (lib. 4. de Pont. eleg. 9.)

Signa quoque in ſella noſſem formata curuli,
Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.

Nec plures Ædiles, ad tempora C. Cæſaris: qui duos præterea adjecit, an. V. C. DCCX. quos è Patribus creari tantum voluit; & quia frumentariæ curæ præfecti, à Cerere *Cereales* dixit. Dio (lib. 43. ſub finem,) & Pomponius (l. 2. ff. De origine Iuris.) Ita ſex in univerſum Ædiles; triplici tamen diſcrimine: quos ad Conſtantini uſque Magni tempora in Republica perſeveraſſe crediderim, & ab eo (ut pleroſque Magiſtratus) ſublatos.

CAP.

Cap. XIII.

De officiis Aedilium.

AT munera Ædilium, quæ fuerint, pleraque omnia lege ſua Cicero (3. De leg.) breviter expedit: *Suntoque Aediles*, inquit, *curatores urbis, annonæ, ludorumque ſolemnium*. Ait, *Curatores urbis*: ſicut alibi (5. Verr.) dicere non veretur, *totam urbem iis tuendam commiſſam*: non male, quod ea fere omnia curabant, quæ ad ornatum aut ordinem urbis. Primo enim opera publica inſpiciebant ac tuebantur; & templa Deorum. (Cicero 5. Verr. Varro 4. de L. L.) Secundo, incendiorum eis cura, & ne quod ab igne damnum. Quod munus tamen Auguſtus impoſuiſſe iis primus videtur, ex Dione (lib. 54.) Tertio, funerum taliumque minutorum rituum inſtitutio penes eos, & conſervatio. Ovidius VI. Faſtorum:

Adde, quod Aedilis, pompa qui funeris irent,
Artifices tantum juſſerat eſſe decem.

Sed & matrimoniorum, quodque adnexum iis, ſcortationum, & meretricum coercitio quædam & regimen: ut ſatis docui in Commentar. 11. ad Taciti Annales. Denique balnea, aquæductus, cloacas

cloacas, plateas: & loca omnia Vrbis curabant, ut pura ea & munda eſſent. De balneis Seneca, (ep. 13.) *Dii boni,* inquit, *quam juvabat illa balnea intrare, obſcura & gregali tectorio inducta, quæ ſcires Catonem tibi Aedilem, aut Fabium Maximum, aut ex Corneliis aliquem manu ſua temperaſſe!* Et alibi eleganter: *Invenies balnea & popinas, & loca Aedilem metuentia.* Et de munditate Plautus Sticho, cui cum ſervus imperaſſet:

Cape illas ſcopas, tu hoc converre, &c.

Paraſitus ſubjicit:

Sine ſuffragio populi Aedilitatem hic quidem gerit.

Et plura ad hanc rem diſtincte, & apte l. unica ff. De via publica, ubi *Aediles* Papinianus ἀστυνόμους ſemper vertit: quod non aliud quam curatores urbis.

Sed addit ſecundo loco Cicero *Annonæ Curatores.* Veriſſime: quia non rerum ſolum venalium ad eos cura & æſtimatio ſpectabat, ſed etiam pecudum hominumque. Apuleius lib. 1. *Aedilem gerimus*, inquit, *& annonam curamus.* Plautus Rudente:

Ita ſolet Neptunus: quamvis faſtidioſus Aedilis eſt,

Si quæ improbæ ſunt merces, jactat omnes.

Per-

Perſius Satyra 1.

Fregerit heminas Areti Aedilis iniquus.

Immo *jus* etiam his de rebus *dicebant*, ex Dione LIII initio. *Multas imponebant*, ex Papiniani l.unica. De vi publica. *Edicta concipiebant*, ex Plauto, Captivis:

Euge, edictiones ædilitias hic quidem habes.

Omniaque, uno verbo, regebant & dirigebant, quæ ad venalium forum. Vnde Græci plerumq; ἀγορανόμους eos recte verterunt. Agellium vide lib. 4. c. 2. & Iuriſconſultos, titulo toto de Ædilitio edicto.

Denique pro tertio munere Cicero addit, *curationem ludorum ſolemnium*. Et caute, *ſolemnium*: quia ſtatos ludos tantũ curaſſe videntur, & publice receptos: ut Florales, Circenſes, Megalenſes, Romanos, &c. non autem privatos, funebres, aut votivos. Exempla hujus curæ & muneris ubique prompta & paſſim legas, Ædiles ſuo ſumptu edidiſſe ludos, præfuiſſe, ordinaſſe præmia ſive pœnas actoribus diſtribuiſſe: denique, ſcripta etiam examinaſſe, & fabulas, quæ agendæ. Donatum in vita Terentii vide. Nec ſcio, an ab hac ſcenicia inſpectione manavit, ut jus quoddam judiciumq; iis fuerit etiam in alios libros. Apparet ex Se-

natus decreto apud Tacitum IV Annalium, quo jubentur Ædiles cremare Cremutii Cordi ſcripta.

CAP. XIV.

De Tribunorum Nomine, Origine, & ex quo ordine creati.

QVartus in ordine Magiſtratus *Tribunorum* eſt: quorum nomen vetus, & origini Vrbis pene æquale. Nam *Tribuni Celerum*, id eſt, equitum, ſtatim nati in regno Romuli: (l. 2. ff. De orig. Iur. Varro lib. 4. de L. L.) dictaque & ducta vox, ſive à ternario numero, quia tres tantum tunc populi partes, & ex ſingulis ſinguli crearentur; ad exercitum mittendi: ſive à tribubus, quod earum ſuffragiis crearentur, vel quod iis præeſſent: quo ſane exemplo à Curibus *Curiones* dicti. Vtcumque de etymo ſit, late fuſum nomen: & vis ea fere ſubeſt, ut Curatorem fere ſignificet, aut Præfectum. Itaque cum additione uſurparunt; *Tribunus Celerum*, *Militum*, *Aerarii*, *Plebis*. Et poſteriore ævo ſub Principibus *Tribunus Voluptatum*, *Matrimoniorum*, *Chartariorum*, *Provinciarum*: quæ genera in Caſſiodoro lego (lib. 7. Variar. epiſt. 10. & 47. lib. 12. epiſt. 24.) & *Tribunus Fori*, in lapidibus: *Tribunus Scholarum*, in Codice Iuſtinianeo. At diverſi hi noſtri & dignio-

gniores aliis: quorum origo à ſeditione. Cum enim plebs in nova libertate varie premi à Patribus videretur, anno Vrbis CCLX ſeceſſit in montem Sacrum: nec reduci in urbem potuit, niſi ut proprium hunc Magiſtratum haberet juris ſui vindicem & cuſtodem. Creati autem initio duo: mox tres adjecti: denique A. Vrb. CCXCVII iterum quinque additi, decemque in univerſum facti: qui numerus deinceps in Republica manſit. & quoniam primi Tribuni Magiſtratum occepêre IV. Idus Decembris, hoc quoque obtinuit, ut Tribuni non Calendis Ianuariis inirent, ſicut Magiſtratus cæteri, ſed illo ipſo die. Dionyſius clare lib. 7. extremo. Et ab ea mente Appianus (lib. 1. Civil. Adde Plutarchum problemate 81.) Comitia Tribunorum refert in æſtatem. Quia autem per plebem creati, hoc quoque manſit, ut tantum è plebe: niſi quod ſemel Patricios duos cooptatos reperio apud Livium (lib. 3.) Immo plerumque ex infima plebe: donec lata lex, ut crearentur tantum è Senatu, id eſt, ut nemo Tribunus eſſe poſſet, niſi qui antea Senator: Senator tamen plebeius. Id quando inſtitutum, diſerte haud ſcio: immo vix ipſi veteres: inter quos & Appianus ambigit (lib. 1. bellorum civilium) rectene id referatur ad Sullam. *Nec conſtat*, inquit,

an Tribunatum, uti nunc eſt, à plebe ad Senatum tranſtulerit. Atteius tamen Capito (apud Agellium lib. 14. cap. ult.) (ut ego quidem interpretor) ad Atinium plebiſcitum refert. Nam ait: *Tribunis Senatum habendi jus erat, quamquam Senatores non eſſent, ante Atinium plebiſcitum.* quaſi dicat, Atinio plebiſcito lectos è Senatu. Quanquam nec de tempore ejus plebiſciti conſtat: niſi quod P. Atinium quendam Tribunum reperio, C. Iulo Cæſare & Marco Bibulo Conſulibus. Certe quidem libera adhuc Republica id in uſu fuiſſe, docet aperte Suetonius in Auguſto cap. 10.) *In locum*, inquit, *Tribuni plebis demortui canditatum ſe oſtendit; quanquam Patricius, necdum Senator.* Itaque non jus petendi Tribunatus, niſi Senatorum. Plinium (lib. 2. epiſt. 9.) ita exaudio: *Ego*, inquit, *ſexto latum clavum à Cæſare noſtro, ego Quæſturam impetravi: meo ſuffragio pervenit ad jus Tribunatus petendi.* Et Suetonius idem, ut novum, notat in Auguſto, c. 40, quod comitiis tribuniciis, ſi deeſſent candidati Senatores, ex Equitibus crearit.

CAP.

CAP. XV.

De officio & poteſtate Tribunorum.

HÆc origo Tribunorum, hæc creatio, eaque ratione Romę Conſulibus oppoſiti, qua Lacedæmone Regibus Ephori. (Valer. lib. 4. c. 5. Cicer. lib. 3. de Legib. Plutarchus in Coriolano.) Itaque munus eorum initio unum & ſimplex, *auxilii latio.* Creati enim contra vim potentiamque Magiſtratuum; ſcutum duntaxat impediendi & defendendi habebant, non agendi aut lædendi telum; oppreſſos juvabant, eripiebant; iniqua decreta aut juſſa, ſive Senatus, ſive Magiſtratuum reſcindebant: eoque fine (ut Plutarchus notat Probl. 81.) januæ eorum nocte dieque patebant: ut paratos ſe oſtenderent, ad deſideria & querelas miſerorum excipiendas. Sed nec ullam horam abeſſe ab urbe legitime poterant; ut Dio ait, (lib. 37.) ſive nullum diem; ut Agellius (lib. 3. cap. 2.) vel, ut magis arcte Appianus (2. Civil.) mœnia egredi iis nõ licebat; hac eadem ſcilicet cauſa. Ad auxilium autem ferendum parata interceſſio; quæ peragi ſolita uno & ſolemni verbo, VETO. Livius (lib. 6.) *Faxo*, inquit, *ne juvet vox iſta*, VETO; *qua nunc concinente collegas noſtros tam lati audi-*

tis. Cujus interceſſionis tanta vis, ut privati Magiſtratuſque omnes parerent: qui non feciſſet, vel per viatorem Tribunicium in carcerem abriperetur, vel die dicta apud populum accuſaretur, ut violator ſacroſanctæ poteſtatis. Tales enim ipſi. Eaque de re Leges veteres apud Dionyſium (lib. 6. in fine, & lib. 7. circa medium) & Liviũ. Quin Cicero (pro Sextio) hoc amplius notat: eam eſſe ſanctitatem Tribunatus, ut non modo contra vim & ferrum, ſed etiam contra verba & interfationem, legibus ſacratis ſint armati. Ea autem interceſſio valida etiam inter Tribunos ipſos; adeo ut, uno ex collegio vetante, irritæ ſint reliquorum omnium actiones. (Plutarch. in Catone Min.) Atque hoc eſt, quod *extremum jus Tribunorum* Cæſar appellat, 1. Commentario De bellis civilibus: & quod etiam à L. Sulla iis relictum fatetur. Itaque agere, imperare, decernere, remotum à primis Tribunis: (apud Tacit. 1. Annali Tiberius convocat Senatum jure Tribunicio:) donec paulatim fiducia ſancti juris progreſſi ulterius ſunt, & limites protulerunt ſui magiſtratus. Qui olim in ſenatum non veniebant; ſed ante valvas curiæ poſitis ſubſelliis ſedebant; (Valerius auctor lib. 2. cap. 2.) ii mox Senatum convocare auſi, quod cœpiſſe primum

mum anno Vrbis CCXCVII, Dionyſius cúrioſe notat (lib. 10.) Immo dimittere etiam ab alio convocatum: quod Appianus (lib.2.Civil.)monet de Curione. *Senatum*, inquit, *re infecta dimiſit. Poteſt enim hoc Tribunus plebis facere.* Denique concionem advocare, tabernas claudi jubere, leges & rogationes ferre, judicia quædam exercere; in immenſum ſcilicet aucta poteſtate, poſtquam lege Hortenſia plebisſcita omnem populum tenuere. (Varro lib. 5.de L. L. Livius 9. Cic. 1. Agrar.) Itaque qui frenum aliis injecerunt, freno ipſi eguere: & cum per hanc immoderatam licentiam materies crebra turbarum & ſeditionum eſſet; Sulla Dictator poteſtatem Tribuniciam valde circumcîdit, immo pene exſcîdit. Vetuit enim, ne leges ferrent, ne concionarentur, ne provocaretur ad eos; ſolumque & nudum jus intercedendi reliquit. Hoc amplius, ut abſterreret homines ab eo magiſtratu capeſſendo, ſanxit, ut ne cui Tribuno aditus pateret ad alium magiſtratum. Quam tamen poſtremam legem eo mortuo, Aurelius Cotta Conſul (Aſcon.proCotta) ſtatim abrogavit: ſicut reliqua omnia Pompeius Magnus in primo conſulatu. Itaque Tribunis iterum permiſſum jus vetus ad Impp. uſque; qui, Tribunicia poteſtate ſibi ſum-

pta inſignia penes eos reliquerunt, & pene inane nomen. Quod tamen in Imperio Romano, ad Conſtantini uſque tempora manſit.

CAP. XVI.

De Quæſtoribus. Vnde dicti. Quando & quam multi facti. Denique Ius eorum, ac Munus.

QVæſtores ordine primi, dignitate ultimi inter Magiſtratus. Iis non ambigue à *quærendo* nomen: quod pecunias publicas conquirebant & reponebant: (Varro 4. de L.L.) ideo & ταμίαι Græce dicti. Origo eorum vetuſtiſſima inter Magiſtratus; ut Pomponius (l.2. De orig. Iur.) & Tacitus volunt (lib.2. Annal.) quippe qui inſtituti ſub ipſis Regibus. Sed an hoc eodem munere, an potius de *crimine quærendi* cauſa, ambigo. Verius cenſeo, Quæſtores iſtos pecuniarios libera Republica creatos; cum, aucto videlicet populi ærario, opus fuit, qui ei præeſſent. Id accidit an. Vrbis CCLXIX, ſi Dionyſio(l.8) & Livio(l.3).fides.à quib9 tamen paulo diverſus Plutarch9 (in Publicola.) qui refert ad annos primos partæ libertatis. Tacitus ſane Conſulibus primis etiam Quæſtores attribuit: ſed ita, ut ipſi eos eligerent. *donec*, inquit, *eum quoque honorem*

honorem populus mandaret: quod factum anno XXIII *poſt Reges ejectos.* (ita enim in eo ſcribendum; non LXIII.) Fuêre autem initio duo tantum Quæſtores, qui urbanam pecuniam omnem tractarent, & ærario præeſſent, quod in æde Saturni: iique *Vrbani* dicti. Poſtea, cum aliis etiam opus videretur, qui peregre pecuniam militarem adminiſtrarent, prædam venderent; duo iterum creati, qui Conſulibus ad miniſteria belli præſto eſſent: ut Livius ait. (lib. 4.) Id accidit anno Vrb. CCXXXII. Atque is numerus diu manſit; donec ſtipendiaria tota Italia duplicatus is eſt, factique octo, ad tractanda etiam provinciarum vectigalia, in quas cum Proconſulibus aut Proprætoribus ſorte mittebantur. Quod eveniſſe, argento primum ſignato, id eſt, circa annum Vrb. CCCCXXXIX, obſervo ex Epitome Liviana. (15.) Ac mox lege Sullæ XX. creati, ad Senatum ſupplendum: ut Tacitus (lib. 1. Annal.) ſuggerit. Nec abſimili fine, XL à Cæſare; ut Dio (lib. 43.) Hæc inſtitutio, & augmentum. nec obſcura admodum eorum munera; è quibus præcipuum pecuniæ publicę acceptio & expenſio: (Liv. lib. 4. & 7.) item ſignorum militarium (ex argento & auro; non enim velis utebantur) in ærario obſervatio: prædæ venditio, & ſubhaſtatio: (Dionyſ. lib. 4.

& P. Faber lib. 2. Semeſtr.) legatorum exceptio, deductio, hoſpitii aſſignatio. (Plutarch. quæſt. 43. Valer. l. 5. c. 1. & apud Livium aliquot locis.) certæ etiam per Italiam Præfecturæ, ut Oſtienſis, & Cales; de quibus Tacitus IV. Annal. & ibi nos, & Suetonius in Claudio, (cap. 22.) Sed & decreto Auguſti, SCta iis adſervanda tradita; quæ antea penes Ædiles & Tribunos: Dio notat lib. LIV. extremo. Fuit etiam ſub. Impp. veluti proprius eorum Quæſtor, qui *Candidatus Principis* appellatus, vel *Quæſtor Principis*, ſive *Auguſti*: cujus munus expreſſum ab Vlpiano. in l. unica, ff. De officio Quæſtoris. De quo ſatis multa Briſſonius. (l. 1. Selectarum antiquitat. c. 16. Sueton. Titi cap. 5. Neron. 15. & Auguſti c. 65. Vell. Paterculus lib. 2.) Ab hoc origo *Quæſtoris Palatii*, qui ſub Conſtantino cœpit: quæ deinceps magna dignitas; cuique datum, leges & decreta condere, petitionibus ſubſcribere, reſponſa reddere: & omnino Iuris quidam & legum cuſtos ac præſes fuit: quod nomen hodie in *Cancellarium* mutatum vere diximus. De hoc Zoſimus (l. 5.) de Sallio quodam; cujus erat officium (inquit) dictare, quæ Principi viderentur. Quæſtorem à Conſtantini tēporibus appellant. Meminit & Procopius De bello Perſico. Symmachus elegan-

eleganter lib.1.Epiſt.17.& lib.4.Epiſt.50. Caſſiodorus Epiſt.6. lib. 10. & optime lib.5.Epiſt. 4.

CAP. XVII.

De Dictatore. Unde illi nomen: origo & cauſa eligendi: item modus: denique vis ejus & poteſtas.

ORdinarios & perpetuos in Republica Romana Magiſtratus breviter explicavi. Superſũt *intermiſſi* & *extraordinarii*. Inter quos jure primum locum dem illi,qui Magiſtratuum omnium primus, *Dictatori*: cui nomen, ſive quod diceretur àConſule,ait Varro(4.de L.L.) cujus dicto omnes audientes eſſent: ſive potius à dictando; quia crebro diceret ediceretque, quæ eſſent ex uſu: quæ Dionyſii mens (l.5) eſt, & Suidæ vertentis εἰσηγητὴν τῶν λυσιτελῶν, id eſt, *auctorem rerum utilium*. Dictus alio nomine *Magiſter populi* (Seneca epiſt. 109. Cic. 3. de Fin. Feſtus in OPTIMA LEX.) itemque *Prætor Maximus*. quæ voces præſtantiam ſcilicet imperii præferunt & dignitatis. Cæterum & res & nomen Dictatoris ſumpta ab Albanis, conſanguineo populo: quod cum apud Dionyſium Licinius Macer affirmat; tum ſuadet etiam Livius, (l. 7.) qui jam inde ſub Rege Tullo Dictatorem Alba-

num Metium Suffetium agnoſcit: & Spartianus ordinarium veteris Latii magiſtratum fuiſſe oſtendit, in Hadriano. *Per Latina*, inquit, *oppida Dictator & Duûmvir fuit.* Ipſe tamen Dionyſius à Græcis eſſe exemplum mavult, apud quos non diſſimili in re Αἰσυμνῆται. Origo ejus & prima inſtitutio cõtroverſa: quoniam Dionyſius, fidus certe & cautus ſcriptor, refert in Annum V.CCLV. At Livius & plerique ex Latinis, biennio prius (videlicet CCLIII) eum creatum volunt; nono ſcilicet anno poſt Reges exactos. Etſi Livius in affirmando titubat, & obſcuram ambiguamque rem non negat. (Livius T. Largium Dictatorem primum creatum fuiſſe putat: lib. 2.) Cauſa prima eligendi, ſeditio fuit, & metus ab hoſte. Cum enim ſperni viderent Conſulare nomen, cui per provocationem adempta præcipua vis: decurſum ad hoc ſingulare imperium, ut eſſet, qui rigida & regia poteſtate plebem ſive hoſtes coërceret. Major enim & concordior vis in unius imperio, quem collega nemo aut improbe turbat, aut imperite tardat. Atque hæ præcipuæ ſane deinceps creandi cauſæ: ſeditio, inquam, aut bellum gravius. nec alias Cicero commemorat (lib. 3. de Legg.) niſi quod paulatim creatus etiam cauſis pluribus; quæ in Faſtis paſſim expreſſæ,

preſſæ. ut, Clavi figendi cauſa; Comitiorum habendorum; Ludorum faciundorum; Quæſtionis exercendæ; Senatus legendi: denique quotiens brevi aliquo & extraordinario imperio opus eſſet. Sed priores illi ſerii verique Dictatores, fere cum hoc titulo leguntur: REI GERVNDAE CAVSA; quod ad bellum ſpectat: vel, REIP. GERENDAE CAVSA: ſive etiam, SEDITIONIS SEDANDAE CAVSA: quod ad turbas. Eligi porro ſolet alia quadam via & modo, quam cæteri omnes Magiſtratus. Non enim ſuffragiis populi, ſed ſenatu jubente, à Conſule dicebatur; qui noctu auſpicato aliquem è Conſularibus, quem ſibi cumque viſum eſſet, nominabat. Quod *noctu*, Livius aliquotiens docet, & clare lib. 4: *Noctu deinde ſilentio, ut mos eſt, L. Papirium Dictatorem dixit.* Quod *auſpicato*, Cicero 3. de Leg. *Iſque avi ſiniſtra dictu Magiſter populi eſto.* Idemque Livius indicat lib. 8. Quod *è Conſularibus tantum*, idem Livius lib. 2. *Conſularem*, inquit, *legêre: ita lex jubebat de Dictatore creando lata.* Et prudenter profecto. quod unius, hoc regimen creatum ab uno. Cum enim ſubito celerique remedio opus eſſet, quæ ratio fuiſſet, ſuffragia exſpectare & campum? immo cum ſæpe contra ipſam plebem, quomodo eligerentur à plebe?

Quamquam variatum interdum in hac re non nego, ſive per abſentiam Conſulum; ſive per licentiam eorum, qui Dictaturas invasêre.

Poteſtas autem hujus Magiſtratus ampla, vel potius eximia. De pace enim belloque agere, exercitus ſcribere, educere, dimittere, omniaque negotia gerere libere & pro arbitrio poterat; adeo ut nihil horum vel ad Senatum referret. Notant Dionyſius lib. 5. & Polybius 3. Itaq; non ſolum jus omne duorum Conſulum tranſlatum in unum. Cic. 3. De leg. (qua de cauſa etiam διού πατον, quaſi *duplicē Conſulem*, Græci eum dicunt.) Sed hoc amplius: creato eo, cæteri omnes Magiſtratus abdicabant: Tribunis tantum exceptis: relinquebaturque velut frenum Reipublicæ in manu unius. (Plutarch. Fabio, item Quęſt. 81. Polyb. lib. 3.) Quin bona illi civitatemque adimere jus; animadvertere in vitam & caput civium; idque ſine ulla provocatione. (Dionyſ. lib. 8.) Ad quod ſingulare jus exprimendum, XXIV faſces illi præferebantur, & totidem ſecures etiam in Vrbe: ut nihil mirer, terroribus tantis propoſitis, à Livio lib. VIII. ſcriptum, *Edictum Dictatoris pro numine ſemper obſervatum*. De *provocatione* tamē, non perpetuum fuiſſe, ſuadere videtur apud Feſtum OPTIMA LEX,

&

& quod apud Livium (eod.l.) exſtat illuſtre exemplum provocationis: etſi abrogatam eam expreſſe nuſquam legerim: & videam, Sullam poſterioreſque Dictatores ſummo eo jure uſos.

Sed hæc tamen tanta vis merito terminis quibuſdam circumſcripta, ne exorbitaret. Primum enim, ſemeſtre duntaxat illud imperium eſſe voluerunt; ne in tyrannidem ſpatio aut conſuetudine iret. Et quod quibuſdam prorogatum in annum reperias; ob neceſſitatem Reipublicæ factum ſcito, & præter morem: ut in Camillo, L. Papirio, Fabio Maximo. Nam Sulla, & poſtea Cæſar, qui Dictaturam perpetuam invasêre, leges & inſtituta Reipublicæ palam ſprevêre. Secundo, locis etiam incluſa; nec permiſſum Dictatori, cum imperio extra Italiam ire: ſcilicet, ne procul ab oculis civium & Senatus res facilius innovaret. Dio clare notat (l.36.) Idque ſemel duntaxat veteri Republica violatum in Attilio Collatino, qui primus Dictator exercitum extra Italiam duxit, obſervat Livii Epitome XIX. Tertio equum aſcendere eis vetitum, niſi ad bellum ituro: ſive, (Plutarch. Fab.) ut oſtenderetur vis præcipua Romana in pedite: ſive potius, ad arrogantiam minuendam, & ut hac parte cum plebe æquaretur. Atque his cautionibus & mo-

deſtia

ceſtia gerentium factum, ut per annos cccc quietiſſime, & optimo publico Magiſtratus is gereretur: donec L. Sulla & C. Cæſar in tyrannidem eum verterunt; & nomen id exoſum fecêre Romanis: adeo, ut poſt necem Cæſaris lata lex ſit, qua Dictatura è Republica in æternum ſublata. Cicero in Philipp. Dio 44. & Appianus 3. Civilium.

Hæc de Dictatore: cui velut adjutor & adminiſter *Magiſter Equitum* fuit: quem ipſe Dictator ſibi libere eligebat; modo is tamen è Conſularibus, aut Prætoriis eſſet. Sane Dio, ut inſolens, notat, quod Cæſar Magiſtrum equitum Antonium elegiſſet, qui Prætor nondum fuiſſet. (Dio lib. 42.) Itaq; is loco & munere fere Prætoris fuit, ut è Cicerone colligimus (3. de Leg.) habuitque eadem inſignia; Prætextam, videlicet, Curulem & VI lictores. Dio lib. 42. & 43.

CAP. XVIII.

Cenſus. Quando inſtitutus. Itemque Cenſores, cur ita dicti: tempus ejus Magiſtratus: inſignia, dignitas, & munus.

CEnſum, rem ſaluberrimam populo Romano, primus inſtituit Servius Tullius, ſextus inter Reges; nec Magiſtratum

tum aliquem huic rei proprium adhibuit;ſed exercuit ipſe. Itaque Regium id munus habitum; iiſque pulſis, Conſulare: donec, creſcente paulatim imperio, Conſules non fuere tot ferendis oneribus pares. Itaque cum intermiſſà diu *Cenſio* eſſet, (per XVII. annos, inquit Dionyſius) cauſa exorta deſiderandi novi magiſtratus, & Senatui inprimis adnitente, creati *Cenſores*, Anno Vrb. CCCXI. Quibus id nomen ab ipſa re datum: ſive, quod ad eorum cenſionem, id eſt, arbitrium, populus cenſeretur, ait Varro: (lib. 4. L. L.) ſive, quod quiſque tanti rem ſuam æſtimaret, quanti illi cenſuiſſent, ait Feſtus. (in voce *Cenſores*.) Et ſane ab cenſendis æſtimandiſque facultatibus primo dictos, veriſſimum eſt: quoniam potiſſima hæc creandi cauſa; & paulatim adjuncta cura morum. Itaque Græci etiam à taxatione verterunt τιμηταί. Duo autem initio creati: totidem ſcilicet, quot Conſules, quorum vicem etiam hac parte ſuſtinebant. Et creati in annos quinque: nimirum, quia luſtris duntaxat ſingulis cenſeri populum vetus inſtitutum fuit. Sed tamen paulo poſt, cum dignitas & vis huic Magiſtratui creviſſet, & nimis diuturnum id imperium videretur, lege Æmilia cautum (tulit eam Mamercus Æmilius Dictator.

ctator, an. Vrb. CCCCXX.) ne plus quam annua & ſemeſtris Cenſura eſſet: quod in poſterum obtinuit: & creati quidem ſingulis quinquenniis; at non in quinque annos.

Amplius hæc tria fere ſervata in creatione eorum reperio. I, Vt è Conſularibus eſſent: quod poſt bellum Punicum ſecundum ſemper obtinuit; ante, aliter interdum. II, Vt ne bis crearentur: quia onerosa populo futura videbatur iterata eorum poteſtas. III, Vt ſine ſuffectione, id eſt, ut mortuo uno è Cenſoribus, neminem alium ſubrogari mos eſſet; immo illum ipſum ſtatim abire magiſtratu, qui ſupereſſet. Livius clare notat (lib. 5 & 9.) & Plutarchus (probl. 50.) apud quos & cauſa.

Dignitas hæc magna: nec vi quidem, ſed honore tamen ſupra Conſules ipſos: quorum omnia etiam inſignia habebant, præter lictores.

Munera eorum varia: ſed trahi ad duo capita poſſunt, æſtimationem facultatum & morum. Ex illa eſt, quod publicas privataſque omnium opes deſcriberent: populum juxta eas in centurias & claſſes diſtribuerent: ubertim nobis in Livio explicatum (publicis, puta; prælectionibus.) Item quod vectigalia locabant, (Cic. 3. de Leg. Liv. 39. & 43. Plutarch. in Cat. Majore,)

Majore,) & iis per Provincias *leges* dabant, quæ *Cenſoriæ* appellatæ: (Cic. lib. 1. ad Attic. ep. 1. & ICti) opera publica erigebant, inſpiciebant, probabant, hæc ſarta tecta exigebãt: (Feſtus in v. PRODVIT. Liv. 42. & 45. Symmach. l. 1. ep. 6.) vias publicas tuebantur, & reficiebant; quam curam in Vrbe ſemper habuere: extra Vrbem paulo ſerius ſumpſere. (auctor Livius in Epitoma li. 41. in extremo.) pretia denique ſacrificiorum publicorum curabant. Plutarcho notatum in Catone. Ad morum vero æſtimationem ſpectat, quod Senatu ejicere, equum adimere, tribu movere, ærarios facere potuerunt. Hæ enim fere animadverſiones Cenſorum, & ignominiæ, quás inurebant. *Senatu ejicere* non aliud erat, quam initio Cenſuræ, cum Senatum legerent, nomen illius aut illius Senatoris in recitando præterire: quo velut tacito indicio cenſebantur loco moti, nec nomen eorum ultra in albo Senatorum. (Feſtus in PRAETERITI. Liv. l. 34.) *Equi ademptio* ad alterum ordinem ſpectat; nempe ad Equites: quos (Feſtus in CENSIO. Plutar. in Pomp. Agellius lib. 4. Revardus lib. 2. Variar. cap. 15.) in publica recenſione moris erat ad Cenſorum ſellas venire, equum manu ducentes: quos ſi probarent, PRETAERIRE & traducere equum,

ſolemni

ſolemni verbo jubebant; ſin aliter, (Valer.lib.4.cap.1. Liv.lib.29. Ovid.2. Triſt. eleg.1.) equum adimebant, vendi jubebant. Tertia & quarta nota proprie ad plebeios pertinebat: quos aut tribu movebãt, (id eſt, Livio interprete (l.45.) mutare jubebant tribum, & ex honeſta ruſticaque in minus honeſtam ſive urbanam transferebant:) aut Ærarios relinquebant, id eſt, ſuffragii ferendi poteſtate privabant; at hoc tantum in numero civium, ut æra tributi nomine penderent. (Aſcon. Pædian. in Divin. Cic.) Id appellabant in Cæritum tabulas referre. Cauſam in Agellio vide. (lib.16. cap.13. Strab.lib.5. Horat.lib.2. epiſt.6.) Adimebant ergo Cenſores quod cuique ordini ſummum eſt: Senatui, curiam; Equiti, publicum equum; Plebei, tribum aut ſuffragium. Quod diſcrimen tamen ita capiendum, ut ſciamus, interdum Senatorem aut Equitem gravius peccantem, pleriſque his notis ſimul affectum: ita inquam, ut non præteriti ſolum, aut equi adempti ſint; ſed tribu etiam moti, & Ærarii facti. Exempla in Valerio. lib.2. c.3. & Livio. Apud quem turpis macula eluenda, & *Aerarius* legendum, non *operarius*, diſtinctione etiam mutata. (lib.4. de Mamerco Æmil. & 44.) His animadverſionibus cauſæ ſemper ſubſcriptæ: exci-

excipio prӕteritionem Senatorum; cui rationem adſcribi, haud veteris inſtituti fuiſſe, Livius oſtendit. (lib. 39.) Adminiſtrata hӕc omnia in villa publica, in cāpo Martio: iiſque ordine expletis, luſtrum à Cenſoribus condi ſolitum, vota pro ſalute publica concipi, & ſacrificium Suovetaurilium fieri. Manſitque integra hӕc Cenſurӕ vis (firmum rei Romanӕ vinculum) ad P. Clodii Tribunatum: qui imminuit vetuitque, aut in legendo Senatu quemquam prӕteriri, aut ex aliis ordinibus ignominia adfici; niſi qui legitime accuſatus, & damnatus. (Dio lib. 48. Cic. in Piſon. & ibi Aſcon. Pӕdian.) Sed eam ipſam Clodii legem ſuſtulit paulo poſt (An. Vrb. DCCII.) Metellius Scipio Conſul, veteri iterum & libera poteſtate Cenſoribus permiſſa. Quӕ tamen ſub Principibus iterum minuta, immo mortua: niſi quod longo intervallo revixiſſe in Decio videtur: de quo apud Pollionem in Valeriano; ubi & officia Cenſurӕ diſtinctè deſcriptӕ: quӕ utiliter legas. Conatus quoque eandem reſtituere Theodoſius, ſive Arcadius: ſed à Senatu repudiata eſt, Symmacho adnitente & ſuadente, ut ipſe fatetur. lib. 4. Epiſt. 29. & 45. lib. 7. Epiſt. 9.

CAP. XIX.

De Interrege.

VEtus hic Magiſtratus; creatuſque proprie comitiorum cauſa. Origo illi à morte Romuli. Et quia creatus per interregnum, mediuſque inter duos Reges; dictus *Interrex:* Græcis μεσοβασιλεύς. Ejus creatio è Patribus tantum. Tempus quinquendiale. Munus idem quod Conſulum. Plura pete ab Onuphrio, lib. 1. Faſtorum.

FINIS.

IANI GVLIELMI,

Lubecenſis,

De

MAGISTRATIBVS REIPVB. ROM.

Dum in libertate Vrbs fuit,

Libellus.

* * *   * * *

TRACTATVVM CONSPECTVS.

I. *Brevis Collatio Græcæ & Romanæ Hiſtoriæ.*

II. *De Magiſtratibus Rom.*

III. *De Senatoribus.*

IV. MAGISTRATVS PATRICII.

V. *Dictator.*

VI. *Magiſter Equitum.*

VII. *Conſules.*

VIII. *Interrex.*

IX. *Cenſores.*

X. *Prætor.*

XI. *Aediles Plebeii, & Curules.*

XII. *Quæſtores.*

XIII. MAGISTRATVS PLEBEII ET MINORES.

XIV. *Tribuni plebis.*

XV. *Triumviri capitales.*

XVI. *Triumviri nocturni.*

XVII. *Triumviri Monetales, & Menſarii.*
XVIII. *Magiſtri vicorum.*
XIX. MAGISTRATVS EXTRAORDINARII, *& Decemviri Legibus ſcribendis.*
XX. *Tribuni militum, Conſulares.*
XXI. *Triumviri coloniis deducendis.*
XXII. *Præfectus Vrbis.*
XXIII. *Præfectus Annonæ.*
XXIV. MAGISTRATVS MILITARES. *Imperator. Proconſul. Proprætor.*
XXV. *Duumviri Navales.*
XXVI. *Tribuni Militum.*
XXVII. *Centurio.*
XXVIII. MAGISTRATVVM MINISTRI.
XXIX. *Scribæ.*
XXX. *Lictores.*
XXXI. *Viatores.*
XXXII. *Accenſi.*
XXXIII. *Statores.*

IANI GVLIELMI,

De

MAGISTRATIBVS REIP. ROM. LIBERÆ.

I.

Collatio Græcæ & Romanæ Hiſtoriæ.

GRæcæne an Romanæ Hiſtoriæ principatus ſit deferendus, qui ſibi non liquere pronunciarunt, prudenter inprimis feciſſe, & conſiderate videntur. Adeo multa ſunt, vel alteri peculiaria, vel utrique communia; quæ palmam aut alterutri vendicent, aut ambiguam faciant. Antiquior Græca, ſed fabularum involucris obſcurior: Romana recentior, ſed rerum geſtarum veritate certior. Illa rerum, quas narrat, multitudine copioſior; hæc magnitudine admirabilior. Vnde varietate altera, altera æqualitate magis commendatur. Ex illa doctrinæ, ex hac virtutis exempla illuſtriora petas; quod altera plurimarum artium inventoris, altera maximarum gentium victoris populi res geſtas celebret. Scriptores illa eloquentiores,& proinde dulciores; hæc graviores, ideoque veraciores habet. Denique cum

in omni hiſtoria τὸ ἠθικὸν ϗ πολιτικὸν ineſſe debeat; illo Græci, hoc Romani præſtitiſſe videntur: quod alteri morum præcepta frequentiora habeant; alteri principum virorum ideas complures, & Reipublicæ bene conſtitutæ quaſi formam quandam ob oculos ponant. Quod cum reliquis in partibus, tum in Magiſtratibus maxime apparet: de quib⁹ permulta ex veterum Hiſtoricorum monumentis viri eruditi collegere. Atque ut taceam de antiquis illis, M. Varrone, Pomponio Attico, M. Meſſala, Gabio Baſſo, aliiſque, quorum ſcripta, præter pauca admodum fragmenta, perierunt; verſantur hodie inter manus hominum, quos ego quidem legi, Feneſtellæ, (*is eſt, Andr. Dominicus Floccus,*) Pomponii Læti, & Raphaëlis Volaterrani de Magiſtratibus Romanis commentarii. Quæ ſcripta doctiſſimorum hominum ego non neglexi, ſed & ipſe ad meam utilitatem annotavi, ſi quid ſe obtuliſſet ab iis vel omiſſum, vel parum perſpicue traditum; in iis præcipue Magiſtratibus qui Rempublicã Romanam, dum urbs in libertate fuit, adminiſtraſſent: partim, quod horum cognitionem magis neceſſariam arbitrarer; partim, quod ſub Regibus paucos; ſub Imperatoribus varie pro libitu Principum auctos, imminutos, mutatos fuiſſe ſcirem.

ſcirem. Dedi vero operam, ut ſingulorum deſcriptiones, notationes, munia, tempus quoque, quo vel inſtituti, vel è civitate ſublati eſſent, accurate, & ipſis Auctorum veterum verbis indicarem. Quod utrum ſim aſſecutus, Lectorum eſto judicium. Scribebam Roſtochii, Anno ∞ DLXXVII.

II.

De Magiſtratibus Reip. Rom.

M*agiſtratuum* nomen à *Magiſtro* deducunt; vel, quod Dictatore, quem Magiſtrum populi nominabant, minores; vel, quod per imperia privatis potentiores eſſent. quorum illud M. Varroni; hoc Pompeio Feſto placuiſſe video. Eos M. Tullius, *legem loquentem : legem, mutum Magiſtrum*, definit. Idem in Orationibus, *ſenatus auctoritate uti, & quaſi miniſtros graviſſimi conſilii eſſe* ſcribit primo De Officiis libro: *gerere perſonam civitatis*, ait, *debereque ejus dignitatem ac decus ſuſtinere, ſervare leges, jura deſcribere, ac fidei ſuæ commiſſa meminiſſe.* Dividitur varie, in Patricios & Plebeios; Majores & Minores, Vrbanos & Provinciales. Patricii initio ſolis Patribus patebant; poſtea tribuniciis legibus etiam cum plebe communes facti fuere, exce-

pro interregno. Plebeios Patricii nulli adire poterant; ſed aut è plebe homines, aut à patribus ad plebem adoptione transgreſſi. Majores erant, qui auſpiciis majoribus rogabantur, ut Conſules, Cenſores, Prætores. Minores, qui minoribus, hoc eſt, ut Agellius explicat, minus ratis; illi centuriatis comitiis; hi tributis fiebant. Vrbanum Magiſtratum nomino, quicunque in Vrbe poteſtatem exercet: Provincialem, qui in provinciis. Illum inire nemini licet, niſi qui decem ſtipendia annua fecerit; ut Polybius & Plutarchus tradiderunt: hunc Militarem quoque dicimus, ſi ob bellum gerendum capitur: & vel ſuo auſpicio militię pręeſt, ut Duûmvir navalis; vel rem militarem cum dignitate comitatur, ut Tribunus militum. Extat Vrbanorum Magiſtratuum alia diviſio apud Agellium, quam ille ex Varrone in ſuas Noctes tranſtulit, (lib. 13. c. 12.) his verbis: *In Magiſtratu habent alii vocationem, alii prehenſionẽ, alii neutrum. Vocationem, ut Conſules, & cæteri, qui habent imperium. Prehenſionem, ut tribuni plebis, & alii, qui habent viatorem. Neque vocationem, neque prehenſionem; ut Quæſtores, & cæteri, qui neque viatorem habent, neque lictorem. Qui vocationem habent, ii prehendere, tenere, abducere poſſunt: & hæc omnia, ſive*

ſive adſunt quos vocant, ſive acciri juſſerunt. Florus quoque ſeu quis alius ſingulorum librorum T. Livii argumenta perſcripſit, *Sacros Magiſtratus Sacerdotes* appellare videtur. Sed eos ego in honore fuiſſe, non inficior; in magiſtratu fuiſſe, id vero pernego. nam & perpetui fere omnes fuerunt; & magiſtratus adierunt: duos autem ſimul unus magiſtratus, præſertim curules, neque capere poteſt, neque gerere. & *privati* compluribus auctorum locis nominantur. Inſignia magiſtratuum ab Etruſcis pleraque tranſlata eſſe Saluſtius & alii prodidere. Ea fere comprehendit hoc carmine Ovidius:

Iamque novi praeunt faſces, nova purpura fulget,
Et nova conſpicuum pondera ſentit ebur.

Faſces Dictator habebat XXIV, Conſul & Proconſul XII, Magiſter Equitum, Prætor, Proprætor VI. Quare autem illigatæ virgis ſecures fuerint, Plutarchus ἐν καλαγραφαῖς indicat. *Quid eſt, quod Imperatorum virgis ſecures alligata præferantur? an ſignum eſt, Magiſtratum præcipitem ad iram & diſſolutum eſſe non debere? an virgarum diſſolutio, mora & tarditate iram frangit, & impetum moderatur? Verum, cum ſcelerum alia medicabilia,*

dicabilia, alia incurabilia ſint; illa, quæ mutari poſſunt, virga emendant; hæc, quæ corrigi non poſſunt, ſecures abſcindunt. Minores magiſtratus faſces non habebant: neque ſella curuli eorum quiſquam, præter Ædiles curules, ſedebat. Erat autem Curulis, ſella eburnea; ut hîc ex Naſone videre eſt, & Horatio:

——— eripietque curule,
Cui volet importunus ebur.———

Impoſita erat *currui*, unde *curulis* dicta: ſupra quam conſidentes Magiſtratus & jus dicebant, & in curiam vehebantur. Quo honore Senatores etiam curuli magiſtratu functos priſcis temporibus uſos ex G. Baſſi Commentariis A-gellius (lib. 3. cap. 18.) retulit. Ii autem imagines ſui quoque ponere, & poſteris tradere ſoli poterant. *Prætextæ* Cicero meminit ad Atticum VI, I: *Literas daturus pridie Kal. Ian. ſuavem habui recordationem clariſſimi jurisjurandi, quod ego non eram oblitus. magnus enim prætextatus illo die fui.* Idem Tibullus, lib. 4:

Nam modo fulgentem Tyrio ſub tegmine veſtem
Indueras, oriente die duce fertilis anni.

Illam Livius *Togam purpura prætextam*: Macrobius *Magiſtratuum geſtamen* nominat: quod ea omnes magiſtratus, exceptis Tribunis plebis, utebantur. Geſtarunt

runt tamen eandem & pueri ingenui, & ſacerdotes publici. Magiſtratus Provinciales inſtruebantur argenteis vaſis, & annulis aureis publice præbitis: item mulis, tabernaculis, & omni inſtrumento militari ornabantur. ad quas res deinde divus Auguſtus certam illis pecuniam conſtituit. Magiſtratum ineuntes in leges jurabant. neque ullus plus quinque diebus, niſi id feciſſet, poteſtatem retinere poterat. Abeuntes quoque Magiſtratu, concionem habebant, atque recte à ſe Rempublicam adminiſtratam jurabant. Leges Annales, Sempronias, Antias, Horatias, Iulias, & quæ aliæ de Magiſtratibus latæ ſunt, ne longior hic ſim, omittam: & de Senatoribus primum; tum de Magiſtratibus Patriciis, Plebeiis, extraordinariis, Militaribus; poſtremo de Magiſtratuum miniſtris; ordine dicam.

III.

De Senatoribus.

QVemadmodum Magiſtratuum deſcriptione omnis Reſpublica continetur: ita unum liberæ civitatis conſilium eſt Senatus. Eum Romæ, idem qui urbem condidit, Romulus inſtituit, creatis centum viris; quos ab ætate, Senatores: à curæ ſimilitudine, Patres nominavit.

vit. ad hos Tatius in urbem acceptus ex Sabinis centum; itemque centum alios Tarquinius Priſcus adjecit; & ſic trecenti facti. quem numerum, continuis cædibus à Rege poſtremo diminutum, iterum explevit L. Iunius Brutus Cos. ut Livius, ut vero Feſtus prodidit, P. Valerius Bruti collega, adſcriptis ex Equeſtri ordine Senatoribus; quos ideo Conſcriptos appellarunt. traditumque inde fertur, ut in ſenatum vocarentur, qui Patres, quique Conſcripti eſſent. Poſtea Cenſorum peculiare munus erat, Senatum ſingulis luſtris legere. Bello tamen Punico ſecundo M. Fabius Buteo Dictator ex SC. ordinem ſenatorium ſupplevit. Livius lib. XXIII: *Recitato vetere ſenatu, inde primum in demortuorum locum legit, qui poſt L. Aemilium & C. Flaminium cenſores curulem magiſtratum cepiſſent, necdum in ſenatum lecti eſſent, ut quiſque eorum primus creatus erat: tum legit, qui Aediles, Tribuni pl. Quæſtoreſve fuerant: tum ex iis qui Magiſtratus non cepiſſent, qui ſpolia ex Romano hoſte fixa domi haberent, aut civicam coronam accepiſſent. Ita* CLXXVII *cum ingenti approbatione omnium in ſenatum lectis, extemplo ſe magiſtratu abdicavit.* Quæ verba huc eo libentius appoſui, quod perſpicue doceant quos in ſenatum adlegi moris fuerit.

rit. Præterea ſenatum L. Cornelius Sulla, & poſt eum C. Cæſar, ſupplevere. Divus Auguſtus affluentem numerum Senatorum ad modum priſtinum redegit: atque Triumviros ſenatui legendo, Magiſtratum novum inſtituit. Fuerunt initio ſoli centum: poſt exactos Reges trecenti. M. Tullius in Epiſtolis, CCCCXV uno tempore adfuiſſe in ſenatu, indicare videtur. Idem tamen ad Q. Fratrem: *Fuimus*, inquit, *ſane frequentes, ut ſub dies feſtos, ad ducentos.* Tempore D. Auguſti ſupra mille fuiſſe, Suetonius auctor eſt: ex iiſque indigniſſimos quoſdam, quos abortivos vulgo nominaverint. Principem ſenatus ſingulis luſtris Cenſor is, cui lectio ſorte obvenerat, legebat, vel eum, qui auctoritatem & gloriam maximis rebus geſtis eſſet conſecutus, ut Plutarchus; vel qui primus Cenſor ex iis qui viverent fuiſſet, ut Livius indicavit. Sequebantur tamen fere priorum judicium poſteriores, neque niſi eo qui ſuperioribus luſtris Princeps Senatus fuerat, aut extincto, aut ſenatu moto, alium ſublegebant. Eum aliquando primo loco ſententiam rogabat Conſul. Sed de ordine rogandarum ſententiarum, loco item, & tempore ſenatus habendi, complura ab Agellio lib. IV. cap. X. & XIV. lib. VII. cap. III. & XIIX.

anno-

annotata, in ſua collectanea tranſtulit Feneſtella. [*is eſt And. Dominic9 Floccus.*] Præterea illud obſervandũ, quod ex eodem Agellio Carolus Sigonius annotavit, ante de divinis rebus quam de humanis, relatum fuiſſe, quoties ſenatus haberetur. Itaque Cicero ait Ad Quirites poſt reditum: *P. Lentulus Conſul ſimul atque de ſolenni religione retulit, nihil humanarum rerum ſibi prius, quam de me agendum judicavit.* Extat locus Plutarchi in Problematibus de Senatoribus, his verbis: διότι τῶν συγκλητικῶν τοὺς μὲν πατέρας συγγεγραμμένους, τοὺς δὲ ἁπλῶς πατέρας προσηγόρευον· ἢ τοὺς μὲν ἀπ᾽ ἀρχῆς καταvεμηθέντας ὑπὸ τοῦ Ῥωμύλου, πατέρας ἐκάλουν καὶ πατρικίους, οἷον εὐπατρίδας ὄντας, πατέρας αὐτῶν ἔχοντας ἀποδεῖξιν· τοὺς δὲ ὕστερον ἐπιγραφέντας ἐκ τῶν δημοτικῶν, συγγεγραμμένους πατέρας ὠνόμασαν. Vnde intelligitur, id quod ſupra attigimus, alios Patres, alios Conſcriptos fuiſſe. Patres, à Romulo cæteriſque Regibus creati; eorumque proles *Patricii*, quod *patrem ciere* poſſent, quemadmodum à Livio bis, & hîc à Plutarcho definiuntur. Conſcripti, ex plebe in ſenatum lecti. quorum & Feſtus lib. xv. meminit, ſed mendoſe: legendum

autem

autem ex Sigonii ſententia: *Qui Patres, quique Conſcripti vocati ſunt, in curiam, quo tempore Regibus expulſis P. Valerius Conſul, propter inopiam Patriciorum, ex plebe adlegit in numerum ſenatorum centum ſexaginta & quatuor, ut expleret numerum trecentorũ. ſic duo genera appellavere.* Erant & hi Patricii, ſi in patricias familias, Senatuſconſulto, aut Plebiſcito allecti eſſent, ſed Minorum gentium. Nam Majorum gentium ii duntaxat videntur fuiſſe, qui genere Patricii, hoc eſt, à Romuli & Tatii ſenatu propagati eſſent. Quod ut evidentius appareat, P.Pithœi IC. verba ex adverſariis ſubſecivis (lib.2.ca.7.) integra apponam. Livius lib. I: *Priſcus non minus regni ſui, quam augendæ Reipublicæ memor, centum in Patres legit, qui deinde Minorum gentium ſunt appellati. Factio haud dubia regis, cujus beneficio in curiam venerant.* Ait, *deinde*, id eſt, ut ego quidem interpretor, à L.Bruto. Tacitus lib. XI: *Iiſdem diebus in numerum patriciorum adſcivit Cæſar vetuſtiſſimum quemque à Senatu, aut quibus clari parentes fuerãt: paucis jam reliquis familiarum, quas Romulus Majorum, & L. Brutus Minorũ gentium appellaverant: exhauſtis etiam quam Dictator Cæſar lege Caſſia, & Princeps Auguſtus lege Senia ſublegere. Ma-*
jorum

jorum gentium ſunt genere & ſanguine Patricii, id eſt, Patrum à Romulo lectorũ progenies: Minorũ vero cooptatione in Patres poſtea Patricii facti. Inde, & tranſlatione quadam, eleganter quidam *Dii majorum gentium* à M. Tullio dicuntur. *Minorum* vero *gentium* appellatio corrupta eſt apud Suetonium in Auguſto: (*cap.* 2.) cujus locum, uti in veteri & optimo exemplari conceptus eſt, ita referam. *Ea gens* (inquit, de Octavia loquens) *à Tarquinio Priſco rege, inter minores gentes allecta in Senatum, mox à Servio Tullio in Patricias traducta, procedente tempore ad plebem ſe contulit.* vulgo tamen ſcriptum eſt, *inter Romanas gentes*: quod erroris anſam quibuſdam præbuit. At *minores gentes*, reponentem quis non ferat? quod & Philippum Beroaldum annotaſſe poſtea monitus ſum. Ex his autem intelligi poteſt, eos qui à Priſco in ſenatum allecti Patreſque facti ſunt, non omnes primum ex Patriciis gentibus fuiſſe, ſed ex iis quorundam gentes à Ser. Tullio aliiſque deinceps Regibus in patricias traductas, ut Octaviam: alias à Bruto juſſu populi, ut Livius lib. I V ſignificat, qui & eis fortaſſe, cum ſenatum ſupplevit, Minorum gentium nomen dedit. Hactenus Pithœus. Erant præter hos Senatores quoque Pedarii, quos Varro exiſti-

exiſtimavit eſſe eos, qui in ſenatum nondum allecti, ſententiæ tamen jus habebant. Feſtus, lib. XIV, ſic dictos ſcribit: *quod taciti tranſeundo ad eum, cujus ſententiam probant, quid ſentiant indicant.* Hinc *Agipedes* à Lucilio nominantur: *Agipes vocem mittere cœpit.* Talis M. Livius videtur fuiſſe, de quo Livius lib. XXVII: *Tum quoque aut verbo aſſentiebatur, aut pedibus in ſententiam ibat.* Ille erat judicio populi exconſulatu condemnatus. Ii autem quos populus damnaſſet, quibuſque imperium abrogaſſet, in ſenatu non erant, lege Caſſia, quam tamen poſterioribus temporibus latam fuiſſe, non ignoro. *Sententiæ* illorum *pedariæ* dicuntur. Laberius Mimographus:

Caput ſine lingua, pedaria ſententia eſt.

Omnino ſententiæ, aut verbo, aut pedibus, aut manu ferebantur. quod ex Vopiſco in Aureliani Imperatoris vita docemur: *Deinde aliis manus porrigentibus; aliis pedibus in ſententias euntibus; pleriſque verbo conſentientibus, conditum eſt Senatus-conſultum.* Mos aſſentiendi manibus, ab Athenienſibus videtur tranſlatus, apud quos populus manum extendendo ſuffragia inibat. Vnde χειροτονεῖν καὶ χειροτονία, pro *ſciſcere*, & *plebiſcito*. Xenophon de demiſſa concione,

τότε γὰρ, inquit, ὀψὲ ἰὼν, καὶ τὰς χεῖρας σου ἂν καθεώρων.

Senatorium ordinem ab Equeſtri diſtinguebat latus clavus, & jus ſpectandi in orcheſtra: atque epulandi publice; item lunatus calceus, quo tamen & alii nobiles videntur uſi. *Latus clavus* veſtis genus erat, aureis clavis diſtinctum, & à Tullo Hoſtilio rege Romano primum introductum, ut Plinius auctor eſt, à quo *Senatores laticlavii* Suetonio dicuntur. In *Orcheſtra, ut ſpectarent*, primo inſtitutum eſt anno V.C. DLX, cum Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus Cenſores Ædilibus Curulibus imperaſſent, ut loca ſenatoria ſecernerent à populo. De *calceis lunatis* locus Ciceronis intelligendus eſt, Philippica XIII: *Eſt etiam Aſinius quidam ſenator voluntarius, lectus ipſe à ſe: apertam curiam vidit poſt Cæſaris mortem. mutavit calceos, pater conſcriptus repente factus eſt.*

IV.

MAGISTRATVS PATRICII.

IN Magiſtratibus primo loco poſuimus Patricios. ex iis præcipui ſunt *honorum gradus* (quos vocant) annui: Quæſtura, Ædilitas major, Prætura, Conſulatus. His Dictatorem, Cenſorem, Interregem adje-

adjecimus: tum quia patricii eſſent; tum ſecuti locum Livii, qui eſt lib. XLI: *Ad legem & edictum Conſulum S. C. adjectum eſt, ut Dictator, Conſul, Interrex, Cenſor, Prætor, qui nunc eſſet apud forum, darent operam*, &c. Dictatori Magiſtrum Equitum, Ædili curuli plebeium ſubjecimus. Illud haud male; quod Rempublicam ſimul adminiſtrent, & veluti in eodem collegio ſint: hoc fortaſſe non recte; quod Magiſtratus plebeius inter Patricios referri non debuerit: Sed, quod multa inter eos officia communia eſſent, & ego, quæ de Ædilibus plebis ſeparatim dicerem, pauca haberem, facere aliter vix potui.

V.

Dictator.

Dictator, vel quod diceretur, neque, uti cæteri Magiſtratus, populi ſuffragio crearetur, à dicendo; vel quod ejus dicto omnes audientes eſſent, à dictandis quaſi mandatis, hoc nomen accepit. Eum Lex antiqua *Prætorem maximum*; M. Tullius & Terentius Varro *Magiſtrum populi*; T. Livius modo *Rectorem Reipublicæ*, modo *moderatorem atque magiſtrum Conſulum* nominat. Dictatura eidem jam *regimen rerum*, jam

maximum imperium in civitate , jam *ultimum in trepidis rebus conſilium* dicitur. Erat hic Magiſtratus omnium ſummus, nec ab eo provocare licebat ad populum: ſed jus animadvertendi in caput civis Romani ſummum habebat. Poſterioribus tamen temporibus provocationem à Dictatore fuiſſe, Livius indicare videtur lib. VIII. *Quandoquidem* (inquit M. Fabius ad L. Papirium Dictatorem) *apud te nec auctoritas ſenatus, nec ætas mea, cui orbitatem paras, nec virtus nobilitaſque Magiſtri Equitum à te ipſo nominati valet; nec preces, quæ ſæpe hoſtem mitigavere, quæ Deorum iras placent: Tribunos plebis appello, & provoco ad populum: eumque tibi fugienti exercitus tui, fugienti ſenatus judicium, judicem fero, qui certe unus plus quam tua dictatura poteſt polletque. videro ceſſuruſne provocationi ſis, cui rex Romanus Tullius Hoſtilius ceſſit.* Idem Feſtus docet lib. XIII: OPTIMA LEX, *cum nominabatur in Magiſtro populi faciendo, qui vulgo Dictator appellatur, quam pleniſſimum poſſet jus eſſe ſignificabatur. Ut fuit M. Valerii M. F. Voluſi nepotis, qui primus Magiſter populi creatus eſt. Poſtquam vero provocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, deſitum eſt dici, ut* OPTIMA LEGE, *utpote minuto jure*

poſteriorum (vulgo, *priorum*) *magiſtrorum.*

Inſignia quoque, quæ Regum antea fuerant, omnia uſurpabat. Faſces cum ſecuribus XXIV Dictatori antelatos, Plutarchus & Polybius aperte teſtantur, à quibus diſſentiens Livius, primum L. Sullam Dictatorem, quod nemo unquam anteà fecerat, cum XXIV faſcibus proceſſiſſe ſcribit. Dicebatur vel à Conſule, vel à Tribuno militum conſulari poteſtate; idque non niſi nocte intempeſta, & in ſolo Romano. quod Italia terminari, & ex Livii aliquot locis facile colligitur, & Raphael Volaterranus jam olim annotavit. Ab Interrege ſolus L. Cornelius Sulla, quemadmodum à Prætore C. Cæſar dictus eſt. quod utrumque contra jus factum eſſe, Cicero in epiſtolis indicare videtur. L. Fabium Maximum, quem à populo Dictatorem novo exemplo factum Cælius & Plutarchus ſcribunt, pro Dictatore tantum fuiſſe, Livius luculentior auctor oſtendit. Legebatur autem vel rei gerundæ, vel comitiorum Conſularium, vel quæſtionum exercendarum, vel clavi, ob peſtilentiam aut alienatas hominum mentes, figendi cauſa. Signo quadrigis mittendis dando, & ſenatui ſupplendo. Dictatorem dictũ, ſemel omnino in Hiſtoria Romana

legimus. Conſularem legere Lex de Dictatore creãdo lata jubebat. Eo lecto, reliqui Magiſtratus omnes ſuam poteſtatem amittebant : præter Tribunos plebis. Nam ut Plutarchus ait, *μόνη ἡ δημαρχία δικτάτωρος αἱρεθέντος, τὸ κράτος οὐκ ἀπόλλυσιν, ἀλλὰ μένει, τῶν ἄλλων καταλυθεισῶν.* Si rei gerendæ cauſa creatus eſſet, imperium in ſex menſes obtinebat. Equo apud exercitum non utebatur, more majorum, *εἴτε τῆς ἀλκῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων, καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι, καὶ μὴ προλείπειν· εἴθ' ὅτι, τυραννικὸν εἰς ἅπαντα τἆλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστὶν, ἔν γε τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον.* Quod quia magnis in expeditionibus ſervari vix poterat, antequam ab urbe exiret, ferebat ad populum, ut equum aſcendere liceret. quod Livius l. XXIII. ſignificat. Primus Dictator Romæ creatus eſt, ut Feſtus exiſtimat, M. Valerius; ut Livius, T. Lartius. quo anno & quibus Conſulibus, parum conſtat.*

Sublatum autem ejus Magiſtratus nomen funditus è Republica eſt lege Antonia

tonia, quam tulit M. Antonius, ſe & P. Cornelio Dolabella Conſule, anno V, C. DCCX, ob recentem memoriam perpetuæ Dictaturæ C. Cæſaris. cui poſt Hiſpanienſem triumphum maximi honores à Senatu decreti ſunt; inter quos, ut *Pater patriæ* appellaretur, & *ſacroſanctus* ac Dictator in perpetuum eſſet. Ex quo manifeſtus error deprehenditur nonnullorum, Græcorum præſertim, qui Divum Auguſtum Dictatorem perpetuum fuiſſe tradiderunt. cum & Suetonius Dictaturam, offerente populo, pertinaciſſime recuſaſſe; & Tacitus non regno neque Dictatura, ſed Principis nomine cõtentum conſtituiſſe Rempublicam ſcribant.

VI.

Magiſter Equitum.

MAgiſter Equitum dicebatur à Dictatore: quemadmodum Dictator à Conſule. Is ſummam poteſtatem habebat in milites & accenſos. Si Dictator Reip. cauſa abeſſet, ejus locum tenebat in exercitu. Vnde Silius Punicorum lib. VII:

Alloquitur juvenem, cui mos tranſmittere ſigna,
Et belli ſummam, primaſque jubebat habenas.

Sin adeſſet; equeſtribus copiis, quemadmodum ille pedeſtribus, præerat. Dicto audiens Dictatori, non minus quam reliqui Magiſtratus, erat: neque aut injuſſu, aut contra edictum ejus, cum hoſte confligere audebat. Nam auctore Plutarcho, τὸν ἵππαρχον εἶρξαι τῷ δικτάτωρι καὶ θανατῶσαι πρὸ δίκης ἔξεστι. Imperium Magiſtri Equitum minus quam Conſulare eſſe Livius alicubi innuere videtur. nos Dictatori ſubjecimus: & quod Conſularis poteſtatis eum eſſe idem alibi ſcribat; & quod hi Magiſtratus perpetuo conjungerentur, neque fere unquam alter abſque altero in Republica Romana fuerit. Vnde & Iuvenalis recte utrumque conjungit: (*Sat.8.*)

Qui fructus generis, tabula jactare capaci
Corvinũ? poſthac virga deducere multa
Fumoſos Equitum cum Dictatore Magiſtros.

Quorum verſuum ſecundum, quemadmodũ poſui, ita ex veteri libro interſerit vir doctiſſimus Iuſtus Lipſius, & velut explicans addit. *Multã virgam* vocat multos lictores. nam Dictator XXIV faſcibꝰ utebatur; Magiſter equitum VI. quorũ illud nos quoq; ex Polybio & Plutarcho paulo ante docuimus: hoc, ne quid diſſimulemus,

lemus, in antiquis auctoribus nondum legimus. Bello tamen Punico ſecundo, M. Fabius Buteo, ſenatui legendo Dictator abſque Magiſtro Equitum dictus eſt. Sed ille, cum neque duos Dictatores eodem tempore, neque Dictatorem ſine Magiſtro equitum probare ſe dixiſſet, perfecto ad quos creatus erat munere, eodem die ſe magiſtratu abdicavit.

VII.

Conſules.

Conſulatus M. Tullio *regium imperium* & *honorum populi ſinu* appellatur: quod & in omnia jura Regum ſucceſſiſſet, & ex annuis Magiſtratibus ſummus eſſet. Eum qui gerebant, à *praeundo, judicando, conſulendo*; *Prætores*, *Iudices*, *Conſules* dicebantur. quæ poſterior appellatio reliquis in alia tranſeuntibus valuit, ab eo quod civibus ſuis vel *conſulerent*; quaſi προβουλοι: unde *Conſularis lex* apud M. Tullium: OLLIS. SALVS. POPVLI. SVPREMA. LEX. ESTO. vel jus dicere antiquitus conſueviſſent, à *judicando*. Nam & hoc *conſulendi* verbo ſignificatum fuiſſe, indeque adhuc remanere illud: *Rogat boni conſulas*; id eſt, bonum judices, Quintilianus admonet. Nonius ſic

 dictos

dictos exiſtimat, quod *conſulant Senatui*. Vbi quidam vir doctus ex ingenio emendat, *ſenatum*. Verum ad prius illud, niſi fallor, reſpiciens in Bruto Cicero, *Conſulem*, ait, *ſenatorii ordinis quaſi parentem bonum, aut tutorem fidelem eſſe debere*. Eoſdem Saluſtius *binos Imperatores*, Livius *principes civitatis*, & *regiam poteſtatem* nominat. erantque iidem Romanis, qui Pœnis *Suffetes*, Campanis *Medixtutichi*, Æduis *Vergobreti* ſui. Creabantur, ut reliqui Magiſtratus Patricii, comitiis centuriatis: & initio quidem Patricii ſoli; deinde ex plebe alter; demum Plebeii promiſcue & Patricii.

Deſignati Conſules gratias agebant, dum in libertate Vrbs erat, populo Romano, poſtea Imperatoribus. Quo die magiſtratum inibant, Iovi ſingulos boves ſeſcenares immolabant. Principio omnia, quæ Prætorum poſtea fuerunt, officia exercebant: deinde iis omiſſis, ſummæ imperii præerant, omniumque publicorum negotiorum curam gerebant. Senatum per præcones coactum de Republica conſulebant, quemque ordinem interrogandi ſententias ſemel inſtituerant, toto anno ſervabãt. In caput civis Romani injuſſu populi animadvertendi, poteſtatem, lege Sempronia, non habebant. Exterarum gentium legatos

in ſenatum inducebant. unde apud Tacitum Nero: *Conſulum tribunalibus Italiæ & Publicæ provinciæ aſſiſterent. Illi patrum aditum præberent.* In urbe duodecim faſces abſque ſecuribus, alternis menſibus habebant: ſic ut à ſeniori, licet minus honorato, ordo inciperet. Qui faſces non habebat, ante eum accenſus ibat, lictores pone ſequebantur. Quem morem obſoletum à C. Cæſare relatum Suetonius ſcribit. Extra urbem faſces cum ſecuribus præ ſe ferebant. Militiæ ſummum imperium, & abſque provocatione habebant. Nam provocatio non longius erat ab urbe mille paſſuum, ut Livius locuples auctor eſt. *Annus conſularis*, quo hunc magiſtratum capere licebat, lege Annali, erat quadrageſimus tertius. Vnde Cicero in Philippicis: (*Philip.* 5.) *Quid Alexander Macedo cum ab ineunte ætate res maximas gerere cæpiſſet? nonne triceſimo tertio anno mortem obiit? quæ eſt ætas noſtris legibus decem annis minor quam Conſularis.* Eundem magiſtratum intra decennium iterum capere jus non erat. Quam legem perantiquam, ſed ambitione neglectam, L. Cornelius Sulla Dictator iterum pertulit. nam primum ejus latorem non hunc, (ut quidam viri docti falſo arbitrantur) ſed multo vetuſtiorem fuiſſe, ex Livio videre eſt, qui de Q. Fa-

Q. Fabio Maximo Cunctatoris avo, quem populus recuſantem conſulem facere conabatur, loquens: *Acuebat*, inquit, *hac moderatione tam juſta ſtudia: qua verecundia legum reſtinguenda ratus, legem recitari juſſit, qua intra decem annos eundem Conſulem refici non liceret. Vix præ ſtrepitu audita lex eſt, Tribunique plebis nihil id impedimento futurum ajebant; ſe ad populum laturos uti legibus ſolveretur.* Videtur autem lata C. Martio Rutilo, Q. Servilio Coss. anno V. C. CDXII, ut idem ſcribit libro ſeptimo extremo. Quo anno quoque latum ad populum eſt, uti liceret Conſules ambos plebeios creari. Quod jus tamen poſt plurimos annos demum cœptum eſt uſurpari bello Punico ſecundo. Primi *Conſules* Regibus exactis creati, L. Iunius Brutus, L. Tarquinius Collatinus, ex commentariis Servii Tullii Regis Romani, qui primus de civium ſuorum libertate cogitaſſe fertur. Pro iis Rempublicam complures annos *Tribuni militum cōſulari poteſtate*; biennium *Decemviri ſcribendarum legum* adminiſtrarunt. Verum cito horum magiſtratuum pertæſum eſt, atque ad Conſules reditum: in eoque magiſtratu etiam ſub Imperatoribus uſque ad occaſum Imperii & captam à Gothis Romam perſeveratum. Itaque & anni Conſulum nomi-

nomine ſignabantur, unde Lucanus :

At vos qui Latios ſignatis nomine faſtos.

VIII.

Interrex.

I*Nterregnum* Feſtus eſſe dicit ſpatium temporis, quouſque in regis demortui locum alius ordinatur. quo intervallo qui ſummæ rerum præerat, *Interrex* dicebatur. Is magiſtratus ſtatim à morte Romuli eſt inſtitutus. Nam cum in metu omnes eſſent, ne civitatem ſine imperio vis aliqua externa adoriretur; rem inter ſe centum Patres conſociant, decem decuriis factis, ſinguliſque in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ rerum præeſſent. decem imperitabant; unus cum inſignibus Imperii & lictoribus erat : quinque dierum ſpatio finiebatur imperium, ac per omnes in ordinem ibat. Id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. Hæc fere Livius. A quo non longe diſcedit Plutarchus; niſi quod vix unius diei imperium uni Interregi tribuere videtur. Scribit autem ille his verbis : ἔταξαν οἱ πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντων αὐτῶν ἐν μέρει ἕκαστον τοῖς βασι-

βασιλικοῖς παρασήμοις κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς τὰ νενομισμένα καὶ χρηματίζειν, ἐξ μὲν ὥρας τῆς νυκτός, ἐξ δὲ τῆς ἡμέρας κυρίνα. καὶ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν ἑκατέρου, πρὸς ἰσότητα καλῶς ἔχειν ἐδόκει, καὶ πρὸς τὸν δῆμον ἡ μεταβολὴ τῆς ἐξουσίας ἀφαιρεῖν τὸν φθόνον, ὁρῶντα τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην ἐκ βασιλέος γινόμενον. τὸ δὲ σχῆμα τοῦτο τῆς ἀρχῆς μεσοβασίλειαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Poſtea exactis etiam Regibus, quoties comitia à Conſulibus, aut morbo, aut belló, aut ſeditione impeditis, haberi non poterant, ſi Dictatorem dici non placuiſſet: Interrex prodebatur. qui cum quinque dies magiſtratum obtinuiſſet, (nam hoc Interregni tempus fuiſſe, ſatis conſtat) alteri imperium tradebat. Ille, niſi quid impediret, Senatuſconſulto de comitiis Conſularibus facto, Conſules creabat. Ab eo qui primus interrex proditus erat, comitia haberi non ſolebant, ſi Pædianus verus auctor eſt. Solus hic Patricius magiſtratus cum plebe communis factus non eſt. neque enim populi ſuffragio creabatur, ſed à Patriciis coëuntibus auſpicato prodebatur. Vnde Ap. Claudius apud Livium: *Plebeiusquidem Magiſtratus* (inquit)

quit) *nullus auſpicato creatur. nobis adeo propria ſunt auſpicia, ut non ſolum quos populus creat Patricios magiſtratus, non aliter quam auſpicato creet; ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus, & privatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent.* Creabatur autem, ut idem Pædianus docet, ad III. Calend. Februar. Ejus officium erat, omnia ea obire, quæ vel Regum vel Conſulum fuiſſent. Itaque jus dicebat, ſenatum vocabat, Rempublicam quoque turbulentis temporibus ſub extremi atque ultimi Senatuſconſulti formula ſæpe accipiebat, ſurrogandiſq; magiſtratibus comitia habebat.

CAP. IX.

Cenſores.

CEnſores M. Tullius *magiſtros morum; Cenſuram, pudoris & modeſtiæ veterem magiſtram* definit. quam eandem, Ciceronem ſecuti, Valerius Maximus *pacis magiſtram atque cuſtodem*, Suetonius *morum legumque regimen* nominant. Livius à parva origine ortam eſſe ſcribit. deinde tanto incremento auctam, ut morum diſciplinæque Romanæ penes eam regimen, ſenatus equitumque centuriæ, decoris dedecoriſque diſcrimen ſub di-

tione

tione ejus magiſtratus, publicorum jus privatorumque locorum, vectigalia populi Romani ſub nutu atque arbitrio eſſent. Inſtituta eſt anno Vrb. Cõd. ccxı. cum Conſulibus operæ non eſſet populum cenſere, ideoque duobus viris L. Sẽpronio Atratino, L. Papirio Mugilano hujus rei procurationem demandaſſent. Ius ſuum à Mamerco Æmilio Dictatore imminutum (is lege lata ex quinquennali annuam ac ſemeſtrem eam fecerat) brevi recepit. Ideoque adminiſtrationem Cenſorum per luſtrum, hoc eſt, quinquennium, tendere Pædianus ait. Cenſum populi Romani agebant, & publicæ recenſionis tabulas in æde Nympharum cuſtodiebant. Itaque quod unuſquiſque civium tanti rem ſuam æſtimare ſit ſolitus, quantam illi eam ſua cenſione, id eſt, arbitrio cenſuiſſent, Cenſores dictos Varro & Feſtus volunt. In ſenatum quos allegerint, quemque Senatus principem creaverint, alibi tradimus. Indignos Senatores & vitiis deditos è ſenatu movebant: motis notas antiquitus aſcribebant. Vnde *Cenſoria notatio*, pro animadverſione, uſitata Scriptoribus loquendi formula. De equitum recenſione extat inſignis locus apud Plutarchum, quem huc aſcribere, quam ipſe rem obſcure narrare malui.

E"ϑ©·

Ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων τοῖς ἱππεῦσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον, ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας οὓς τιμητὰς καλοῦσι, καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας εὐθύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βίοις ἑκάστων. τότε δὲ προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ, Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων. ὤφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν εἰς ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. ὡς δ' ἐγγὺς ἦν, καὶ καταφανὴς ἐγεγόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους, τῷ βήματι προσήγαγε τὸν ἵππον. ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τοὺς δ' ἄρχοντας αἰδὼς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν εἶχεν. εἶτα ὁ πρεσβύτερος ἠρώτησε· Πυνθάνομαί σου ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας. Πομπήϊος δὲ μεγάλῃ φωνῇ, Πάσας, εἶπεν, ἐστράτευμαι, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι. τοῦτο

ἀκούσας ὁ δῆμος ἐξέκραγε καὶ κατασχεῖν οὐκέτι τὴν βοὴν ὑπὸ χαρᾶς ἦν. ἀλλ' ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ περιέπεμπον αὐτὸν οἴκαδε, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἑπομένοις καὶ κροτοῦσιν. Hæc ille. Equitibus vero infamibus aut parum ſtrenuis equum ex deſcriptione Servii Tullii aſſignatum adimebant. Plebeios in Cæritum tabulas referebant, & ærarios faciebant: ac per hoc non eſſe in albo centuriæ ſuæ denotabantur, ut cives; ſed duntaxat, ut pro capite ſuo tributi nomine æra penderent. Appellatæ autem ex *Tabula Ceritum* à Cæritibus, qui primi municipes ſine ſuffragii jure facti ſunt. Horatius: *(lib.2.epiſt.6.)*

Quid doceat, quid nō obliti, Cærite cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis
Vlyſſis.

Quinquennio completo, ſacrificiis ſuovitaurilibus de ſue, ove, tauro factis urbem luſtrabant: idque *conditum luſtrum* appellabant, quod tum in cenſendo finis fieret. In luſtro condendo ſolenni carmine precabantur Deos, primum quidem, ut res populi Romani meliores amplioreſque facerent; ſed poſtea, auctore P. Africano poſteriore, ut eaſdem perpetuo incolumes ſervarent. Præterea ſarta tecta ſacris publicis exigebant, & monumenta

numenta vel tuebantur vetera, vel nova ipſi exædificabant. Itaque pecuniam publicam, qua in ſubſtructiones & opera publica uterentur, ſibi attributam habebant. portoria etiam fruenda publicanis locabant. Hæc omnia faciunt, ut Cicero hujus Magiſtratus *officia maximi animi ſummique conſilii* eſſe exiſtimet: ut Valer. Maximus *honores cenſuræ gravitate conſummari* dicat: ut deniq; Plutarchus de ea ita ediſſerat: Κορυφὴ δέ τις ἐστὶ τιμῆς ἁπάσης ἡ ἀρχὴ, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης ἐπιτελείωσις, ἄλλην τε πολλὴν ἐξουσίαν ἔχουσα, καὶ τὴν περὶ τὰ ἤθη καὶ τοὺς βίους ἐξέτασιν. Et mox: ᾑροῦντο τῶν καλουμένων πατρικίων ἕνα, καὶ τῶν δημοτικῶν ἕνα, τιμητὰς δὲ τούτους προσηγόρευον ἐξουσίαν ἔχοντας, ἀφελέσθαι μὲν ἵππον, ἐκβαλεῖν δὲ συγκλήτου τὸν ἀκολάστως βιοῦντα καὶ ἀτάκτως· οὗτοι δὲ καὶ τὰ τιμήματα τῶν οὐσιῶν λαμβάνοντες ἐπεσκόπουν, καὶ ταῖς ἀπογραφαῖς τὰ γένη καὶ τὰς πολιτείας διέκρινον. ἄλλας τε μεγάλας ἔχει δυνάμεις ἡ ἀρχή. Porro religioni erat Romanis in Cenſoris demortui locum alium ſufficere; quod eo luſtro, quo in C. Iulii locum M. Cornelius ſuffectus fuit, Roma à Gallis capta eſt. Hujus Ma-

giſtratus jus per quadringentos prope annos retentum, à. Clodio Tribuno pleb. ſublatum, M. Tullius conqueritur. Tulerat ille, ut Pædianus tradidit, legem, Ne quem Cenſores in ſenatu legendo præterirent, neve quem ignominia afficerent, niſi quis apud eos accuſatus, & utriuſque Cenſoris judicio damnatus eſſet. cum ante hanc legem, ut interim Iuvenalis (*Sat.* 11.) verſu utar,

——— ſeveros
Cenſoris mores etiam Collega timeret.

X.

Prætor.

PRætorem *à præeundo* & M. Tullius (3. *De Legib*) deducit, & apud Varronem (4. *de L. L.*) Lucilius:

——— Ergo Prætorum eſt ante præire.

Eo verbo veteres, auctore Pædiano, omnem magiſtratum ſignificabant, cui pareret exercitus: poſtea peculiare nomen fuit ejus magiſtratus, qui juri dicundo præerat; & juris civilis cuſtos atque diſceptator à Cicerone definitur. Is primum unus creatus eſt anno Vrb. Cond. CCCLXXXVIII, quo anno & Ædilitas Curulis inſtituta, & primus de plebe Conſul L. Sextius Lateranus factus eſt. Huic deinde bello Punico primo Prætor alter additus: quorum hic Peregrinus, ille

ille Vrbanus dictus: quod alter ſociis & peregrinis per Italiam; alter civibus in Vrbe jus diceret: quæ poſterior Præturæ functio honoratiſſima habita fuit. Ad hos poſt bellum Punicum primum duo adjecti, qui in Provinciis juriſdictionem obtinerent. inde *Provinciales* appellati. Ii latius pateſcente Imperio pro numero Provinciarum aucti: Sic bello primo Macedonico prætores ſex facti; à Cæſare Dictatore octo; à Divo Auguſto decem; & mox duodecim inſtituti. quem numerum neque Tiberium exceſſiſſe memoriæ prodidit Cornelius Tacitus, locupletior haud dubio auctor, quam Pomponius IC. qui à C. Cæſare duodecim, ab Auguſto ſexdecim Prętores factos ſcribit, l. 2. §. *Deinde Corn. Sulla.* ff. De orig. Iur.

Eorum officium fuit, de controverſo jure reſpondere; bonorum poſſeſſionem dare, hæredes in defunctorum bona admittere, jus atque judices conſtituere; dolo vel metu lapſis, vel vi dejectis ſuccurrere. Præterea ludis præſidere, & in Circenſibus ſignum mittendis quadrigis dare; ferias item ſolennibus verbis concipere. quæ verba extant apud Macrobium ejuſmodi: DIE. NONI. POST. KALEND. IANVARII. QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. Ludis præſidebant triumphali habitu.

quo reſpexit Iuvenalis his verſibus: (*Sat. 10.*)

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Exſtantem, & medio ſublimem in pulvere Circi
In tunica Iovis, & picta Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa toga, magnaque coronæ
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſervus portatur eodem:
Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia lõgi
Agminis officia, & niveos ad frena Quirites.

Omnia hic triumphantium inſignia exprimuntur: currus triumphalis, tunica palmata ſive picta, corona aurea, quam ſervus à tergo ſuſtinebat: (quod Plinius quoque in Hiſtoria naturali indicat:) ſcipio eburneus habens in ſummitate aquilam, & denique clientes in albis veſtibus comites. Inſignia Conſulum prope omnia habebant, ſummum quoque in Provinciis imperium: niſi quod ſex Prætori

faſces duntaxat anteferrentur, cum Conſul duodecim haberet. Vnde *Prætorem*, & ob hæc & quod iiſdem auſpiciis crearetur, *collegam conſulum* Livius nominat. Cicero *Præturam*, ob multitudinem (opinor) eam gerentium, *magiſtratum leviſſimum & divulgatiſſimum* in Epiſtolis vocat. Manifeſtum tamen eſt, dignitatem permagnam ejus fuiſſe: & quod Conſulares atque Cenſorii ſępe iterum gerere voluerunt; & quod abſentibus Conſulibus Prætor Vrbis, more majorum Conſulare munus ſuſtinebat. Idem literas publice ſcriptas in ſenatu, &, ſi id Patres decreviſſent, ad populum recitabat. quod poſtea ſub Imperatoribus Quæſtorum munus fuit: quemadmodum viciſſim cura Ærarii ab his ad Prætores tranſiit, juſſu Divi Auguſti. auctor eſt Suetonius in ejus vita.

XI.

Ædiles plebeii & curules.

Aediles Varro ab *ædibus* procurandis; Feſtus ab eo, quod facilis ad eos plebi *aditus* eſſet, dictos exiſtimat. Iis ludorum celebratio, annonæ, ſacrarum ædium procuratio, & ſarta tecta in urbe tuenda commiſſa erant. Itaque *curatores urbis, annonæ ludorumque ſolennium* à M. Tullio definiuntur. Annonæ

inprimis curam gerebant. ideo illis Imperatores in urbem reverſi frumentum; quemadmodum captivos, Prætori; ſtipendium Quæſtori tradebant. Frumentarios & pecuarios, qui annonam dolo malo auxiſſe videbantur, item fœneratores, ad populum accuſatos damnabant: ex eorum bonis mulctaticiis vel ludos vel dona deûm, vel opera publica faciebant. Præterea animadvertebant, ne qui niſi Romani Dii, neu quo alio more, quam patrio colerentur.

Aedilium duo erant genera, *Plebeii* alii, alii *Curules* dicebantur.

Aediles Plebeii ex ordine horum magiſtratuum non erant; ſed Tribunorum plebis veluti miniſtri quidam, cum quibus eodem etiam tempore ſunt creati. Ideo quemadmodum illis, ita & his noceri fas non erat. Ludos plebeios pro ſalute populi Romani faciebant. Ad eos Senatus-conſulta in ædem Cereris, lege Valeria, referebantur.

Aediles Curules. Id nomen acceperunt ἀπὸ τῶν δίφρων τῶν ἀγκυλοπόδων ἐφ' ὧν καθεζόμενοι ἐχρημάτιζον, inquit Plutarchus. Hi ludoſ Scenicos, Florales, & Cereales, & Megaleſios faciebant, forumq; cum tenſæ ducerentur ornabant. Hæc & *Aedilitas major* dicitur, eſtque

Poly-

Polybio *illuſtriſſimus juventutis principatus*; Ciceroni *ad honoris amplioris gradum primus aſcenſus.* Ornamenta ejus à M. Tullio ſeptimo accuſationum libro referuntur, antiquior in ſenatu dicendi locus, toga prætexta: ſella curulis, jus imaginis ad memoriam poſteritatemque prodendam.

Ædilium numerum C. Cæſar Dictator auxit, duoſque addidit, quos à cura frumentariæ rei *Cereales* vulgus nominavit.

Hunc Magiſtratum, & eum qui ſequitur, (*Quæſtores*) neque vocationem, neque prehenſionem (al. prenſionem) habuiſſe, ex Varrone Agellius (*lib.* 13. *cap.* 12.) admonet. Plutarchus tamen prehenſum ab Ædilibus plebeiis Cn. Martium Coriolanum ſcribit: quod factum eſſe non proprio jure, ſed majoris poteſtatis juſſu, exiſtimare debemus.

XII.

Quæſtores.

QVæſturam prope ante omnes Magiſtratus fuiſſe, & à Tullio Hoſtilio Rege Romano inſtitutam eſſe, Vlpianus IC. auctor eſt. (*libro ſingulari De officio Quæſtoris. ff. lib.* 1. *tit.* 13. *l. un.*) Gratianus (*ſcribendum*, Gracchanus) hoc amplius ad Numam atque ipſum Romulum ori-

ginem ejus refert. Plutarchus exactis demum Regibus, à P. Valerio Conſule Quæſtores duos creatos, & ærarium Saturni inſtitutum narrat. Tacitus priorum ſententiæ accedere videtur. Annali XI: *Quæſtores*, inquit, *Regibus etiam tum imperantibus inſtituti ſunt, quod lex Curiata oſtendit, ab L. Bruto repetita. Manſitque poteſtas Conſulibus deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatiq; primum Valerius Potitus, Aemilius Mamercus,* LXIII *anno poſt Tarquinios exactos, ut rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negotiis, duo additi qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, ſtipendiaria jam Italia, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Poſt, lege Sullæ viginti creati ſupplēdo ſenatui, cui judicia tradiderat.* Quo in loco Iuſtus Lipſius legit, XXIII *anno*, ut congruat numerus cum Livio, apud quem anno ab V.C. CCLXVII, hoc eſt, poſt ejectos Reges, XXIII, prima mentio Quæſtorum extat, & quidem uno duntaxat mutato: nam pro Æmilio Cæſonem Fabium nominat.

Erant autem *duo Quæſtorum genera*; alii pecuniæ publicæ, alii quæſtionibus capitalibus præerant. Vnde Varro (4. *de L. L.*) à *quærendo* dictos putat, *qui cōquirerēt publicas pecunias & maleficia.*

Primi

Primi generis qui erant, ſi in Vrbe magiſtratum gererent, Ærarium curabant, ejuſque pecunias expenſas & acceptas in tabulas publicas referebant; tributa exigebant; ſigna exercitui ex ærario depromebant; ſtipendium à vectigalibus populis, captivam pecuniam ab Imperatoribus accipiebant: eoſdem triumphaturos jurare cogebant, recte ſenatui de numero hoſtium occiſorum, & amiſſorum civium eiſe perſcriptum. Præterea legatis exterarum gentium lautia præbebant, eoſdem ægrotos curabant, defunctos publico ſumptu ſepeliebant. Cæſarum temporibus, literas quoque publice ſcriptas in ſenatu legebant; iiq; *Candidati Principis* appellabantur. In provinciis Conſulibus & Prętoribus ad miniſteria belli prę-ſto erant: pecuniam ex ærario ſibi numeratã in diverſos uſus erogabant: prædam cuſtodiebant, manubiaſque ex ejus venditione redactas ærario inferebant: obſidum quoque curam nonnunquam gerebant. Manſio Provincialis Quæſtori lege determinata erat annua; deinde Romam ipſi redire licebat. Hinc factum, ut C. Verri, qui Siciliam provinciam prætor obtinuit triennium, ſingulis tamen annis quæſtores permutati ſint, ut Pædianus docet. Erat autem ea quæſtoris cum conſule vel prætore conjunctio, more majorum, libe-

liberorum neceſſitudini proxima: itaque hi illis liberûm loco habebantur; illi ab his ut parentes colebantur.

Alterius generis Quæſtores de capite civium Romanorum judicabant: quod munus poſtea ad Triumviros capitales tranſlatum eſt. ab his criminalium quæſtionum judices Quæſitores dicti.

Gerebant *Quæſturam* fere adoleſcentuli, ut ex Epiſtolis Ciceronis patet. Itaque eam idem *primum honoris gradum*; Vlpianus *ingreſſum & quaſi primordium gerendorum honorum ſententiæque in ſenatu dicendæ*; Pædianus *primam Senatoris adminiſtrationem* nominat.

XIII.

MAGISTRATVS PLEBEII, ET MINORES.

SEquuntur *Magiſtratus Plebeii*, qui plebeiis ſolis patebant, ut *Tribuni pleb.* nã de Ædilibus plebis ſupra diximus: & *Minores*, ut Triumviri Capitales, Nocturni, Monetales ſeu Menſarii, & Magiſtri vicorum. quos ut affirmare non auſim Patriciis omnino non patuiſſe: ita non ab iis ſolum, ſed & paulo clarioribus è plebe ob humilitatem ſpretos, conſtanter aſſeverare poſſum; quod magis neceſſa-

ceſſarias, quam ſpecioſi miniſterii procurationes arbitrarentur.

XIV.

Tribuni plebis.

Tribunos plebis Cicero *Cuſtodes defenſoreſque juris & libertatis*; Livius *Magiſtratus ſacroſanctos, quibus auxilii latio eſt contra Conſules*, definit. *Tribunatum* idem modo *arcem libertatis tuendæ*, modo *poteſtatem ſacroſanctam ad auxilium libertatis creatam*; Salluſtius *telum à majoribus libertati paratum* nominat. Creati ſunt anno, poſt Reges exactos, XVI, ab V.C. CCLX, & initio quidem duo; quibus tres collegæ additi, ſi Livio credimus, ſtatim; ſin Piſoni, poſt annos demum viginti & unum, cùm lege Voleronis Publilii tributis comitiis primum crearentur.

Anno Vrbis CCXCV decem facti, bini ex ſingulis claſſibus: itaque cautum eſt, ut poſtea crearentur. Sic dictos, quod primi ex tribunatu militari magiſtratum inierint, Varro (4. *de L. L.*) innuit. omnino *Tribuni* vocabulum à *tribubus* videtur deductum; tribus vel à tributo dando, vel quod primum tres populi partes factæ ſint.

Officium eorum erat commoda plebis adverſus Patricios tueri, & injuriam omnem

omnem interceſſione ſua prohibere. Itaque januas tam noctu, quam interdiu, ceu profugia & aſyla miſerorum, patentes habebant. Plus tamen ad vetandum, quam ad jubendum valebant: nam uno intercedente, reliqui, licet complures, aut etiam omnes, efficere nihil poterant. Vnde Scriptores Latini ſæpe & recte teſtantur, per collegarum interceſſionem tribuniciam poteſtatem diſſolvi. Dignitas autem tribunorum plebis ex eo maxime Plutarchi loco apparet, qui in Antonio legitur his verbis: ἔστι δ' ἡ ἀρχὴ (δημαρχία) δουλεία τοῦ δικτάτωρος παρόντος. ἂν δὲ μὴ παρῇ, πρώτη καὶ μόνη σχεδόν. ἡ γὰρ δημαρχία διαμένει, τὰς δὲ ἄλλας καταλύουσι πάσας δικτάτωρος αἱρεθέντος. Præterea & ſacroſancti erant, & à nemine in ordinem cogi poterant. cuicunque volebant, ſilentium imponebant: ipſos vero interfari nefas erat. denique aſſurgere tribunis, & loco cedere omnes oportebat, ut libro Epiſtolarum primo Cn. Plinius commemorat. Prætextæ jus non habebant: nec lictores, ſed viatorem unum: neque ſellis curulibus, ſed tribunalibus ſedebant. Antiquitus curiam non intrabant, ſed ante valvas poſitis ſubſelliis decreta patrum perpendebant; & ſi quæ ex iis improbaſſent, rata

eſſe

eſſe non ſinebant. Itaque veteribus SCtis T litera aſſcribi ſolebat, quo ſignificabatur, illa tribunos quoq; cenſuiſſe. auctor eſt Val. Maximus. Huic conſuetudini derogatum videtur plebiſcito Atinio, quo Tribuni pl. primum ſenatores facti ſunt. Neq; fas erat integrum diem illos Roma abeſſe. Diem autem Romani à media nocte ad mediam noctem ſequentem numerant, ut Varronem ſecuti Agellius & Macrobius tradidere. Ita cũ poſt mediam noctem proficiſcebantur, & poſt primam facem ante mediam ſequentem redibant; abſuiſſe unum diem non dicebantur. Quo magis miror, quod Livius ſcripſit, tribunos pl. ad P. Scipionem, cui poſtea Africano cognomen fuit, è Sicilia retrahendum eſſe miſſos: quod lege hac fieri non potuit, niſi forte aut eam nondũ latam, aut illos legibus ſolutos, id quod verius puto, exiſtimemus. Præterea prehenſionis jus tantũ habebant, ita ut Conſules quoq; prehendi atque in vincula duci ſæpius juſſerint. Vocationem ideo eos non habuiſſe Agellius (*l.* 13. *c.* 12.) ſibi videri ait: *quod antiquitus creati ſint, non juri dicundo: nec cauſis querelisque de abſentibus cognoſcendis, ſed interceſſionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, ut injuria, quæ eorum fieret, arceretur. Ac propterea jus ad ſe vocandi* (meliores libri

habent

habent, *jus abnoctandi) ademptum, quoniam ut vim fieri vetarent, aſsiduitate eorum & præſentium oculis opus erat.*

Patriciorum neminem Tribunum plebis fieri licebat. cooptatos tamen aliquot legimus, idque ex antiquo rogationis carmine fuiſſe defenſum. SI. TRIBVNOS. PLEBIS. DECEM. ROGABO. SI. QVOS. MINVS. HODIE. DECEM. TRIBVNOS. PLEBIS. FECERINT. HI. TVM. QVOS. SIBI. COLLEGAS. COOPTASSINT. ITA. ILLI. LEGITIME. EADEM. LEGE. TRIBVNI. PLEBEII. SINT. VT. ILLI. QVOS. HODIE. TRIBVNOS. PLEBEI. FECERITIS. Quod ne poſtea quoque fieret, Trebonia lege ſancitum eſt, qui blebem Romanam Tribunos plebis rogaret, is uſque eo rogaret, dum decem Tribunos plebi faceret.

Vim Tribuniciam L. Sulla Dictator imminuit, ultimo tamen interceſſionis jure relicto, ut C. Cæſar in Commentariis indicat: adempta autem omni & ferendarum legum, & aliorum magiſtratuum capiendorum poteſtate: quorum illud à Cn. Pompeio & M. Craſſo Coſſ., hoc Aurelia lege, quam C. Cotta Tribunus plebis tulit, brevi receperunt.

Verum quoniam actionibus tribuniciis plurimæ & graviſſimæ ſeditiones excitatæ ſunt, non immerito, apud Salluſtium,

ſtium, L. Philippus *ex tribunicia poteſtate omnes diſcordias accenſas*; apud Livium, Appius Claudius *concordiam ordinum maxime eſſe diſſolvendæ tribuniciæ poteſtatis*; *tribunos* Tacitus *turbulentos*; Lucanus *turbantes jura*, dixiſſe videntur.

Plutarchus ex opinione quorundam, Tribunos in magiſtratu non fuiſſe ſcribit ἐν καθηγεμόσι, his verbis, ut interpretatur Sigonius: *Cur cum purpura alii Magiſtratus utantur, Tribunus plebis non utitur? An quia Trib. pl. magiſtratus non eſt? Neque enim ex ſella curuli jus dicunt, neque principio anni, ut reliqui magiſtratus, ineunt, neq; creato Dictatore ſe abdicant. Verum omni tranſlato ad Dictatorem imperio, ipſi tamen poteſtatem ſuam retinent, tanquam magiſtratus non ſint. Quemadmodũ autem tranſlationem judicium eſſe rhetores quidem negant, ſic tribunatus impedimento potius eſt magiſtratui quam magiſtratus. Etenim reſiſtere potentiæ magiſtratus, & nimiam ejus licentiam coercere, ad ejus auctoritatem pertinet.* Huc, niſi fallor, apud Livium quoque reſpicit Conſul Appius, privatum eſſe clamitans tribunum, ſine imperio, ſine magiſtratu. Imperatorum temporibus Tribunicia poteſtas ſummi faſtigii vocabulum erat: quod à Divo Auguſto repertum Tacitus tradit, ne Regis

aut Dictatoris nomen aſſumeret, & tamen appellatione aliqua cætera imperia præemineret.

XV.

Triumviri Capitales.

TRiumviros Capitales Salluſtius *rerum capitalium judices* nominat: Livius in Minoribus Magiſtratibus numerat, & quidem infra Ædiles collocat lib. xxv. Hi maleficii ſuſpectos conquirebant, & comprehendebant; carceris latomiarum cuſtodes erant, & à Prætore damnatos carnifici in carcere necandos tradebant. Vnde Pomponius IC. (*ff. lib.* 1. *tit.* 11. *De orig. Iur. l.* 2.) carceris cuſtodiam habuiſſe tradit, ut cum animadverti oporteret, eorum interventu fieret. Ipſi quoque de furibus, homicidis, ſervis nequam judicabant, & facinoris convictos puniebant; unde & nomen accepere. Nam *capital*, auctore Nonio, *capitis eſt periculum*. Plautus *Menechmis* (*act.* 1. *Scen.* 1.)

Nunquam hercle effugiet, tametſi capital fecerit.

Ea judicia in foro Romano ad Mæniam columnam exercebant. Hinc Cicero in Divinatione, de oratoribus ineptis & quaſi proletariis: *Vobis autem tanta inopia*

opia reorum eſt, ut mihi cauſam praripere conemini potius, quam aliquos à columna Mania veſtri ordinis reos reperiatis. Idem in Cluentiana, de Q. Manilio Triumviro; *Ex petulanti* (inquit) *atque improbo ſcurra in diſcordiis civitatis ad eam columnam, ad quam multorum ſæpe conviciis perductus erat, cum ſuffragiis populi pervenerat.*

Creati ſunt primum, quantum ex XI Livii libro videre eſt, M. Curio Dentato, P. Cornelio Rufino Conſulibus, ab Vrb. Cond. CD LXIV. Feneſtella (*is Floccus eſt*) & eum ſecutus Raphael Volaterranus ſucceſſiſſe eos exiſtimant in locũ Duumvirûm capitaliũ, quos à Tullo Hoſtilio in Horatii parricidii rei judicio inſtitutos, poſtea res capitales judicaſſe, notum eſt. Verum hos M. quoq; Tullii temporibus majeſtatis judicia exercuiſſe, nemo ignorat, qui ejus Orationem pro C. Rabirio perduellionis reo legerit. ex qua cognoſcimus, eum à Duûmviris condemnatum, provocatione ad populum certaviſſe: quod Lege perantiqua, quæ apud Livium extat, fieri licebat. Diverſos autẽ fuiſſe, ex eo quoque intelligitur, quod Duumviri ſorte ducebantur; Triumviri ſuffragiis populi creabantur: illud ex Suet. colligere licet; hoc ſupra Ciceronis verbis planum fecimus. Rarum tamen fuiſſe

Duumvirale judicium, nec niſi in triſtiſſimis cauſis uſurpatum, in eadem Oratione oſtenditur, eo loco, quo *verba ſolennia, quæ horrendi carminis fuere, non ſolum tenebris vetuſtatis, ſed quoque luce libertatis oppreſſa eſſe*, ait.

XVI.

Triumviri nocturni.

TRiumviri nocturni vigilias noctu in Vrbe circumibant, & ad incendia orta concurrebant. Erant dignitatis minimæ; ideo ſi parum ſtrenue ſuo munere fungerentur, puniebantur. Sic Tacitus, quod incendio reſtinguendo; Val. Maximus, quod excubiis obeundis parum diligentes fuiſſent, à populo damnatos referunt. Labor, ut *Compitales* eos quoque dictos fuiſſe exiſtimem, idque ex Pædiani verbis, qui ſervum Milonis dormientem in taberna deprehenſum, & ad *Triumvirum Compitalem* perductum ſcribit. niſi forte magiſterio vicorum *Tres viros* functos, & *Compitales* quoque nominatos, quod compitalicios ludos ederent, arbitrabimur. Sed prior opinio magis mihi arridet. In illorum locum à Divo Auguſto nocturnæ excubiæ vigileſque ad incendia inſtituti ſunt; fuitque Præfecti vigilum

gilum magna, & ſecunda ab Vrbis Præfecto dignitas.

XVII.

Triumviri Monetales & Menſarii.

TRiumviri Monetales omnis generis monetæ & formæ cuſoribus præerant. Itaque *æris, argenti, atque auri flatores* à Pomponio IC. (*l. 2. ff. De Orig. Iur.*) nominantur. Iidem qui hi, aut certe non multum diverſi, videntur fuiſſe *Triumviri Menſarii*, quos propter penuriam argenti bello Punico ſecundo creatos invenio. Sic dicti fuerunt, quod *menſis* cum ære in foro poſitis, vel acciperent Reipublicæ nomine, vel expenderent pecuniam. quales apud Tennitas quoque fuerunt Quatuorviri Menſarii, ſine quibus nummum nullum Tenni publice moveri poſſe, Cicero pro Flacco auctor eſt. In anguſtiis ærarii pecuniam mutuam à privatis accipiebant, poſteaque reddebant, rationes accepti & expenſi in tabulas publicas Scribæ referebant. Livius lib. XXVI: *Senatu inde miſſo, pro ſe quiſque aurum, argentum, & æs in publicum conferunt, tanto certamine iniecto, ut prima inter primos nomina ſua vellent in publicis tabulis eſſe, ut nec Triumviri*

accipiendo, nec Scriba referendo ſufficerent. Fuerunt & *Quinqueviri menſarii*, extraordinarius Magiſtratus, & cujus una omnino, quod ſciam, in Hiſtoria Romana multo ante Triumviros creatos extat mentio, apud Livium lib. VII. rem fœnebrem levavere, impeditioribus nominibus aut ex ærario diſſolutis, aut æqua rerum exiſtimatione liberatis. [*P. Valerio Publicola & C. Marcio Rutilio Coss. Anno V.C.* CDI.]

XVIII.

Magiſtri vicorum.

M*Agiſtri vicorum* è plebe cujuſq; viciniæ legebantur, qui tuerentur vicos in quos urbem antiquitus deſcripſerant. Ludos quoque compitalicios, quibus per compita tota urbe ſupplicabatur, faciebant. quos ludos peſtilentiæ cauſa bello Punico ſecundo primum factos, & deinde lege lata ut in perpetuum in ſtatam diem voverentur, quotannis celebratos, Livius lib. XXVII memoriæ prodidit. Infimum hoc genus Magiſtratuum Vrbanorum fuiſſe, idem alibi ſcribit: prætextæ tamen jus illis fuiſſe permiſſum, nec ut vivi ſolum haberent tantum inſigne, ſed etiam ut in eo cremarentur mortui.

XIX.

MAGISTRATVS EXTRAORDINARII.

Decemviri legibus ſcribendis.

DEinceps eos Magiſtratus trademus, qui aut cito è Republica ſublati fuêre, cum annui eſſent: aut non, niſi re cogente, creari ſolebant. In illis *Decemviri* & *Tribuni militum Conſulares*, in his *Triumviri coloniis deducendis*, *Præfectus urbis atque annonæ* præcipue numerantur.

Ad Decemviros à Conſulibus, quemadmodum ab Regibus ante ad Conſules venerat, tranſlatũ fuit imperium. Mutationis cauſam lex Terentia, de creandis Quinqueviris legibus conſulari imperio ſcribendis lata, præbuit. Ea primum à C. Terentio Arſa Tribuno plebis promulgata, ac deinde per annos decem varie jactata, tandem effecit, ut miſſis legatis Athenas, qui leges Solonis deſcriberent, & aliarum Græciæ civitatum inſtituta, mores, juraque noſcerent, iiſque reverſis, referente P. Seſtio Conſule, Decemviri legibus ſcribendis in annum unum crearentur, abſque provocatione, neve quis alius eo anno

magiſtratus eſſet. Ii decimo die jus populo ſinguli dicebant. eo die penes Præfectum juris faſces duodecim erant, collegis novem ſinguli accenſi apparebant. Dein propoſitis decem Tabulis, cum duæ adhuc deeſſe viderentur, quibus adjectis abſolvi poſſet velut corpus omnis juris Romani, iterum in annum inſequentem alii creati: qui cum multa nefaria commiſiſſent, &, nulla comitiorum mentione habita, continuare poteſtatem, & tyrannidem occupare conarentur; tandem ob vindicias Virginii cujuſdam filiæ ſecundum ſervitutem datas ab Appio Claudio, qui ſe ipſum Decemvirum refecerat, conſenſu populi magiſtratu abire coacti ſunt. Fuit hæc Reipublicæ mutatio minus inſignis; quia non diuturna. nam intra triennium Decemviri & inſtituti ſunt; & ſublati. Primi & Patricii & Conſulares omnes fuere: ex poſterioribus tres plebeii. Creatos eos primum anno Vrb. Cond. CCCII, Livius & Solinus ſcribūt; M. Varro, CCCIII. Leges duodecim Tabularum promulgarunt; quas *finem æqui juris, accitis quæ uſquam egregia,* Tacitus nominat: *quod leges ſecutæ, aut per vim, aut iniquis de cauſis, latæ ſint,* Livius *in immenſo aliarum ſuper alias acervatarum legum cumulo fontem omnis publici privatiq; juris eſſe* teſtatur.

XX.

XX.

Tribuni militum Conſulares.

TRibuni militum conſulari poteſtate Rempublicam pro Conſulibus complures annos adminiſtrarunt. Creati primum ſunt anno Vrb. Cond. cccx. cum, promulgata lege, ut Conſul alter ex plebe fieret, Patres, veriti ne ea lex ſe invitis perferretur, conceſſiſſent, ut Tribuni militum conſulari poteſtate promiſcue ex patribus & plebe crearentur. quod jus ſero demum plebes uſurpavit; contenta eo, quod ſui habita ratio eſſet. Initio tres, deinde quatuor, mox ſex, demum octo facti ſunt. Pomponius I. C. (*l.* 2. *ff.* *De origine Iuris*) interdum vicenos fuiſſe, interdum plures, unus omnium veterum Scriptorum prodidit. niſi tamen ibi, pro *viceni ſeni* erit reponendum: quod jam olim G. Budæus præclare annotavit. Quæ collegarum multitudo fecit, ut quamvis omnia & jura & inſignia Conſulum haberent: tamen neque potentia, neque dignitate pari præditi viderentur. Ideo *Proconſularem imaginem* eos, Tribunus plebis apud Livium, veluti contemnens, nominat: & P. Manilius Dictator negat Magiſtri equitum majus, quam Tribuni Conſulatis im-

rium eſſe, cum vellet oſtendere, eum à Conſule dignitate ſuperari. Creari deſiere anno Vrb. Cond. CCCLXXXVIII. quo anno primus è plebe Conſul factus eſt L. Sextius.

XXI.

Triumviri coloniis deducendis.

TRiumvirûm, qui *coloniis deducendis* fiebant, primum apud Livium mentio extat lib. IV. iſque Magiſtratus fere ſemper poſtea fiebat, quoties Romani plebem urbanam, aut veteranos milites, vel augendæ ſobolis, vel præſidii cauſa, in colonias mitterent. Creabantur modo à Conſule, modo à Prætore: & potiſſimum ii, qui ab integritate & juſticia maxime commendabantur.

Officium eorum erat, locum urbi condendæ deligere, operi maturando præeſſe, colonis jura deſcribere, & agrum publicum equiti, & pediti, ſimplum huic, illi duplum, æquis portionibus dividere: ad quæ perficienda in triennium imperium habebant. Et erat ea adminiſtratio initium quoddam dignitatis, firmamentum potentiæ, atque veluti gradus ad ampliores honores petendos. Ab his non diſſimilis fuit *Quinquevirûm* & *Decemvirûm* functio, quos *ad agros publicos* dime-

dimetiendos atq; militibus veteranis dividendos creatos, ſemel atq; iterum legimus.

XXII.

Præfectus Vrbis.

QVos *Præfectos Vrbis* Hiſtorię Romanæ Scriptores Latini omnes; Græcorum nonnulli *Vrbis cuſtodes* nominant. Et Iuvenalis Satyra XIII:

—— quæ cuſtos Gallicus urbis,
Vſque à lucifero donec lux occidat, audit.

Statius Papinius, & C. Albinovanus, ejus nominis rationem quoque reddunt, Ille ſic:

Quem penes intrepidæ mitis cuſtodia Romæ.

Hic ita, de C. Cilnio Mæcenate:

Num minus urbis erat cuſtos, & Cæſaris hoſpes?
Num tibi non tutas fecit in urbe vias?

Eos ſub Regibus, & Conſulibus quoque, quoties abeſſent, ad præſidium urbis relictos, notum eſt; qui, dum ipſi abeſſent, imperium ſummum haberent: præſidia ad tuendam urbem diſponerent: ſenatum vocarent: jura civibus redderent. Sub Imperatoribus in perpetua fere poteſtate erant; neq; magiſtratum, niſi offenſo

Principe, deponebant. Sed præſtat, (opinor) ipſis C. Taciti verbis, quæ in Annali VI leguntur, altius & originem & officia hujus Magiſtratus repetere: *Antea* (inquit) *profectus domo Regibus, ac mox Magiſtratibus, ne urbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur qui jus redderet, ac ſubitis mederetur. Feruntque, ab Romulo Dentrem Romulium, poſt ab Tullio Hoſtilio Numam Marcium, & ab Tarquinio Superbo Sp. Lucretiũ impoſitos. dein Conſules mandabant, duratque ſimulacrum, quoties ob ferias Latinas præficitur qui Conſulare munus uſurpet. Cæterum Auguſtus bellis civilibus, Cilnium Mæcenatem equeſtris ordinis, cunctis apud Romam atque Italiam præpoſuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, & tarda legum auxilia, ſumpſit è Conſularibus qui coërceret ſervitia, & quod civium audacia turbidum, niſi vim metuat. Proximuſque Meſſala Corvinus eam poteſtatem, & paucos intra dies finem accepit, quaſi neſcius exercendi. Tum Taurus Statilius, quanquam provecta ætate, egregie toleravit. Dein Piſo viginti per annos pariter probatus, publico funere ex decreto ſenatus celebratus eſt.* Ex quo Taciti loco & illud elicitur, Cæſarum temporibus duos Præfectos urbi fuiſſe: alterum Latinarum cauſa relictum, quem dignitate vix Se-

natoria

natoria fuiſſe præditum Agellius tradidit; alterum qui Vrbis cuſtodiæ præerat. quæ poteſtas, continua, ſicuti diximus, plerumque erat, & prope ſecundum à Principe locum obtinebat.

XXIII.

Præfectus Annonæ.

P*Ræfectus Annonæ* quo munere functus fuerit, ex ipſo nomine ſatis apparet. Eum primum Romæ L. Minutium factũ Livius ſcribit. Neque poſtea is Magiſtratus, niſi fame cogente, & in incertũ quoad res poſceret, creatus eſt. Frumentum miſſis circa finitimos populos legationibus coëmebat, emptum populo vendebat: frumentarios ob compreſſam annonam ad populum accuſabat, damnabatque. quæ alias ad Ædilium curationem prope omnia pertinebant.

XXIV.

MAGISTRATVS MILITARES.

Dux. Imperator. Proconſul. Proprætor.

DEinceps de Militaribus dignitatibus dicendum. in quibus principem locum obtinet is, cujus ductu bellum adminiſtra-

miniſtratur, quem ducem Romani nominabant. Livius lib. IV: *Ea rite opima ſpolia habentur, quæ Dux Duci detraxerit: nec Ducem novimus niſi cujus auſpicio bellum geritur.* Iidem, ſi bene Rempublicam geſſiſſent, *Imperatores* à legionibus ſalutabantur. quem priſcum erga duces honorem fuiſſe Tacitus ait, ut gaudio & impetu victoris exercitus conclamarentur. *Imperatoris* autem *nomen maximum Romæ eſſe*, apud Livium Scipio dicit. In ejus verba milites jurabant, juſſu ſe illius conventuros, nec injuſſu abituros. Victoriam adepti, literas laureatas, rei bene geſtæ indices, ad ſenatum mittebant. Faſces quoque laureatos præ ſe ferebant: eoſque demum Romæ in Capitolio acto honore deponebant. Deligebantur Duces à populo Romano, aut Conſules & Prætores; aut ex conſulatu & prætura; aut pro conſulibus & prætoribus; aut peculiari cũ magiſtratu. De Conſulibus & prętoribus ſupra diximus. Proconſules erant, qui in provincias conſulari cum imperio mittebantur: quemadmodum Proprętores, qui prætorio. Itaque illi conſularia; hi prætoria ornamenta omnia habebant. Faſces quoque proconſules XII habuiſſe, ex Plutarcho videre eſt, licet illis ſolos VI Feneſtella attribuat. Creabantur vel ex conſulatu &
præ-

prætura; quod pateſcentibus provinciis obſervatum eſt; ut quo quique anno Conſules fuiſſent, ſequenti Proconſules remanerent: vel ex inferioribus magiſtratibus, aut etiam privatis. Salluſtius in Catil. Piſo in citeriorem Hiſpaniam quæſtor pro prætore miſſus eſt. Sic P. Scipio, & Cn. Pompeius privati, ille acta ædilitate curuli; hic ætate nondum ſenatoria, in Hiſpanias cum conſulari imperio miſſi. Denique L. Martius eques Romanus: qui magnis rebus geſtis, Proprætor, ſenatui ſcripſerat, non propterea offendit homines, quod eum titulum honoris uſurpaſſet: ſed quod rem mali exempli eſſe arbitrarentur, imperatores legi ab exercitibus, & ſolenne auſpicatorum comitiorum in caſtra & provincias, procul ab legibus magiſtratibuſque ad militarem temeritatem transferri. In magiſtratu autem neque Proconſules neque Proprætores eſſe dicuntur, ſed in imperio tantum. Cicero De Divinat. 1 1: Bellicam rem adminiſtrari majores noſtri niſi auſpicato noluerunt. quam multi anni ſunt, cum bella à Proprætoribus, & Proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? Neque enim niſi magiſtratus habent auſpicia, vel majora, ſi majores; vel minora, ſi minores eſſent. Ideo P. Scipio, tota Hiſpania ſub ditionē populi
Romani

Romani redacta, triumphum pertinaciter non petiit, quia neminem ad eam diem triumphaſſe, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, conſtabat. Quod intelligendum eſt de iis, qui extraordinario cum imperio Procoſs. res geſſiſſent: qualis primo fuit T. Quinctius annó Vrb. Conditæ CCLXXXIIX. Nam ex iis qui prorogatum ex Conſulatu imperium obtinuiſſent primus Q. Publius Philo diu ante triumphaverat. Livius VIII: *Actum cum Tribunis eſt, ad populum ferrent, ut, cum Publius Philo conſulatu abiſſet, pro conſule rem gereret, quoad debellatum cum Græcis eſſet.* Et paulo infra: *Duo ſingularia hæc ei viro primum contigere, prorogatio imperii ante in nullo facta, &, acto honore, triumphus.*

XXV.

Duumviri Navales.

D*Vumviros Navales* claſſis ornandæ reficiendæque cauſa aliquoties creatos legimus. Imperium maritimum habebant, ut maria, maritimaque loca tuerentur, & à piratarum atque hoſtium incurſionibus defenderent. Primum inſtituti ſunt an. V. C. CDXLIII, ex rogatione M. Decii Tribuni plebis. Livius XLI: *Adverſus Illyriorum claſſem creati Duúmviri*

viri Navales erant, qui tuendam viginti navibus mari ſuperiore Anconam velut cardinem haberent: inde L. Cornelius dextra litora uſque ad Tarentum, C. Furius læva uſque ad Aquileiam tueretur.

XXVI.

Tribuni Militum.

TRibunorum Militum prima mentio apud Livium fit libro tertio; in ſeceſſione plebis ob Decemvirûm tyrannidem: quæ ne ſine capite eſſet, auctore L. Virginio, placuit decem creari, qui ſummæ rei præeſſent, militarique honore Tribunos militum appellari. Eorum deinde duo facta ſunt genera: Ruffuli alii dicti, qui in exercitu creari ſolebant; alii Comitiati, qui Romæ comitiis Curiatis ſuffragio populi deſignabantur. Initio & hos Imperatores faciebant: ſed poſtea à populo id imperium dari cœptum eſt anno Vrb. Cond. CDXLIII. idque poſt annos quadraginta novem plebes iterum ſcivit, ut Tribuni militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearentur. Demum viginti quatuor eligebantur, auctore Polybio: primo quatuordecim ex iis, qui annua ſtipendia quinque feciſſent: decem ex iis, qui decem; equites quidem quatuor, pedites ſex. Ac quoniam qua-

tuor legionibus Romana res gerebatur, quadrifariam in ſingulas legiones dividuntur, attribuuntutque è junioribus quatuor primum lecti, primæ legioni; tres proximi, ſecundæ; quatuor ſequentes, tertiæ; tres poſtremi, quartæ. At è decem majoribus natu primi duo, primæ legioni; tres ſecundi, ſecundæ; duo proximi, tertiæ; tres ultimi, quartæ.

Officium ipſorum erat; centurionibus quid facto opus ſit imperare, *milites in caſtris continere, ad exercitationem producere, claves portarum ſuſcipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum intereſſe, frumentum probare, menſura [in ff. eſt,* menſorum] *fraudes coercere, delicta caſtigare, principiis frequenter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere.* [*Hactenus Macer l. C. ff. lib. 49. tit. 16. l. 12. ex ejuſdem libro primo De re militari.*]

Græci χιλιάρχους nominant, vel ad militum etymon, quos à mille quidam deducunt, reſpicientes; vel quod mille viris & decē centurionibus præfecti eſſent.

Quoniam vero viros fortes eſſe, qui hunc honorem caperent, oportebat; & multitudo in eligendo ſæpe errabat; difficilioribus Reipublicæ temporibus ex SC. ad populum ferebatur, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur:

ſed Conſulum Prætorumque in iis faciendis judicium arbitriumque eſſet.

XXVII.

Centurio.

CEnturiones à militum numero, cui in militia præerant, dictos Nonius ſcribit. Ii militum quaſi magiſtri quidam & judices erant. Nam & exercebant eos in armis, & litigantium cauſas dijudicabant: quod Lex antiqua Camilli non permitteret, militem vocari ad judicium extra vallum, neque ad alium judicem quam centurionem. Iuvenalis Sat. XVI:

Bardiacus judex datur hæc punire volenti
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ
Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Servato, miles vallum ne litiget extra,
Et procul à ſignis. juſtiſſima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite. ——

Geſtabant in caſtris bardocucullum, veſtem Gallicam & militarem: item caligas, hoc eſt, calceos multis atque acutis clavis ſuffixos. Verum hæc ipſis cum reliquis militib⁹ erant communia. Peculiare

habebant inſigne, Vitis geſtamen, ad milites in officio continendos. Silius Punicorum III:

——— *Levinus ab alto*
Priverno, Latiæ vitis præſignis honore. Milites ob leviora delicta vitibus cædebant. Tacitus Annali primo: *Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetiis vocabulum,* CEDO ALTERAM, *indiderant; quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, ac rurſus aliam poſcebat.* Non erat autem ea pœna ignominioſa, ſi Plinio credimus, qui lib. XIV. cap. I. de vitibus loquens, *Inſerta,* inquit, *caſtris ſummam rerum imperiumque continent. centurionum in manu vitis & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.* Livius lib. LVII, de Scipione: *Quem militem extra ordinem deprehendit, ſi Romanus eſſet, vitibus; ſi extraneus, fuſtibus cecidit. Si miles vitem tenuit, militiam mutat; ſi ex induſtria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur,* auctore Marciano IC. in Digeſtis. [*Immo non* Marciano *auctore, ſed* Macro *IC. lib.* II. *De re militari, ff. lib.* 49. *tit.* 16. *l.* 13. §. 3.]

De centurionatus agendi, hoc eſt, centurionum eligendorum atque probandorum conſuetudine, Tacitus his verbis ſcribit:

ſcribit : *Centurionatum inde egit. citatus ab Imperatore nomen, ordinem, patriam, numerum ſtipendiorũ qua ſtrenue in prœliis feciſſet, & cui erant donaria militaria, edebat.* Si tribuni, ſi legio induſtriam innocentiamque approbaverant, retinebat ordines: ubi avaritiam aut crudelitatem conſenſu objectaviſſent, ſolvebatur militia. Eligebatur autem robuſtus inprimis, unde Iuvenalis *(ſupra ex Sat. 16.) grandes ſuras*; tum horridus & incultus, unde Perſius (*Sat. 3.*) *hircoſam gentem centurionum* dixit: denique talis, qualem M. Cato militem optabat, qui non manu tantum ſtrenuus, verum & vocis ſono & aſpectu hoſti terribilis eſſet.

XXVIII.

MAGISTRATVVM MINISTRI.

MIniſtri Magiſtratuum communi omnes nomine *Apparitores* dicti videntur: quod magiſtratibus præſto eſſent, eorumque juſſa ac nutus exſpectarent. Nam hoc *apparendi* verbo ſignificatur etiam apud Virgilium Æneid. XII:

Hæ Iovis ad ſolium, ſævique in limine regis
Apparent. ——

Livi⁹ II: *Viginti quatuor lictores apparere Conſulibus, & eos ipſos plebis homines.* Itẽ

Valer. Maximus lib. 11, cap. 1: *Quod cum filius ſenſiſſet, proximo lictori, ut ſibi appareret, imperavit*, hoc eſt, ut Livius explicat, animadverteret, vel ſuo officio fungeretur. Hinc *apparituram facere*, apud Suetonium in Orbilio Grammatico, eſt Magiſtratibus miniſtrare: quod primo ingenui è plebe homines, mox ſervi publici aut liberti factirabant. Erant autem complures, nec unius omnis generis: præcipui, quorum ſcriptores meminere, fuerunt *Scribæ, Lictores, Viatores, Accenſi, Statores*: de quibus deinceps ordine dicemus.

XXIX.

Scribæ.

SCribæ Magiſtratuum acta & rationes in tabulas publicas referebant: legis promulgandæ verba recitanti præconi ſubjiciebant: Cenſoribus in luſtro condendo ſolenni precationis carmine præibant. quæ officia dum præſtarent, *ſcriptum facere*; cum deponerent, *ſcriptu ſe abdicare* dicebantur. Ordinem ſcribarum honeſtum fuiſſe, quinto accuſationum libro Cicero ait: quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magiſtratuum committerentur. Idem annulis aureis ab Imperatoribus in concione

cione ſæpe donatos ſcribit. Plutarchus auctor eſt, leges omnes & monumenta publica ita habuiſſe cognita ut homines adoleſcentes, rerumque imperitos, magiſtratum adeptos, ipſi plane gubernarent: atque ſuo arbitrio regerent. C. Flavius ex Scriba Ædilis curulis factus eſt. quod tamen adeo indigne & Patricii & Equeſtris plebs tulere, ut inſignia ordinis abjicerent. Faciebant autem ſcriptum non ſolum ingenui & liberti, ſed & ſervi, ut ex Cicerone patet, Epiſt. Famil. v. xx: *Accepi librum à ſervo meo ſcriba.* Itaque idem, *apparitores parva populi mercede conductos* nominat. Et Æmilius Probus (*aut potius* Cornelius Nepos) in Eumene: *Itaque eum habuit,* inquit, *ad manum ſcribæ loco: quod multo apud Graios honorificentius eſt, quã apud Romanos. nam apud nos revera, ſicut ſunt, mercenarii ſcribæ exiſtimantur. at apud illos è contrario nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco, & fide induſtria cognita.*

XXX.

Lictores.

Lictorum collegia Romæ fuiſſe Pædianus prodidit; ex quibus deligebantur, qui cum faſcibus Magiſtratus antecederent, & illorum juſſu plagas delinquentibus ingererent. Sic dictos Tiro

Tullius exiſtimavit à licio vel lino. Licio enim tranſverſo, inquit, quod linum appellabatur, qui magiſtratibus præminiſtrabant, cincti erant. cæteri à ligando derivant: quód cum magiſtratus populi Romani virgis quempiam verberari juſſiſſent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore ſolita ſint, iſque qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor ſit appellatus. hinc apud Ciceronem, & Livium: *Lictor colliga manus.* Nonius carnificis officio functos antiquitus retulit, & Cicero Accuſationum ſeptimo: *Ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorque ſociorum & civium, lictor Sextius.* Ita ne cives quidem fuerunt. nam carnificem Cenſoriæ leges non modo foro, ſed etiam urbis domicilio carere voluerunt.

XXXI.

Viatores.

Viatores, auctore Feſto, ſic dicti, quod initio omnium tribuum, cum agri in propinquo erant urbis, atque aſſidue homines ruſticabantur, crebrior opera eorum erat in via quam urbe, quod ex agris plerumque homines vocabantur à Magiſtratibus, & frequens eorum erat ab agris ad urbem via. Cũ quo conſentiens Cicero,

Cicero, à *villa*, inquit, *in ſenatum accerſebantur & Curius, & cæteri ſenes*: ex quo, qui eos quoque accerſebant, viatores nominati ſunt. Plinius l. XIIX. c. III: *Aranti quatuor ſua jugera in Vaticano Cincinnato viator attulit Dictaturam, ut tradit Norbanus, nudo plenoque pulveris etiamnum ore. cui viator, Vela corpus, inquit, ut proferam ſenatus populique Romani mandata.* Tales tum etiam viatores erant: quibus id ipſum nomen inditum eſt, ſubinde ex agro ſenatum duceſque accerſentibus. Ex quibus locis manifeſtum fit, viatores eoſdem initio, quos accenſos & præcones, fuiſſe: poſtea id nomen minorum magiſtratuum ut Tribunorum plebis & Ædilium apparitoribus eſt attributum. Livius II: *Ardens igitur ira Tribunus viatorem mittit ad Conſulem; Conſul lictorem ad Tribunum.* Idem lib. XXX: *Pecuniam ex ærario ſcribæ viatoreſque ædilicii clam egeſſiſſe per indicem comperti, damnati ſunt.*

XXXII.

Accenſi.

ACcenſi ab *acciendo* ſic nominati, quod ad res neceſſarias ſæpe accirentur. Hi, quemadmodum & præcones, populum ad comitia convocabant. Erant & alte-

rius generis Accenſi in exercitu, adjutores centurionum & decurionum, qui illis impeditis vicariam operam præſtarent. quos Optiones poſtea, quod Centurionum arbitrio cooptarentur, & honorem ipſum, Optionatum dixere. Alluſit huc Plautus in Aſinaria: (*Act.* 1. *Sc.* 1.)

Tibi optionem ſumito Leonidam.

XXXIII.

Statores.

STatores à ſiſtendis reis Budæus deducit. Ii erant Conſulum atque aliorum jura reddentium nuncii quidam: Proconſulum quoque veluti tabellarii. Cicero Epiſt. Famil. II, XV: *Literas à te mihi ſtator tuus reddidit Tarſi.* Ibidem XVII: *Exiſtimavi tamen faciendum eſſe, ut ad te ſtatores meos & lictores cum literis mitterem.*

FINIS.

Ritus

Ritus aliquot Conſulares

EX

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLAR. PONT. LIB. IV.

Elegia IIII.

Ad Sextum Pompeium, Conſulem deſignatum.

Conſule Pompeio, quo non tibi charior alter,
Candidus & fœlix proximus annus erit.
Dixit, & ut læto Pontum rumore replevit,
Ad gentes alias hinc dea vertit iter.
At mihi dilapſis inter nova gaudia curis,
Excidit aſperitas hujus iniqua loci.
Ergo ubi Iane biceps longum reſeraveris annum,
Pulſus & à ſacro menſe December erit:
Purpura Põpeium ſummi velabit honoris,
Nec titulis quicquam debeat ille ſuis.
Cernere jam videor rumpi pœne atria turba,
Et populum lædi deficiente loco:
Templaq; Tarpeiæ primum tibi ſedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota deos:
Colla boves niveos certæ præbere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis:
Cumq; deos omnes, tũ quos impenſius æquos
Eſſe tibi cupias: cum Iove Cæſar erit:

Curia

Curia te excipiet, Patreſq; ex more vocati
Intendent aures ad tua verba ſuas.
Hos ubi facundo tua vox hilaraverit ore,
Vtque ſolet, tulerit proſpera verba dies,
Egeris & meritas Superis cum Cæſare grates,
Qui cauſam, facias cur ita ſæpe, dabit.
Inde domũ repetes toto comitante Senatu,
Officium populi vix capiente domo.
Me miſerum, turba quod non ego cernor in illa,
Nec poſſunt iſtu lumina noſtra frui.
Qua licet abſentem, qua poſſum mente videbo:
Adſpiciet vultus Conſulis illa ſui.

ELEG. V.

Ad Sex. Pompeium, Cos.

AVt reget ille ſuos dicẽdo jura Quirites,
Conſpicuum ſignes cum premet altus ebur:
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam,
Et minui magnæ non ſinet urbis opes.
Aut ut erunt Patres in Iulia templa vocati,
De tanto dignis Conſule rebus aget.
Aut feret Auguſto ſolitam natoque ſalutem,
Deque parum noto conſulet officio.

ELEG.

ELEG. IX.

Ad Græcinum Conſulem Deſignatum.

VNde licet, non unde juvat, Græcine, ſalutem
Mittit ab Euxinis hanc tibi Naſo vadis:
Miſſaq; dii faciant auroram occurrat ad illam,
Bis ſenos faſces quæ tibi prima dabit.
Et quoniam ſine me tanget Capitolia Conſul,
Et fiam turbæ pars ego nulla tuæ: &c.
Dumque latus cinget ſancti tibi turba Senatus,
Cõſulis ante pedes ire juberer eques. &c.
Quoque magis noſcas, quam me vulgaria tangunt,
Spectarem qualis purpura te tegeret.
Signa quoque in ſella noſſem formata curuli,
Et totum Numidæ ſculptile dentis opus.
At cum Tarpeias eſſes deductus in arces,
Dum caneret juſſu victima ſacra tuo:
Me quoq; ſecreto grates ſibi magnus agentem
Audiſſet, media qui ſedet æde, Deus:
Thuraque mente magis plena, quam lance dediſſem,
Ter quater imperii latꝰ honore tui:&c.

Mente

Mente tamen, quæ ſola loco non exulat, utar:
Prætextam, faſces aſpiciamque tuos.
Hæc modo te populo reddentẽ jura videbit:
Et ſe ſecretis finget adeſſe tuis.
Nunc longi reditus haſtæ ſupponere luſtri
Credet, & exacta cuncta locare fide:
Nunc facere in medio facundam verba Senatu,
Publica quærentem quid petat utilitas.
Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates,
Albave opimorum colla ferire boum.
Atque utinam, cum jam fueris potiora precatus,
Ut mihi placetur Principis ira, roges.
Surgat ad hanc vocem plana pius ignis ab ara,
Detque bonum voto lucidus omen apex.
Interea, qua parte licet, ne cuncta queramur,
Hic quoq; te feſtũ Conſule tempus agam.
Altera lætitia eſt nec cedens cauſa priori:
Succeſſor tanti frater honoris erit.
Nam tibi finitum ſummo, Græcine, Decembri
Imperium Iani ſuſcipit ille die.
Quæq; eſt in vobis pietas, alterna feretis
Gaudia, tu fratris faſcibus, ille tuis.
Sic tu bis fueris Conſul, ſic Conſul & ille,
Inque domo binus conſpicietur honor.

Qui

Qui quanquam eſt ingens, & nullum Martia ſummo
Altius imperium Conſule Roma videt:
Multiplicat tamen hunc gravitas autoris honorem,
Et majeſtatem res data dantis habet.
Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
Talibus Auguſti tempus in omne frui.

Conſulem deſignare Imperator, ſed ſcipionem & faſces dare Senatus ſolet.

Fl. Vopiſcus in Vita Aureliani.

VAlerianus Auguſtus dixit: *Gratias tibi agit, Aureliane, Reſpublica, quod eam Gotthorum poteſtate liberaſti. Abundamus per te præda, abundamus gloria, & iis omnibus quibus Romana felicitas creſcit. Cape igitur tibi pro rebus geſtis tuis coronas murales quatuor, coronas vallares quinque, coronas navales duas, coronas civicas duas, haſtas puras decẽ, vexilla bicolora quatuor, tunicas ducales ruſſas quatuor, pallia proconſularia duo, togam prætextam, tunicam palmatam, togam pictam, ſubarmalem profundam, ſellam eboratam. Nam te Conſulem hodie deſigno: ſcriptu-*

ſcripturus ad Senatum, ut tibi deputet ſcipionem, deputet etiam faſces. Hac enim Imperator non ſolet dare, ſed à Senatu, quando fit Conſul, accipere, Aurelianus dixit. *Et ego, Domine Valeriane Imperator Auguſte, ideo cuncta feci, ideo vulnera patienter accepi, ideo & equos & cantherios meos laſſavi, ut mihi gratias ageret Reſp. & conſcientia mea. At tu plus feciſti: ago ergo gratias bonitati tuæ, & accipio Conſulatum quem das; Dii faciant & Deus certus Sol, ut & Senatus de me ſic judicet.*

FINIS.

GEORGII VAVCHOPII SCOTI
De
MAGISRATIBVS VET. POP. ROM.
TRACTATVS.

CONTENTA HOC LIBELLO.

Præfatio de Reipubl. Rom. præſtantia.
Sectio I. *De conditu Vrbis Romæ, & Pop. Rom. diviſione prima. Celeres.*
Sect. II. *Senatus à Romulo inſtitutus. Senatores, & eorundum variæ appellationes. Patronorum & clientium officia. Civiles ſeditiones.*
III. *Comparatio ſtatus Optimatum & Plebeiorum.*
IV. *Rex Romanus.*
V. *Patricii genere & ſanguine. Eorum calcei. Alii è Plebe: & Quiritium jure donati.*
VI. *Patricii per adoptionem.*
VII. *Patricii degeneres, & plebeii.*
VIII. *Vicus Patricius, & Palatina patriciorum habitatio.*
IX. *Plebeii.*
X. *Senatores.*
XI. *Quomodo primum creati Senatores.*

XII. *Aetas legitima. Cenſus Equeſtris, & opes. Inſignia. Patricius plebeii ordinis, &c. Pedarii Senatores.*

XIII. *Senatorum numerus.*

XIV. *Senatus auctoritas, & munera.*

XV. *Quando Senatus dignitas imminuta, & reſtituta denuo.*

XVI. *Senaculum, & Senatorum locus auguratus.*

XVII. *Quando Senatus convocari ſolitus.*

XVIII. *Quomodo Senatus, & per quos convocatus. Deq; honore Conſulis priore loci deſignati.*

XIX. *Ritus in ſententiis colligendis, & ferendis.*

XX. *Quibus Senatum ingredi non licebat. De Papirio Prætextato nobilis & perlepida hiſtoria.*

XXI. *Solennia in ſcribendis Senatuſconſultis obſervata. Differentia inter Senatus Decretum, & Conſultum.*

XXII. *Senatorum ornamenta, ſive inſignia, & dignitas.*

XXIII. *Cenſus Senatorum. Pauperes etiam in Senatum ob virtutem & continentiam à Cenſoribus lecti. Cenſorum munus. Præteriti Senatores.*

XXIV. *Equeſter Ordo quando inſtitutus, & Magiſtratui admotus. Publicani.*

XXV. *Inſtituta Equitum Rom., ſolennia & ornamenta.*

XXVI. *Plebs Rom. & miſera ejus conditio. Ad ſedandam eam, novis rebus ſtudentem, cautela.*
XXVII. *Poteſtas plebeii ordinis, adepti Decemviratum, Conſulatum, Dictaturam, Auguratum, cæteroſque magiſtratus, & ſacerdotia.*
XXVIII. *Qui olim vere Nobiles in Rep. Rom. deque majorum imaginibus.*
XXIX. *De novis hominibus, & obſcuris.*

PRAEEATIO
AD
GEORGIVM DVGLASSIVM,
ELINHEL

Apud Scotos Equitem illuſtriſſimum.

QVatuor Reſpublicas præ cæteris maxime celebres, ac moribus, inclytiſque inſtitutis inſignes fuiſſe, accepimus; utpote Cretenſium, Athenienſium, Lacedæmoniorum, & Romanorum. Priores tres ante Romanam Rempublicam floruerunt. Cretenſis Reſpublica omnium antiquiſſima dicitur, nobilitata legibus Radamanthi & Minoïs. Sed hic bene inſtituiſſe eam fertur. Nam faciendis judiciis & ferendis legibus aſſiduus atque integer, per novennium legibus emendandis operam navavit. Athenienſis Reſpublica primum

Draconis legibus, non atramento ſed ſanguine ſcriptis, inſtituta eſt: deinde his propter nimiam aſperitatem oblitteratis, Solon multo mitiores humanioreſque dedit, & conſtituto Areopagitarum concilio*, cives bonos mores edocuit. Lacedæmoniorum Rempublicam Lycurgus inclytus legiſlator, ſenatum ex trecentis componens, regi, magiſtratibus, & populo peculiaria officia imponens, ita inſtituit, ut Spartani legibus moribuſque ab eo introductis utentes, annis fere DC in Græcia floruerint, cum æquitate, tum gloria: ubi vero ejus inſtitutis neglectis, ad luxum, delicias, & pecuniarum aviditatem deſciverunt, gloriam ſimul cum libertate amiſerunt. Romanam autem Rempublicam ſuperioribus pacis bellique legibus ac diſciplina longe præſtantiorem, primus inſtituit Romulus, urbis conditor: eam deinceps præclaris inſtitutis auxerunt Reges & Magiſtratus, æquitatis, honeſtatis, ac virtutis amantes. Qui ad ſe hæc magnopere pertinere ſemper exiſtimabant; primum utilitatem civium tueri, & ad eam quicquid agerent referre, obliti commodorum ſuorum: deinde totum Reipublicæ corpus curare, utpote ſenatum & plebem, pauperes juxta divites; ne partem aliquam

corporis

corporis tuendo curandoque, reliquas deſererent; neve parti civium conſulendo, partem negligendo, ſeditiones & ſeceſſiones, diſcordiaſque civiles nunquam non peſtiferas moverent: præterea, domi militiæque cives ad virtutem cohortari, eis juſta, honeſta, utilia, & quid oporteret facere, præcipere; præceptis non obedientes virgis aut ſecuri punire; & quod his efficacius eſt, integræ vitæ & virtutis ſpecimen in ipſis exhibere, id eſt, labore, ſapientia, modeſtia, juſticia, continentia, frugalitate, ac fortitudine eos quibus præerant anteire. Nam magiſtratuum, principum, & regum vita, mores factaque in omnium ita ſunt oculis, ut quam facillime ab iis bona aut mala hauriantur. Quales enim ſummi in Republica, tales cæteri cives eſſe ſolent. Itaque meliores quidem cives leges ſcriptæ efficiunt; ſed magiſtratus, principis, & regis vita, moreſque, illos magis flectere, quam edicta valent. Siquidem bonum magiſtratum, principem, & regem, dicimus eſſe ἔλεπτον νόμον, quod videat, moderetur, puniatque delinquentes, nec ſinat civem, quamvis nobiliſſimum, concivis, quamvis infimi, ſanguinem haurire; vel eum injuria gravi afficere. Itaque cum fuerint boni Rom. reges, Romulus, Numa, Martius,, Hoſtilius, Servius, Priſcus; ma-

giſtratus, ut Bruti, Horatii, Publicolæ, Agrippæ, Fabii, Cincinnati, aliique innumerabiles: boni quoque fuerunt priſci illi Romanæ civitatis cives. Quorum hæc erant: famem, ſitim, frigus, calorem, laborem omnem, & militiæ duritiem tolerare: in prælio aut vincere, aut occumbere: domi militiæque bene parere magiſtratibus: alienam virtutem, quam vitia imitari, & virtutum omnium exempla imitatione quam digniſſima edere. Quæ profecto nuſquam plura majoraque, quam in Romanæ civitatis monumentis reperientur. An fortitudinem, juſtitiam, fidem, continentiam, frugalitatem, contemptum doloris ac mortis, divitiarum humanarumque rerum, melius alii docebant; quam Horatii, Mutii, Cincinnati, Fabii, Camilli, Catones, Scipiones, Reguli, Fabricii, Curii, Decii, aliique innumerabiles? Quantum enim Græci præceptis valent, tantum Romani (quod eſt majus) exemplis. Siquidem Athenienſes ſciebant crebris diſputationibus, ac Philoſophorum monitis, quæ recta eſſent & honeſta, ſed facere nequibant; ut dixit legatus ille Lacedæmoniorum, qui ſeni cuidam Athenienſi defeſſo ſuum in theatro locum conceſſerat, cum Athenienſium nemo ei aſſurgeret, aut ſenectuti reverentiam exhiberet. Nota

eſt cæterorum Græcorum luxuria, atque deſidia; quibus Lacedæmonios etiam adjungo, poſteaquam contemptis Lycurgi legibus cæterorum ſimiles effecti ſunt, qui antea cum Athenienſibus ſæpius quam Græcorum reliqui præclara facinora edidiſſe traduntur. Priſcos autem Romanos illos voco, qui ante Numantiæ ac Carthaginis excidium fuêre. Quibus vita fuit ſæpius in negotio quam otio; qui maluere hoſtem ferire, quam civem; magiſtratibus inermes parere, quam armati reſiſtere; magiſtratus ſine fuco ac fallaciis ſecundum leges petere, quam vi aut corruptelis contra leges occupare; ſobrie ac continenter, quam luxurioſe ac inſolenter vivere; de paupertate, quam cumulatis opibus gloriari. Vbi vero Pœnorum ac Numantinorum timor ſublatus eſt, atque Græcorum luxuria, Macedonum gaza, Aſiaticorum deliciæ civitatem invaſere, tum Romani militiæ aſperitatem averſari, domi otium quærere, & luxuriari; optimates tenuiorum commoda non defendere, ſed divellere; magiſtratus ad ſuum quam publicum commodum cuncta agere, cives non æquitate ſed vi continere, judicia pretio addicere, luxuriam tota urbe graſſantem non diſſuadere, ſed alterius Rei-

publicæ partis, videlicet plebis ſavorem corruptelis multifariis conciliare, ad poteſtatem ipſorum vel continuandam, vel augendam, vel tuendam; inter magiſtratus quoque ipſos & cives, exiſtere graves controverſiæ, naſci multæ injuriæ, fierique magnæ contentiones ob principatum cœperunt. Adhuc tamen uſque ad Imperatorum ætatem priſtinæ virtutis morumque veſtigia aliqua nonnulli retinuerunt. Nam cum civium proſcriptorum bona occupanda, (bona malis artibus & ſcelere nefando capta) prædia amœna poſſidenda, locupletes domos diripiendas Romanæ plebi Marius dediſſet & Cinna, vulgi etiam rudes animi ac humana ſoliti reſpectare, alienis laboribus partis adeo pepercerunt, ut nullus egens repetiretur, aut infimus qui de civili luctu fructum contrectare pateretur ſibi conceſſum. Denique Imperatorum ſeculo in quos mores delapſus ſit populus Romanus, qui

Quondam armis terras, ratibuſque ſubegerat undas,
Atque iidem fines Orbis & Vrbis erant,

declarant monumenta eorum, qui Cæſarum vitas deſcriptas poſteritati reliquerunt. Certe quales ſceleſtiſſimi ac impuriſſimi illi Imperatores; tales fuerunt

&

& ciues majorum diſciplinæ prorſus immemores. Vnde merito tunc dicere potuere & ipſi cives:

Hei mihi quo Latiæ vires, Vrbiſque poteſtas
Decidit? in qualem paulatim fluximus umbram?
Moribus antiquis ſtat res Romana viriſque.

& ipſa Roma:

Armatis quondam populis, patrumque vigebam
Conſiliis: domui terras, hominesque revinxi
Legibus: ad ſolem victrix utrumque cucurri.
Poſtquam jura ferox in ſe communia Cæſar
Transtulit: elapſi mores, deſuetaque priſcis
Artibus, in gremium pacis ſervile receßi.

Quare GEORGI DVGLASSI Elinheli, Eques illuſtriſſime, non de Romanis, qui ſub Imperatoribus jugo ſervitutis ac tyrannide preſſi fuerunt, quorum mores non tantum legere me tæduit, verum & exſcribere puduit; ſed de ſtatu illius Populi Romani, qui ante deletam Carthaginem, ſaltem ad tyrannicum Cæſarum dominatum vixiſſe dicitur, Tractatum

inſtitui: quem in lucem jamprimum editum, tuoque nomini dicatum ad te mitto. De tuis rebus geſtis alias dicam. Nec hic in ſingularem tuam prudentiam ac rerum experientiam, vitæ integritatem, pietatem, fidem in Principes, humanitátem in omneis, excurram; ut facere ſolent plerique in ſuis nuncupatoriis ſcriptis, laudes eorum quibus aliquid dedicant, limato orationis ſtilo complectentes. Cæterum hoc unum abs te magnopere peto, ut qua hilaritate præſentem me amplexari ſis ſolitus, eadem abſentis libellum accipias; eumque vindices a calumniis illorum, qui ſæpenumero me & Theonino dente lacerare, & ob ætatem nondum legitimam contemnere, & ſupra eam, quaſi excelſa quædam agentem temeritatis inſimulare haud deſinunt. Ex Muſeo, XII Auguſt. anno Domini cIↃIↃVC.

SECTIO I. Romulus natus annos XIX, vel, ut alii volunt, XVIII, Vrbis Romæ fundamenta jecit, anno Mundi ſecundum LXX Interpretum ſupputationem, 4580: ſecundum Hebræorum, 3214: ſecundum vero Origenis & Euſebii, 4450: ſeptimæ Olympiadis anno primo, utpote poſt quatuor & viginti annos quam prima conſtituta fuerat. circa quod tempus Athenis principes, quos Archon-

Archontas ſeu Medontidas vocarunt, non pro toto vitæ tempore, ut antea, ſed decennio regnare cœperunt; quorum primus fuit Charops. Poſt Trojanam ruinam, CDXXXII. ante Chriſti nativitatem DCCLI. Fundamenta, inquam, jecit, XI Cal. Maii, hoc eſt, XX Aprilis, inter ſecundam & tertiam horam ejus diei. quo die, quia Natalis patriæ habebatur, ſine ſanguine ſacrificabant, atque à paſtoribus in agris Palilia celebrabantur;

Urbi feſtus erat, dixere Palilia patres,
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.

Vbi autem Vrbem in Palatino monte cœptam abſolviſſet, duo jugera viritim, non majorem modum, primincolis* attribuit. Ii haud multo plures erant bis mille peditibus, & pauciores trecentis equites. Porro eos qui militari ætate erant, in legiones (inde dictas, quod pugnaces belloque apti ex omni multitudine legerentur) diſtribuit: Reliqui populi nomine cenſebantur, & demotici ſive plebeii vocabantur. Vniverſam multitudinem in triginta curias diſtribuit, quo per curiarum ſententias Reip. curam expediret: quibus qui præerant, Curiones dicebantur: eaſque virginum Sabinarum raptarum nomine nominavit. Similiter apud Græcos plebs in phratrias ſive lochos dividebatur, & præfectos ſuos habebat

bebat phratriarchos ſive lochagos. Ex ſingulis xxx curiis denos armatos, ad cuſtodiam corporis, cum in pace tum bello, Romulus elegit, quos vel à celeritate opis ferendæ, vel à Celere eorum tribuno, Celeres appellatos eſſe fama eſt, quorum alii equites, alii pedites fuerunt, ſi Dionyſio credendum, quique per urbem haſtati Regem comitabantur, & juſſi mandata obibant: in militia vero ante ſigna veluti protectores collocati, prælium primi inibant & poſtremi ſe recipiebant. Hunc morem Romulus à Lacedæmoniis accepiſſe videtur: quandoquidem apud illos fortiſſimi ac generoſiſſimi quiq; juvenum erant in cuſtodia regia, quibus in pugna Reges utebantur protectoribus, equeſtri atque pedeſtri prælio idoneis.

Sectio II. Romulus populo in curias diſtributo, centum, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, quique genere, prudentia, inſtituto vitæ, virtute, atque divitiis excellebant, Reipublicæ cauſa delegit. quos vel ab ætate Senes, (unde Senatores) vel honore, vel curæ ſimilitudine, vel à patrocinio & ope ferenda, vel quod patres ſuos demonſtrare poſſent, nobili quiſque ortus genere, vel à comite quondam Euandri, qui Patroni nomen meruerat,

quod

quod imbecillorum curam geſſiſſet, eiſque præſidio fuiſſet, Patres appellavit. Propterea variis nominibus à Scriptoribus vocantur: ut Senatores, Patres, Patroni, Patricii, Conſiliarii, Conſcripti, Allecti. Senatores à ſenectute: Patres, quod paterno ſtudio Reipublicæ curam ſuſciperent, tenuioribuſque agrorum partes ceu liberis propriis attribuerent: Patroni, quod præſidium ac opem inferioribus ferrent: Patricii, quod Patribus eſſent orti: Conſiliarii, quod civibus & Reipublicæ conſulerent: Conſcripti, quod ſcriptis eſſent adnotati: Allecti vero, quod propter inopiam ſenatorii ordinis, ex equeſtri ordine in Senatorum ordinem adſumpti eſſent. Ovidius ab ætate & ſenio Senatores, Patreſque dictos putat:

Nec niſi poſt annos patuit tunc curia ſeros;
Nomen & ætatis mite Senat⁹ habet.
Romulus hoc vidit, ſelectaque corpora Patres
Dixit: ad hos Urbis ſumma relata nova eſt.

Dionyſius arbitratur Patres dictos propter & ætatem, & generis nobilitatem, & quod haberent liberos: unde illorum filii (Athenienſium more, qui ſummo loco natos eupatridas, obſcuro agroicos vocarunt) Patricii dicebantur. Athenienſes

ſes enim bifariam diſtincta multitudine, patricios nuncupabant ex claris ortos familiis & potentes opibus, penes quos fuit Reipublicæ gubernaculum: cæteros vero cives, ruſticos & agreſteis, quibus nullum erat in civitate ſuffragium. Id intelligi debet de Athenienſium Reip. ſtatu, qui Romuli tempore florebat. Siquidem poſt, non penes optimates & illuſtres, ſed plebem, obſcuros & infimos quoſque, fuerant ſuffragia & civitatis regimen. Verum ex Plutarchi & Zonaræ ſententia, is probabilius ſentire, ac proxime ad Romuli mentem accedere, videri queat, qui eum nomine Patriciorum & Patrum ſignificare voluiſſe crediderit, principibus & potentiſſimis civitatis, humiliores patria cura complectendos eſſe, ſimulque plebem eo perducere ſtuduiſſe, ne ſuperiorum ac primatum honoribus invideret, ſed faveret potius iis, quos Patres & putaret, & appellaret. Sic Plutarchus: Illud mihi probabilius videtur, ſi quis opinetur, Romulum decreviſſe, primores & potentes oportere, paterno officio & indulgentia, humiliorum cauſam in fidem ſuam curamque ſuſcipere: ſimulque quo cæteros edoceret, ut tutiorem ſibi vitam in eorum præſidio vivendam ſtatuerent, neque quibus virtute cederent,

rent, eorum honoribus angerentur, ſed benevolo & amico animo in eos forent, Patreſque illos honoris gratia appellarent, & eſſe opinarentur: idcirco eo nomine appellaſſe. Hinc Feſtus Patres ſenatores ideo appellatos ait, quia agrorum partes, tenuioribus ut liberis propriis attribuebant, & omni fere Reipublicæ Romanæ tempeſtate, exteræ nationes deviĉtæ, aut ſocietate conjunĉtæ, ex ſenatorio ordine patronos ſibi ſolebant adoptare, & duces eos, & ſalutis bonorumque defenſores, nominare. Romulus certe ne qua invidia inter proceres & inferiores oriretur, commendavit Patriciis plebeios, optione cuique & vulgo data, ut quem vellet patronum ſibi legeret, atque tutelam pauperum ac humilium patronatum nominans, commoda utriſque officia addidit. Quæ hujuſmodi fuiſſe cum Plutarcho Dionyſius tradit: Patronos oportebat clientibus reſpondere de jure, cujus illi rudes eſſent, & abſentium æque ac præſentium curam gerere, facientes quicquid pro filiis parentes ſolent facere. Quod ad pecunias & contraĉtus pertinet, & lites pro affeĉtis injuria clientibus ſuſcipere, ſi quis præter paĉta detrimentum acciperet, & ſuſtinere accuſatoris impetum: & ut compendio dicã, quietem eis,

qua maxime opus haberent,parare à privatis, publiciſve negotiis. Viciſſim clientum erat, patronos juvare elocantes filias, ſi his parum eſſet pecuniæ; & ab hoſte captivos redimere, vel ipſos, vel eorum filios; privatarum quoque litium perditarum æſtimationes, & mulctas publicas pecuniarias pro eis ſolvere, idque ſumptu proprio, non quaſi fœnoris loco, ſed ad referendam gratiam: publicorum quoque impendiorum, quæ magiſtratuum honorumve cauſa fiunt, eſſe participes, non ſecus quam conjunctos genere. Commune autem utriſque erat, ne fas eſſet alteris accuſare alteros, aut adverſum dicere teſtimonium, ferreve ſuffragium, aut cenſeri inter inimicos. Quod ſi quis deprehenſus fuiſſet aliquid horum facere, tenebatur lege De proditoribus, quam ſanxit Romulus; convictumque ejus criminis, cuivis licebat vt Diti ſacrum interficere. mos enim erat Romanis, quos vellent impune occidi, eorum corpora devovere Deo cuipiam, præcipue Diis inferis. quod fecit Romulus. Quapropter per multas ætates permanſerunt mutua patronorum & clientium officia,haud ſecus quam cognatæ neceſſitudines, poſteris per manus tradita: Et maxima laus erat nobilium, habere clientes quam plurimos, tam heredita-

reditariarum tutelarum quam partarum induſtria virtuteq; propria: ingenſque certamen erat utriſque, ne vincerentur mutua gratia & benevolentia, dum clientes nullum patronis negant miniſterium, viciſſim patroni nullo corrumpi poſſunt pretio, ut clientes moleſtari ſinerent. Tanta illis erat in omni vita temperantia; & felicitatem virtute, non fortuna metiebantur. Nec tantum in ipſa Vrbe plebs tuta erat Patriciorum patrocinio, ſed & coloniarum, & ſociarum ac amicarum civitatum, & bello ſubactarum, quæque ſuos habebat in Vrbe patronos, quoſcunque vellet è Patribus & Romanis civibus: & ſæpenumero Senatus, controverſias civitatum ac gentium ad earum patronos remiſit, eorumque judicia rata habuit. Siquidem priſci Romani magiſtratus Imperatoreſque ex una hac re maximam laudem capere ſtudebant, ſi provincias, ſi ſocios æquitate & fide defendiſſent: id quod patrocinium orbis terræ verius, quam Imperium poterat nominari. Poſtremo, quo vinculo patroni ac clientes connectebantur, eorumque mutua officia quanti habebantur, ex eo intelligere poſſumus, quod priſci Romani ſanctius habuerint defendi clientem, quam cognatum aut affinem non fallere: ad-

verſus cognatos pro cliente teſtari, quam adverſus clientem pro cognatis: quod exiſtimarint patrem primum, poſtea patronum proximum nomen habere, atque poſt pupillos omnibus officiorum modis eſſe juvandos. Poſt pupillos defendendos eſſe dico, quia conſtat ex moribus Pop. Rom. primum juxta parentes locum tenere pupillos debere, fidei tutelæque noſtræ creditos: ſecundum eos proximum locum clientes habere, qui ſeſe in fidem patrociniumque noſtrorum dederunt: tum in tertio loco eſſe hoſpites: poſtea eſſe cognatos & affines, quãquam apud Gellium Maſurius Sabinus lib. Iuris civilis III, & C. Cæſar, tribuant antiquiorem locum hoſpiti, quam clienti. Ab his initiis ex auctoritate Romuli, firma Romana adeo coaluit concordia, ut per ſexcentos & triginta annos nunquam inventum ſit, clientes & patronos cum armis per urbem & comitia volitaſſe, aut honores & magiſtratus adhibita violentia petiiſſe: nunquam ventum ſit ad cædem & ſanguinem, multæ licet ac magnæ inter plebem & ſenatum exortæ controverſiæ de Republica & ſeditiones factæ extiterint: ſed Patricii ac Plebeii, parentes & monentes mutuum, & partim concedentes, partim impetrantes à volenti-

bus,

bus, per expoſtulationes civiles componebant negotia, tollebant controverſias, ſedabant ſeditiones, mitigabant factioſos. Ex quo autem Tiberius & Caius Gracchi poſt Carthaginis excidium tribunatum plebis adepti, perturbarunt civitatis concordiam pernicioſis ſuis actionibus, abalienarunt plebem à Senatu, ſtimularunt pauperes in divites, effecerunt humiles abſque reverentia optimatum imperium & juſſa detrectare: ex quo (inquam) hæc evenerunt: præclara illa Romuli inſtituta cum bono & tranquillo Reipublicæ ſtatu ceciderunt, cives urbe in viſcera ſua armatâ abſque ſatietate ſe invicem occiderunt, ex urbe alii alios ejecerunt, ejectorum bona proſcripſerunt, nullum nefas non patrantes, modo inimicos viciſſent.

SECTIO III. Romulus cum populum novum in xxx curias diſpoſuiſſet, ac c Patres, quo publicum conſilium inſtitueret, ſelegiſſet, & Plebi & Patribus ſua munia addidit. His, ſacra, auſpicia, judicia, honores & magiſtratus, curiam & totius Reipublicæ curam commiſit. Plebeios autem dignitatibus vacuos, à muneribus publicis excluſos, quæſtuoſas artes exercere atque agros colere, voluit. Hi exercitus ducebant, illi ſub eorum ductu militiæ labores & diſcrimina

ſubibant : hi gentes habebant, illi ſine gentibus erant : hi poſt exactos Reges, Dictaturam & Conſulatum, id eſt, Regium imperium, divina, opes, decus, gloriam, & (quod omnium injuſtiſſimum eſt) in plebem vitæ neciſque poteſtatem, donec ejus ſacroſancti defenſores crearentur, habebant: illi vero à ſacris excluſi, honorum omnium expertes, egeſtate laborantes, ære alieno oppreſſi, vitam inhoneſtam agebant, nihilque præter miſeram animam & eam Patriciorum dominationi obnoxiam, poſſidebant. Denique Patricios, ſi deliquiſſent, nobilitas, majorum præclara facta, & imagines, divitiæ, præſidia clientum, cognatorum, affinium & gentilium (ſoli namque gentem habuerunt) vires & opes, duriori animadverſioni ſubtrahebant: Plebeii vero omnibus his deſtituti, ſi in ære non habuiſſent, corpore perferebant.

SECTIO IV. Sed populi Romani conditionem, quia operis inſtitutio poſtulat, apertius & copioſius perſtringam, & cujuſmodi illa Romuli, & deinceps Regum ac mutatæ Reipublicæ tempore fuerit, demonſtrabo. Ego omnem Romanorum civium ſtatum tribus Diviſionibus perpenſis, quam facillime intelligi poſſe autumo. Quarum una ad genus

nus & ſanguinem; altera ad ordinem & cenſum; tertia ad honores pertinet. Siquidem omnes cives Romani vel Patricii aut Plebeii ſunt: vel Senatores, Equites, aut de plebe, vel Nobiles, aut Novi. Quid de Rege? Rex nec erat ſenator, eques, plebeius, nec ullo ordine eſſe cenſetur, verum cum Patriciis & Plebi, cunctiſque populi ordinibus præſideret, cum tributa, honores, dignitates, atque magiſtratus in manu ſua haberet, ordinum ac magiſtratuum culmen habetur: ſicut Pontificatus ſive Papatus ſacerdotium non eſt, ſed ſacerdotiorum omnium culmen & faſtigium, ut volunt Canoniſtæ. Regis eximia munia hæc eſſe voluit Romulus. Primum ut ſacra curaret atque ſacrificia, & ageret quicquid ad placandos Deos attinebat. Deinde ut legum ac morum patriorum haberet cuſtodiam, & juris, ſive naturalis, ſive quod ſcripta & pacta continet: Vtque de injuriis graviſſimas cauſas ipſe decerneret, leviores permitteret ſenatoribus, providendo interim ne quid peccetur in judiciis: utque ſenatum cogeret per præconem, populum cornibus bubulis in concionem convocaret: primus ipſe ſententiam diceret; quod pluribus placuiſſet, ratum haberet: ej9 præterea ſummũ imperium in bello eſſet. Auctor Dionyſius.

SECTIO V. Patricii dicuntur, qui à priſcis ſenatoribus ſunt oriundi. Priſci autem ſenatores fuerunt centum illi primi, quos Romulus ob curam Reipublicæ ſelegit, qui majorum gentium: & centum illi quos Tarquinius Priſcus addidit (Livium hîc ſequimur) qui minorum gentium: & centum illi quos liberata Republica Brutus delegit, qui Patres conſcripti ſunt appellati. Hîc trecentorum numerus manſit in Republica uſque ad tribunatum C. Gracchi, perniciofiſſimi civis. Illi, quotquot in curiam electi erant, gentes & familias ſimiliter Patricias appellatas conſtituerunt. Patricii itaque proprie nominantur, qui primis patribus & adſcriptis ſunt geniti. Quamobrem Patricii calceos urbanos (in hoc à plebe differentes) geſtarunt & corrigiarum implexione & forma literæ adornatos, ut à primis patribus & ſenatoribus orti eſſe viderentur. Literam autem fuiſſe tradunt R. ſive quod ea apud Græcos centenarium numerum ſignificet, ſive quod prima nominis Romani & Romuli ſit litera. Alii dicunt, Romulum tales calceos patricios quatuor corrigiarum, quibus inſuta erat luna, reperiſſe; lunam autem in eis non ſideris formam, ſed notam centenarii numeri ſignificaſſe: quod

initio

initio patricii ſenatores centum fuerint. alii ferunt eos calceis mulleis allucinatis uſos fuiſſe, cum cæteri perones induerent. Nonnulli quoque non patrum ſanguine prognati patricii habebantur; ut ii qui in patrum & patriciorum album cum ſuis familiis traducti, patriciatum, id eſt, jus ſacra peragendi, magiſtratus ineundi, Reipublicæ rationes ſubeundi, ſingulari ejus beneficio penes quem ſumma rerum & poteſtas & adminiſtratio fuerat, conſequebantur. Traducebantur vero, vel à Regibus, vel à populo, vel ab Imperatore. Nulli enim non genere nec ſanguine Patricii, hanc dignitatem obtinebant, niſi nominatim Regum, Populi, aut Imperatorum cooptatione & meritis allecti eſſent. Livius lib. IV Romulum Sabinos & ſubactas à ſe gentes novæ urbis civitate donaſſe accepimus. Patricios enim ex iis quoſdam fecit ac in ſenatorum numerum legit. Tullus Hoſtilius, everſa Alba; familias Albanas, Iuliam, Geganiam, Meteliam, Quintiliam, Romam traduxit, & inter patricias conſtituit. Ancus Martius Lucumonem Etruſcum in ſenatum adſcripſit. Priſcus Tarquinius Servium Tullium Corniculanum in Patriciorum numerum aſcivit, eum ſibi quoque generum aſſumpſit: qui poſtea Rex

Octaviam familiam in patricias tranſtulit.

Liberata autem regio dominatu Republica, L. Iunius Brutus, P. Valerius Publicola Conſules, ſummo omnium conſenſu, præcipuos ex plebe allegerunt in Patriciorum ordinem ac familias, & ex his ſenatum ſuppleverunt ad trecentorum numerum. Ante Brutum & collegam ejus, fueruntne trecenti patricii? Fuerunt equidem ſub Tarquinio Priſco Romanorum Rege quinto. Nam is ſtatim ut principatum accepit, ad conciliandum ſibi plebis favorem, ſelectos ex omni plebeiorum numero viros centum, ſpectatæ vel fortitudinis vel prudentiæ, in Patriciorum primo allectos ordinem, Patrum etiam adſcripſit numero: ac tum primam Roma trecentos Patricios habuit; qui ducenti ante fuerant. Auctor Dionyſius. Ante Priſcum Tarquinium quis ducentos conſtituit? Romulus ipſe: nam ante virginum raptum, ex multitudine illa, quam ſecum habebat, ad perficiendam Reipublicæ formam centum elegit; qui ſenatum conſtituerunt; deinde ex Sabinis in civitatis ſocietatem acceptis centum in Patricios legit. Sic centum erant Patricii Romani nominis, totidem Sabini: Reges tamen Romulus & Tatius non ſtatim communiter

niter de Republica, ſed cum ſuis uterque centum Patribus ſeorſum deliberarunt: deinde in locum unum omnes convenere. Auctor Zonaras. Actium Clauſium (qui deinde Appius Claudius dictus eſt) juſſu populi & ſenatus Patricium factum Dionyſius his verbis reliquit. Ap. Claudius Regillum oppidum Sabinorum tunc inhabitans, vir opulentus & nobilis, transfugit ad eos cum tota cognatione, comitatus inſuper multis amicorum & clientium familiis, in quibus erant circiter millia quinque, militaris ætatis armis ferendis idonei: & expoſita migrationis cauſa eum populus inter Patricios adſcripſit. Sic Livius lib. x: Sabinum advenam principem nobilitatis veſtræ, ſeu Appium Claudium mavultis, illi antiqui patricii in ſuum numerum acceperunt. Quibus verbis innuit, eum receptum non ſuffragiis populi, ſed cooptatione ſenatorum. Ap. Claudius ille prudentia gerendæ Reipublicæ in principum dignitatem pervenit, ac gentem Claudiam reliquit, quæ tempore longiſſimo floruit ſummam adepta auctoritatem.

Redacta Republica ad Imperatoriam ac nomine mutato Regiam poteſtatem, primus C. Cæſar, mox Octavius Auguſtus, tum Senatum ſupplevere, tum patriciorum numerum & familias ſublegêre.

 Deni-

Denique Claudius Imperator conſumptis fere familiis, quas Romulus, Tarquinius Priſcus, & Iunius Brutus conſtituere, exhauſtis ſimul quas Dictator Cæſar lege Caſſia, & Auguſtus lege Senia ſubſtituere, vetuſtiſſimum quemque è Senatu in Patriciorum ordinem allegit. Itaque Romani, Reges, Conſules populi juſſu, Imperatores, conſueverunt & plebeios cum familiis inter patricios referre, & exterarum nationum partim armis ſubactarum, partim ſociarum, nonnullos in Patriciorum numerum aſſumere, alios civitate ac Quiritium jure donare; volentes permultos Imperii defenſores habere, & urbem civibus reddere frequentem; recedentes in hoc quam longiſſime à Græcorum moribus, Athenienſium, Corinthiorum, Lacedæmoniorum, Thebanorum, qui ob retinendam nobilitatem generis, vel nullos, vel raros, in jus civitatis admittebant. Maximum enim illi præmium exiſtimabant, civitatis ſuæ jus & honores peregrinis tribuere. Corinthii Alexandro Magno per legatos jus ſuæ civitatis: Item & Athenienſes T. Pomponio Attico, detulerunt. Alexander primum ſpreto munere legatos riſit, mox cum illi dicerent, ſe nulli civitatem unquam donaſſe prætérquam ipſi & Herculi, lubens accepit oblatum

oblatum honorem, cum propter taritatem, tum ob ſocietatem cum Hercule. At Pomponius, ut Athenienſes ſtatuam ſibi ponerent, noluit, & urbis Athenarum jus ac honores oblatos recuſavit, ne Quiritium jura perderet; quod civitas Romana alia aſcita amitteretur. Supradictus Romanorum mos à Romulo fluxit: qui bello captos vetuit necari, aut ſub haſta venundari: ſed eos in ſocietatem urbis introduxit, aut alio modo ſibi obnoxios ac fidos reddidit. & extraneorum in civium Romanorum numerum adoptatio gratuita permanſit ad Claudii Imperatoris dominatum: ſub quo primũ Romana civitas emi ab exteris cœpit.

SECTIO VI. Nonnulli præterea à Patriciis in liberorum locum aſſumpti in patricios per adoptionem tranſiere. Nam cum in adoptantium familiis eſſe cœpiſſent, adſumptis patrum adoptantium nominibus, familiæ Patriciatum, dignitatis videlicet jura & privilegia, ſibi adſcripſere. Adoptatus enim adoptantis conditionem ſequi neceſſe habuit. Teſtis nobis ſit M. Brutus plebeius, à Q. Cœpione patricio adoptatus, & Q. Cœpio Brutus dictus. Nam adoptatus retento ſuo gentilicio nomine, nomina illius vel duo plurave, vel omnia, à quo adoptabatur, ſumere conſuevit.

Quinimo qui adoptabantur, vere patricii meo judicio vocari non poſſunt. Quippe, nulli non patricii ſunt gentiles, & omnes gentiles ſunt patricii, quod ipſi ſoli gentem haberent. (auctor Livius li. x.) unde majorum & minorum gentium ſunt dicti. Gentiles vero dicuntur (auctore Scævola) qui inter ſe eodem ſunt nomine & ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, & qui capite diminuti non ſunt. Sicut igitur nec liberti, manumiſſione aſſecuti dominorum prænomen & nomen gentilitium (conditionem patronorum ac familiæ jura non ſumebant) in alienam gentem tranſeuntes, Gentiles: ita nec adoptione in alienam gentem ac familiam migrantes, apte Gentiles ac conſequenter Patricii dici poſſunt: Illi quod ſervitutem ſerviſſent, iſti quod capite eſſent diminuti. Adoptio enim eſt quædam capitis diminutio. Liberti non tantum, ſed ne libertini quidem inter Gentiles ſive Patricios aſciri poterant; tum quia eorum parentes ſervitutis jugum ſuſtinuerunt, tum etiam quia Sabinus, libertinos ab ingenuis adoptari jure poſſe, ſcripſit. Sed id neque permitti dicit, neque permittendum eſſe unquam cenſuit: ut homines libertini ordinis in jura ingenuorum ſeu patriciorum invaderent. alioqui ſi ju-

ſi juris iſta antiquitas ſervata eſſet, etiam ſervus à domino per prætorem dari in adoptionem poſſet.

SECTIO VII. Nos porro latere non debet, pleroſque ut acceptos inter patricios fuiſſe: ita aliquos è patriciis exiviſſe, & ad plebem ſe contuliſſe. Confirmet hoc primum gens Octavia, quam Iulius cum ad plebem ſe transtuliſſet, in patriciatum reduxerat. Deinde L. Minutius Augurinus & P. Cornelius Dolabella patricii, qui ad plebem ſe contulerunt. Quemadmodum adoptione patricii fieri, ſic & deſinere eſſe patricii, ſolebant. P. Scipio patricius Q. Metello plebeio, & P. Claudius M. Fonteio ſimiliter plebeio ſe tradiderunt; familiaſque ſuas plebeias reddiderunt. Hujuſmodi tamen ego quodammodo è patriciis non exire arbitror. Patricio enim ſanguine natum, patricium non eſſe, dicere eſt adynaton. fortuna non mutat genus; niſi eorum originali conſiderationi omnino adverſari (namque Reipubl. patre genitus patricius dicebatur) aut adoptione ac jure civili ſanguinis jura tolli; aſſeverare velimus. Quid igitur aufert tranſitio in familiam inferiorem? Patriciatum, id eſt, jus, honores ac magiſtratus adipiſcendi; curiam adeundi, (tempora Reipublicæ prima reſpicio) priſtinæ dignitatis

gnitatis, etiam in omni floreſcentis Reipublicæ ſtatu, ſplendorem. Quippe alteri inferiori ſe adoptandum dando, juri dignitatis & eminentiæ, ſanguinis privilegiis à Romulo introductis, à reliquis deinceps Regibus confirmatis, à populo & Imperatoribus receptis, renunciaſſe videtur. Quid aliud P. Clodius M. Fronteio plebeio ſe tradendo cogitavit, quam decus & familiæ excellentiam Ciceronis ulciſcendi gratia cum dedecore repudiare, ad tribunatum plebis aſpirare, cum nemo lege, plebis defenſioné tutelamque, præter plebeium, ſuſcipere auderet: Tribunatum ut aſſecutus eſt, omnem bilém in Ciceronem evomuit, nauſeam & virus omne nauſeavit, & quicquid potuerat, fas an nefas eſſet ſine diſcrimine conſiderando, in eum quam inhumaniſſime exercuit. Quocirca iſti Patricii, id eſt, ſanguine patrum & patricio ordine geniti remanentes, curiam & magiſtratus primis Reip. temporibus, mediis etiam patriciorum ordinem, & familiæ prærogativam, amittebāt: illi vero genere plebeio orti, plebeii reſidentes, per eos adoptione amiſſa, adoptione acquirebant: poſterioribus autem Reipubl. temporibus, patricius inferioris dignitatis homini veluti plebeio in adoptionem datus, nec amittebat familiæ dignitatem, nec hono-

res, nec jus adipiſcendi magiſtratus (ut ſcribit Paulus Iuriſconſ. lib. Digeſtorum 2. Tit. De adoptionibus) nec jus originis, in honoribus obeundis ac muneribus ſuſcipiendis, ut tradit Papinianus Iuriſc. lib. Digeſtorum 1. Tit. ad Municip. quod per adoptionem illa tempeſtate dignitatis augeri, non minui ſoleret.

SECTIO VIII. Patricii, ut ante poſui, curiam & ſenatum ſoli conſtituebant, aſſumebant ſoli magiſtratus & honores, quoad annum V. C. CCLX. quo demagogos & demarchos, ductores atque contra patriciorum potentiam ſævitatemque defenſores, ſibi plebs conſtituerat. Quorum ductu ad curiam ac Reipublicæ curam plebeii aſpirarunt: ad commoda, honores, dignitates, ordines pervenerunt: cum patribus connubia, familias, gentes, magiſtratus, auſpicia, ſacerdotia, imperia & triumphos, conſecuti ſunt, & patriciis in omni fere re adæquati. De plebis & optimatum poteſtate, poſtea in ſequenti Diviſione: nunc ut primæ Diviſionis pars prior, videlicet de patriciis, abſolvatur, pauca dicam de loco ubi Patricii habitare conſueverunt. Priorum quinque Regum Romanorum tempore ubi Patricii habitaverint, certo affirmare non auſim, prope tamen Regem eos in Palatino

monte domicilia habuiſſe puto: at certum eſt, Servium Tullium ſextum Romanorum Regem, coëgiſſe illos in Vico, qui inde Patricius dictus eſt, habitare: ut ſi quid molirentur adverſus ipſum, ex locis ſuperioribus (auctor Feſtus) opprimerentur. Nam Patricii jamdudum Servium, quaſi ſerva natum, dominari ægre ferebant, eique maxime ſuccenſebant, quod ad plebis animos conciliandos pecuniam diſtribuiſſet, agros ſingulis aſſignaſſet, ſervos manumittendos & in tribus referendos curaſſet. Poſt cum Imperatoribus patricios & principes civitatis habitaſſe, Ovidius his verſibus declarat:

Regalemque domum, dextra lævaque Deorum,
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitat diverſa locis: à fronte potentes
Cœlicolæ, clarique ſuos poſuere penates.
Hic locus eſt, quem (ſi verbis audacia detur)
Haud timeam magni dixiſſe palatia cœli.

SECTIO IX. Prima Diviſio reſpicit genus & ſanguinem: ita Romani omnes vel Patricii, vel Plebeii. De Patriciis hactenus; de Plebeiis nunc pauca dabimus.

mus. Plebeii dicuntur, qui de plebe, multitudine ſine gente, & vili illa populi parte ſunt, nec à Patriciis familiis oriuntur. Quibus Romulus pacis bellique arbitrium, in renunciandis magiſtratibus, in ſanciendis legibus conſenſum & ſuffragia viritim declaranda reliquit: ut adminiſtrationem Reip. ſuſcipientibus patriciis conſentirent, & rei quaſi publicæ curam illis delegarent. Nam cum Scipio Africanus minor, Ædilitatem curulem petiturus in campum Martium candidatus deſcendiſſet, plebs in eum ſolum cogitationem ſuam convertit, ac non Ædilem, ſed Conſulem ante legitimam ætatem creare voluit. cum etiam Patres adverſum niterentur, proferentes legem qua cuique ad ſingulos magiſtratus capiendos anni ſunt conſtituti, populus rogare, inſtare, poſtremo reclamare cœpit, ac dicere, tum ex Romuli, tum ex Tullii legibus, penes ſe comitiorum eſſe jus, ita ut cui vellet, per ſuffragia ſua mandare, cui nollet, abrogare magiſtratum ſuo jure poſſet. Ferebat autem ſuffragia non univerſus populus, ſed Romuli tempore per curias: Tullii vero diviſo populo in claſſeis, per centurias; & quicquid viſum fuiſſet pluribus curiis vel centuriis, id ad ſenatum referebatur. Auctor Dionyſius. Qui mos poſtea mutatus eſt: non

 enim

enim ſenatus plebiſcita, ſed plebs ſenatuſconſulta ſuo aſſenſu comprobabat. Et Imperatorum tempore, populi poteſtas, jus, comitiaque ad ſenatum, mox ipſum Imperatorem tranſlata ſunt. Itaque in bello aliquo decernendo, in magiſtratibus creandis & honoribus deferendis, in comitiis habendis & legibus ferendis, neceſſaria populi & cognitio & authoritas & conſenſus fuit. Lycurgum ſanctiſſimum legiſlatorem idem feciſſe legimus. Is divinis legibus Laconum Rempublicam ita inſtituit; Regibus militiæ adminiſtrationem & bellorum poteſtatem, principibus civitatis magiſtratus, magiſtratibus judicia & annuas ſucceſſiones, ſenatui cuſtodiam legum, populo ſublegendi ſenatum, creandique quos vellet magiſtratus, poteſtatem permiſit.

SECTIO X. Altera Diviſio reſpicit ordinem & cenſum; quæ poſt exactos Reges maxime inveteravit, creſcente Imperio. Ita cives Romani aut ſenatores, aut equites, aut de plebe. Singula Diviſionis hujus membra perſequamur, & verba priori loco faciamus de ſenatoribus, videlicet qui ſunt ſenatores, unde dicti, quando & quomodo primum inſtitui, ex quibus conſtaret ſenatus, quis eorum eſſet numerus, quæ eorum poteſtas

teſtas & auctoritas; ubi & quibus diebus more Romanorum ſenatus haberi, qui ſenatum cogere, qui in ſenatu ſententias rogare & dicere, qui ſenatum ingredi poſſent; quæ in ſenatu procedendi forma obſervata, quæ ornamenta, quis ſenatorum eſſet cenſus. Denique alia collectu laborioſa, ſcitu digna, memoratu jucunda, & ad antiquitatum ac hiſtoriarum cognitionem conducentia, proferamus.

Senatores ſunt, qui prudentia & conſilio, cives Remq; publicam haud ſecus ac ſenex juvenem, aut pater filium, gubernant. Quamobrem eorum conſilium conſultumque à conſulendo & tractando eſt dictum: quod ſic fit, ut conſulat, & nocere non poſſit: atque ſenatuſconſultum habetur, quod tantum ſenatores populis conſulendo decernunt. Senatores dicti ſunt ab ætate ad ſenium vergente, quod ſenes in principio à Romulo in ſenatum electi fuerint: vel à ſinendo, (ut viſum aliis apud Iſidorum Orig.lib.IX,c.IV,)quod nihil in Rep.ſine eorum juſſu fieret, & magiſtratibus faciendi poteſtatẽ darent. Hinc illa paſſim in Hiſtoriarum monumentis: Fit SC. ut provideant Conſules, Prætores, cæterique magiſtratus, ne quid Reſpubl. detrimenti capiat: ſi modo patres auctores ſint:id eſt,ſinant.populus enim omnia

patribus auctoribus & permittentibus conſciſcere ſolebat: & quiſque magiſtratus legem laturus, prius ad ſenatum de rogatione, niſi ſeditioſus eſſet, referebat. Quocirca curæ publicæ ſenatores invigilabant, & adeo vigiles atque aſſidui eſſe tenebantur, ut nemini eorum ab Vrbe abeſſe liceret, niſi impetrata venia & legatione libera: id Numa inſtituiſſe videtur. Lucanus:

Rus vacuum, quod non habitet niſi nocte coacta
Invitus, quæſtuſque Numam juſſiſſe ſenator.

Cujus tempus indefinitum erat, & quam diu vellent, abeſſe poterant ante conſulatum Ciceronis, in quo ille ſtatuit annuum tempus liberæ legationis. Auguſtus ſummam rerum nactus etiam cavit, ne ſenatores ex Italia niſi juſſu aut permiſſu ſuo proficiſcerentur: id quod poſt ſub reliquis Imperatoribus obtinuit. Non enim jus erat ſenatoribus proficiſci extra Italiam, niſi in Siciliam aut provinciam Narbonenſem. Poterant namque in has provincias abire non habita diſcedendi licentia, quod proximæ eſſent, & quod eas incolerent homines inermes.

SECTIO XI. Romulus primus omnium Senatores inſtituit, ut eſſent quos curæ participes haberet, & quibuſcum

cum Rempublicam gereret. Inſtituit autem hoc modo; Ex omnibus unum præcipuum ipſe declaravit, (auctor Dionyſius) cui rerum urbanarum regimen committeret, quoties ipſe foras duceret exercitum. Præterea tribum unamquamque (tres tum erant) juſſit tres viros seligere, qui per ætatem maxime ſaperent, & genere præcellerent: poſt hos novem, mandavit ſingulis curiis (quæ tunc triginta erant) ut è patriciis ternos (ſic Patricii ante Senatores inſtituti) eligerent maxime idoneos: adjectiſque ad illos novem quos tribus legerant, his xc. promotis curiarum ſuffragiis, & omnibus præfecto duce, quem ipſe ſecreverat, centenarium explevit Senatorum numerum. Hoc conſiſtorium Græco more Senatum appellare licet, ſicque uſque in præſens tempus Romani vocitant.

Romulum primo decem curias Senatorum elegiſſe, deinde eos in tabulas aureas relatos curiarum conſenſu confirmaſſe, Iſidorus literarum monumentis mandavit. *Patres Conſcripti* (inquit) *dicti, quia dum Romulus decem curias ſenatorum elegiſſet, nomina eorum præſente populo in tabulas aureas contulit, atque inde Patres conſcripti vocati.* [*Orig. l.* IX. *cap.* IV. *Hæc unde ſint, quærendum: & conſulendus Dionyſius. Neque tamen ſic ſatis*

placere poſſunt, neque ſi tabulas aureas in æreas commutes, adducemur, ut hæc non adulterina ſint.]

SECTIO XII. Senatus primum ex ſolis patriciis adultis, poſtea etiam ex plebeiis conſtabat, poſtquam plebi curia & magiſtratus patuerint. Ita ab initio *vere* dicere potuiſſes, eſt ſenator, ergo patricius, non autē, eſt patricius, ergo ſenator. Siquidē non omnibus patriciis in curiam aditus, ſed ſolis conſilio pollentibus patebat: & quamvis ſenatoria quiſque origine eſſent, tamen uſque ad legitimum annū, utpote trigeſimum, quo ſenatores legi in ſenatum conſueverant, extra ſummum illum ordinem remanebant: deinde accipiebant ſenatoriæ dignitatis honorem. Temporibus autem inde ſubſecutis nequaquam vere dixiſſes, eſt ſenator, ergo patricius; eſt patricius, ergo ſenator: cum ſenatus ex viris patricii ſanguinis & plebeii conficeretur. Quare patricii, alii ſenatores, alii equites, alii de plebe fuerant. Nam ſi nondum in ſenatum eſſent lecti, equeſtris ordinis dicebantur, modo quiſque equeſtri cenſu eſſet, H. S. ſcilicet quadringenta millia poſſideret: alioquin de plebe: Horatius:

ſi quadringentis ſex ſeptem millia deſint,
Plebs eris. ———

Vnde

Vnde Catilina patricio genere natus, apud ſocios ſuos ac conſpirationis nefariæ participes, queſtus eſt, ſe cæteroſque nobiles ob rei familiaris anguſtiam, juxta ignobiles, vulgus fuiſſe. Sin ex equeſtri ordine in ſenatoriam dignitatem aſciti eſſent, tum & ordinis ſenatorii dicebantur, & inter eos quidem cenſebantur, ut ſi quid ſummo hoc ordinis gradu indignum commiſiſſent, ſenatu moverentur: qui deinde, cum equitum centuriæ recenſerentur, inter equites, quoniam equum publicum haberent, citabantur, ut ſi ullum facinus equite Romano minus dignum perpetraſſent, equum publicum, annulum aureum & equeſtria inſignia amitterent. Teſtes, Claudius Nero, Livius Salinator, ambo Cenſores, ambo Romani Imperii clariſſima lumina, & ſecundi belli Punici temporibus firmiſſima latera; ſed æmulatione & ſimulatione diſſidentes, qui cum equites recognoſcerent, alter alteri equum ademit, quos tamen ante inter ſenatores cenſos fuiſſe, dubitari non poteſt. Præterea iis nondum in ſenatorium ordinem à cenſoribus electis, qui honores gerebant aut geſſerant: in curiam aditus dabatur. Senatores tamen non fuiſſe, Feſtus & Gellius tradunt. Quandoquidem non quicunque jus adeundi cu-

 riam,

riam, & dicendi in ſenatu ſententiam habebant, ſenatores erant: quia illi poſt luſtrum conditum ex minoribus magiſtratum ceperunt, & in ſenatu ſententiam dicebant; & non vocabantur ſenatores, antequam inter ſeniores eſſent cenſi. At Attinius plebiſcito ſuo non plebis modo libertatem defendit, Trib. pl. in curiam ingreſſum patefecit, verum etiam poteſtatis tribuniciæ dignitatem auxit, ſcivitque, ut quem tribunum plebes creaſſet, hoc ipſo in poſterũ ſenator eſſet. M. Pupio Piſone & M. Val. Meſſala Coſſ. anno V.C. DCXCII, omnes eos, qui magiſtratus geſſerant, in ſenatum cenſores provexerunt. Pompeius magnus Ponticis gentibus & Bithynicis ſubactis, Romanæ civitatis inſtituta ſecutus, legem dedit, ne quis annis XXX. minor magiſtratum iniret, neve in curia eſſet: ſin vero magiſtratum cepiſſet, & in ſenatu eſſe liceret. Etenim moris erat, ut Romani magiſtratus ſecundum Romanæ civitatis inſtituta, leges darent nationibus devictis, vel ſociis amiciſque eas petentibus: quæ leges ſociis amiciſque datæ ab eo, qui haberet imperium à pop. Rom., auctoritatem legum dandarum à ſenatu, ſolebant & pop. Rom. & ſenatus exiſtimari. Senatus ex libertinis & ſervis aliquando conflatus eſt. Nam C. Cæſar firmandæ

ſuæ poteſtatis gratia, libertinos: & Triumviri, Antonius, Octavius, Lepidus ſervos in ſenatorum numerum cooptarunt. Et quod majus eſt, Eutropium ſervum Theodoſii tempore Conſulem factum certum eſt. Cæterum eorum, ex quibus ſenatus conſtabat, alii erant honorati, id eſt, curuli magiſtratu defuncti: alii nondum aliquo magiſtratu functi. Itaque ex Gab. Baſſo apud Gellium didicimus, ſenatores in veterum ætate, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi, in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſam curulis appellaretur. Sed eos ſenatores qui magiſtratum curulem nondum ceperant, itaviſſe pedibus in curiam. Propterea Senatores nondum majoribus, ut Cenſura, Ædilitate, Conſulatu, & Dictatura functos, pedarios quodammodo nominatos.

SECTIO XIII. Patrum numerus varius fuit; ſub Romulo ſenatores centum numero fuerunt: aucti deinde à Priſco & Bruto ad trecentos: Ciceronis tempeſtate, ccccxv erant: C. vero Cæſaris, DCCCC. Deinceps poſt Rempublicam ab eodem occupatam ſupra mille, qui ſenatores obortivi dicebantur. Mox Octavius Auguſtus affluentem ſenato-

rum numerum, ad ſplendorem, modum, & priſtinum numerum, non primum & antiquiorem, ſed medium, utpote pene ſexcentos, redegit: & eorum nomina ſcripta in albo propoſuit, (quod ex eo tempore quotannis fieri conſuevit) iiſque qui ſine cauſa deſiiſſent in ſenatum venire, mulctam dixit: poſt vero, quoniam jam ſolebant impune relinqui, propter magnam multitudinem eorum qui in pœnam inciderent, juſſit, quoties multi deliquiſſent, ut inter eos ſortes ducerentur, quibus ductis, quintus quiſque pœnas perſolveret.

SECTIO XIV. Senatus magna & poteſtas & auctoritas fuit. Nam hujus erat provincias Conſulibus & prætoribus, Proconſulibus & proprætoribus, lege Sempronia decernere: ſubrogare Provincialibus magiſtratibus ſucceſſores: delegare ad militiam Imperatores; tamen Licinius Lucullus ſine S C. bellum intulit, & die dicta, quod geſſiſſet ejus ordinis injuſſu, abſolutus eſt: mittere exercitibus ſupplementa, frumentum, veſtitus, ſtipendia: Imperatorum acta, conſilia, propoſita, confirmare vel irrita reddere: de ærario erogare in uſus publicos, ut ludos, tecta publica, opera publica, templa, & loca fluviorum, ſtagnorum, hortorum, metallorum. Nam Quæſtoribus

tribus Tribuniſque ærariis, ne ad particulares quidem uſus, integrum erat aliquid expendere ſine Senatorum decreto, niſi in Conſules tantum, quibus poteſtas fuerat, ſumptus ex ærario publico, quantum ipſis videbatur, ſumere, Quæſtore ad hoc ipſos conſequente, & imperata incunctanter faciente. Hæc prætérea ad Senatum pertinebant; publicas controverſias dirimere, judices dare plurimarum tam publicarum quam privatarum conciliationum, & criminum ſceleris magnitudinem habentium: punire quæcunque commiſſa flagitia, utpote proditionis, conjurationis, veneficii, & cædis dolo malo perpetratæ: Civitates quoque in fide fluctuantes aut confirmare, aut objurgare: auxilium aut præſidium ſociis civitatibus & provinciis decernere: diffidentes Reges, populos, provincias, per legatos conciliare, atque diſſidia componere: ſubactis nationibus leges dare, aut ducis exercitus arbitrio committere: ad ducum & imperatorum poſtulata reſpondere, actaque eorum audire, victoribus ſolennia triumphi vel concedere vel negare; reſpondere exterarū legatis gentium, mittere ad exteras gentes legatos, qui vel bellum indicerēt, vel res abactas repeterent, vel cum eis de rupta fide expoſtularent,

vel

vel cum eis amiciciam & ſocietatem jungerent, vel res & controverſias componerent, vel cum eis fœdus facerent, aut in fœdere & fide confirmarent.

SECTIO XV. Sed hæc Senatorum ampla auctoritas, partim contempta, partim invidorum ac ſeditioſorum civium legibus debilitata eſt, non ſine ingenti ordinum contentione, & Reipublicæ procella. Quandoquidem Publilia & Mænia, quibuſcunque de rebus comitiis centuriatis ferendis conſentire, & ante inita centuriarum ſuffragia, in incertum comitiorum eventum auctores fieri, patres tenebantur. Verum Sulla hac in parte diminutam ſenatus potentiam in comitiis reſtituit, ſanciendo, ne quid ad populum referretur, niſi quod antea à ſenatu confirmatum fuiſſet. Lege Publilia, Hortenſia, Horatii, ſenatorii viri plebiſcitis aſtringebantur, cum antea ſoli plebeii plebis decretis tenerentur. Vatinius ſua rogatione eripuit Senatui prouinciæ decernendæ poteſtatem, Imperatoris deligendi judicium, ærarii diſpenſationem, quæ nunquam ſibi populus Romanus appetiverat, quæque nunquam à ſummi conſilii gubernatione auferre eſt conatus. Quinetiam leges Agrariæ, judiciariæ, & permultæ aliæ (de quibus alias dicemus) Senatorum vires

tes maxime fregerunt. Cæterum occupata à Iulio Republica priſca, cum Senatus auctoritas interiit, tum Reipublicæ forma mutata eſt.

—— Non tunc regnare pudebat,
Nec color Imperii, nec frons erat ulla
Senatus.

Sub Auguſto tamen popularis imperii, atque ſenatoriæ auctoritatis umbra relicta. Is multas leges condebat, non ſuo conſilio, ſed eas ad populum ferebat, atque omnibus iis (more antiquo) qui poſſent, emendandi poteſtatem faciebat; conſultabat quoque de multis rebus cum Conſulibus & optimatibus. Nam & ſorte quindecim Senatores adhibebat in conſilium in ſex menſes, cum quibus nonnunquam jus reddebat. Quinetiam Senatus per ſe judicabat ut antea, dabat reſponſa legatis quorumdam Regum & populorum, Senatoreſque abſente Cæſare conſultabant, atque eorum ſcribebatur ſententia; quanquam ſine effectu erat, quod rata non eſſet ſine Cæſaris auctoritate: videlicet, niſi certa ejus ac manifeſta acceſſiſſet voluntas. Sub reliquis vero Imperatoribus, uſque ad Theodoſii imperium, aut raro aut nunquam Senatus & Reipublicæ umbra fuit. Pſeudantoninus Senatum nonnunquam ita contempſit, ut Senatores mancipia togata

gata appellaret, (ſiquidem pone Imperatoris currum ſequebantur) populum vero Romanum unius fundi cultorem, equeſtrem ordinem in nullo loco habens. Sed merito eum omnes omnium ordinum Romani contempſerunt, ejuſque cadaveri illuſerunt, quod per pontem Æmilium annexo pondere, ne fluitaret, neve unquam ſepeliri poſſet, in Tiberim abjectum eſt; Theodoſii denique tempeſtate, opera Stiliconis, Senatus auctoritas reſtituta eſt. Claudianus:

Neglectum Stilico tot jam per ſecula morem
Rettulit, ut ducibus mandarent prælia patres,
Decretoque togæ fœlix legionibus iret
Teſſera: Romuleas leges remeaſſe fatemur,
Cum procerum juſſu famulantia cernimus arma.

SECTIO XVI. Senatores Rempublicam adminiſtrabant, & quicquid ad civium commoda pertineret, convocato ſenatu ab eo qui vocandi jus haberet ſuis ſententiis, rogante eo qui vocaverat, ſi alius magiſtratus in eo concilio dignitate non præiret, expediebant. Senatus habebatur vel in Vrbe, vel extra Vrbē: extra Vrbem, in ædeBellonæ dabatur ſenatus, præſertim triumphum poſtulantibus, & ex-

& exterarum gentium legatis, quos Vrbem ingredi nolebant: in Vrbe, modo in templo Apollinis, modo in delubro Concordiæ, modo in hoc, modo in illo templo: plerumque in Capitolium convenire ſolebant, ſi de bello alicui populo inferendo deliberandum eſſet. Nefas autem erat, ſenatũ alibi haberi, quam in loco augurato, proinde in curia Hoſtilia, in Põpeia, in Iulia, & per augures dicato, quod Templum appellaretur. Locus in quo ſenatores conſidebant dictus eſt Senaculum, Græce βουλευτήριον: prope quod ſenatores habitare ſueverunt, ut vocati ocius in curiam properarent. Senacula Romæ tria fuiſſe, me docuit Feſtus; unum ubi erat ædes Concordiæ, in quo cum ſenioribus magiſtratus ſolebant deliberare; alterum ad portam Capenam; tertium intra ædem Bellonæ. Poſui paulo ante, nefas fuiſſe, alibi ſenatum haberi, quam in loco augurato dicatoque: At anno V.C. CCXCIX & CCCX, dum plebs ſeceſſiones minitaretur, atque ſeditiones agitaret, Conſules intra privatos parietes cœtum patrum habuiſſe proditum eſt.

SECTIO XVII. Senatus omnibus diebus haberi poterat, quibus lex vel conſuetudo minime repugnaret. Nefas fuit ſenatum haberi ante ſolem exortum aut occaſum. Tullus tamẽ Hoſtilius

ante mediam noctem ſenatores convocavit, ut Metii Suffetii & cæterorum Albanorum proditionem narraret. A. Poſthumius Conſul anno V. C. ccxc. Æquis & Volſcis Romanós bello urgentibus, patres per præcones domibus excitos noctu in curiam convocavit, factumque eſt Senatuſconſultum, antequam clara illuxiſſet dies. Noctu etiam in Dictatoris renunciatione Senatores quandoque conveniebant. dixi quandoque, quia plerumque ſine Senatorum præſentia vel in caſtris Dictator à Conſule dicebatur. Auguſtus ſtatuit, ne ſæpius quam biſ in menſe legitimus ſenatus (indictus ſenatus pro re nata indicebatur) ageretur, Calendis ſcilicet, & Idibus. Comitialibus diebus ſenatum convocari lex Pupia vetabat, ne ſenatores à ſuffragiis ferendis avocarentur: ante eam legem poterat quidem haberi, & poſt eam, ut declarat Cicero ad Q. fratrem lib. II. Epiſt. XII. Ex conſuetudine Romanorum menſis Februarius exterarum nationum legatis audiendis tribui ſolebat: unde toto hoc menſe ſenatus haberi non potuit, niſi perfectis legationibus, aut in aliud tempus rejectis.

SECTIO XVIII. Vt non omni in loco, nec quibuſlibet diebus; ita nèc haberi ab omnibus ſenatus poterat. Quare

ſena-

ſenatum convocare ſolis magiſtratibus, & non cunctis, permiſſum eſt. Cogendi habendique ſenatum jus habuerunt Rex, Interrex, Conſules, Dictator, Decemviri, Tribuni militum conſulati poteſtate, Prætor Vrbanus profectis ab Vrbe Conſulibus, Imperator, triumviri Reipublicæ conſtituendæ, & Præfectus Vrbi. Horum omnium munus erat, ea de quibus ſenatores conſulerentur proponere, & ſingulorum ſententias colligere. Vocabant quandoque viritim ubi publica res poſtularet; vel in urbe per præconem ſenatorum ſuo quemque nomine ac paterno appellantem: vel ex agris per viatores.

Sed ex Conſulibus, cum fuerint duo, uter aliorum ſententias rogabat? Ego nullam rationem generis, eſſent ne ſanguinis patricii an plebeii: dignitatis, geſſiſſent ne antea ambo aut alteruter magiſtratum curulem: ordinis, ſenatorii, equeſtris an plebeii eſſent: cenſus, octingenta ne aut quadringenta H. S. millia in bonis haberent: iſtorum nullam (inquam) rationem in Conſulibus habitam fuiſſe reſpondeo, & priori loco deſignatum Conſulem, priorem in magiſtratu ſententiam rogaſſe, ſive patricius & plebeius, ſive ambo plebeii (quod lege fieri potuit) Conſules eſſent deſignati. M. Pu-

pius Piſo plebeius, ſententias in ſenatu rogavit anno V. C. DCXCII, non ejus collega M. Valerius Meſſala patricius. Piſo ergo ex familia plebeia, patricio anteponitur? recte. cur ita? quia primo deſignatus, quod & ordo in Capitolinis tabulis confirmat. Spirante Catilinaria procella non prius C. Antonius, ſed M. T. Cicero, quod Conſul priori loco declaratus, ſententias rogavit, uterque nihilominus plebeius, & genere pares erant. Fuerat ſane apud veteres Romanos honos, Conſulé priori loco creari. Refert enim Plutarchus, M. Lepidum ante Q. Catulum, Cn. Pompeio annitente, Conſulem eſſe renuntiatum. Et Cicero de ſe loquens ait, Prætorem me Pop. Rom. primum fecit, Conſulem priorem. Auſonius quoque Gratiano Imperatori gratias agit, quod ſe priorem Conſulem nuncupaſſet. Ab utroque tamen Conſule quam ſæpiſſime ſenatus ſcitum & lex denominabatur: & niſi utroque authore patribus in ſenatum coire non licebat.

SECTIO XIX. Superius qui rogare, nunc qui rogari in ſenatu ſolerent, demonſtrandum eſt. Rogabantur primi (non ut in centuriis ac tribubus ſortitione, aut in cenſura cenſoris voluntate) Conſules deſignati, à quocunque rogante, vel Dictatore vel Conſule, ſi modo,

poſt conſularia comitia, ſenatus eſſet habitus. Et ex deſignatis Conſulibus quis priori loco deſignat⁹? Conſul D. Iunium Silanum de Catilina & reliquis conjuratis ante omnes rogavit, quod eo tempore primus Conſul deſignatus eſſet. Ideo deſignati Conſules primo ſententiam rogabantur, quod decretorum ſenatus executio ad ejus loci ſenatores plerumque pertineret. quo circumſpectiora cautioraque par eſt eſſe eorum conſilia. Ante vero deſignatos Conſules, arbitratu ſuo conſul rogabat, non quem vellet ex tota ſenatorum frequentia, ſed è numero conſularium, ne conſularibus nullo conſulatu functi anteponerentur. Ex conſularibus is præſertim rogabatur, qui à Cenſoribus princeps in ſenatum lectus fuerat. Quidam tamen Conſules ſubito aut neceſſitate aliqua adducti, quem iis viſum erat, honoris gratia extra ordinem ſententiam primum rogabant. Apud veteres præterea invaluit, ut quem ordinem ſententias interrogandi Conſul Cal. Ian. (hoc enim menſe magiſtratum inibat) inſtituiſſet, eundem toto anno ſervaret. Sed C. Cæſar neglecta majorũ conſuetudine, Pompeium poſt affinitatem rogare ſententiam cœpit, cum antea Craſſum rogare inſtituiſſet. Deinceps curules magiſtratus gerentes, &

iiſdem defunctos, Conſul ſuo nomine quoſque appellans, perrogabat. Nam non ædilicios, non prætorios, non conſulares, & nullo magiſtratu curuli functos rogare conſuetudo non erat; ſed illi in rogatorum ſententias pedibus ibant. Octavius tamen ex S. C. obtinuit, ut non ſolum cum Coſſ. Hircio & Panſa, pari poteſtate & imperio ſuis copiis præeſſet; verum etiam adhuc nullo magiſtratu functus inter conſulares ſententiam diceret. Ordinem eundem in dicendis ſententiis Dionyſius his verbis complexus eſt: Cum jam à conſeſſu dicendæ eſſent ſententiæ, primi aſſurgebant qui ætate & honore inter conſulares excellerent, ordine citati à Conſulibus: deinde his ætate dignitateque proximi: poſtremi juniores, non ut dicerent aliquid (id enim adhuc pudori apud Romanos erat, nec ullus juvenis ſe ſapientiorem ſene ducebat,) ſed ut diſcederent in conſularium ſententias. Hunc ordinem Appius Claudius, cæterique Decemviri inverterunt, non ætatis ac dignitatis rationem, ſed conjunctionis & ſodalitatis habentes. Poſtremo cum omnes dixiſſent, ſententiæ numerabantur, dijudicabantur, & quæ probata eſſet, ſcriptis mandabatur. Iubebantur autem quotquot aderant ſenatores, quemadmodum ſolent in judiciis,

ciis, jurati ferre ſententiam. Et ſententiam rogatus, jus habebat dicere quicquid vellet, & quoad vellet. M. Cato ſententiam olim rogatus à C. Cęſare conſule de ea re, quæ ab re videbatur publica, longa oratione uſus eſt, diemque dicendo exemit: cujus prolixitate Cæſar impenſe offenſus, eum, cum finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem ab apparitore duci, juſſit: ſenatus id indigne ferens conſurrexit, & Catonem ad carcerem proſecutus eſt: ita Iulius Cæſar Catonem dimittere coactus eſt. Cæterum rogatus ſententiam dicere, aſſurgere & ſtans dicere ſolebat: & ſi in dicenda ſententia plures res eſſet complexus, à quovis aſſidentium rogabatur ſententiam dividere, hoc eſt, de ſingulis rebus referre. Porro illud relatu dignum, qui ſenatores eſſent, aut in ſenatum aditum haberent, arcana Patrum Conſcriptorū conſulta promulgare, aut cuipiam enuntiare non ſolebant. Proinde jure Q. Fabius Maximus à Conſulibus objurgatus eſt, quod P. Craſſo, quæ de tertio Punico bello ſecreto in curia acta erant, imprudenter narraverit.

SECTIO XX. Ingredi ſenatum & curiam Tribuno plebis nefas erat: ſed illi ante valvas poſitis ſubſelliis, decreta patrum attentiſſima cura examinabant, ut ſi quæ ex iis improbaſſent, rata eſſe non

ſinerent; ſi approbaſſent, T literam ſubſcriberent: itaque neque ſenatum cogere, neque in ſenatu ſententiam dicere poterant. M. Valerio, Sp. Virginio Coſs. Tribuni plebis, auctore Icilio, primum auſi ſunt ſenatum convocare, cum antea tantum in concionibus regnarent, ſenatum vocare aut ſententiam dicere iis non liceret, ſed Conſulis is honos eſſet. Imo quinquennio ante Valerii & Virginii conſulatum, Volumnio & Sulpitio Coſs. in ſenatum ex conſenſu Patrum admiſſi ſunt, ut unanimi conſenſu de Republica tractarent, cum multa prodigia viſa eſſent.

Mulieribus nunquam datum eſt jus ingrediundi ſenatum, ne Imperatorum quidem tempore ante Heliogabalum: ſub quo mater ſua Semiamira loco viri ſenatum ingreſſa eſt. quæ cum veniſſet vocata ad Conſulum ſubſellia, ſcribendo affuit, id eſt, Senatuſconſulti conficiendi teſtis. Heliogabalo autem in latrina, ad quam confugerat, occiſo, cautum eſt: ne mulier ſenatum ingrederetur.

Curiam intrare permiſſum eſt eis, qui ſenatorii ordinis non erant, modo magiſtratum curulem geſſiſſent: & ſenatorum filiis prætextatis, quibuſcum patres introire ſolebant. Quem morem ad Papirii Prætextati ætatem obſervatum fuiſſe legi-

legimus; cujus mater priſtini moris invertendi cauſam præbuerat. Ejus hiſtoriæ narratione lectoris aures perſonare mihi liceat, quod in ſe plurimũ & leporis & prudentiæ habeat. Mos ſenatoribus Romæ fuit, in curiam cum prætextatis pueris, mulleis ornatis, introire. Tamen cum in ſenatu res major quæpiam conſulta, eaque in diem poſterũ prolata eſt, placuit ut eam rem, ſuper quam tractaviſſent, ne quis enunciaret, priuſquam decreta eſſet. Mater Papirii pueri, qui cum parente ſuo in curia fuerat, percunctata eſt filium, quidnam in ſenatu Patres egiſſent. Puer reſpondit, tacendum eſſe, neque id dici licere: mulier fit audiendi cupidior. Secretum rei, & ſilentium pueri, animum ejus ad inquirendum everberat. Quærit igitur compreſſius volentiuſq;. Tunc puer matre urgente lepidi atque feſtivi mendacii conſilium capit; actum in ſenatu dixit, utrum videretur utilius, exque Rep. eſſe, unuſne ut duas uxores haberet, (ſicut Athenienſium decreto ſancitum fuerat,) an ut una apud duos nupta eſſet. Hoc illa ut audivit, animus compaveſcit: domo trepidans egreditur: ad cæteras matronas pervenit: ad ſenatum poſtridie matrum familias caterva, lachrimantes atque obſecrantes orant, una potius ut duobus nupta fieret, quam ut uni duæ:

 (id

(id quod C. Cæſar poſt conſtituerat: nam cum luxuria flagraret, Hælio Cinnæ trib. pl. mandavit, ut ipſo abſente legem ferret, uti uxores liberorum quærendorum cauſa, quas & quot ducere vellent, liceret.) Senatores ingredientes curiam, quæ eſſet illa mulierum intemperies, & quid ſibi poſtulatio vellet, mirabantur. Puer Papirius in medium curiæ progreſſus, quid mater audire inſtituiſſet; quid ipſe matri dixiſſet, rem ſicuti fuerat, denarrat. Senatus fidem atque ingenium pueri exoſculatur; Conſultum facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiam ne introeant, niſi ille Papirius: atque puero poſtea Prætextati cognomen tum primum honoris gratia decreto inditum, ob tacendi loquendique in ætate prætexta prudentiam.

SECTIO XXI. Cum res poſtularet publica, miniſtri publici ex agris ſenatores vocabant; qui viatores vocati ſunt, quod ſenatum duceſque ſubinde ex agris accerſerent. Magiſtratus qui ſenatum habiturus eſſet, tenebatur prius auſpicari, immolare hoſtiam, ſupplicareque thure ac mero apud aram ejus Dei, in cujus templo conveniebant: referebatque prius de rebus divinis quam humanis. Deinde vocabantur ſenatores in curiam per edictum, cujus hæc circum-

feruntur

ferunturverba : SENATORES, QVIBVSQVE IN SENATV SENTENTIAM DICERE LICET. Mox eorum percenſebantur nomina: eique multa dicebatur, qui cum in ſenatum venire deberet, non adeſſet, ſi modo abſentiæ cauſam non probaſſet. Senatores intelligo intra ſexageſimum annum natos. Nam qui ſupra hunc annum erant, nec multabantur, nec in curiam venire cogebantur. Vbi in ſenaculo ſenatores conſediſſent, tum qui conſulebat, primum ſummatim id exponebat, de quo ſententiæ eſſent ſumendæ, ac Senatuſconſultum faciendum. Fiebat S.C. aut per diſceſſionem, ſi conſentirent, in qua Præco dicere ſolebat: QVI HOC CENSETIS, ILLVC TRANSITE; QVI ALIA OMNIA, IN HANC PARTEM: aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias conquiſitas. Deinde perrogatis omnibus, & una aliqua ſententia comprobata, ad pedes ac ſubſellia Conſulis, Prætoris, aut alterius, qui ſenatum habere, conſulere, rogareque potuerat, ſenatus decretum ſcribebatur. Cui ſolebat adſcribi dies, locus, nomen rogantis, ejus, in cujus ſententiam S.C. factum foret, ejuſque, qui eidem S.C. intercederet, adnotarique authoritates ſive nomina eorum qui decreto præſto fuiſſent. Quod conſultum

ſenatus ita demum firmum, ſtabile, & ratum eſſe conſuevit, ſi lex aut interceſſio impedimentum non attuliſſet. Lex impediebat, ſi ante ortum, vel poſt occaſum ſolis factum: ſi definitus lege ſenatorum numerus non affuiſſet. Idcirco cuivis ſenatori impedimentum afferre volenti fas erat, roganti ſententias, dicere; Numera ſenatum. Adeſſe autem Auguſti tempeſtate quadringenti debebant; priſcis vero temporibus trecenti, ut refert Prudentius contra Symmachum:

Si conſulta patrum ſubſiſtere conſcriptorum
Non aliter licitum priſco ſub tempore, quam ſi
Tercentum ſenſiſſe ſenes legerentur in unum,
Servemus leges patrias? Infirma minoris
Vox cedat numeri, parvaque in parte ſileſcat.

Senatus quoque conſultum impediebatur per interceſſionem, & ejus qui majorem poteſtatem habebat, vel parem cum eo qui S.C. facere vellet, & Tribuno pl. quibus curæ erat plebis cum defenſio, tum utilitas. Quapropter mos increbuit, ut hujuſmodi clauſula S.C. adderetur: SI QVIS INTERCESSERIT, SENATVI PLACERE AVTORITATEM PERSCRIBI, ET DE EA RE AD SENATVM

NATVM POPVLVMQVE REFERRI. Vbi relata ad ſe S. C. populus probaſſet, ſic ad ſenatum plebes per tribunos ſuos referebat: QVOD SENATVS MAXIMA PARS CENSEAT QVI ASSIDETIS, ID VOLVMVS IVBEMVSQVE. Tandem his omnibus peractis, qui ſenatum habuit, in hæc verba cunctos ſenatores dimittebat: NIHIL VOS MORAMVR, PATRES CONSCRIPTI. Senatuſconſulta in ærario reponebantur: primis autem temporibus arbitrio Conſulum ſupprimebantur, nuntiabanturque; idcirco in ſecunda ſeceſſione plebis, ubi primum Decemviri ſe magiſtratu abdicaſſent, M. Horatius & L. Valerius Coſs. legem popularem tulerunt ut Senatuſconſulta in ædem Cereris ad Ædiles plebis deferrentur. Cæterum, quia mentionem fecimus de Senatus decreto & conſulto, non abs re erit illorum differentiam ſubjungere. Senatus Decretum à Conſulto Ælius Gallus apud Feſtum ſic diſtinguit, ut id dicat particulam quandam eſſe Senatuſconſulti, uti cum provincia alicui decerneretur, quod tamen ipſum Senatuſconſulti eſt. Denique ſenatus decreta ſive conſulta perpetuæ legis vim non habuiſſe, ſed fuiſſe inſtituta unius anni, Dionyſius auctor eſt in anno ducenteſimo octageſimo primo.

SECTIO

SECTIO XXII. De ornamentis ſenatoriis jam pauca proferam. Senatorum omnium communia ornamenta fuerunt, lati clavi, tunica, calcei lunati, toga prætexta, annulus: Senatorum qui magiſtratus geſſerant, præter ſuperiora etiam ſella curulis, ſtatuæ, dona in magiſtratu accepta, toga picta & palmata, corona triumphalis: Senatorum vero qui magiſtratus gerebant, locus, auctoritas, domi ſplendor, apud exteras nationes nomen & gratia, faſces, ſecures, tribunal, domi toga, militiæ paludamentum, ſagum purpureum, exercitus, imperia, provinciæ. Poſui inter communia ſenatorum ornamenta & annulum; cur ita? cum annuli equeſtrem ordinẽ à plebeio diſtinxerint, ſicuti tunica ab equitibus ſenatum tantum. Quanquam Senatores & Equites, annulis ab initio uſi non ſint; tamen ex Plinii monumentis didicimus, ſenatores ante equites annulis primum ferreis, deinde aureis uſos. Quorum annulorum frequentior uſus, non ante Cn. Flavium ſcribam Appii Cœci deprehenditur. Nam P. Sempronio Longo & L. Sulpitio Coſſ. cum populus eum, qui jus civile ſolis Pontificibus & patriciis cognitum vulgaverat, Ædilem curulem creaſſet, ſenatus cum nobilitate tanta indignatione exarſit, ut annulos ab eo

abje-

abjectos, ab equeſtri vero ordine non annulos, ſed phaleras depoſitas fuiſſe, in antiquiſſimis reperiatur annalibus. Poſt etiã equites annulos, ceu ſenatores ſumpſere, quibus à plebeiis ſeparati fuere, ut ſemel cœperunt eſſe celebres. Ornamenta Rom. peculiaria quidam vel mutarunt, vel peregrina Romanis addiderunt. Gabinius Poſthumius palliatus Alexandriæ; Sulla chlamydatus & crepidatus Neapoli ambulavit. Quidam mitellam ſumpſerunt. P. Scipio Africanus in Sicilia antequam in Africam trajiceret, pallio & crepidis uſus eſt. L. Scipioni Aſiatico, ſtatua in Capitolio erecta eſt, chlamyde & crepidis ornata: quod eo habitu uſus eſſet. P. Rutilius Mithridatis crudelitatem in togatos ſive Romanos evitavit, ſumendo pro calceis Romanis ſoccos, pro toga pallium. Senatores etiam orcheſtra maxime ornabat, ubi ſeparatim ab equitibus & plebeiis ludos ſpectabant, cum ab initio permixti equitibus & plebeiis, ludos ac munera ædilicia ſpectarent. Nam Scipio Africanus & Sempronius Longus primi fuiſſe dicuntur, qui in ſpectandis ludis patres à populo ſecreverunt, quam ſecretionem plebs Romana quam moleſtiſſime tulit, adverſus conſules indignata, qui honorem ſenatorii ordinis extuliſſe, ſuum
con-

contempſiſſe, viſi erant: & ipſum Africanum aliquando pœnituiſſe tradit Plutarchus, ſe veteris moris tollendi, novi introducendi auctorem fuiſſe.

SECTIO XXIII. Nunc de cenſu ſenatorio, de quo ſermonem facere inſtitui. Senatorum cenſus fuit octingenta millia ſeſtertium, viginti ſcilicet millia coronatorum. Ita equeſtri cenſu duplo plus, Equitum enim cenſus erat quadringenta H. S. millia, hoc eſt coronatorum decem millia. Cenſus ii ad Imperatorum tempora valuerunt, ſub quibus utriuſque ordinis cenſus varius, nunc diminutus, nunc auctus fuerat: ut patet ex Senatorum cenſu ſub Auguſto ampliato; qui pro octingentorum millium ſumma, duodecies H. S. taxavit, id eſt, triginta millia coronatorum. Sed ſeſtertium quadringenta, aut octingenta poſſideo; equeſne ſum aut ſenator? minime: non enim dat cenſus, ut eques aut ſenator neceſſario ſis; ſed ut eſſe poſſis: neque propter opes honos datur, ſed ob inopiam negatur: nec receptus rejicitur, aut ſenatu ob egeſtatem movetur. Quam enim eſſet inhumanum & inhoneſtum, ne dicam Reipublicæ incommodiſſimum, Valerium Publicolam tyrannidis vindicem, & libertatis conditorem; Menenium Agrippam ordinum reconciliatorem; Æmilium

lium Paulum Macedonicum; Scipionem Æmilianum Carthaginienſis ac Numantini excidii ducem, cujus opes XXXII. libras argenti, duas & ſemilibram auri non excelſerant; C. Fabricium, Æmilium Papum, Attilium Calatinum, quos ſolum verſantes, glebas cum ſudore diſſipantes, ſemen aſpergentes, ad Conſulatum & imperium ſuſcipiendum Reſpublica accerſerat, quorum ruſtico opere attritæ manus, ſalutem publicam ſtabiliverunt; Cn. Scipionem, Attilium Regulum, Mummium Achaicum, Fabium Rutilianum, Q. Cincinnatum ſeptem tantum agri jugera poſſidentem: cum aliis infinitis bene de populo Romano meritis; quam (inquam) inhumaniſſimum eſſet, ob patrimonii anguſtiam Senatorio ordine moviſſe, qui ipſi ſine opibus opes cumulatiſſimas, imperia & regna, Reipublicæ acquiſiverunt. Quorum virtute Roma ad tantum faſtigium pervenit, nec unquam tales genuiſſe pœnituit: ſed his ſemper Romana ætas gloriabitur. Horum indigentia indigentes conſolari, imo locupletes docere potuit ac poteſt, quam non ſit neceſſaria ſolidæ laudis cupidini anxia divitiarum comparatio. Non modo egentes ſenatores ordine non motos, ſed & excellentes viros floreſcente Rei-

publicæ

publicæ ſtatu, creſcente Imperio, poſthabita paupertatis ratione à Cenſoribus in ſenatorium ordinem allectos & cenſos fuiſſe, exiſtimo. Teſtis M. Scaurus, & plerique nuper à me nominati, qui parce, ſobrie, & non avare viventes, exigua accepta patrimonia, pariter anguſta, reliquerunt: quos tamen in ſummo ordine, ac inter ſenatores cenſos fuiſſe, Hiſtoriarum, & antiquitatum monumenta prodiderunt. Sub Principibus etiam, quibus tenues erant facultates, in equeſtrem ordinem aſſumebantur. Teſtis ipſe Martialis de ſe:

Sum, fateor, ſemperque fui, Calliſtrate, pauper:
Sed non obſcurus, nec male notus eques.

Etenim ante bellum tertium Punicum & Aſiaticas delicias in Vrbem invectas, non tam arcte civium (præcipue vero fortium virorum) patrimonia, & privatas res cenſebant, quam vitia caſtigabant: probitatem, continentiam, & facta omnia, cenſorio ſupercilio examinabant: bonos & virtute præſtantes, beneque de patria meritos, ad ordines & dignitates promovebant, ſicut impios & vitiis contaminatos exauctorabant. Nam virtutes, non divitiæ, decus ac gloriam; vitia vero, dedecus hominibus comparare ſolent. Recte Zonaras cenſorum

rum munus fuiſſe tradit; Vitam civium examinare ac notare, laude quidem dignos in tribus, in equeſtrem ordinem, in ſenatum adſcibere, prout ſingulis convenire exiſtimabant: minus autem probe viventes, eodem modo ex albo & ordine delere. Romani certe poſt annum V.C. CDLXVII, quo plebs in Ianiculum ſeceſſit, uſque ad annum DCIV, quo bellum tertium Punicum cœpit, cum opibus & potentia, tum virtute vere floruiſſe dicuntur. Tunc enim nulla nobilium diſcordia, nulla Reipublicæ procella, nullus ordinum motus: ſed ſumma honorum & rerum omnium communio viguit: nulli humanarum rerum concupiſcentia, ſed gloriæ & virtutis certamine tenebantur: hoſtem ferire, muros aſcendere, vallum tranſcendere, in vitæ diſcrimen pro ſalute communi properare, occumbere, glorioſa & nobilia habebantur: paupertatem etiam pro Republica ſuſceptam Cenſores plurimi æſtimabant. Quia tunc nullum in privata re cumulanda augendaque, ſed omne omnium in amplificanda Republica ac propagando Imperio ſtudium erat collocatum: & ſummus in Romana civitate paupertati ac parcimoniæ honos dabatur: atque quiſque ſe quam Rempublicam egere, virtute ac præclare factis

quam divitiis cæteros anteire, filias à Republica quam à ſe dotari, agros ob merita donari quam à parentibus relinqui, funera publice quam ex privato patrimonio erogari malebat. Nullum tunc aut certe parvum argentum, non magnas ſervorum catervas, pauca ſterilis & aridæ terræ jugera, indigentiam domeſticam, publice impenſa funera, nobilium filias dotum inopes; egregios tamen Conſulatus, mirificas Dictaturas, innumerabiles triumphos Roma cernebat. Quorſum igitur Cenſores poſt invectas divitias, non morum potius, quam bonorum in legendis ſenatoribus rationem habuerunt? Quorſum extremi temporis Romani, mendicam fortunam (ut cum Valerio loquar) velut unicum generis humani malum, diuturnis conviciis lacerarunt? quæ ut non abundantibus, ita fidis uberibus, Publicolas, Scauros, Attilios, Scipiones, Fabios, Fabricios, Curios, hiſque paria lumina, & virtutis robora produxit, nutrivit. Quorſum animos ipſorum pecuniæ aſpectu & illecebris irretitos priſtini temporis memoria non recrearunt? Nam hujuſmodi virorum indigentiæ nullæ opes poſſunt præferri: & horum paupertas illos potuit erudir, e non largitionibus ac divitiis, ſed ſola virtute honores & ordines acquiri.

Verum

Verum ubi integerrimorum juſticia, abſtinentia, fortitudine, Reſpublica crevit: Reges opulenti bello domiti, Macedonia, Achaia, & populi ingentes vi ſubacti, Numantia funditus everſa, Carthago æmula Romani Imperii ab ſtirpe interiit: cuncta maria terræque patebant: pro fortitudine, pro continentia, pro juſticia, audacia, largitio, avaricia, ambitio invadere, ac vigere cœperunt: & corruptos homines pecuniæ imperiique cupido (materies omnium malorum) occupavit, probitatem fidemque ſubvertit. Tunc clariſſimorum labore & virtute Reipublicæ acquiſita deripere; publica privata efficere; paterno labore parta abligurire, & in conviviis obedere, quam pari ſudore augere; non virtute, ſed acervata pecunia concives vincere ſinguli cogitabant: ordines, honores, ac magiſtratus ambientes, illos aut vi, aut gratia, aut opibus acquirebant: Cenſores magis enixe quam antea cujuſque res cenſere, nec ad Senatorium & Equeſtrem ordinem, niſi divitiis affluentes provehere conſueverunt. Tunc enim (ut cum Plinio dicam) laxitas mundi, & amplitudo Populi Romani damno fuit, poſtquam ſenator cenſu legi cœptus, judex cenſu fieri, ad ordinem cenſu promoveri, magiſtratum ducemque nihil magis

 exor-

exornare quam cenſus: poſtquam cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidendo, paſſim maluere aliena vitia quam virtutes amplecti, omneſque à maximo bono liberales dictæ artes & majorum inſtituta in contrarium cecidere. Tunc hercule voluptas vivere cœpit, vita ipſa deſiit: tum falſi, perduellionis, majeſtatis, peculatus, ambitus, repetundarum judicia contra ſcelere coopertos, avaricia & ambitione flagrantes, decreta ſunt: cum prioribus ſeculis fere inaudita fuerint; nec ulli animi in tam paupere civitate largitioni, cupiditati, & ambitioni, niſi de virtute, patuerint.

Denique ut de Senatorum cenſu plura dicere ſuperſedeam, illud minime prætereundum eſt, Cenſores in eis recenſendis omnium continentiſſimum ſenatus principem conſtituere ſolitos: quod apud Romanos perhonorarium fuit, quodque genus honoris iis tantum viris deferri conſuevit, qui authoritatem & gloriam maximis in Rempublicam meritis, præſtantiſſimiſque rebus geſtis, eſſent conſecuti. Vt in ſenatum legi, ita ſolebant ſenatu moveri, vel Cenſorum notatione, vel lege, quam tulit Caſſius trib. pl. anno V.C. DCLIII, Mario & Flocco Coſſ.

Coſs. Cavit enim, ut quem populus damnaſſet, cuive imperium abrogaſſet, ne in ſenatu eſſet. Quid ſi nec à populo damnati eſſent ſenatores, nec à Cenſoribus moti, ſed ſilentio tantum præteriti? Ordinem non amittebant, verum inclinante Republica ignominioſi erant. Nam præteriti ſenatores quondam in opprobrio haud erant; quod, ut Reges ſibi legebant, ſublegebantque, quos in conſilio publico haberent; ita poſt exactos eos, Conſules quoque & Trib. Mil. Conſulari poteſtate conjunctiſſimos ſibi quoſque patriciorum, & deinde plebeiorum legebant; donec lex Ovinia tribunicia intervenit, qua ſancitum eſt, ut Cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatum legerent; quo factum eſt, ut præteriti ſenatores juxta loco moti haberentur ignominioſi. Pro ſenatoribus legem tulit Appius Claudius, ſanciens, ne quem cenſores in legendo præterirent, neve aliqua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, &c. utriuſque ſententia eſſet damnatus.

SECTIO XXIIII. Hactenus de Senatoribus, & ſenatorio ordine: proximus huic dignitati eſt ordo Equeſter. Equites Romulus primus inſtituit, & in tres centurias diſtribuit; quas ſuo nomine Ramnenſes, à Tito Tatio Tatienſes,

à Lucumone vel Luco Luceres, appellavit: Dicti etiam ſunt ſub Romulo, Regibuſque, Celeres, poſt Flexumines, deinceps Troſſuli. Trecentos deinde Tarquinius Priſcus addidit: ita Romæ ſexcenti Equites fuerunt; iſque numerus fere ſemper omni Reipublicæ tempore obſervatus, quod vel ex ſubjectis auctorum teſtimoniis probatur. Valerius: *Equeſtris ordinis maxima pars quadringenti juvenes, equis publicis ſpoliati, & inter ærarios à M. Valerio & L. Sempronio Cenſoribus relati fuerunt; quod in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire juſſi, facere id neglexerant.* Sed multo apertius Seneca in Ludo de morte Claudii Cæſaris: *Occiſos* (inquit) *ſenatores* XXX, *equites Romanos* CCCXV, *atque plures: cæteri* CCXXI *arena pulviſque fuerunt.*

Quanquam Equites ab initio ſemper in Republica Romana fuerint; eorum tamen Romæ multis annis nullus fuit ordo, nulla auctoritas, nullus cenſus. Nam duo tantum erant ordines, ſenatorius & plebeius, uſque ad Gracchorum tempora: Hi judicum appellatione ſeparare (equites enim antea plebeiis miſcebantur) eum ordinem primi omnium inſtituêre, diſcordi popularitate in contumeliam ſenatus; mox ea debellata, auctoritas nominis

minis vario ſeditionum eventu circa publicanos ſubſtitit, & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. Cicero demum ſtabilivit equeſtre nomen in conſulatu ſuo, ei ſenatum concilians, ex eo ſe ordine provectum eſſe celebrans, & ejus vires peculiari popularitate quærens. Itaque ab Ciceronis conſulatu plane hoc tertium corpus in Republica factum eſt, cœpitque adjici Senatui, populoque Romano Equeſter ordo: qua de cauſa equeſter ordo poſt plebeium ſcribebatur, quia noviſſime cœptus eſt adjici, inque Republica eſſe.

Auctoritas autem Equitum tum cœpit, cum magiſtratus curules & patricios, ſicuti plebeii, acquiſiviſſent, & legibus Gracchi ac Cœpionis ad ſe tranſtuliſſent judicia, quæ ante in ſenatorum poteſtate erant, annis fere DCXXIX. Nam Sempronius Gracchus legem tulit, anno V. C. DCXXX, ut penes ſolum Equeſtrem ordinem eſſent judicia. Id indigne ferentes ſenatores, cum Servilio Cœpione Conſule egerunt, ut legem de judiciis inter equitem & ſenatum communicandis ferret. Hujus lege, equitum poteſtas communicata eſt, non diminuta: quia ſexcenti equites, ut antea, cum trecentis ſenatoribus judicabant. Diminuta autem legibus Livii, Sullæ, & Cottæ, quæ

inde ſunt ſecutæ: M. enim Livius Druſus Trib. pl. anno V. C. DCLXII rogatione ſua cavit, ut æqua ex parte equites & ſenatores judicia exercerent. Cornelius Sulla dictator anno DCLXXIII. equeſtri ordini adempta judicia ad ſenatũ transtulit. Denique Aurelius Cotta inter tres ordines judicia communicavit, Senatores, Equites, & Tribunos Ærarios. Præterea ſoli Equites Pop. Rom. vectigalia à Cenſoribus in quinquennium locata conducere conſueverunt, indeque quod publica conducerent Publicani dicti. Iſti erant nobiliſſimi quique equeſtris ordinis. Flos enim equitum Romanorum, ornamentum civitatis, firmamentum Reipublicæ publicanorum ordine continebatur. Iſti ſocietates tot inibant, quot erant Reipublicæ provinciæ vectigales.

SECTIO XXV. Hæc de Equitum poteſtate. Cenſus vero eorum ante Servium Tullium non extitit, qui primus eum inſtituit: cenſus die illo, per forum ſua manu equum ad Cenſores traduxiſſe ferunt. Equeſtris autem ordinis juventus ſingulis annis bis in magna celebritate ſpectaculum ſui præbebat; menſe Februario, die Lupercalium, quem morem Romulus inſtituit; de equitum probatione. Porro Q. Fabius Rutilianus, equites trabeatos Idibus Quintilibus equis inſiden-

ſidentes, ab æde Honoris per Vrbem in Capitolium tranſire primus fecit. Iſta ſolennitas inſtituta eſt in honoré ac memoriam Caſtoris & Pollucis, quod anno V. C. CCLVII. Romanis contra Latinos prælian tibus affuiſſent. Nam ſacrificio per primores equeſtris ordinis Idibus Quintilibus peracto, tranſvectio equitum fiebat, qui per tribus & centurias diſtributi, ordine in equis vehebantur, omnes quaſi è pugna redirent coronati fronde oleaginea, & palmatis è purpura togis amicti, quas vocabant trabeas, initio pompæ facto ab æde (de æde diſſentiunt Dionyſius & Plinius De viris illuſtr.) Martis, quæ extra urbem ſita eſt, & tum cæteras urbis partes per forum tranſeuntes, tum ædem Caſtoris prætereuntes, nonnunquam quinque virorum millia, gerentes quæcunque fortitudinis præmia in præliis acceperunt à ducibus. Erat & aliud celebre Equitum inſtitutum. Mos namque Equitibus fuit Romæ, cum per legitimum militiæ tempus feciſſent ſtipendia, equum per medium forum ducere, coram viris duobus publice præſidentibus, quos Cenſores nuncupabant, eiſque recenſere quæ ſub quibus ducibus ſtipendia meruerant, illorumque cenſuram ſubire, qui ut pro cujuſque meritis vel laudé, vel infamiam

tribuerent, ſingulos Equites nomina profitentes rogabant in hæc verba: TVNE MILITIAS OMNES IVXTA DISCIPLINAM ABSOLVISTI? Ad quæ Pompeius Magnus cum olim à Cenſoribus Gellio & Lentulo interrogaretur, lepide reſpondiſſe fertur: Abſolvi (inquiens) ſub me ipſo imperatore. Hæc priſca fuerunt inſtituta eorum, qui in equitum ordine & cenſu erant. Quorum filii honoris gratia equis invecti, ad ludorum certamina, quoties celebrarentur, pompam de Capitolio per forum in Circum Maximum deducere conſueverunt. Cæterũ, ut ſuſcepto ſermoni de Equeſtri ordine clauſula imponatur, inter alia Equitum ornamenta erant annulus aureus, & quatuordecim ordines in theatro, in quibus ſeparati à plebe ludos ſpectabant. Ab initio commixti plebi ſpectabant ludos, uſque ad M. Othonem, qui primus eos à plebe disjunxit. Quamobrem plebs ſeparationem moleſte ferens, Othonem in ſpectaculum prodeuntem ſibillis inſectata eſt; cum Equites contra læto plauſu eum ſuſciperent: & iteratis altius ſibilis ad jurgia cum Equitibus venit: atque à jurgiis & contumeliis ad manus, ſanguinem & cædem ventum eſſet, ſi eloquentia Ciceronis non interveniſſet, ac theatralem ſeditionem

nem ſuſtuliſſet; qua plebeios in æde Bellonæ ad ſe vocatos adeo modeſte increpuit monuitque, ut cum in theatrum rediiſſent, Othoni alacri plauſu alluderent, atque Equitibus de gloria ac laude ejus concertarent. Quibus Equitum in theatro gradibus ſervandis præficiebantur aliqui, ut ſæpius teſtatur Martialis:

Quadringenta tibi non ſunt, Chareſtrate; ſurge:
Lectius ecce venit: ſta, fuge, curre, late.

& alibi:

Eſt & in hoc aliquid, vidit me Roma Tribunum,
Et ſedeo qua te ſuſcitat Oceanus.

Lectius & Oceanus præfecti erant ſervandis gradibus, ut ſcilicet ſummoverent plebeii ordinis homines in ſedibus Equitum ſedentes. Iuvenalis:

——— *& de pulvino ſurgat equeſtri*
Cujus res legi non ſufficit. ———

Certe

Haud facile emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi. ———

SECTIO XXVI. Tranſeamus nunc ad ultimam ſecundæ Diviſionis partem, utpote Plebeium ordinem: ſuperius enim diviſimus Romanos ſecundum cenſum in tres ordines, Senatorium, Equeſtrem,

ſtrem, & Plebeium. De Senatoribus & Equitibus hactenus.

De plebe autem dicebantur cæteri omnes egentes, qui quadringenta, (*cum Equitibus*) aut octingenta, millia nummûm (*cum Senatoribus*) non poſſidebant, ſive ſenatorio, ſive equeſtri loco eſſent nati. Cenſus enim ordinem, non dignitatem conſtituebat; nec inter Senatores, aut Equites cenſebantur, niſi qui tantundem in bonis haberent. Quare plebeii plerumque inopia laborantes, tum militiæ duriciem ſubire, humi requieſcere, inopiam & laborem eodem tempore tolerare cogebantur: tum domi honores ambientium largitionibus, ſive candidatorum corruptelis paſcebantur, conſtitutis in ſingulis tribubus diviſoribus ac curiarum magiſtris, qui corrumpentium munera ac pecunias in tribus curiaſque dividerent. Ita plebeii, dignitates, magiſtratus, & ſuffragia ſua (præter quæ nihil amplius habuerunt) venditabant: & candidatos ambitioſos, qui ſuffragia operamque eorum conduxerant, ad comitia conducebant: principes quoque civitatis & locupletes, per urbem officii gratia ſectabantur, ut prandia, cœnas & ſportulas, veſtimenta, & alia id genus munuſcula conſequerentur. Horatius:

Non

Non ego ventoſæ plebis ſuffragia venor,
Impenſis cœnarum, & tritæ munere veſtis.

Præterea à Poëtis & Oratoribus inopes illi Romani conducebantur, ut eis conſentirent, inque eorum verba jurarent, vociferando, --*pulchre, bene, recte,*

At tunc grande Σοφῶς clamaret turba togata.

Denique ita paupertate premebantur, ita penuria, atque fame, veluti rabie quadam agitabantur; ut neque novis rebus ſtuderent, à Patribus ſecederent, & quam ſæpiſſime maximos tumultus excitarent. Proinde potentiores huic egeſtati occurrentes, præter prædam ex hoſtibus captam plurimas opes, multos fertiles agros, uberrimas provincias ad inopem hunc ordinem alendum, ſaturandumque deſtinarunt; & peculiarem curatorem, quem Præfectum annonæ vocant, inſtituerunt, ne inopia perciti ventos rapidiſſimos, & turbines pernicioſiſſimos in Republica excitarent. Idcirco recte Aurelianus Imperator ad Flavium Arabianum ſcripſit, *Populo Romano ſaturo nihil eſſe lætius.*

SECTIO XXVII. Quanquam omnium ordinum paupertimus eſſet plebes, tamen civitatis erat corpus, ut ſenatus anima: in comitiis tributis dominabatur

nabatur, centuriatis plurimum poterat. Reges, Romulus, Numa, Hoſtilius, & Martius huic ordini multa largiti ſunt: Servius Tullius hujus cauſam ſuſcepit, adverſus potentiorum violentiam atque injuſtitiam; patricii huic plurima partim volentes, partim inviti indulſerunt: nobiles hujus manus prenſarunt, in hujus favore conciliando multum laborarunt: duces bellorum huic geſtorum rationem reddiderunt: denique ſine hujus ordinis conſenſu, Senatus neque potuit bellum alicui populo indicere neque magiſtratus creare, neque leges ferre. Nam dixi ſuperius (Sectione IX) trium maximarum rerum & ſumme in Republica neceſſariarum, penes populum ex Romuli inſtituto arbitrium fuiſſe; pacem bellumve indicendi, creandi magiſtratus tam domi quam militiæ, legeſq; ſuis ſuffragiis ferendi, confirmandi, abrogandi. De quibus rebus populus diſceptabat diſcernebatq; latis curiatim ſuffragiis, & tantum valuit pauperrimi, quantum ditiſſimi calculus; cumque pauci eſſent divites ac patricii, pauperes & plebeii in ferendis ſuffragiis illos numero longe ſuperarunt. Servius autem Tullius id animadver[illegible], ad divites ſuffragiorum vim tra[illegible] conſtitutis pluribus centuriis di[illegible], quam pauperum. Sed exactis Regibus,

&in-

& inſtitutis à Volerone tributis comitiis anno V. C. CCLXXXI, vim ſuffragiorum, inque comitiis præpotentiam recuperarunt.

Poſt exactos Reges Valerius Publicola, pro plebis libertate ſimul & poteſtate, leges ſancivit, quibus amplior reddita eſt ejus poteſtas, quam ſub Regibus: Vnam, ne quis magiſtratum, aut imperium caperet, niſi cui populus dediſſet; ſacrandoque cum bonis capite ejus qui contra feciſſet, eumque occidi impune liceret: Alteram, ne quis qui provocaſſet, injuſſu populi virgis vapularet, aut ſecuri cæderetur. Quæ quidem lex ſæpius ab eadem Valeriorum familia renovata eſt, quia plus paucorum opes poterant, quam plebis libertas. Poſt, non tantum penes plebem fuit judicium de Civis Romani judicati condemnatique animadverſione; verum etiam judicandi facultas magiſtratibus ac ſenatui adempta. Nam Sempronius Gracchus lege cavit, Ne quis de capite civis Romani injuſſu populi judicaret; qui judicaſſet, uti in eum populi animadverſio eſſet. Sic conſtat, de capite civis Romani non modo ferri, ſed ne judicari quidem potuiſſe, niſi centuriatis comitiis, in quibus aliquid poterat plebs. Sed M. Tullius Cicero Lentulum, Cethegum, & reliquos

Catili-

Catilinariæ conjurationis participes, non populi ſuffragiis, ſed ſenatus ſententiis judicatos condemnatoſque; in carcere ſtrangulari curavit. Quamobrem P. Claudius trib. pl. legem tulit, ut de eis quæſtio haberetur, qui cives Romanos ſine judicio populi, indictaque cauſa judicaſſent, necaſſentque: & Ciceronem ejectum urbe exilio multavit.

Præterea poſt Valerium Publicolam, tribuniciis rogationibus magnam in Rebublica poteſtatem nacti ſunt Plebeii. Nam non modo magiſtratus, Augures, Pontificem Maximum, & alios ſacerdotes creare; verum etiam ipſi magiſtratus, ſacerdotia & judicia (quibus nihil in Republica majus) adipiſci potuerunt, & adepti ſunt. Quæ cuncta penes ſolos Patricios fuerunt. Nam primus magiſtratus, quem adepti ſunt plebeii, fuit Decemviratus, anno V. C. CCCXXX. quo Idibus Maii Q. Pœtellius, C. Duellius, Sp. Oppius Cornicen, è plebe omnes, cum Ap. Claudio Decemvirorum principe magiſtratum inierunt. L. Sextilius de plebe primus Conſulatum ſuſcepit an. V. C. CCCLXXXVII. Tribunatum autem Militum cum Conſulari poteſtate plebeiorum nemo unquam adeptus eſt, ſaltem perraro. Scribit enim T. Livius in annis IIII & XL, neminem de plebe Trib. Mil. Conſulari

ſulari poteſtate creatum, Patricios vero ſemper in hujus magiſtratus poſſeſſione fuiſſe. Patres quidē voluerunt potius cōmunicare plebi conſularem poteſtatem, quam Conſulum nomen. Nam ab initio cum honos iſte in Republica induceretur, paſſi ſunt legem à Trib.pl. perferri de tribunis militum tribus ex patriciis, totidem de plebe creandis, qui cum poteſtate Conſulari Rempublicam adminiſtrarent: verum habitis comitiis tres tantum ex patriciis creati ſunt, plebs eo contenta, quod ratio ſui habita eſſet. Anno V. C. CCCXCVII Dictatura cœpit communicari, primuſque de plebe Dictator dictus C. Marcius Rutilius, cum C. Plancio Magiſtro Equitum. Magiſter autem Equitum de plebe, ante Dictatorem plebeium C. Licinius factus eſt, quo tempore civitas diſcordia de plebeio Conſule conſtituendo agitabatur. Cn. Cornelio Coſſo & L. Furio Medullino ſecundum Coſs. anno V. C. CCCXLIIII ad Quæſturam patricium magiſtratum plebeii aſpirarunt, creatique ſunt cum uno patricio C. Fabio Ambuſto tres plebeii. Anno. V. C. CCCLXXXVIII, ut Ædiles Curules promiſcue ex patribus & plebe fierent, primum decretum eſt. Q. Publilius Philo primus è plebe Præturam inivit, C. Sulpicio Longo & P. Ælio conſulatum

gerentibus. Romanorum annales teſtantur, Cenſores creari ſolitos ex patriciis uſque ad annum V. C. CDII. quo Mart. Rutilius ut primus de plebe Dictator, ita & Cenſor factus eſt.

Vt Romulus Magiſtratus, ſic Numa ſolis patriciis ſacra peragere, Pontificatum, Auguratum, & cætera ſacerdotia ſuſcipere permiſit. Ideoque Decemviri connubia cum plebeiis patribus interdixerunt, ne incerta prole auſpicia turbarentur. Communicatis deinde connubiis lege Canuleia anno V. C. CCCIX ſacra quidem confuſa & auſpicia fuerunt: ſed tamen ſacerdotia penes patricios duraverunt, quoad tribunicias rogationes Sexti Licinii & Ogulnii. Lege enim Sextia Licinia ſancitum eſt, ut Decemviri ſacrorum non omnes patricii, ſed ex æquo de plebe crearentur. Ogulnia autem anno V. C. CDLIII M. Valerio Corvino quintum, Q. Apuleio Panſa Coſſ., acerrime reſiſtente Appio Claudio, P. Decio vehementer aſſiſtente, ſtatuit; ut cum quatuor Augures, totidem Pontifices eſſent, numerumque ſacerdotum augeri placeret, quatuor Pontifices & quinque Augures de plebe omnes adſcriberentur, quo prorſus octo Pontifices, novem Augures in Vrbe fierent.

Prius permiſſum fuit plebi ſacerdotia

capere,

capere, quam ſacerdotes creare. Quandoquidem à Numa Rege inſtitutum eſt, & more deinceps comprobatum; ut Pontifices à Pontificibus, Augures ab Auguribus, alii Sacerdotes à ſuis collegiis, ſolus Pontifex Maximus à populo crearetur. Quam creandorum ſacerdotum conſuetudinem annis poſt CLV, quam plebeii ad ſacerdotia admiſſi fuerunt, primus omnium C. Licinius Craſſus, diſſuadente C. Lælio Prætore, Q. Fabio Maximo Æmiliano & L. Hoſtilio Mancino Coſs. anno V. C. DCVIII. invertit, ſuadendo ut ſacerdotes quos antea collegia ſufficiebant, populus crearet. Eandem legem à populo antiquatam revocavit Cn. Domitius Ahenobarbus Trib. pl. atavus Neronis Imperatoris, C. Mario ſecundum, C. Fimbria Coſs. anno V. C. DCXLIX, & ſubrogandorum ſacerdotum jus à collegiis ad populum, minorem etiam populi partem, approbata ejus rogatione tranſtulit: veterem tamen morem omnino non ſuſtulit. Siquidem ut populus ſacerdotes faceret, ſed factos collegia cooptarent, ſancivit. Sulla in ſua dominatione nobilitatis propugnator, plebeii juris ac poteſtatis ob fotas Marianas partes perpetuus oppugnator, legẽ Domitianã penitus abrogavit, ac priſtinã ſubſtituendi ſacerdotes

 aucto-

auctoritatem collegiis reſtituit. Poſt Sullam plebs idem jus rurſum recuperavit.

Iudicia cum Equitibus & Senatoribus lege Aurelia Plebi communicata ſunt. Iudicia dico cuncta, præter perduellionis ſive majeſtatis, quod judicium ſibi populus ſecundo ab creatis Tribunis plebis anno comparavit; quo primus Patriciorum tribunis plebis reſtitit M. Coriolanus, atque primus omnium tribuniciam poteſtatem ſenſit. Nam die à Trib. pl. dicta, quod primus plebem præda ex hoſtibus capta fraudaſſet, quodque in magna penuria ne frumentum populo, ſaltem maximo pretio daretur contendiſſet, populi calculis tributis comitiis damnatus in exilium abiit. Ex illo tempore, utpote V. C. anno CCLXIII, morem ſibi fecerunt Tribuni patriciis diem ad populum dicere. Vnde maximum incrementum poteſtas plebis habuit: contra vero, optimatum priſtina dignitas maximum detrimentum accepit. Quid enim à priori dignitate optimatum alienius fuit, quam per tribunos ad plebeculam citari, rapi, in carcerem detrudi? aut quid magis tribui plebi potuit, quam de iis, quibus antea miſere ſubjecti fuerant, judicium ferre, eos bonis multare, in exilium mittere? Vnde L. Furius, C. Manlius conſulatu abeuntes, à Tribunis ad plebis judicium arrepti,

arrepti, populumque circumeuntes ſordidati, non immerito apud Livium amiſſam patriciorum dignitatem deplorant? juniores patrum ſuadent monentque, ut honoribus & adminiſtratione Reipublicæ abſtineant? Conſulares vero faſces, prætextam, curulemque ſellam nihil aliud quam pompam funeris putent? claris inſignibus imperii, velut infulis velatos ad mortem deſtinari? quod ſi Conſulatus dulcedo ſit, jam nunc ita in animum inducant, conſulatum captum & oppreſſum à tribunicia poteſtate eſſe, Conſuli veluti apparitori tribunicio omnia ad nutum imperiumque Tribuni agenda eſſe? ſi ſe commoverit? ſi reſpexerit patres? ſi alium in Republica quam plebem crediderit? Exilium Cn. Marci Coriolani, T. Menenii Agrippæ damnationem & mortem ſibi ante oculos proponant. Hæc de poteſtate plebeiorum dicta ſufficiant, penes quos, ceu patricios, magiſtratus curules, ſacerdotia & judicia fuerunt. A quibus omnibus tandem ceciderunt. Nam populus lege Regia omne ſuum imperium, poteſtatemque in Imperatorem tranſtulit. Itaque ſub Imeratoribus quam Regibus*, multo plebis conditio durior & anguſtior extitit. Sub Auguſto tamen veſtigium antiquæ plebeiæ poteſtatis manſit.

Nam ille multas leges condebat, eaſque ad populum referebat: Idem populus ad magiſtratus eligendos congregabatur, etſi nihil fiebat contra Cæſaris voluntatem. Nam partim proponebat eos, qui eſſent magiſtratus futuri, partim id more majorum relinquebat in populi plebiſque voluntate: ſed tamen providebat, ne neceſſitudinis cauſa, aut largitione facta, precibuſve deſignarentur. Sub reliquis Imperatoribus, plebs omnino nullam poteſtatem habuit, ſed ludis ac certaminibus frequenter, raro comitiis interfuerat. Iuvenalis:

——jampridem ex quo ſuffragia nulli
Vendimus, effugit curas. Nam qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantum res anxius optat,
Panem & Circenſes.——

SECTIO XXVIII. Hucuſque egimus de prima Pop. Rom. diviſione, quæ reſpicit genus & ſanguinem: de ſecunda, quæ ordinem & cenſum. Tranſeamus nunc ad tertiam & ultimam, quæ ad honores pertinet. Romani honorati aut ſunt nobiles, aut novi.

Nobiles in veteri Rep. Rom. ſoli Patricii habiti ſunt. Quod in principio eis magiſtratus & honores illi, ex quibus nobi-

litas comparari ſolet, patuerint. Nam Conſulatum, Dictaturam, Cenſuram, Ædilitatem, Quæſturam, Præturam primum habuerunt. Deinde etiam plebeii, ubi ad honores curules aſpiraſſent, nobiles vocari cœperunt. Quippe tum non ex genere, ut antea, ſed imaginibus nobilitas habebatur. Quandoquidem ii Nobiles ſunt appellati, qui majorum imagines habebant. Imagines autem ſui ponere, ac poſteris tradere non poterant, niſi qui magiſtratum curulem geſſiſſent; quorum primus eſſe cœpit Ædilitas curulis, ſecundus Prætura, tertius Conſulatus, poſtremus Cenſores; quia Cenſores ex conſularibus tantum viris creari conſueverant. Quos magiſtratus patricii ante, quam plebeii iniverunt. Imaginem autem voco, ſimulacrum ad vivum exprimens oris ſimilitudinem, affabre miroque artificio effectum, coloribus pigmentiſque adumbratum. Quas imagines in atriis & inſigniori domus parte ſuſpendere, & earum multitudine jactantiaque nobilitatem oſtentare atque metiri ſolebant. Honorem igitur & nobilitatem nacti ſunt, qui ad magiſtratum honorarium pervenerunt, non habita ratione, ad eumne vi, gratia, largitione, an virtute adſpiraſſent. Nam ſolus magiſtratus in Republica nobili-

tatem dabat,& populus honores

Sæpe dat indignis, & famæ ſervit ineptus.

Proinde gloriatur Cicero, ob delatam ſibi Ædilitatem curulem ſe adeptum eſſe antiquiorem in ſenatu ſententiæ dicendæ locum, togam, prætextam, ſellam curulem, jus, imagines ad memoriam poſteritatemque prodendam. Porro nulli magiſtratum conſequebantur, niſi prius habita concione, qua populi gratiam ſibi conciliarent: vel commemorando veterem proſapiam, majorum & facta & imagines; nam populus inſervit famæ, & perſæpe in titulis ac imaginibus ſtupet, vel proponendo virtutes ſuas, meritaque in Rempublicam.

Ac certe virtute decet, non ſanguine niti,

ſi ſine majorum claritate atque imaginibus eſſent: ſicuti erant Curii, Decii, Catones, Pompeii, Marii, Didii, Cœlii. Gloria enim & fulgens magiſtratuum currus obſcuros juxta generoſos trahebat. Cato ſe virtute, non genere, aut majorum imaginibus pop. Rom. commendavit, & ipſe initium ſui generis, nominiſque, ab ſe gigni ac propagari voluit; cum aditus ad magiſtratus honoreſque non magis nobilitati, quam virtuti patere debeat. Quinimo Pop. Rom. antiquitus homini

homini honorem, non generi; moribus, non majoribus; virtuti perſpectæ, non auditæ nobilitati deferebat. Erat præterea in more poſitum inſtitutoque Romanorum, ut qui magiſtratus curules adeptus eſſet, (id eſt, imagines familiæ ſuæ, ſi nobilis; aut jus ponendi poſteris imagines, ſi novus) eam haberet concionem, qua gratiam beneficii (conceſſi magiſtratus) populi Romani, cum ſuorum (ſi nobilis) vel ipſius (ſi novus) laude conjungeret. Itaque nobiles hic appello, qui majorum imagines, magiſtratus ſcilicet & triumphos poſſent oſtentare, quibus freti honores aut gerebant, aut ad eos adſpirabant. Majorum ſiquidem gloria poſteris quaſi lumen eſt, & ad virtutes incitamentum. Cicero apud Marcum filium de extinctæ Catilinariæ conſpirationis triumpho ſuo togato gloriatur, propemodum ad eum ejuſdem gloriæ hæreditatem, & factorum imitationem pertinere. Optima profecto hæreditas à parentibus traditur liberis, omnibus divitiis, omnique patrimonio præſtantior gloria virtutis, rerumque geſtarum memoria: cui dedecori eſſe, & nefas, & vitium judicandum eſt. Sicut enim majorum imagines, virtutis præſtantiam, rerumque geſtarum gloriam ac triumphos vel ſuperare, vel æquare honeſtum

eſt & glorioſum: Ita eorum induſtrias contemnere, frugalitatem deſpicere, imagines, rerumque geſtarum memoriam fœdiſſimis criminibus temerare, obſcurare, deprimere, extinguere, nefas & vitium judicatur. Hæreditaria tum demum cenſebitur, ſi pariter virtutis via ad ſimiles honorum gradus filii pervenerint, ut vel parentibus clariores, vel ſaltem non deteriores dicantur: Alioquin de aliena virtute inique ſibi arrogare (clara videlicet parentum virtus liberis non relinquitur, ea neque dono datur, neque accipitur) & nihil hæreditarium præter virtutis memoriam accipere dicentur: Eamque melius eſt nunquam à majoribus habuiſſe, quam acceptam fœdis moribus corrupiſſe. Etenim quanto majorum vita fuit præclarior, tanto horum ſocordia flagitioſior; ſi nobilitatis acceptam à parentibus dignitatem virtute tueri nequiverint. Plerique nihilominus majorum dignitatibus & imaginibus elati, arroganter ætatem agentes, in voluptate & ignavia deliteſcentes, convivia ſæpius exornantes quam arma tractantes, curantes mundicias ut mulieres, quã laborem ut viri, quaſi honeſte vixerint, honores, utpote virtutis præmia, petiverunt, atque inſignia virtutis etiam ſine virtute aſſecuti ſunt. Quare

recte

recte P. Decius, M. Tullius, C. Marius, aliique nobiles plebeii, dicteria nobilium, objectamque nobilitatis novitatem perferentes, illos ignavos & ignaros accuſarunt, & non probe viventibus probra objectarunt, quod præter imagines, nihil niſi imaginarium & fumoſum haberent.

SECTIO XXIX. Hactenus de Romanis nobilibus: Nunc de novis. Novi appellati ſunt, qui ob imaginum inopiam commendatione ipſorum, atque virtute non majorum gloria ad honores curules, quaſi meritorum in Rempublicam & virtutis debita præmia, adſcenderunt. Qui cum nobilium invidorum contumelioſa multa ſunt paſſi; tum vulgi mobilis & imperiti novitatem exprobrantis, iniquis ſermonibus frequentes laceſſiti, QVIS HOMO HIC EST? QVO PATRE NATVS? Nam ut mores corrumpi in Republica Romana cœperunt, cœpit quoque Populus nobilibus potius, quam novis honores deferre. Sic circa annum Romæ conditæ CC. LXXXV, Syracuſii cum cæteris Siculis, ejecto Thraſybulo tyranno, conſtitutoque populari Reipublicæ ſtatu, conſtituerunt, ut magiſtratus omnes & munia publica priſcis civibus, atque vetuſtis familiis diſtribuerentur; inquilini vero & novi

novi homines alienigenæ, ne ad munera publica, neve ad honores civiles admitterentur. Sed ſi nobiles ſolis imaginibus tituliſque majorum inhæreant, & ultra ex ſe nihil produxerint, non nobiles ſed ignobiles dici merentur. Novi vero veri nobiles, quod ex ſe egregia protulerint; cum fortiſſimus quiſque & virtute præditus generoſiſſimus ſit, imo lege Nænia Rex. Siquidem ſola virtus nos nobiles, ſola honoratos, ſola ſenatores, ſola Reges vere facit. Vnde præclare cum Stoicis cecinit Flaccus:

—— ſapiens uno minor eſt Iove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.

Vnde Cato Cenſorius, ad gloriam quidem & magiſtratus ſe novum eſſe, rebus vero geſtis ac virtute majorum vetuſtiſſimum prædicabat.

F I N I S.

P. SCRI-

P. SCRIVERII
De
PSEVDO-FENESTELLA
Admonitio.

BIpartitum illud de Sacerdotiis & Magiſtratibus Rom. Scriptum,quod ſub involucro L.Feneſtellæ vulgo circumfertur, æternis potius tenebris damnandum erat, quam pro tanti viri fœtu germano lectoribus denuo obtrudendum. Sublato itaque celeberrimo nomine,ignobili quidem ſed vera epigraphe inſignivimus, dedimuſque auctori ſuo Andreæ Dominico Flocco, Florentino. Quod nomen cum alii, tum Nozorenus in Append. Geſn. & Lycoſt. atque Rob. Cœnalis Hiſtor.Gallic.lib. 1.perioch. 1. diſerte agnoſcunt: extatque in chirographo codice, quo Brugis olim uſus Ægidius Wytſius. Et,Oxoniæ apud Britannos in bibliotheca Lincolnienſi, teſte Catalogo Thomæ Iameſii MS. hoc titulo: *Andreas Dominicus Florētinus De Romanis Poteſtatibus.* Princip. *Cum parvos* (leg.*per hos*) *dies.* Et Florentiæ in bibliotheca Gaddiana MS. cujus initium: *Natura ac ratione rerum introductum eſt.* (vide edit.noſtræ pag.8.) Et atteſtantur Michael Poncianrius & Lucas Ferrinius, nuperi ſcriptores, his verbis: *Andreas Fiocchus, vir graviſſimus,*

mus, eximia doctrina refertus, inter cætera, quæ ad manus venerunt, edidit librum De Poteſtatibus Romanis. Flavius vero Blondus, qui ante centum & ſexaginta annos obiit, in Hetruria ſua, *Andream Floccum, Apoſtolicum ſecretarium, Canonicumque Florentinum, virum optimum, ab eloquentia, & edito de Magiſtratibus opere* celebrat. Idemque Lilius Gyraldus in Hiſtoria Poëtarum aſſerit, & apud ſe manuſcriptos eſſe, quibus talis inſcriptio eſt:

Andreæ Dominici Flocci,
Florentini,
Ad Brandem Cardinalem Placentinum

DE
ROMANIS MAGISTRATIBVS LIBER.

Atque in iis ipſis eſt Præfatio, inquit, quæ in publicatis literarum typis exemplaribus non reperitur. Hæc ille. Quæ Præfatio etiam integre (quantum ex principio liquet) in codice Anglicano, nec Florentino Nicolai Gaddii deeſſe videtur. Hæc primum à Wytſio publici juris facta. Sed opuſculum iſthoc Brandi Cardinali dicatum fuiſſe, ne illa quidem Editio dicit. Nos primi ex fide Liliana eam inſcriptionem appoſuimus. Ex qua abunde nobis de ætate auctoris conſtat.

ſtat. Nam Brandes iſte, ſive Branda Caſtillioneus, Mediolanenſis, Epiſcopus Placentinus, an. Chriſti ∞ ccccx i presbyter, Cardinalis titulo S. Clementis, ſub Ioanne XXIII PP. creatus eſt. Poſtea ſub Eugenio IV Pontifice factus eſt Epiſcopus Cardinalis Portuenſis & S. Rufinæ, alias Caſæ candidæ. Anno demum Chriſtianæ ſalutis ∞ CDXIII, Pontificatus ejuſdem Eugenii anno XIII, prid. Non. Febr. Branda Caſtillioneus, quondam Epiſcopus Placentinus, ſacri palatii Apoſtolici cauſarum auditor, presbyter Cardinalis tit. S. Clementis, poſt Epiſcopus Cardinalis Portuenſis & S. Rufinæ, legatus iterum ſub Martino V. P. in Hungariam contra Huſſitas, mortuus eſt in Caſtilioneo ſuo diœceſis Mediolanenſis, ibique honorificentiſſimo ſepulchro cadaver ejus conditum. De quo plura qui volet, adeat diligentiſſimum Onufrium Panuinium, & Alphonſum Ciaconium: qui ad manum, cum hæc raptim ſcriberemus, non erat. Quare non ſine cauſa viri docti Feneſtellam illum [Lucii prænomen unde irrepſerit, neſcio] tanquam illegitimum atq; ſuppoſiticium cenſuerunt, & farraginem de Sacerdotiis & Magiſtratibus tanto auctore prorſus indignam; tum, quod in ea Plinius, Aſconius Pædianus,

& A.

& A. Gellius in teſtimonium adferuntur; quorum ultimus plus ſæculo poſterior fuit (ſiquidem Feneſtella noviſſimo Tiberii Cæſaris principatu obiit, teſte Plinio lib. XXXIII. cap. XI.) priores duo ipſius Feneſtellæ meminerunt: tum maxime, quod in ea incompoſita dictio, neque ubique ſermonis Latini puritas (præterquam in locis, ubi Livium & ejus notæ ſcriptores deſcribit) invenitur. Et recentiorem eſſe vel inde apparet, quod lib. I. cap. V. Epiſcoporum & Archiepiſcoporum mentionem facit. Vixit ergo ante ducentos, & quod excurrit, annos noſter Floccus. Quod & Raphaël Volaterranus, Blondum ſequutus, Commentar. Vrbanor. lib. XI. indicat. Iannotius, inquit, Manettus (corrupte ibi vulgo Ioannes Manectus legitur) & Andreas Fiocus, ambo Florentini, [Conſtantienſis Concilii tempore (an. Sal. MCCCCXXIV.) quod ibidem innuit] inter eloquentes & ex Chryſoloræ ſchola commemorati.

FINIS.

AP-

APPENDIX
AD
ROMAM ANTIQVAM.

In qua

DE ROMÆ STATV
HODIERNO
&
PONTIFICIS AVCTORITATE
diſſeritur.

I.

IMPERIVM ROMANVM, & PONTIFEX.

II.

DE STATV VRBIS ROMAE ET PONTIFICIS, Relatio tempore Sixti V. P. Anno CIↃ IↃ LXXXV.

III.

REDITVS ET EXPENSAE P. R. Anno CIↃ IↃ LXXII.

IIII.

AVCTORITATIS PONTIFICIAE Aſſertio.

V.

QVOMODO IMPERIVM ROM. AB AVCTORITATE P. DEPENDEAT, Diſſertatio.

VI.

MIRABILIA ROMAE, ex V. C.

Epigramma

IANI VITALIS PA-
NORMITANI

De

ROMA.

QVi Romam in media quæris novus advena Roma,
Et Romæ in Roma nil reperis media:
Aſpice murorum moles, præruptaq; ſaxa,
Obrutaq; horrenti vaſta theatra ſitu:
Hæc ſunt Roma. Viden' velut ipſa cadavera tanta
Vrbis adhuc ſpirent imperioſa minas?
Vicit ut hæc mundum, niſa eſt ſe vincere: vicit;
A ſe non victum ne quid in orbe foret.
Nunc victa in Roma Roma illa invicta ſepulta eſt,
Atque eadem victrix victaque Roma fuit.
Albula Romani reſtat nunc nominis index,
Quin etiam rapidis fertur in æquor aquis.
Diſce hinc, quid poſſit fortuna: immota labaſcunt,
Et quæ perpetuo ſunt agitata, manent.

IM-

I

IMPERIVM ROMANVM.

IMperium Romanum, quod imperante Trajano erat ampliſſimum in Scotia: extendebatur enim ab Oceano Hibernico, ultra Tigrim: Oceano Atlantico, ad ſinum Perſicum: ab Atlante ad ſylvam Calidoniam: pertingebatque ad flumen Albim, tranſibatque Danubium: primum labi cœpit bellis civilibus Galbæ, Othonis, Vitellii. iis enim temporibus exercitus, qui in Magna Britannia pro præſidio erat, trajecit in continentem. Hollandia & vicinæ regiones rebellarunt: paucique temporis progreſſu, Imperii finibus præſidio deſtitutis, tranſmiſerunt: Sarmatæ Danubium: Alani ſuperarunt fauces Caſpias: Perſæ acquiſiverunt nomen & potentiam: Gothi pervagati ſunt Mœſiam & Macedoniam: Franci ingreſſi ſunt Gallias. Conſtantinus Imperator reſtituit Imperium antiquo ſplendori, ſopivit bella domeſtica, frenavit tyrannos, barbaros, & gentes hoſtiles. Sed duo fuerunt, quæ Imperium multum debilitarunt: primum fuit tranſlatio ſedis Imperialis Roma Conſtantinopolim, quod factum deſpoliavit Romam & debilitavit Imperium. Luce enim clarius eſt,

quod ſicut plantæ ex nativo ſolo in regiones climate & qualitate diverſas tranſplantatæ, parum retinent virtutis naturalis: ita & res humanæ, præcipue autem dominia & ſtatus magnis illis mutationibus perdunt ſuum vigorem & ſtabilitatem. Eam ob cauſam Senatus Romanus nunquam plebi conſentire voluit, ut Roma Vejam commigraret, quæ civitas multo gratior, & magis commoda erat, quam Roma, maxime poſtquam à Gallis ruinæ tradita fuerat. Cum nullæ res magis pernicioſæ ſint Reipublicæ, quam magnæ novitates; quæ res majori damno, ne dicam exitio, potuit contingere Imperio Romano, quam adeo ingens ac ſubita præter omnium exſpectationem immutatio? Non plus minuſve fecit bonus ille Imperator, quam ſi quis ad dandum animali meliorem formam, cerebrum ad genua, aut cor è ſuo loco ad cubitum transferret. Secundum erratum Conſtantini fuit diviſio Imperii ſuis filiis facta in tres partes, quod contigit anno Domini CCCXLI; qua ex magno imperio tria fecit, cum notabili diminutione auctoritatis & virium. Cum enim ejus filii inter ſe armis decertarent, taliter ſe invicem conſumpſerunt, ut Imperium quaſi exſangue corpus remanſerit. Quamvis autem Imperium

perium aliquot vicibus ſub uno Principe coaluerit, diviſioni adeo aptum remanſit, ut raro acciderit, quin in Orientale & Occidentale non fuerit partitum, uſque dum Odoacer, Herulorum & Turingorum Rex, magno cum exercitu Italiam ingreſſus, in tam magnas anguſtias conjecit Auguſtulum, ut præ deſperatione ſe Imperio Occidentali abdicarit, quod accidit anno CCCCLXXVI. Hunni jam antea Danubium tranſmiſerant: Alaricus Vandalorum Rex, Romam ceperat: Vandali primum Andaluſiam, & Poſtea Africam: Alani Luſitaniam: Gothi majorem Hiſpaniæ partem: Angli Britanniam: Burgundiones Provinciam occupabant. Iuſtinianus Imperator res aliquantulum in melius reſtituit. nam per ſuos Capitaneos exegit Vandalos Africa, & Gothos Italia, anno DLVI. Sed parvo tantum tempore id duravit. nam anno DCCXIII cœperunt Orientale Imperium vexare arma & hæreſis Mahumetana, brevique tempore fuere à Saracenis oppreſſæ præter Syriam, Ægyptum & Archipelagum, Africa, Sicilia & Hiſpania. Anno DCCXXXV occuparunt quoque Saraceni Narbonem, Avenionem, Toloſam, Burdegalam, & regiones vicinas. Imperium itaque Occidentale paulatim prorſus in direptionem abiit: Orientale

autem adeo invalidum remanſit, ut vix aliquot vicibus civitatem Conſtantinopolitanam contra Saracenorum arma defendere, multo minus Occidenti auxilium ferre potuerit. Anno autem Chriſti DCCC titulos Occidentalis Imperii adeptus eſt Carolus Magnus, Francorum Rex. quam rem recenſet Ado, Viennæ Archiepiſcopus, verbis ſequentibus: In die ſancto nativitatis Domini, ante confeſſionem B. Apoſtoli, cum glorioſus Rex Carolus ab oratione ſurrexiſſet, Leo Pōtifex capiti ejus coronam impoſuit, ſicq; ab univerſo populo acclamatum eſt: *Carolo Auguſto, à Deo coronato, Magno, pacifico, Imperatori Romanorum, vita & victoria.* Diviſum itaque fuit Occidentale Imperiū ab Orientali hoc modo, ut Neapolis, etſi Pontum Orientem verſus, cum Sicilia Græcorū eſſet; Beneventum Longobardis remaneret; Veneti neutri parti adſcripti; Status Eccleſiæ liber eſſet; Reliquum Carolo M. cederet. Blondus vult, Irenem Imperatricem primum in eam diviſioné conſenſiſſe. deinde à Nicephoro confirmatam eſſe. Habuit itaq; diviſio Imperii initium è tranſlatione ſedis Imperialis Roma Conſtantinopolim: crevit diſtractione in plures Principes: pervenit ad perfectionem aſſumptione Caroli Magni. Ante eum enim modus regiminis

minis, leges, magiſtratus & conſilia erant communia, tendebantque ad bonum commodumque utriuſque Imperii, tanquam membrorum ejuſdem corporis. Et ſi unus Imperatorum moriebatur abſque filiis, totum Imperium manebat alteri: ſed Carolo Magno in Imperatorem Occidentis electo, nulla amplius fuit habita ratio Imperii Orientis, nec Imperator Orientis unquam ſucceſſit in imperium Occidentis, nec ejus Imperator in Orientis imperium. Permanſit autem imperium Occidentis in familia Caroli Magni paulo minus quam centum annis: defecit autem ea familia in Arnolpho. Anno Chriſti M I I abſcripto omni jure hæreditatis, creatio Imperatoris in libera electione ſeptem Principum, qui Electores nuncupantur, poſita fuit. Ratio faciendi Imperium electivum, quod eo uſque familiæ Caroli M. hæreditarium extiterat, fuit, quod Imperator Otho I I I filios non habuit: utque dignitate perſonæ, quæ eligeretur, Imperium firmius redderetur. Imperium Occidentis tunc valde coarctatum & conciſum erat: nihil enim ei quam Germania & Italiæ pars ſupererat: Pontifex ſiquidem Romanus bonam Italiæ partem poſſidebat: Veneti in medio utriuſque Imperii poſiti vivebant in plena libertate, cum domi-

nio annexo ſuo ſtatui: Regna Neapolis & Siciliæ, quę Normanni Græcis eripuerant, Eccleſiæ Romanæ feudataria facta erant, primum ſub Clemente Antipapa, deinde ſub Nicolao II, & ejus ſucceſſoribus, qui Antipapæ factum, propter emolumentum approbarunt: Lombardia & Thuſcia, partim propter diſſidia Imperatorum, Henrici IV & V, Friderici I & II, cum Pontificibus Romanis, partim propter populorum ferociam, Imperatoribus plus laboris & impenſæ, quam commodi attulerant. Rudolpho Imperatori itaque non ſolum in Italiam proficiſci, curæ non fuit, (quod eum infortunia, adverſæque res ſuorum anteceſſorum terrerent) ſed & populis Italiæ libertatem parvo precio vendidit. Lucenſibus non conſtitit libertas plus quam decem aureorum millibus: Florentini eam ſex aureorum millibus redemerunt. Deficientibus itaq; cum reputatione viribus imperii, ei in Italia, præter nomen, nihil fere remanſit. Vicecomites Mediolanenſes, & ſucceſſive alii domini, aliis locis rapuerunt ſibi dominia quæ potuerunt, abſque ullo Imperatoris reſpectu, tantumque petebant inveſtituram ſuorum ſtatuum. Sed Franciſcus, cum ſibi armis ſtatum Mediolanenſem paraſſet, parvi fecit inveſtituram, exiſtimans, ſe poſſe ſe

ipſum

ipſum conſervare in ejus poſſeſſione, iiſdem artibus, quibus eum ſibi comparaverat. Vltra montes ſubtraxerunt ſe Imperio multi Principes, ita, ut Imperium præſenti tempore fere in Germania concluſum ſit. Sed quod dominia in Germania uniformia non ſunt, deſcribam illa, ut ſequitur. Aliqua dominia ſunt quaſi membra Imperii, ſed ſeparata. quamvis enim Imperii ſint, non id agnoſcunt, nec agnoſcere volunt. ſicut Reges Daniæ & Sueciæ, Dux Pruſſię, Helvetii, Rheti. alia agnoſcunt quidem Imperatorem pro ſupremo Principe, ſed diætas Imperii non inviſunt, nec contribuunt feruntque onera Imperii; ſicut Duces Sabaudiæ, Lotharingiæ, & Principes Italiæ. alia inviſunt diætas, feruntque onera, ſicut Principes & Civitates Germaniæ. ſed Rex Bohemiæ a Carolo IV Imperatore à contributionibus exemptus eſt. alia dominia non ſolum pendunt communes contributiones Imperii, ſed quod plus eſt ſolvunt Imperatori tributum particulare: eæ ſunt illæ Civitates, quæ Imperiales nuncupantur, aliqui Principes Germaniæ non ſolum interſunt Comitiis Imperii, ſed & electioni Imperatoris: hi ſunt ſex Electores, tres Eccleſiaſtici, & tres Laici: quibus jungitur, ſi vota imparia ſunt, Rex Bohemiæ, qui

non venit ad convocationem (quæ diæta dicitur) nihilominus calculum in electione habet. Sed loquendo ſtricte: Civitates Principes Imperii proprie dicuntur, qui diætis interſunt, & tanquam membra unius corporis, participant bona & mala, emolumenta & onera. Hi viventes fere modo Reipublicæ ſimul unitæ, ad defenſionem communem habent Imperatorem pro capite, qui non regit abſolute, ſed per Comitia, nec tamen indicit illa abſque præcedenti conſenſu maximæ partis Electorum. Deliberationum Decreta, quæ edicuntur, irrita fieri non poſſunt, niſi per aliam diætam: ſed Imperator habet plenam auctoritatem mandandi executioni decreta. Imperator itaque quod ad dignitatem & præeminentiam ſpectat, eſt primus Chriſtianorum Princeps, tanquam is, in quem ceſſere jura Reipublicæ & Imperii Romani: ejus eſt protegere Eccleſiam Dei, defendere fidem, procurareque pacem, & bonum Reipublicæ Chriſtianæ.

PONTIFEX ROMANUS.

Pontificis Romani amplitudo eſt duorum generum: una conſiſtit in dominio, quod habet: altera in auctoritate ſpirituali. Dominium temporale eſt duo-

rum

rum generum: unum eſt utile, niſi velimus dicere immediatum: alterum eſt directum & mediatum. Quod ad dominium utile ſpectat, Papa bonam Italiæ partem poſſidet, nempe omnino id quod inter fluvium, qui vulgo *Fiore* dicitur, & Cajetam, inter Primaro & fauces Truentii eſt (excepto Ducatu Vrbini.) Eo ſpacio comprehenduntur Provinciæ, Bononienſis, Romandiola, Marchia, Vmbria, Ducatus Spoletanus, Patrimonium S. Petri, Latium. Hic ſtatus eſt ex præcipuis Italiæ, tum propter ſitum (eſt enim quaſi in ejus centro, extenditurque à mari Adriatico ad Tyrrhenum) tum etiam propter ſummam annonæ copiam, frugum præcipue, olei & vini. Romandiola enim non tantum ſibi, ſed etiam vicinis oleum, vinumque producit, mittitque eorum magnam copiam Venetis, & in Illyricum: conficit quoque Cerviæ, ſibi & aliis ſal. Marchia aliquot vicibus ſuppeditavit Venetis, uſque ad centum Stare (menſuræ genus eſt) frumenti millia, magnamq; olei quantitatem. Quamvis Vmbria tantum frugum non habet, ut eas foris emittere poſſit, alieni tamen ipſa non indiget: vinum fere undique in ea creſcit, habetque pecudes, multis quoque locis ſatis croci. Patrimonium & Latium plus quam ſemel frugibus adjuverunt

juverunt Genuam, aliquibus quoq; vicibus Neapolim. Hic ſtatus gente audace bellicoſaq; plenus eſt, æſtimaturq;, ipſum in eo excedere omnes alios Italiæ ſtatus. Poſſent colligi ex Bononienſi, Romãdiola, & Marchia, plus quam xx peditũ millia, ex reliquo tantundem. Tempore Papæ Clementis ſola Marchia ſuppeditavit xv militum millia in ejuſdem auxilium. Civitates præcipuæ ſuntRoma, orbis caput, in qua c hominum millia numerari poſſent: Bononia, quæ plus quam LXXX millia utriuſque ſexus ſuppeditare poſſet: Perugia, Ancona, Ravenna, Ariminum, Ceſanna, Forum Iulii, Faventia, Imola, Macerata, Firmum, Aſculum, Camerinũ, Spoletum, Norcia, Rietum, Tarnia, Narnia, Orvietum, Viterbum, Aſſiſium, Folignum, Todi, & forte xxx aliæ. Nec deſunt arces munitæ: inter eas eſt Caſtellum & Burgus Romæ (ſi perficiatur,) civitas Orvietum, quam natura muro cinxit; Terracina, civitas Caſtelli, Fanum. Poſſent muniri multæ civitates, quæ loci & ſitus commoditate excellunt, nempe Aquapendens, mons Phaliſcorum, Viterbum, Ancona, Spoletum, Narnia, portus & civitas vetus. Multum ſplendoris & amplitudinis etiam huic ditioni ſtatuique Eccleſiaſtico addit multitudo familiarum tam pacis, quam belli artibus illuſtrium,

quæ

quæ in hac ditione ſunt. quod in cauſa eſt, cur Reges & Principes Chriſtiani ſuis exercitibus & factionibus Duces inde petant. Si Princeps hujus ſtatus non eſſet Eccleſiaſticus, ſed civilis, ſive, ut vulgo loquimur, ſecularis, Provincia Romanorum nulli Principi Italiæ frequentia populi aut potentia cederet. Habet Pontifex præter hæc, ſtatum Avenionenſem in Francia, in quo quatuor civitates, & octoginta oppida muris cincta ſunt. Habet in regno Neapolitano Beneventum. Quantum ad dominium directum ſpectat, Papa eſt patronus regni Neapolitani & Siciliæ, quæ feuda alia omnia nobilitate ſuperant: præterea Ducatuum Vrbini, Ferrariæ, Parmæ, Meſſerani, & aliorum. Inſula Hibernia, & regnum Angliæ juris Eccleſiæ Romanę, eique tributaria fuere. Habet jus ſupremum in omnium ordinum religiones, & in Clerum. Confert quoque beneficia omnia. Habet itaq; mille remunerandi modos, & ſicut dicebat Xyſtus IV: Papæ non deerunt pecuniæ, quam diu ipſi manus erunt & calamus. Pius IV habuit à religionibus quadraginta aureorum millia, & ſi renunciationes beneficiorum, cum regreſſibus, & compoſitiones admittere voluiſſet, ſicut ei conſulebatur, aureorum myriadem recipere poterat.

Paulus

Paulus III cum Imperatore, & Venetis fœdus adverſus Turcas fecit, tulitque ſextam impenſarum partem: miſit Carolo V in auxilium belli, contra Lutheranos duodecim peditum millia, & quingentos equites, ſuis ſtipendiis militantes, evexitque ſuam familiam in eam amplitudinem, in qua eſt. Pius V. miſit quatuor peditum millia, & mille equites, in auxilium Caroli IX Regis Franciæ. Sixtus V quinque annis & ſemis ſui Pontificatus collegit quinque aureorum milliones, impenditque magnam pecuniæ vim in aquæ ductibus, fontibus, pyramidibus, palatiis, templis.

II.

DE STATV VRBIS ROMÆ ET PONTIFICIS, RELATIO.

SVMMARIVM.

1. *Pontificis auctoritas in Eccleſiaſticis, & Sæcularibus.*
2. *Populi militares.*
3. *Divitiæ Pontificis, & armata vis timenda.*
4. *Potentia unde aucta.*
5. *Romæ prærogativa.*

6, *Sæpi*

6, *Sæpe capta, & diruta.*
7, *Incolarum multitudo, iners ut plurimum.*
8, *Magiſtratus Romani.*
9, *Ius & fortuna peregrinorum.*
10, *Pecuniæ cataplus Romæ, & nundinatio.*
11, *Ager Romanus ferax, ſed deſolatus. Et, cauſa ſolitudinis.*
12, Campaniæ, & Patrimonii *ſitus.*
13, *Romanarum Provinciarũ gubernacula Pontificum affinibus olim commiſſa.*
14, *Emolumenta & curam harum nunc Pontifices curant.*
15, *Militia Pontificis & ſatellites.*
16, *Principes familiæ Romanæ.*
17, *Arces Vrbis, & Imperii Eccleſiaſtici.*
18, *Proventus ex vectigalibus.* &c.
19, Officia & Montes *quid in Vrbe.*
20, *Onera, & expenſa.*
21, *Sixti V. P. laus.*
22, *Modus pecuniæ corradendæ.*
23, *Pontificiæ ditiones negligẽter habitæ.*
24, *In Pontificum amicitia non multum fiduciæ ponendum: interim inimicitia vitanda.*
25, *Auctoritas P. in Sacris. Et, Ipſum ſupra Concilia eſſe.*
26, *Pont. imperio ſubjectos eſſe Chriſtianos omnes Principes.*

27, Præ-

27, *Præmia, & Pœnæ. bina Pontificiæ auctoritatis vincula.*
28, *Collatio Beneficiorum.*
29, *Creatio PP. varia.*
30, *Cardinalium in eligendo P. triplex modus: Et, Eorum numerus & honos.*
31, *Favor Cardinalium à Regibus quæſitus, quare jam parum ambiatur.*

I.

NOtiſſima res eſt, Pontifici Romano quoad Eccleſiaſticos, in omnes univerſalem eſſe poteſtatem, non ſolum in eos, qui ipſius ſubduntur imperio, ſed etiam qui cæteris Principibus parent, totoque orbe terrarum vivunt: Sed quantum ad laicos, duplex ei competit juriſdictio, vel ſpiritualis, vel temporalis. Quoad ſpiritualem, omnes concedunt, ipſi tanquam capiti, ſupremam eſſe auctoritaté, & poſſe quaſi juris poſitivi leges non ſolum interpretari, ac moderari, ſed etiam omnino revocare: leges vero quæ de jure divino ſunt, non item: ipſas enim revocare non poteſt. Quod ſpectat ad temporalem, magna fuit, & adhuc vertitur controverſia: quia plerique, præſertim Canoniſtæ, opinati ſunt, Pontificem ſupremam habere utriuſque juriſdictionis auctoritatem: alii plerique contendunt, Imperatorem ſupre-

ſupremum eſſe rerum mundanarum principem: itidem pro virili ſua certant Reges & Principes cæteri: Pontificem vero plenam atque ſupremam poteſtatem nuſquam, niſi in ſuomet imperio, quod poſſidet, ajunt obtinere; in alienis vero ſolummodo, quatenus ſpirituale aliquid agitur, quale eſt jusjurandum, votum, aliudve, quod ad conſcientiam ſpectat. Quod ad vires Pontificii imperii, & quid ab illo aut ſperari, aut timeri queat, præter auctoritatem ſpiritualem (quæ maximis quibuſque Principibus nunquam non fuit aut tremenda, aut veneranda) & præter auctoritatem, quam in Sacerdotiis habet, & in Eccleſiaſticis perſonis ubique, non mediocris momenti ſunt terrarum ſpatia, quæ poſſidet: etenim in medio Italiæ imperat Romæ, toti Latio, magnæ parti Etruriæ, Vmbriæ, Ducatui Spoletano, Peruſiæ, & Bononię, nec nō Flaminiæ, & agro Piceno, & parti Samnitum, præterquam quod ſupremum habet jus in regno Neapolis, & Siciliæ, Ferraria, Vrbino, Placentia, & Parma: in Gallia vero poſſidet Avenionem, & nonnullas alias civitates. Qui Dominatus (ut inter Italos) magnus eſt; & in unum redactus, utrumque mare attingit; fertilis totus, excultiſſimus, uberrimi agri, omni commoditate refertus,

populorum, & bello aptorum hominum plenus. Et quoad annonam, ſolus ager Picenus præteritis annis minimo negotio potuit Venetorum imperio plus quam centum millia modiorum tritici ſubminiſtrare. Patrimonium vero, quod eſt Viterbi & adjacentium agrorum territorium, potuit olim Liguriæ, Neapolis, & remotiorum locorum egeſtati ſubvenire.

2. Verum quod ſpectat ad milites, communis eſt opinio, in Eccleſiaſtico ſtatu meliores eos deligi poſſe, quam in tota reliqua Italia, imo Europa: creditur que ex agro Piceno & Flaminia viginti quinque milla hominum bello idoneorum educi poſſe: ex Patrimonio vero & Latio fortaſſe totidem.

3. Et quanquam dubio procul ex iis regionibus Pontifex minimos colligit reditus, utpote qui oppignorati ſunt, vel creditoribus addicti, nihilominus patet exploratumque eſt, Pontifici nunquam deeſſe, modo velit, pecuniam; cernimuſque, præſentem Pontificem breviſſimo annorum curriculo collegiſſe circiter quinquageſies centena millia aureorum: quos temporis progreſſu adaugere poterit, magiſque poſſet, quam antehac, ſi renunciationes beneficiorum cum regreſſibus admitteret, & adhuc multo magis,

magis, ſi officiorum compoſitiones approbaret: & proverbio uſurpatur, Pontifici nunquam defuturos nummos, dum manus illi & calamus aderit. Cum hoc igitur terrarum dominatu, cumque iis viribus quas diximus, dubitandum non eſt, quin Pontifex ex ſe ipſo vel aliis adhærens, multum commodi aut incommodi, modo velit, cuicunque præſertim in Italia, afferre poſſit: neque deſunt exempla, quibus Pontifices minoribus opibus, quam eæ ſunt, quas modo poſſident, Pontificiam dignitatem atque auctoritatem contra potentiores Principes ſuſtentaverunt, Reges & Imperatores exauctoraverunt, Imperia, & Regna ſuo arbitratu mutaverunt: noſtrorumque patrum temporibus minime ignotum eſt, quid efficere potuerit Pontifex Alexander, cujus nutu rex Galliæ, ſuperatis Alpibus, Italiam invaſit, totamque perturbavit: & Pontifex Iulius ejus ſucceſſor, noſtræ Reipublicæ, (heu nimium) quanta ſit Pontificis auctoritas, patefecit. Leo x, & Clemens VII per plurima bella, quæ ſuis, aut junctis ſociorum viribus geſſere, magnitudinem ſuam firmarunt, & Clemens poſt perpeſſas calamitates potentior, quam antequam ipſas perpeteretur, evaſit. Paulus III Eccleſiæ dignitatem & quietem

inter duos potentiſſimos Principes ſuſtentavit auctoritate magis, quam armis: adverſus Turcas & hæreticos arma movit, denique poſteros ſuos in eam fortunæ amplitudinem, quam cernimus, collocavit. Iulius III, dum arma movit, Italicam pacem ſuſtulit, totamque propemodum Europam perturbavit: & Paulus IV multos theſauros hoſti Regi ademit, memorabile poſt ſe relinquens exemplum incommodorum, quæ ex Pontificis animi propenſionibus, niſi ratione regantur, emanare poſſunt: & Pontifex, quem modo habemus, quanquam nullum hactenus inter Chriſtianos bellum excitavit, neque ullam turbarum occaſionem dedit, tamen haud mediocre inſtat periculum, propter ſtimulum conſiliariorum, quibus circumdatur: quam rem non ignorat Gallorum, non Catholicus Rex, & plerique alii Principum.

Proinde quemadmodum antiquitus fiebant numinibus quibuſdam ſacrificia, ut prodeſſent, aliis, ne nocerent; ita ſanum conſilium exiſtimandum eſt, ſumma ope niti, ut cum Pontificibus (quoſcunque mores præ ſe ferant) bene nobis conveniat: quantum enim pacis & belli tempore utiles ſunt favores, & beneficia, quæ bene animati Pontifices poſſunt conce-

concedere, tantum periculoſa ſunt detrimenta, quæ ab iiſdem male affectis timenda ſunt: neque unquam defuerunt, qui ad deteriora proclives animos inſtigant.

4 Ideo omnes Chriſtiani Principes, ſive inter magnos, ſive inter mediocres annumerentur, religione ducti, ſive aliis de cauſis, eo ſeſe abjecerunt, ut coram Pontificibus genua flexerint, ejuſque pedibus oſcula detulerint; omneſque in univerſum, etſi magni validique, ipſorum amiciciam adipiſci conati ſint, aut ſaltem ne contrarios haberent, operam dederint. & quicunque naturæ & affectibus Pontificis ſeſe prudenter accommodavit, ingens ex ea re commodum, maximumque fructum aſſecutus eſt. Quæ res ſi unquam utilis aut neceſſaria deprehenſa eſt, equidem hoc tempore, & hoc quem habemus, Pontifice, perneceſſaria eſt, multoque utiliſſima. Natura ſiquidem rigidus eſt & auſterus, cumque præſentem dignitatis celſitudinem non artibus ſuis, non ambitu, ſed ſolo Dei cōſilio conſecutus eſſe ſibi videatur, autoritatem ſuam ſine timore ullo ſemper exercuit; profiteturque, ſe non modo omni perturbatione, atque utilitatis cupidine immunem, ſed etiam nihil aliud reſpicere, quam quod religionem, & quæ

eam conſequuntur, attingit, fixam animo gerens opinionem, cunctos Chriſtianos religione omnia metiri debere.

5. Verum de temporali Pontificis dominatu inſtitutum ſermonem continuantes, primum ſeſe mihi offert Roma urbs, de qua ſi omnia quæ poſſem referre atque enarrare vellem, profecto relationis meæ curſum nimis dilatarem: etenim nemo neſcit, hanc non ſolum totius Italiæ omniumque nobiliorum Europæ provinciarum, ſed etiam maximæ partis Aſiæ & Africę dominam longo intervallo omnes principatus & regna imperii amplitudine & gloria ſuperaviſſe: & quamvis (ut eſt rerum humanarum viciſſitudo) imperium ipſius ab antiquo illo culmine defecerit, nihilominus adhuc majores orbis terrarum Principes ipſius nomine honeſtiores eſſe ſibi facile videntur: quandoquidem Imperator libenti animo titulum *Regis Romanorum* uſurpat, & Turcarum Rex aſſentitur, ut quas regiones in Europa poſſidet, ubi etiam reſidet, *Romania* appelletur. Sed quod magis intereſt, hæc Vrbs Pontificum ſedes facta eſt, propter quorum auctoritatem videri poteſt, antiquæ dignitatis ſplendorem magna ex parte recuperaviſſe, & illic alteram fortaſſe admirabiliorem Rempublicam, & ſublimius

Im-

Imperium inſtauratum eſſe.

6. Legimus, poſt Imperii priſci declinationem hanc Vrbem gentium dominam decies victam & captam fuiſſe, à Viſegottis, Vandalis, Oſtrogottis, Normanis, Gallis, Alemanis, Hiſpanis, & ab aliis ſub Athaulpho & Genſerico, Totila, Ruberto, Leviſcardo, Henrico v Imperatore, Ladislao Rege Neapolis, & poſtremo ſub Cardinale Columna, Duce Borbonio. Verum etſi omnem artem victores adhibuerunt, ut eam penitus demolirentur, ejuſque nomen & ſpeciem, ſi fieri poſſet, extinguerent, neque contenti omnem ſævitiam adverſus homines abſq; ullo ſexus vel ætatis diſcrimine exercuiſſe, cuncta ſacra profanaſſe, & profana omnia expilaſſe, paucos illos, qui bello ſuperſtites fuerant, ſecum aliquando abduxerunt, domibus dirutis, everſis palatiis, cunctis pulcherrimis ac pretioſis rebus perfractis, præſertim tot figuris mirabilis artificii comminutis, ingentibuſque & ſtupendis ædificiis, quæ adverſus temporum injuriam erecta eſſe videbantur, proſtratis: nihilominus ſi ad dignitatem procerum, quibus modo repletur, ſi ad numerum & ad magnificentiam palatiorum, templorum, aliorumque ædificiorum, ſi ad pulchritudinem viarum, ad Vrbis magnitudinem, hortorum

amœnitatem, denique ad commoda, rerumque omnium abundantiam reſpiciatur, facile ad hæc uſque tempora Vrbem Romam vigere deprehendemus.

7 In hac Vrbe, ut communis fert opinio, trecenta millia hominum, majori ex parte advenarum, reperiuntur; nam quod indigenas, revera pauci ſunt, ambigiturque an quiſquam ex illis à vetuſtis incolis originem trahat. Inter quos aliqui Barones, & Principes, viginti, triginta, quinquaginta millia aureorum, & nonnulli amplius in reditibus poſſident, omnes tamen fere alieno ære obſtricti: quemadmodum etiam plurima pars hominum magis ad paupertatem vergit, quam divitiis affluat, ut neceſſe eſt accidere, ubicunque nulla ars, qua homines ſuſtentare ſe poſſunt, celebratur: propterea, quod quæcunque ad uſum vitæ pertinent, omnia fere aliunde importantur: præſertim laneæ & ſericeæ veſtes, Venetiis, Luca, Florentia, Genua: & Neapoli illuc afferuntur.

8 Creant Romani ſuos Conſervatores, Tribunos, alioſque Magiſtratus: & Pontifex ipſis ſecundum veterem morem Senatorem concedit: qui ſimul cum Conſervatòribus in Capitolio jus dicit; ubi populus conſiliũ ſuum habet, ubi ſimiliter

liter Tibicines & Muſici detinentur. Sed hæc ſpeciem potius, quam vim gubernationis exhibent. etenim à tribunalibus illis non niſi controverſiæ inter Romanos, reſque minoris momenti cognoſcuntur: cætera vero & majora quæque coram Pontifice ejuſque miniſtris, Vicario, Gubernatore, & Auditore Cameræ agitantur; & conſilii decreta omnino dependent ex voluntate Pontificis, qui Baronum populique audaciam quotidie deprimendo, abſolutum Vrbis imperium ſolus adeptus eſt.

9 Peregrini vero ad urbem, tanquam ad communem patriam, ingenti numero convolant. ubi nullius perſonæ acceptio eſt, nulla inter nationes conſtituta diſcrepantia: omnes brevi temporis ſpatio in albo civium deſcribuntur, primoſque civitatis honores non multo negotio adipiſcuntur, & melius fortaſſe, quam alibi, ingenii induſtriæque ſuæ fructum præmiumque conſequuntur: denique fortunæ ſuæ favore, & virtutis ductu adſpirare poſſunt ad maximas Aulæ & Eccleſiæ dignitates, imo ad ſupremum quoque honoris gradum, quem ſæpe conſecuti ſunt ſordido loco nati, & ejuſmodi homines qui alibi vix potuiſſent egeſtatem ſuam aliquatenus ſublevare. prætterquam quod tendunt

illuc plerique vel religionis ergo, vel clementiæ, vel juſticiæ in negotiis ſuis petédæ, quorum multitudo ingens expeditur quotidie: plerique etiam propter munia & officia ſua in aula reſidere coguntur.

10 Admirandum quoque eſt, quo pacto undequaque Romam confluat pecunia, partim propter quotidianos advenarum urbem incolentium ſumptus, qui generatim ſatis ampli ſunt, atque profuſi: partim ob ſolvendas earum rerum, quæ impetrantur, expeditiones, præſertim propter Bullas beneficiorum: partim etiam ad quædam aulæ officia, utilitatis vel ambitionis ergo coëmenda.

11 Regio, quę ſpatio triginta millium paſſuum Romam ambit, uberrima eſt, utpote quæ affatim frumentariam annonam carniumque omne genus ſuppeditat: vini quoque copia non deeſſet niſi incolæ, præſertim externi, valetudinis, aut potius deliciarum cauſa aliarum regionum vina expeterent: quorum plurima ex regno Neapolitano, Corſica inſula, ex littoribus Liguriæ, & ex Gallia advehuntur. Verum hæc regio adeo fertilis, omnique ex parte adeo parum incolis repleta eſt, ut ad agros colendos, & ad meſſem, vindemiaſque, ex diverſis Italiæ partibus, & uſque ex Gallia Ciſalpina, illuc quadraginta circiter mille operarii con-

concurrant: qui abſoluto opere cum lucello aliquo domum revertuntur, ſi modo ſuperſtites fuerint: etenim magna ipſorum pars extingui ſolet, vel propter inſuetum ſolis fervorem, vel propter marinorum flatuum malignitatem, qui in præſentia eo ſunt pernicioſiores, quo majorem vaporum, qui ex paludibus exſurgunt, copiã afferunt; remoto his temporibus magna ex parte impedimento ſylvarum, quæ prius obſtabant. hæc autem omnia (quanquam non ut antea) urbem Romam adhuc inſalubrem faciunt. Itaq; hæc regio, quæ antiquitus innumerum hominum numerum continebat, modo vacua & deſolata eſt, & in littore, quod Romanum dicitur, à portu Herculis, Terracinam uſque, ſpatio centum quinquaginta millium paſſuum in longitudine, vix & ne vix quidem octo mille habitatores connumerantur.

12 Tractus ille terrarum, quæ inter Vrbem & Regnum Neapolitanum interjacent, *Campania* dicitur, quemadmodum ſpatium illud quod ab altera parte Vrbis Florentiam verſus extenditur, *Patrimonium* nuncupatur. Marchia Anconitana, & Flaminia ad mare ſitæ ſunt, illa contigua Regno Neapolitano, hæc agro Ferratienſi, quibus ſimiliter Bononia finitima eſt. Vmbria mediterranea

loca

loca tenet, regio quidem adeo ferax, ut non ſolum incolis ſuis victum ſuppeditet, verum etiam ad Florentinos frumentum tranſmittat.

Multa enarrare poſſem in explicandis iis, quæ pertinent ad provincias haſce, & nonnullas ex præcipuis civitatibus, præſertim Bononiam, nobiliſſimam & frequentiſſimam inter omnes totius Italiæ urbes, ornatam præterea florentiſſimo gymnaſio; Ravennam, Cerviam, Ariminum, & Faventiam urbes; item Anconam, portum & emporium earum rerum, quæ importantur illuc & exportantur ex Turcico imperio, ſatis celebre.

Poſſem etiam memorare Beneventum hiſtoriis celebratam urbem, nec non Avenionem, quondam LXX circiter annorum ſpatio Pontificum ſedem: ſed temporis anguſtia cogit me, ut ſermonem meum coarctem, eritque ſatis, ut quæ ad hæc generatim pertinent, ediſſeram.

13 Conſueverunt præteriti Pontifices harum Provinciarum Præfecturas, & quarundam civitatum gubernacula affinibus ſuis, tam Eccleſiaſticis, quam Secularibus, & Cardinalibus à ſe promotis & benemeritis concredere, ut inde utilitatem ac beneficium conſequantur: Nonnulla enim gubernatio, & legatio, tria, quatuor, & uſque ſeptem millia aureo-

reorum, nonnunquam amplius in annuis reditibus habebat.

14 Verum hic Pontifex hæc emolumenta omnia ad ſe traxit, ipſeque gubernatores illuc mittit: qua in re haud bene ſcio, num populi in ratione gubernationis quidquam lucri fecerint: illud verum eſt, ipſos, propter ſummam in hac re Pontificis diligentiam, quiete vivere, cum antehac magnis perturbationibus jactati fuerint, ſæviſſimas inter ſe inimicicias exercentes, neque cuiquam odii cauſa parcentes, extinctis aliquando integris familiarum gentibus.

Sed ex hoc incommodo beneficium illud conſecutum eſt, quia in armorum exercitio ſeſe perpetuo exercentes, vidétur magna ex parte ſtrenui & generoſi milites evaſiſſe: quos præteriti Pontifices ad numerum uſque viginti quinque millium conſcriptos delegerunt, & in cohortes diſtribuerunt, ut exercerentur.

15 In præſentia Pontifex nullos habet ſtipendiarios milites, præter ducentos Helvetios, & centum equites levis armaturæ, quibus ſtipatoribus utitur: viginti quinque Helvetios Ravennæ, in agro Piceno viginti quinque pedites, totidemque equites: præter Adrianæ molis præſidiarios milites: item arcis Anconitanæ, aliarumque arcium & turrium

pau-

pauciſſimo numero. Bononia ex ſuis reditibus centum habet ſtipendiarios Helvetios, & quinquaginta equites. In iſtis nihilominus civitatibus ac regionibus poſſent, quotquot placeret, milites colligi, & nonnulli equites, quanquam non adeo magno numero: neque deſunt eximiæ virtutis Duces: quandoquidem videntur hæ provinciæ non minus quam quælibet pars Italiæ, iis abundare.

16 Hoc loco retuliſſem aliquid de præcipuis viris, Domus ſcilicet Columnę, Vrſinæ, Comitum Sabellorum, Cajetanorum, Balionum, Vitelliorum, cæterorumque, niſi alias hac de re copioſam olim epiſtolam ſcripſiſſem.

17 Quoad arces, quædam ſunt natura munitæ, ut Orviætum, ſed parum arte adjutæ: hæc enim res non minus ſocorditer, quam pleræque aliæ, in ſtatu Eccleſiaſtico tractantur. Incepit Pius IV. Leoninæ civitatis munitionem (quæ eſt pars Romæ ultra Tiberim, in qua parte eſt Caſtellum S. Angeli, templum S. Petri, palatium Pontificis) ne regina urbium hoſtilibus damnis ſemper aperta & expoſita foret. Gregorius Pontifex multum pecuniæ expendit, eandemque partem duabus pulcherrimis viis exornavit. Et præſens Pontifex, quanquam præ ſe fert munitionis abſolvendæ voluntatem, nihilo-

nihilominus eam reliquit hactenus imperfectam.

Verum Eccleſiaſtici imperii arces, quę majoris ſunt momenti, ſunt Neapolim verſus, Agnania, civitas vetus ad mare inferũ, Ancona: adhuc omnes ita imperfectæ, ut difficillime reſtiturę eſſe videantur minimæ, quæ fieret ab hoſte, impreſſioni. Sunt præterea pleraque alia caſtella & arces, ſed male cuſtoditæ, cum propter minimum præſidiariorum numerum & virtutem, tum propter munitionem & annonæ defectum.

18 Reſtat, ut de proventibus dicamus, qui conſiſtunt in vini, olei, farinæ, ſalis, carnis, ac cæterarum venalium rerum vectigalibus, gabellis, mulctis: ſubſidio triennali, quod à Paulo III extra ordinem ſemel imperatũ, jam ordinarium ac perpetuum fieri cæpit: ſubſidio triennali, quod Fratrum ſive Monachorum non mendicantium in Italia collegia perſolvere conſueverunt: collectis ex Hiſpania, Luſitania, Italia: cenſu S. Petri, quem Reges Neapolitani, Duces Ferrariæ, Vrbini, Parmæ & Placentiæ, aliique dependunt: Item ordinariis reditibus è Romaniola, Marchia Anconitana, Patrimonio S. Petri, Latio, Vmbria, agris Camerino, Peruſino, Bononienſi, Beneventano, & aliis regionibus & oppidis.

His

His non computo illas utilitates, quæ ex Præfecturis à Pontifice retentis & ſibi reſervatis percipiuntur: has enim illis ſumptibus contrahendo, quos Pontifex in Cardinales quoſdam, minus dites, quo melius dignitatem ſuam tutari poſſint, erogare ſolet.

Neque huc Annatæ veniunt beneficiorum, & penſiones pro Bullarum redemptionibus, cum ex his nihil in Pontificis ærarium inferatur, ſed eæ diverſis Officialibus ſint obligatæ.

Quamvis autem horum redituum non pauci à ſuperioribus Pontificibus alienati fuerint; præſentis tamen Pontificis vigilantia & parſimonia, ita jam ſunt revocati, ut ſeſquimillionem auri fere reddant.

19 Alienationes hæ ſub duobus ſunt factæ nominibus & titulis; Officiorum, & Montium.

Officia eorum fere ſunt, qui in munere aliquo aulico ſunt conſtituti; & aliorum adjunctorum. quorum ea eſt conditio, ut poſt mortem ejus, qui tenuit, vacent, aut etiam tum, quando is ad Cardinalatum evectus fuerit. In his elargiendis Camera ita verſatur, ut pro denis annui reditus centum ſemel accipiat, unde quinquies centena coronatorum millia conficiuntur.

Montes

Montes duorum ſunt generum: Aut morte extinguuntur, in quibus pro centenis duodenûm aureorum fit ſtipulatio; aut ad hæredes tranſeunt, & pro centenis ſeptem penduntur.

20 Prçter hæc aliis etiam modis Pontificii reditus obligati & onerati ſunt, inprimis ipſius Vrbis, & aliarum Provinciarum Præfecturæ: nec parum in Vrbanos populi Romani Magiſtratus erogatur. Huc accedunt ſumptus domeſtici in Pontificis familiam, in Helvetiorum & levis armaturæ equitum ſatellitia; in caſtelli S. Angeli, Oſtiæ, civitatis veteris, Terracinæ, Orviæti, &c. præſidia; in cantores, cornicines, nuncios, cenſores, & ejuſmodi famulicium: in eleemoſynas, dona & largitiones, aliaque in magnatum aulis uſitata.

21 Hos tamen alioſque fere infinitos, quos in multa ædificia & magnificas ſubſtructionum moles cum æterna nominis ſui laude jam ante fecit, & etiam nunc quotidie facit, præſens Pontifex ita moderatus eſt, uti quinque Pontificatus ſui annis quadragies centena aureorum millia, id eſt, quatuor auri milliones ærario intulerit.

22 Etſi vero Pontifices mille habent conficiendæ pecuniæ modos, ex iis duo tamen maxime in promptu ſunt, quo-

rum unus eſt Cardinalium creatio, à quibus etiamſi nullam paciſcatur pecuniam, non modicum tamen è beneficiis, quæ illi ante poſſederant, percipere poſſit emolumentum. Alter eſt liberalis gratiarum & aliarum rerum,quarum indulgentia à Pontifice peti ſolet, diſpenſatio: in qua tamen Pontifici ita verſandum eſt, ut conſcientiam ſervet illæſam.

23 Sed ut ea, quæ de ſeculari Pontificis imperio dicta ſunt, & adhuc multo plura dici poſſent, concludam: illud auſim dicere, ſi Princeps aliquis Secularis Pontificias obtineret ditiones, eaſque tanquam rem propriam & hæreditariam adminiſtraret, cum paucis Principibus fore comparandum, non tam imperii amplitudine (quanquam & hoc ampliſſimum eſt) quam regionum præſtantia, agrorum fertilitate, incolarum numero, nobilitate civium, ad militiam apta juventute, ſumma denique rerum omnium abundantia: quarum rerum adjumentis non ſua tantum præclare tueri, ſed aliis etiã formidabilis eſſe poſſit. Sed plerique omnes, qui antehac fuerunt Pontifices, non modo de amplificanda & locupletanda ditione Eccleſiaſtica,ſed vix pene dicam,de conſervanda ullam ſuſceperunt curam aut cogitationem. Vnde mirum non eſt, vix ullum in

toto

toto Chriſtiano orbe reperiri dominium, quod in tanta rerum omnium copia & ubertate, armis, commeatu, aliiſque ejuſmodi præſidiis, minus ſit munitum, ita ut ad prædam cuilibet invaſuro expoſitum videatur.

24 Hic in Pontificibus digna quædam conſideratione occurrunt, utpote quibus cauſa ad mutandam ſententiam nunquam deeſt, dum Eccleſiæ commodum & dignitatem allegant & prætexunt. Sed & iidem provecta plerumque ſunt ætate, ita ut haud procul à morte abſint. Quibus defunctis, univerſa mutatur rerum facies, conſiliaque evaneſcunt, aut alium longe exitum ſortiuntur, ſic ut in Pontificum amicicia & conſœderatione non multum ſpei ponendum ſit. At ſi quis vice verſa dicere velit, eorundum ergo inimicicias vel odia non valde metuenda, longe erraverit. Quicunque enim cum Pontifice bellum geſſerit, poſt infinitos factos ſumptus præclare ſecum actum putabit, ſi quod ſuum eſt, defenderit: quum plerique omnes aut religionis quadam veneratione, aut certe ſimulatione, aut ne nova in ſe concitent odia, aut abſtineant ab iis, quæ Sedis Romanæ ſunt, occupandis, occupata reſtituant, ut ex multis hiſtoriis & exemplis videre eſt: idque noſtro tempore fecit

Carolus v. Imperator, Rex Catholicus, Veneti, qui Cerviam & Ravennam Pontifici reddiderunt.

25 Verum enimvero Pontificis dignitas atque auctoritas magis à ſpiritualibus, quam à temporalibus dependet. Quod ad illas enim, Pontifex Romanus pro univerſæ Chriſtianæ Reipublicæ capite, Divi Petri ſucceſſore, & Chriſti in terris Vicario agnoſcitur, & habetur: qui in rebus ad fidem pertinentibus errare non poſſit: à cujus judicio & determinatione ne minimum quidem diſcedere liceat: qui legum ejuſmodi rebus à ſe latarum vinculo conſtringere omnes queat: qui in eis etiam, quæ in Conciliis tractata ſunt, plenam ſtatuendi & determinandi habeat facultatem: qui denique ſupra Concilia ſit, quorum decreta ipſius ſit declarare, infringere, corrigere, & in quibuſdam etiam diſpenſare: in quo tamen Sorbona Pariſienſis Theologica, Baſilienſis Concilii auctoritatem ſequuta, nunquam abſolute voluit aſſentiri. Iam rerum ſacrarum, & quæ ſub his comprehenduntur, cura omnis ad Pontificem refertur. Neq; vero Sacerdotes modo & Monachi ipſi ſunt ſubjecti, ſed ne Seculares quidem ab ipſius poteſtate ſunt exempti, non tantum reſpectu rerum pure ſpiritualium, ſed & aliqua

aliqua ex parte temporalium, ut judiciorum tam civilium & criminalium, quam rerum matrimonialium, hæreticæ pravitatis, & aliorum enormium ſcelerum iudicia ab ipſo ejusque miniſtris petantur.

26 Quin etiam non defuerunt, qui ad demerendam Pontificum gratiam, ſcribere non dubitarunt, Principes omnes & ſtatus ſeculares Pontificum imperio eſſe ſubjectos, eorumque eſſe de Regum & Principum controverſiis diſceptare & judicium ferre, & quid hujus, quidve illius ſit, determinare.

27 At ſi quis penitus cognoſcere velit, quanta Pontificis Romani ſit auctoritas: tot tantoſque præmiorum ac pœnarum, quibus duabus rebus tanquam vinculis, homines in officio continentur, modos perpendat. In pœnis quidem, quæ à Pontificibus infliguntur, non de fortunis tantum & vita, ſed de animæ quoque ſalute agitur, eorum ſcilicet quibus illi ſacris interdixerint, quouſque Cenſura & Excommunicatione percuſſerint. Remunerandi vero idem plures, quam quiſpiam alius Princeps, habet modos, non tantum è bonis temporalibus, ſed etiam ſpiritualibus, ut Abſolutione, Indulgentiis, Diſpenſatione, aliiſque tam temporalium quam ſpiritualium rerum

gratiis, quibus non plebeii tantum homines, ſed maximi etiam Principes opus habent, præſertim ut ad ſuos, & ſuorum regnorum uſus, & neceſſitates, Eccleſiaſticorum ſubſidiis, decimis, & id genus exactionibus liceat uti.

28 Sed inprimis illa trita & latiſſima eſt via, cōferendi ſcilicet in alienis regionibus ſive imperiis Eccleſiaſtica Beneficia: quæ tamen poteſtas hodie non parum accisa eſt, & reſtricta, in Germania præſertim, ubi Epiſcopos & Prælatos eligendi Canonicorum Collegia (quæ Capitula vocat) jus habent; exceptis iis, qui Auſtriacæ familiæ imperio ſubſunt, qui ab Archiducibus nominantur. In Francia ſive Gallia ſolius Regis eſt Epiſcopos nominare. Sic etiam Rex Catholicus ſolet in Hiſpaniæ regnis, in India Occidentali, in Belgio, in Sardinia, Epiſcopos nominare; in regno Neapolitano nominationis jus habet in viginti quatuor Eccleſiis, ſecundum conventioné cum Clemente VII. factam. Sed & Imperatori, quatenus Hungariæ & Bohemiæ rex eſt, Epiſcopos in jam dictis regnis nominandi jus eſt, non Collegiis. Idem in Luſitania & Polonia uſurpatur. Nihilominus tamen tanta eorum beneficiorum, quorum ad Papam pertinet diſpoſitio, eſt copia, ut nemini ex omnibus

Chri-

Chriſtianis Principibus uberior ſit materia, & latior, quibus voluerit, benefaciendi campus: ſed & qui Collationem ab ipſo non accipiunt, Cõfirmationis tamen diploma impetrare neceſſe habent.

29 Non alienum abs re fuerit, de Pontificum creatione hoc loco aliquid dicere, ut quantum fieri poteſt, omnia breviter, quæ ad materiæ hujus cognitionem pertinent, perſequamur. Scire igitur oportet, morem Romani creandi Pontificis varium eſſe, & diverſum ab illo aniquitus uſurpato. Primum enim Pontificem, D. Petrum ſcilicet Apoſtolorum Principem, Chriſtus ipſe, Dei filius, Eccleſiæ fundator, propria auctoritate inſtituit. D. Petrus Clementem ſibi ſucceſſorem aſcivit: cui poſtea Cletus, & inde Anacletus ſucceſſerunt. Poſtea clerus Romanus, conjunctis cum populo ſuffragiis, jus renunciandi ſibi Pontificis uſurpavit. Inde ab Anno CCCLI Imperatores ſuam quoque interpoſuere auctoritatem: à quibus illi confirmationem petere ſolebant, primum depenſa certæ pecuniæ ſumma, deinde ſine pretio. Iidē per aliquod temporis ſpatium non niſi præſentibus Imperatorum legatis coronari ſolebant; ac tandem etiam ipſorum Pontificum conſenſu, ad retundendam populi Romani inſolentiam, univerſum

jus creandorum Pontificum in Imperatores fuit tranſlatum, qui etiam longo id tempore uſurparunt, ac mordicus retinuerunt: adeo, ut quum idem à Pontificibus repeteretur, grave ſchiſma exortum fuerit, quod Chriſtianam rempublicam diu graviſſime afflixit. Inter hæc Pontifices quidam ipſi ſibi ſucceſſores elegerunt, quorum electionem deinde Clerus confirmavit. Tandem vero prævalente Pontificum auctoritate, excluſo Imperatore & populo, electio penes Cardinales & Primates aliquot ex clero remanſit, donec ab Alexãdro III in concilio Lateranenſi anno MCCLIX, præſentibus CCLXXX Epiſcopis, decretum fuit, ut is, qui à tertia Cardinalium præſentium parte electus fuiſſet, pro legitimo Papa agnoſceretur. Qui mos obtinuit ad annum uſque MCDXVII, quando Martinus V ad tollendum illius temporis ſchiſma electus fuit: poſtea vero Gregorius X in Concilio Lugdunenſi primus conclave illud ordinavit; donec tandem ſucceſſu temporis dicta electio ad eam, quæ hodie uſurpatur, formam eſt reducta.

30 Solebant autem Cardinales in eligendo Pontifice tribus uti modis, per Compromiſſum, per Adorationem, & per Scrutinium. Nobis illud ſcire hic ſufficiat; omne eligendi Pontificis jus atque

au-

auctoritatem penes Cardinales eſſe, qui Pontificis tanquam capitis præcipua membra ſunt, rationis ejus lumina & operum coadjutores. Eis multa à Pontificibus conceſſa ſunt privilegia, præcipue vero à Paulo II & aliis ſemiſſis omnium reddituum Sedis Apoſtolicæ, ut ex ſcriptis ſive Actis patet: Sed ejus loco, ſemiſſis Annatarum de Beneficiis, quæ à Conſiſtorio conferuntur, aut imperantur, ipſis aſſignatus eſt. In honore autem Regib⁹ æquiparantur. Olim, ut curioſi quidam obſervarunt, non plures erant quinquaginta tribus: at numerus paulatim eo uſque excrevit, ut Pius IV uno tempore ſeptuaginta ſex viderit: Hoc vero tempore (*Sixti V. P. quo auctor hujus Relationis Italice hæc ſcripſerat Anno* MDLXXXV) ſexaginta quatuor ſunt: in quibus multi excellentes Iuriſconſulti, Theologi vero, qui alicujus nominis ſint, pauci.

31 Collegium hoc Cardinalium Principum ſtudiis in factiones olim ſciſſum fuit, eo maxime tempore, quo Carolus V Imperator, & Franciſcus I. Galliæ Rex capitali odio inter ſe diſſidebant, & non de gloria & imperio, ſed de ſalute dimicare videbantur. Quum enim uterque exiſtimaret, magnum ſibi ad victoriam conſequendam in Pon-

tificis gratia & favore poſitum eſſe momentũ: illi vero circa Pontificem aſſidui ſint, ejuſque conſilia moderentur, & quo velint, flectant, mortuo vero Pontifice, novi eligendi habeant poteſtatem: uterque omnibus modis eo elaboravit, ut quos rebus ſuis commodos fore arbitrabantur, eorum obſequia multis officiis ſibi devincirent. Poſtquam vero experientia cognitum eſt, Cardinales quibuſcunque conſtrictos officiis in Pontifice eligendo ſuas magis quam aliorum ſequi utilitates, (ex quo factum ſæpe eſt, ut Pontifices ii renunciati ſint, quos illi minime omnium volebant) electionem Pontificis non à Cardinalium ſibi propenſo favore, ſed unius Dei voluntate expectandam ſibi ſtatuerunt, rati, omnem operam & ſumptus, qui hanc in rem impenderentur, perire. Hinc Galli primum curam hanc omiſerunt: & Rex Catholicus diu ab omni largitione in Cardinales abſtinuit; poſtea vero paucos quoſdam certis penſionibus ſibi obligavit, numero circiter, cum ſibi ſubditis, ad viginti quinque. Nec Gallis difficile foret ad ſuas partes quoſdam hac ratione adjungere; ſed prudentius forſan faciunt, quod tale nihil præ ſe ferunt, ſed in univerſum omnibus Cardinalibus favorem ſuum probare ſtudent. Imperator ſex aut ſeptem

ptem habet ſibi obnoxios, quos tamen ille nihil impedit, quo minus libere omnia agant, ſuoque munere fungantur. Inde fit, ut hodie factionum Cardinales ipſi ſint capita. quamvis magnus Hetruriæ, ſive Florentiæ Dux, non ignarus, quantum ſua interſit, Papam habere, cui tuto fidat, aut certe non diffidat, nihil eorum omnium intermittat, quibus ſe putat conſequi poſſe: & eum in finem octo vel decem Cardinales habeat confœderatos.

III.

REDITVS ET EXPENSÆ
ECCLESIAE ET P. R.

VEctigalia Romæ elocari ſolent plurimum offerenti, ad novennium, pro triginta quinque Coronatorum millibus quotannis perſolvendis: de quibus, ſubductis omnibus regalibus, augmentis, fraudibus, quæ committi ſolent, vinis à vectigalibus immunibus Legatorum, & locorum piorum, aliiſque privilegiis, Referendæ inferuntur, finito locationis tempore, Camerę coronat. 17000.

Salinæ Romanæ elocantur quoque plurimum offerenti ad ſeptennium, & ſub

ſubductis omnibus regalibus & expenſis, redeunt ad Cameram quotannis Coronati 8660.

Impoſitio duorum Carolinorum pro frumenti Romæ molitione, in montem perpetuum à Iulio III repoſita, & poſtea ampliata uſque ad coronatos 21333. 3. de quibus ſolvendi quotannis ſeptem coronati cum dimidio, qui à Pio V ad ſeptem ſunt redacti: qui proventus Fabricæ miniſtris eſt aſſignatus, ejuſque adminiſtratio populo Romano commiſſa, ita tamen ut unus ex Cameræ officialibus ei præſit: Infert coronat. 16000.

Impoſitio quadrantis in libra carnis Romæ, in montem perpetuum repoſita, pro ſeptem *per cento* à civibus Romanis perſolvendis: quorum fructus ad Montiſtas pro ejus montis extinctione redeunt coronat. 20000.

Impoſitio quatuor Iuliorum pro amphora, populo Romano conceſſa, eidem Monti applicata, ad ejus extinctionem inſurgit ad coronat. 3000.

Impoſitio quadrantis in libra carnis, ſtatus Eccleſiaſtici, exceptis Roma, Bologna, Camerino & Benevento, elocari ſolet pro ſexaginta coronatorum millibus: de quibus ſubductis expenſis aliiſque regalibus, redeunt ad Cameram coronati 5000.

Præ-

Præpoſitura veredorum Romæ ac totius Status Eccleſiaſtici elocari ſolet pro 5000 coronatis;de quibus,ſubductis expenſis & compenſationibus, Cameræ remanent coronat. 2000.

Tolſanæ aluminis fodinæ elocatæ olim fuerunt Domino Tobiæ Palavicino pro 64500 coronatis annuis : de quibus ipſis operariis cedunt coronati 36500. reliquum Montiſtis atque aliis, præter regalia Dominorum Cameralium : ita ut hinc nihil ad Cameram perveniat : quin imo ſæpius ut ſufficiat.

Mons aluminis elocatur pro coronatis annuis 3000.

Cenſus D.Petri inſurgunt ad 31000 coronatorum millia, quæ quotannis in feſto Petri recipiuntur 31000.

Cleri pro ſpoliis compoſiti pendunt quotannis in Feſto Sancti Petri coronat. 2160.

Quarta Fratrum Regularium infert quotannis coronat. 30662. De quibus 14960 penduntur Monti Navinali Fratrum, qui paulatim extinguuntur : & 15702 Monti pio recuperationum vacabilium, ita ut & hinc nihil ad Cameram redeat.

Subſidium triennale Marchiæ inſurgit ad coronatorum aureorum millia, nume-

numeratis undecim Iuliis pro coronato, quotannis. De quibus ſubductis 400. pro fabricis Annonæ: & 1000. pro fabrica murorum Fani: & 1160. pro muris civitatis Novæ : & Monti Coſero Domino Ioanni Georgio Cæſarini venditis coronat., & coronat. 25. pro diverſis gratiis aut donis : & coronat. 457, pro Quæſtoris proviſione: pendit depoſitario ſingulis menſibus 4002. coronat. & annuatim coronat. 49358.

Subſidium triennale Romaniæ inſurgit ad coronatos 37807. aureos : de quibus ſubducendi 2223. privilegiati, & Venetorum: item 223, qui relinquuntur Quæſtori Provinciæ, pro cuſtodia Illuſt. Legati, qui de iis rationes reddit : & 5400. collegio Illuſt. Clericorum Cameræ pro tribus adjunctis: & 203. Quæſtori, qui dictum hoc ſubſidium colligit, pro ſua proviſione, & pecuniarum Romam deportatione. Superſunt itaque coronati 29758.

Subſidium triennale Vmbriæ aſcendit ad coronatos 39701, numeratis undecim Iuliis pro coronato, de quibus ſubducuntur 741, gratia eorum quibuſdam terris conceſſa: item 9485, qui quotannis Peugiæ Quæſtori numerantur ad ſupplementum ſolutionis quæſturæ : in poſterum vero horum quoque major pars

pars recipietur: & 290 pro proviſionatis, & deportatione pecuniarum; de quibus proviſionato cedunt 200. remanent itaque Cameræ coronati 13076.

Subſidium triennale Campaniæ Maritimæ Latii, & Sabinæ quotannis aſcendit ad coronatos 15650. his addita terrarũ taxa fiunt coronati aurei 20480. qui anno MDLI à prædicto Papa ad coronatos 17765 reducti ſunt. An. vero MDLXXI à Sixto V ad 15553 coronatos aureos redacti: de quibus ſubductis 770, qui propter impoſſibilitatem & exemptiones non exiguntur, & pro exactoribus & pecuniæ deportatione, ſuperſunt coronati aurei 14643. ut bonæ monetæ ad Cameram redeant circiter coronati 13632.

Taxa, quam vocant *De Cavalli morti*, Marchiæ aſcendit ad coronatos 7772 1. Quæ illius Provinciæ Quæſturæ aſſignatur, tanquam ejus quæſturæ reditus coronat. 77221.

Taxa eadem, Patrimonii eſt coronatorum 978. de quibus in aſſignatione 997 relicti ſunt Locatori vectigalium & quæſturarum dicti Patrimonii, reliquum exigitur ſeorſim coronat. 978.

Eadem taxa Romaniæ aſcendit ad coronat. 5027. bonæ monetæ, quorum pars in compenſationem impenditur pro molendinis Ravennatibus: & pars cedit

Col-

Collegio Montis Pa non vacabilis: ita ut ad Cameram ſaltem redeant, qui ex quæſtura Romaniæ percipiantur, circiter coronati 800.

Tivolum ſeu Tibur cenſum dat annuum coronat. 200. qui olim Cardinali Ferrariæ conceſſi fuerunt: hodie vero Depoſitario numerantur coronar. 200.

Augmentũ ſtudii triennalis Marchiæ, carnis porcinæ extinctæ loco, exurgit ad coronat. 10134. numeratis undecim Iuliis pro coronato. de quibus ſubducuntur cor. 202 pro cauſa oneroſa, & 114 pro exactore, & pecuniarũ vectura. Superſunt itaque Cameræ coron. 9842.

Dictum augmentum Provinciæ Romaniæ eſt coronat. 6512 in auro: de quibus ſubducuntur 114 propter Terras quæ minus ſolvunt in ſubſidio triennali, & 73 pro proviſione exactoris & pecuniarum vectura, ut ad Cameram perveniant coronat. 632.

Dictum augmentum Provinciæ Patrimonii, eſt coronat. 2482 in auro: à quibus ſubductis 305 pro terris quæ nullum pendunt ſubſidium, & 100 pro exactore, & pecuniarum vectura; Cameræ manent cor. 2423.

Quæſturæ Marchiæ, una cum taxis quas vocant caballorum mortuorum, *(di cavalli mortui,)* ejus Provinciæ elocari

cari

cari ſolet pro coronatis 62015.

Quæſtura Romaniæ elocari ſolet pro coronatis 3597, numeratis decem Iuliis pro coronato: à quibus ſubductis pro gubernatione Provinciæ, & pro Regalibus Cameralium & Depoſitario 1270, remanent Cameræ coronati 2327.

Tenetur etiam Romaniæ Quæſtor Cameræ numerare reſiduum Legationis, dum in dicta Provincia Legatus non fuit, pro quo ex ſubſidio triennali ſoluti ſunt coronati 2720, & 2000 pro Legati proviſione: & 3360 pro cuſtodia, & 2220 pro Bol. qui ſimul faciunt coron. 10300. de quibus ſubductis 1700 pro proviſione Vicelegati, & 1068 pro cuſtodia, ſuperſunt Cameræ cor. 5532.

Vectigal & Quæſtura Patrimonii elocari ſolet pro coronat. 6377. Sed quia multa ſunt ſubducenda hinc Regalia, & variæ expenſæ, non multum Cameræ infertur, 6377.

Quæſtura Camerini elocari ſolet per novennium pro coron. 24500. Sed quia multa hinc ſubducuntur, parum itidem ad Cameram redit, 24500.

Quæſtura Peruſiæ in Vmbria, & taxa *Caballorum mortuorum* dictæ provinciæ elocari ſolet per novennium pro coron. 20300. multa autem hinc ſubducenda regalia & aliæ expenſæ: unde parum quo-

quæ Cameræ reſtat emolumenti 20300.
Quæſtura Aſculi elocari ſolet per quinquennium pro coronat. 6354. de quibus propter varias expenſas, parum Cameræ ſuperat, 6354.
Quæſtura Campaniæ dat cor. 11000. Sed & hinc propter varias expenſas parum ad Cameram redit, 11000.
Quæſturam Noricæ M. Nicolaus Spinelli in poteſtate habet, pro expoſita pro Camera pecunia: & quoniam de ejus reditibus communitati rationem reddit, ad nullas tenetur Cameræ rationes.
Quæſtura Caſciæ anno 1572, menſe Aprili vendita eſt cuidam Ioſepho Hieronymi Foligniano, pro 500 coronatis aureis Cameræ perſolutis: unde nec hujus in Camera habetur ratio.
Quæſtura Beneventi tenetur à M. Æmilio Peretti, ex cujus proventibus cor. 454 Cubiculariis, 428 in diverſis ſalariis aliiſque expenſis conſumuntur: 768 gubernatori, & 50 cor. ipſi quæſtori cedût, ita ut parum hinc ad Cameram redeat.
Vectigal Spoleti, M. Baptiſtæ Blanchi Spoletano per ſeptennium locatum eſt, pro 4260 coronatis annuis: de quibus Quæſtori Peruſino 781, & Gubernatori Spoletano 1260 cedunt. Reſtant Cameræ 2219.
Vectigal Anconæ elocatum eſt Monti pio

pio recuperatorum pro coron. 3500 annuis, qui collegio aſſignantur: & 100 ſomis frumenti: & quando hæ ſomæ non ſolvuntur, penduntur Cameræ pro iis 1000. coron. pro quolibet anno, & cor. 179 pro Regalibus Dominorum Cameralium coronat. 3500.

Vectigal Ancaragi & civitatis Novæ elocari ſolet per quinquennium pro coronatis 1300 annuis, cum onere cor. 117, Secretariis Apoſtolicis ſolvendorum, & Monialibus Viterbi. ſuperſunt Cameræ 1010.

Vectigal Biedæ elocari ſolet per quinquennium pro cor. 1080. qui depoſitario numerantur, 1080.

Caſale Magrotti reddebat quotannis Cameræ coronat. 9240, à Paulo IV Hoſpitali S. Spiritus venditum, 9240.

Impoſitio quadrantis in libra carnis Boloniæ, aſcendit annuatim ad coronat. 6030. qui Monti Augmenti Bolognæ aſſignantur, coronat. 6030.

Subſidium triennale Boloniæ aſſignatum eſt dicto Monti pro cor. 9900. & fertur aſſurgere ad coronatorum quinquaginta millia quotannis: totum autem officialibus aſſignatur, 9900.

Impoſitio Talorum aſſocaticiorum olim oppignerata M. Rutilio Alberini, ſed hodie liberata infert Cameræ cor. 350.

Cenſus Rietenus olim Iohanni Baptiſtæ de Serena oppignoratus pro coronat. 400, poſtea Petri Pauli Mignanelli filio conceſſus profert Cameræ coronat. 816.

Locationes Ripæ vendebantur olim pro 250 coronatis: quondam oppignorati M. Franciſco de Fonte, & demum poſſeſſi à M. Hieronymo Ceolo, 250.

Minutæ Cancellariæ reddunt quotannis coronatos 10000. qui fere omnes officialibus & Papæ domeſticis aſſignantur, 10000.

De fructibus Montis Religionis cedunt Cameræ quotannis cor. 16. 338.

Vectigal vini Boloniæ locatum fuit olim M. Virginio Ghiſilieri pro cor. 600, aureis 600.

De depoſitaria Fani, ſuper Maleficiis Quæſtori Marchiæ aſſignatis, ſuperſunt proventus, quorum habenda ratio, & circiter 100 coronatos annuos ferunt, 100.

Terræ ſiccatæ aquarum clavibus & diverſionibus pendebant olim annuos coronatos 140.

Locatio ſalis Sclavoniæ profert annuatim coronatos aureos 750.

De fructibus Montis Pii extinguibilis percipiuntur quotannis coronati 2350.

De reſiduo Montis Avenionenſis recipiuntur quotannis coronati 616.

Incerti reditus Sedis Apoſtolicæ.

DVo primi anni Papæ Sixti protulerunt coronatos 130000.

Collectaria Hiſpaniæ æſtimatur annuatim coronatis circiter 40000.

Collectaria Luſitaniæ profert annuatim plus minuſve, coronatos 20000.

Proventus frumenti Patrimonii, Marchiæ, & Romaniæ, tulerunt annuatim circiter coronatos 30000.

Reſidua Montis vacabilis tulerunt annuatim circiter coronatos 1000.

Fructus Montium vacabilium ferunt annuatim circiter coronatos 7500.

Libertates bonorum Eccleſiaſticorum ferunt annuatim circiter coron. 3500.

Depoſitaria [illegible]oloniæ fert quotannis circa coronat. 4000. qui in illa manent civitate. 4000.

Datariatus plerunque fert quotannis coronatos 68250.

Nota Proviſionum à Papa Cardinalibus dandarum.

CArdinalibus à S. B. proviſionatis dantur quotannis coronati 1320. Quibuſdam plus, & aliis minus.

S. B. Domus præfecto aut Oeconomo

dantur quotannis ad ordinarias ſuas expenſas cor. 6000.

Eidem pro aulæ auxilio cor. 1200.

Et pro revocatione credentiæ bis quotannis coronat. 200.

Pro veſtibus familiæ in feſto Nativitatis coronat. 1720.

Pro veſtibus ſtabulariorum, bis quotannis; nimirum in feſto Iohannis, & Nativitatis, coronat. 1350.

Pro quibuſdam expenſis Secretariæ Papæ, ſingulis tribus menſibus cor. 83. ſunt annui coronat. 332.

Scribæ in Cancellaria Papæ dantur quotannis coronat. 180.

Cantores Capellæ Papæ habent pro omnium proviſione coronat. 4656.

Aromatario penduntur quotannis, pro cera in Capella Papæ, coronat. 1500.

Eidem pro cera ad candelabrum dantur quotannis coronat. 1500.

Pro pannis viridibus 240.

Pro expenſis diei Iovis ante Paſcha, coron. 250.

Pro palmis aut ramis olearum 270.

Pro roſa aurea, quæ alicui donatur, coronati 240.

Pro gladio, cingulo, & pileo, margaritis adornato, cor. 380.

Pro palliis holoſericis auro intertextis, pro Salvatore & Matre virgine, 3000.

Pro

Pro tentoriis Corporis Domini, & ejus apparatu, 250.

Stipendia cubiculariorum & ſcutariorum, quorum cuique in menſe dantus coronat.20.

Iis qui in Archivis ſunt dantur ſingulis menſibus coronati 25.

Proviſiones Nuntiorum Apoſtolicorum.

Nuntio qui apud Imperatorem reſidet dantur ſingulis menſibus cor.230.

Nuntio qui in Francia reſidet dantur ſingulis menſibus cor. 145.

Nuntio Veneto 230.

Nuntio Sabaudo 115.

Nuntio ad Ducem Hetruriæ 57.

Nqntio Germaniæ 115.

Nuntio Poloniæ 230.

Nuntio apudGermanię principes 130.

Nuntio Neapolitano : : :

Nuntio Hiſpaniæ : : :

Stipatorum, ſeu S B *corporis cuſtodum ſtipendia.*

Stipatorum præfecto dantur annui coronati 2400

HujusVicario vel Locum tenēti, 659.

Cuſtodi equorum & caſſidum 1077.

Helvetiis quotannis dātur cor. 10932.

Iiſdem pro veſtibus 2600.

Iiſdem pro pileis & pennaciis 200.

Pro inſignibus majoribus & minoribus 1000.

Equitibus pro donativis in feſto Nativitatis & aliis, 2000.

Helvetiis dantur etiam, pro equis, quando Sua Beatitudo Roma ſpatiatum egreditur, coronati 250.

IIII.

AVCTORITATIS PONTIFICIAE ASSERTIO.

SVMMARIVM.

1, *Pontifex dignitates diſtribuit, inconſultis quibuſlibet Principibus, in quoſlibet.*

2, *Reges creat, & deponit.*

3, *Imperii moderatorem ſe gerit.*

4, *Electores ab Eccleſia Rom. dependent.*

5, *Electio indiget Pontificis confirmatione.*

6, *Iuramentum Imperatoris limitatum poſtremis temporibus.*

7, *Pontifex Imperatorem deponit.*

8, *Renuntiatio Imperii in manu P. facienda.*

9, *Titulus ſacer à ſacrorum Antiſtite manat.*

10, *Pontifex dignitates dat, adimitque.*
11, *Magnus Etruriæ Dux titulum &c. P P. debet.*
12, *Guiſcardi olim Reges à P P. creati.*
13, *Prærogativæ Principum comitiis dijudicatæ.*

I.

PApa, ſupremus Chriſtianorum Pontifex, omnes Eccleſiaſticas & Seculares dignitates indifferenter diſtribuere poteſt, neque minus in liberos homines, quam in quoſcunque cæteris Principibus ſubjectos.

Quod attinet ad Eccleſiaſticas dignitates: explorati juris eſt, Papam creaviſſe, & create ſolere Cardinales & Epiſcopos diverſarum nationum, ſub diverſorum Principum imperio conſtitutos, inconſultis ipſiſmet Principibus.

Quod ad Seculares ſpectat: aſſero, Reges Poloniæ atque Luſitaniæ electos fuiſſe à Romanis Pontificibus, eorumque populorum Principes, olim titulo Duces, creatos ab ipſis fuiſſe Reges, atque coronatos.

2 Innocentius III Romæ Petrum Regem Aragonum, uxoremque Reginam in æde S. Pancratii creavit: Coronavit quoque Ioannem Regem Angliæ & Hiberniæ, qui ea regna Sedi Apoſtolicæ tributaria eſſe voluit: item Rex Da-

çiæ, Bulgarorum, innumerique alii à Pontificibus creati, atque diademate inſigniti fuere: quemadmodum in Regiſtris Innocentii III, Honorii III, & Gregorii IX, quæ in Bibliotheca Vaticana aſſervantur, videre eſt.

3 Vtque Pontificiam auctoritatem magis aſſeram, ajo, non modo ab iiſdem Reges inſtitui, ſed etiam regno ac dignitate ſpoliari; ut Regem Angliæ Innocentius III ſpoliavit.

Ex hac aſſertione auctoritatis Pontificiæ ſuper Reges ſequitur illud, ut Pontifex in rebus Imperii multo magis ſeſe immiſcere queat, utpote quæ juris Pontificii ſunt, Sediq; Apoſtolicæ immediate ſubjectæ. Id autem probatur, quia Gregorius V numerum Electorum inſtituit, quibus eligendorum Cæſarum facultatem conceſſit. Et quanquam authentica exempla Bullæ aureæ, quam hac de cauſa edidit, proferri nequeunt, [NOTA] nihilominus, cum magnum ſuſceperim laborem, ut hujuſce rei dilucidam veritatem comperirem, pleræque patentes literæ cum earum exemplaribus ad manus meas devenere, quibus antiqui multi Doctores expreſſe fatebantur, ſuam ſe authoritatem ſummis Pontificibus acceptam referre: quemadmodum in arce Sancti Angeli in Theſauro, & in tribus

libris, quibus titulus, PRIVILEGIA IMPERATORVM, videre eſt, nec non in Bibliotheca Vaticana, ubi exempla ſunt deſumpta ex iis, quæ in arce S. Angeli cuſtodiuntur.

4 Ex quibus clare patet, Electorum auctoritatem, eorumque inſtitutionem, à S. Romana Eccleſia dependere. Quæ ut magis comprobentur, in medium affero, pro diverſis temporum occaſionibus Electores à diverſis Pontificibus eligendi privilegio ſpoliatos eſſe: quemadmodum olim Ioannes XXII id effecit. Sed & Leo X Ducem Saxoniæ privavit: Clemens autem VII electionem Caroli V validam fuiſſe etiam abſque ejuſdem Ducis ſuffragio, ſuſtentavit, atque aſſeruit: quemadmodum in libro quodam, qui corio rubeo integitur, cernere eſt, cui libro titulus, CAPITVLATIONES PRINCIPVM, & conſervatur in Pontificio promptuario.

5 In Regiſtris autem Leonis X, & Clemētis VII, in Archivo Cameræ Apoſtolicæ hæc auctoritas lucidius apparet: nam ſtatim atque Rex Romanorum, vel Imperator electus eſt, Electores à Pontifice confirmationem petunt, ſæpiuſque, cum Papa conſenſum non præſtitiſſet; ad novam electionem deventum eſt: quemadmodum in dictis libris, ſi diligenter

genter attendantur, obſervare eſt.

6 Præterea apparet, Regem Romanorum, vel Imperatorem electum, ſtatim ſolere in manum Pontificis juramentum fidelitatis, obedientiæ & reverentiæ tranſmittere.

Cernitur quoque, Pontificis auctoritaté ſupremam eſſe in Imperio; & occaſione juramenti ultimi Imperatoris magnæ fuerunt obortæ contentiones, dum ipſe reverentiam polliceri, & jurare tantummodo volebat: & neceſſe eſſet, multas perlegere ſcripturas, quæ tunc temporis à viris peritiſſimis conſcriptę fuere.

7 Adhæc dicimus, Pontificem privare poſſe, ac deponere Imperatorem electum & confirmatum: quemadmodum hac uſus eſt auctoritate adverſus Fridericum, ut legitur in Regiſtris Innocentii III, Honorii III, & Gregorii IX, & adverſus Bavarum, in Regiſtris Ioannis XXII, in bibliotheca Vaticana: de quo argumento plurimæ allatæ ſunt ſcripturæ Avenione, quæ in ſacco quodam cæruleo aſſervantur, cui titulus DE SCHISMATIBVS. Allati enim ſunt Avenione quadraginta circiter libri ſuper ſchiſmate Vrbani VII, uſque ad tempora Martini V, quod Conſtantiæ terminatum eſt, ubi multa leguntur ſcripta à Baldo Oldredo, aliiſque, de Pontificis auctoritate, dum

dum Imperatori, aliiſque Principibus illorum temporum reſponderent.

8 Neque minus ad hæc cognoſcenda conduceret, ſi quis ſuſpiceret acta renunciationis Imperii, quam Carolus V in manus Electorum emiſit in favorem fratris ſui Ferdinandi. Quæ res tempore Pauli IV à doctiſſimis viris multum agitata, atque diſputata fuit, dicente Pontifice, Imperatorem non poſſe renunciare Imperium in manum Electorum tanquam ſibi inferiorum, ſed in manum Pontificis reſignandum eſſe; atque ita in Conſiſtorio decretum fuit, nempe Imperium tunc vacare, & Pontificiæ diſpoſitioni reſervari. Hæc omnia in Promptuario Pontificio exſtabunt, ac fortaſſis inter ſcripturas Pauli Reſtauri Peruſini, vel ſaltem in Additionibus ad eius tractatum *De Imperatorum* &c.

Tempore Pauli III, cum Carolus V & Franciſcus I Gallorum Rex ad ſingulare certamen deſcenſuri eſſent, inter cætera, quæ Carolus allegabat, illud erat, ſe filium eſſe ac defenſorem S. Sedis Apoſtolicæ, cui jurejurando obſtrictus erat, ſe de ſe ipſo quidquam decernere non poſſe, cum aliis rebus ſpecioſiſſimis.

9 Præterea compertum eſt, donec electus & à Pontifice confirmatus Rex Romanorum Coronam Imperialem ma-

nu Pontificis, vel ejus Legati non recipit, nunquam Imperatorem abſolute vocari, ſed Electum; ſicque poſſumus aſſerere, adhuc nomen illius ab auctoritate Pontificis dependere, quemadmodum etiam S. Majeſtatis titulus, qui ei conceditur, à S. Sede, utpote res ſacra, dimanat.

10 Ex quibus omnibus firmum derivatur axioma, ſi Papa creat, & privat Electores imperii, confirmatque, probat, reprobat electos ab ipſis Imperatores, eo magis poſſe cuicunque Principi ab Imperio dependenti quamlibet dignitatem concedere, & ab eodem quomodolibet auferre. Igitur neceſſe eſt dictos tres libros inſpicere, itidemque Regiſtra Innocentii III, uſque ad Gregorium IX, in Bibliotheca Vaticana, ubi ſimiliter ſervantur Regiſtra, alterum Gregorii VII, alterum Tiberii & Felicis: quæ proderunt ad vindicandam Pontificis, qui eo tempore cum Imperatore ſuper ſchiſmate contendebat, auctoritatem: reperietur quoque alterum Ormiſdæ, nec non Epiſcopale Clementis IV, ſeparatum ab ejus Regiſtris. Adeſt præterea liber quidam Nicolai Aragonii, & alter Celſi Camerarii, in quibus ad hanc rem Bullæ innumeræ colliguntur. Allata etiam ſunt Avenione omnia Regiſtra Clementis V, uſque ad Gregorium XI.

11 Verum ad hæc libet annectere creationem Celſitudinis Ducis Etruriæ: Papa enim huic Principi titulum Magni Ducis Etruriæ, non Florentiæ, aut Senarum, conceſſit: id autem effecit tanquam rei ſuæ arbiter & moderator: quandoquidem in donationibus Imperatorum aliorumque Romanæ Eccleſiæ factis, tota etiam continetur Etruria, quam pro parte ſolummodo poſſidet. Quod ſi quis diceret, Pontifici earum rerum, quæ non poſſidet, nihil ſupereſſe, niſi titulum; pariter reſpondetur, Papam hujus Principis Celſitudini ſolum titulum conceſſiſſe.

12 Poſtremo, ut efficaciſſimum Pontificiæ auctoritatis exemplum ſuggeram, dico, Guiſcardos, antequam Neapolitanum regnum Eccleſiæ feudatarium eſſet, creatos fuiſſe, & coronatos Reges ab Anacleto, vel Innocentio II, niſi fallar: totum enim ferme regnum illud tunc Conſtantinopolitani Imperatoris erat, aliorumque: ſicuti videre eſt in quodam libro, qui corio rubro tectus eſt, & ſervatur in Bibliotheca Vaticana, cui titulus: De regno Siciliae.

13 Quod pertinet ad rẽ Ducis Florentiæ, neceſſe eſt, diverſorum Conciliorum acta inſpicere, quæ nunquam impreſſa fuerunt: ubi clare videtur, regem Galliæ

ſemper anteceſſiſſe Regem Hiſpaniæ, & pleraque alia inter Regnum Poloniæ & Portugalliæ. In his libris, qui in Bibliotheca Vaticana cuſtodiuntur, Oratoris Florentini locus reperitur, itemque Ducis Ferrariæ. Dux Ferrariæ prætendit, aſſeritque, ſibi titulum Magni Ducis ab Alexandro VI fuiſſe delatum. Et neceſſe eſt legere Ceremoniale Iulii II, qui immediate ſucceſſit Alexandro VI. Tunc enim in Concilio Lateranenſi edixit Decretum de ſucceſſionibus omnium principum Chriſtianorum, eorumque Oratorum: ibidemque utriuſque Oratoris locus, qualis fuerit, obſervatur: quæ res cum prætenſionem Ducis illius conſecuta fuerit, minimo negotio dijudicari poteſt, Florentiam Ferrariæ antepoſitam fuiſſe.

V.

QVOMODO IMPERIVM ROM. AB AVCTORITATE PP. DEPENDEAT, Diſſertatio.

SVMMARIVM.

1, *Nullo dominii jure Germanos poſſidere Imperium.*

2, *Iuſtius illud PP. quam Germanis, aut aliis, deberi.*

3, *Ele-*

3, *Electus Imperator, nondum eſt Imperator.*

4, *Diſtinguenda principia Imperiorum. Imperium Caroli M. & ſucceſſorum, & Imperium Othonis I, inter ſe differunt. Et, Othones tres à PP. electi.*

5, *Electorum jus à Pontifice, contra falſas quorundam aſſertiones. Et, Modus eligendi diverſus ut Pontificis, ita Imperatoris.*

6, *Confirmationi renuntiaverunt Imperatores.*

7, *Pontificis juriſdictio univerſalis.*

1.

QVia cuncta, quæ poſſidentur ab hominibus, præter illa, quæ natura contingunt, aut tanquam ab ipſis quæſita, aut hæreditate, aut conceſſione, vel contractu aliquo poſſidentur: Primo modo, explorata res eſt, Imperium ab Alemannis nequaquam poſſideri: Etenim neque illud unquam acquiſiverunt, neque totum poſſident Romanum Imperium, imo neque præcipuas Imperii ſedes, ſed ipſius portionem tantummodo: quam portionem ipſi majori non retinent jure, quam tot aliæ nationes vindicare poſſent, præſertim Turcæ, quorum ratio potior fortaſſe cenſenda eſt, cum latius regnent, Novamque Ro-

mam [id eſt, Conſtantinopolim] obti-neant.

2 Vel juſtius in Pontifice reſidet Imperium: cum urbi Romæ dominetur. Altero modo Imperium nunquam apud ipſorum majores conſtitit, niſi forte ſe Gallorum ſtatuant ſucceſſores eſſe: & nihilominus in eodem Imperio validiora jura, quam ipſi Galli habeant, adſtruere ſibi nequeunt, imo multo invalidiora, quia Gallia & Germania olim Francorum fuit, & altera dicta eſt orientalis Francia, altera occidentalis, & hæc nomen ſervavit, hæc vero in totum non retinet. Quod ſi præter Francos, Gothos in medium adduxerint, aliaſque gentes, quæ Italiam, multaſque provincias inundaverunt: primo reſpondetur, hos populos à Germanis longe alios fuiſſe, deinde ipſis nunquam titulum Imperii attributum, denique omnia, quæcunque armis ſibi ſubjugaverunt, ab iis amiſſa fuiſſe, vel cum populis provinciarum eoſdem factos, & in unum corpus redactos fuiſſe: quod ſi ii jus aliquod ſibi arrogaverint, id certe poſterorum potius eſſe cenſendum eſt, quam majorum ſuorum, qui in Gothia remanſerunt.

3 Tertio modo nullum jus aut originem oſtendere queunt, præter jus & originem, quæ à Pontificibus derivatur, ſicque

ſicque recentium Imperatorum confirmatio ad Papam ſpectabit: & antequam ipſe Imperatores confirmet, atque coronet, profecto nequeunt decentius Imperatores nuncupari, quam electus à Capitulo alicujus Eccleſiæ revera Paſtor illius ſit antequam à Pontifice confirmetur: hac tamen diſtinctione, quod Papa ex ſe ipſo confirmat, per alios eligit.

4 Ideo errant graviſſime ii, qui præſens Imperium ab antiquo Romano minime diſcriminant. Hoc enim à Romanis Pontificib⁹ nullum ſumpſit initium, ſed tantum ab illo Pontifex, velut caput Eccleſiæ, & Chriſti Vicarius in veneratione habebatur. Similiter in errore verſantur, qui hoc Imperium ab eo, quod habuerunt Caroli Magni ſucceſſores, non diſtinguunt: Etenim hoc in Othone Primo auſpiciis Ioannis XII, vel XIII, incepit, poſtquam per multos annos Occidentale Imperium ceſſaviſſet. Neque ſatis eſt illud afferre, ante Othonem electionis jus in Germania fuiſſe: nam electio illa Regum Germaniæ erat, nullo adjuncto titulo ſive prætextu Imperii: qualis modo habetur in regno Poloniæ, & ad noſtra uſque tempora in regno Bohemiæ, & ad patrum noſtrorum ætatem in regno Hungariæ perduravit: imo toto eo tempore, quo ritus eli-

gendi in Germania obſervabatur, in regno Galliæ, in quo poſteri Caroli Magni continuo regnavere, titulus Imperii nunquam uſurpatus eſt, ceſſàvitque penitus hæc dignitas in toto Occidente uſque ad Othonem: qui à Pontifice Imperator creatus fuit, eique ſucceſſor deſignatus Otho Secundus ipſius filius: poſt cujus mortem cum Germani Germanum Imperatorem exoptarent, Itali vero Italum, Papa illorum temporum, qui fuit Benedictus VII, Tertium Othonem approbavit: cujus quanquam tumultuaria fuiſſet electio, tamen à voluntate Pontificis vires, atque vigorem ſuſcepit: hic fuit Otho ille, qui Gregorii V Saxonis intuitu, Germanis primum eligendi Imperatoris authoritatem impertitus eſt.

5 Quamobrem niſi Pontificis hæc donatio atque conceſſio allegetur, non video, cur electus à Germanis Imperator ſit magis Imperator, quam quilibet alius Chriſtianus Princeps. Et nihilominus eo uſque provehitur odium, atque malignitas nonnullorum recentium Theologorum Germaniæ, ut, quo ſedis Apoſtolicæ authoritatem evellant, conentur illius provinciæ jura funditus deſtruere: primo aſſerentes, rerum temporalium curam ad Papam non pertinere: deinde,

ad

ad ipſum non pertinuiſſe, transferre Imperium: demum, Imperium potius Pontificatui præeſſe debere. Quibus reſponderi poteſt: Primum à Deo ſacerdotibus populi ſui gubernationem ac dominatum delegatum fuiſſe, cumque multis poſt annis Regem petiiſſet, ore Samuelis juſſit illum præmoneri de omnibus incommodis quæ paſſurus eſſet. Quoad alteram exceptionem, reſpondetur: Auctoritatem Imperatorum olim fuiſſe tributam ipſis à populo, pariterque juſtis de cauſis populo ereptam. A quo cum tempore Leonis Iconomachi Occidens conceſſus fuiſſet, Gregorius III tanquam pater & protector Chriſtianorum, rogatus obſtitit: ſed tunc dilatare, Adrianus I & Leo III neceſſitate adducti Carolum Magnum ad hoc Imperium evexere. Verum quoad tertiam aſſertionem, Imperium habere jus in Papatum, ut cæteras rationes omittam, quicunque hoc aſſerit, negat factum ipſum, moremque quo hodie Chriſtiana Reſpublica gubernatur.

6 Quod ſi quis Pontifices confirmatos ab Imperatoribus legens, aliter judicat, longe fallitur, quia Imperiorum diverſitatem non diſtinguit: cui auctoritati confirmandi Pontifices Ludovicus etiam renunciavit, cognoſcens, id muneris

ad laicos non pertinere: qua de re Decretum habemus Adriani III, quod deinde à Leone VIII revocatum fuit ob inſolentiam populi: ac proinde brevi quodam tempore Imperatores eandem confirmationis auctoritatem obtinuere: nam prætermiſſo, quod ſub Leone IX obſervata non fuerit, hujus rei memoria nulla amplius poſt Gregorium VII ad hæc uſque tempora viguit; quandoquidem ceſſaverat cauſſa & neceſſitas, propter quam ipſa Eccleſia ſponte ad hoc remedium confugiebat, poſtquam populo erepta fuerat Pontificem eligendi facultas ſub Innocentio II.

7 Quod multo magis effectum eſt ſub Alexandro III. donec ad Cardinales opera Innocentii III integra eligendi facultas redacta eſt. ſub quo in Concilio Lateranenſi, determinatum fuit à ſeptuaginta Archiepiſcopis coram Legatis omnium Principum Chriſtianorum, *Sanctam hanc Sedem juriſdictionem obtinere in omni loco, & ſuper omnes auctoritatem habere, ac poteſtatem cognoſcendi cauſas Principum, eoſque regnis ſuis ex cauſa privandi, atque in ea inducendi.*

DE CONSTANTINI DONATIONE.

Albericus de Roſate IC. ſuper L. 2. Cod. De quadrien. praſcript.

ET quod pro hac parte multum facit actus Conſtantini, qui Silveſtro gladium tradidit, & inſignia regalia: aliquid de ipſa Donatione agamus. Ipſe enim Conſtantinus, ſecundum aliquos, Imperii prodigus, prædicta & quamplurima alia donavit Silveſtro, & ſucceſſoribus ſuis: de quibus ſerioſe & plene habetur in [Gratiani] Decretis, XCVI Diſtinct. *Conſtantinus*, & capp. ſeqq. Licet quidam habeant totum pro uno capitulo, quidam pro diverſis. Et tangitur in textu & gloſſ. *De Electio.* c. *fundamenta.* lib. VI. Eo enim tempore omnes Eccleſiæ & Eccleſiaſticæ perſonæ eidem & Imperio ſuberant, ut d. c. *Conſtantinus* probatur. Eundem etiam corona propria coronavit, & (ut ibi patet) fere omnem Imperialem poteſtatem conceſſit: & multas civitates & provincias donavit: etiam Imperiale palatium, & civitatem Romanam, ut notatur etiam ff. De offic. Præf. Vrb. l. 1. §. *Cum urbem.* Quod (ſicut puto) factum fuit inſtinctu & voluntate divina. Licet audiverim à magnis viris,

quod tunc vox fuerit audita de cœlo, dicens: *Hodie ſeminatum eſt venenum aſpidum in Eccleſia Dei.* Et dicunt, hoc reperiri in antiquis authenticis ſcripturis. Et ita etiam narrat Magiſter Iohannes Pariſienſis libro De poteſtate Papali & Imperiali, cap. XXI. ubi de iſta Donatione ſatis diffuſe tractatur. Audivi etiam à fide dignis, quod tempore Bonifacii VIII, quidam Cardinalis de Ordine Ciſtercienſium, homo maximæ reputationis & ſcientiæ, quadam feſtivitate dum ſermocinaretur, in concluſione dixit: *Quod per eoſdem gradus & paſſus, per quos Eccleſia aſcenderat in temporalibus, deſcenderet uſque ad extremam paupertatem Silveſtri:* & quod ad hoc adduxit validas rationes & auctoritates divinæ Scripturæ. Videamus ergo, utrum dicta Donatio fieri potuerit per Conſtantinum, in præjudicium Imperii, & ſucceſſorum, &c.

Pleniſſimam formam ipſius Donationis originalem (ut loquitur) repræſentavit idem Albericus ad Tit. Cod. De offic. Præf. Urb. Vide & Martinum Polonum, ſub Silveſtro.

FRAN-

FRANCISCVS GVICCIARDINVS

Hiſtoriarum lib. IV, *celebri loco, qui in vulgatis editionibus expunctus, & nuper reſtitutus eſt, ſic inter alia habet.*

FAma quoque eſt, Conſtantinum Orientis provinciarum motibus Imperii ſedem Byzantium, poſt de ſuo nomine Conſtantinopolim appellatam, transferre compulſum, [Silveſtro I] Pontifici Romanę Vrbis aliarumque & urbium & regionum in Italia imperium donaſſe. Quæ fama quamvis à ſequentibus Pontificibus diligenter fuerit enutrita & ſuſtentata, eorumque auctoritate à multis credita; eſt nihilominus cum ab ſcriptoribus graviſſimis [Laurentio inprimis Valla, & aliis] tum vero rebus ipſis refutata. Illud autem certo conſtat, & tunc & longo poſt tempore, urbem Romam, Italiamque omnem tanquam Imperio Cæſarum obnoxiam, ab Imperatorum miniſtris ac præfectis fuiſſe gubernatam. Nec deſunt, qui, quidquid de Conſtantino & Silveſtro dicitur, (uſque adeo ſæpe profundis in tenebris res vetuſtæ demerſæ latent) redarguant, oſtendantque, eos longe diverſis temporibus extitiſſe: nemo tamen negat, Imperii Conſtantino-

 polim

polim tranſlatione ad Pontificum potentiam viam eſſe patefactam, ex eaque originem habuiſſe. Nam indies magis & magis Imperatorum auctoritate, tum ex illorum continua abſentia, tum quod graviſſimis in Oriente bellis diſtinerentur, in Italia debilitata, populus Romanus ab Imperatorum obedientia paulatim deſciſcens, atque ob eam rem tanto magis Pontifices præſentes reſpiciens, eis cœpit non obedientiam quidem, ſed voluntarium quoddam obſequium exhibere, &c.

MIRACVLIS PENE SIMILIA *ſunt, quæ*

De donariis Templorum à Conſtantino Imp. collatis, ſcribit Platina in Silveſtro I. Vide.

OFFICIALES ET MINISTRI PONTIFICIS.

INnumeri ſunt & multi, & ſuperat illius Aula magnificentia omnes Chriſtianorum Principum: & tanta eſt ejus obſervantia, ut ne Cardinalis quidem, qui dignitate Regibus comparantur, urbe exeat, niſi petita & impetrata licentia. Cardinalium in urbe ſemper ad minimum XL, ſi non L ſunt: interdum LXX

plus

plus minuſve, juxta Pontificis arbitrium, & creationem. Archiepiſcopi ad hoc plurimi, & Epiſcoporum magnus numerus. In familia Pontificis:

Auditores Rotæ	XII.
Clerici Cameræ	VII.
Theſaurarius	I.
Auditor Cameræ	I.
Regens Cancellariæ	I.
Protonotarii Apoſtolici	VII.
Subdiaconi	VI
Acoluthi	VIII.
Secretarii Apoſtolici	VIII.
Correctoꝛ Cancellariæ	I.
Summiſta	I.
De Conſuetis	I.
Abbreviatores majores	XII.
Abbreviatores minores	VI.
Cuſtos Cancellariæ.	I.
Secretarius ſchedularum	I.
Oſtiarius Cancellariæ	I.
Scriptores Apoſtolici	CI.
Cubicularii Apoſtolici	LX.
Scutiferi vel Dapiferi Apoſtolici	CXL.
Milites S. Petri	CCCC.
Milites S. Pauli	CC.
Scriptores Brevium	LXXXI.
Procuratores pœnitentiariæ	XXIV.
Scriptores pœnitentiariæ	XXVIII.
Collectores plumbi	CIV.
Correctores pœnitentiariæ.	II.

So-

Sollicitatores de Ianizaris		c.
Correctores Archivi		x.
Scriptores Archivi		x.
Magiſtri plumbi		III.
Secretarii bullarum ſalariatarum		VIII.
Regiſtratores bullarum earundem		IV.
Magiſtri regiſtratarum bullarum		IV.
Auditores Contradictarum		XIV.
Magiſtri Supplicationum		VI.
Notarii Cameræ Apoſtolicæ		IX.
Scriptores regiſtri Supplicationum		XX.
Notarii Auditores Cameræ		X.
Notarii Rotæ		XLVIII.
Notarii Vicarii Papæ		IV.
Notarii Gubernatoris civilis		II.
Notarius Maleficiorum		I.
Notarius Cancellariæ		I.
Præſidentes Ripæ		CXLI.
Portionarii		DCXII.
Curſores		XIX.
Servitores	Armorum	XXIV.
	Virgæ rubeæ	XVI.
	Catenæ ſacri palatii	LXII.
	Portæ ferreæ	XXVI.
Equites levis armaturæ		c, vel cc.
Bombardarii milites vel ſclopetarii		ccc.
Helvetii, cuſtodes portarum Palatii Pontificii, & quotidianas excubias agentes		cc.
Interdum etiam		ccc.

VI. MI-

VI.

MIRABILIA VRBIS ROMÆ,

De ambitu Vrbis.

MVrus Vrbis Romæ habet trecentas ſexaginta & unam turres. Propugnacula ſex millia & nonaginta, & XXII millia Porticularia. In circuitu vero ſunt XXII, exceptis trans Tiberim, & urbe Leonina, & Porticu S. Petri: ubi ſunt XX millia.

De Portis infra Vrbem.

Portæ inclytæ ſunt hæ:

Porta Capena, quæ dicitur S. Pauli.

Porta Appia, quæ ducit ad *Domine quo vadis*.

Porta Latina, ubi S. Ioannes fuit miſſus in oleum.

Porta Metioni ubi rivulus influit Vrbem.

Porta Aſinaria, in Laterano.

Porta Lavicana, quæ major eſt, juxta S. Crucem in Ieruſalem.

Porta Taurina, vel Tiburtina, quæ S. Laurentii dicitur.

Porta Numentana, quæ vadit ad S. Agnetem virginem,

Porta Salaria, quæ vadit verſus S. Sabinam.

Por-

Porta Pinciana, quæ eſt circa eccleſiam S. Felicis.

Porta Flaminia, quæ eſt circa eccleſiam S. Mariæ de populo.

Porta Collina, quæ eſt contra templum Adriani ſupra pontem.

De Portis trans Tiberim.

Portæ trans Tiberim ſunt tres.

Porta Septimiana, ubi videlicet laudes factæ fuerunt Octaviano Imperatori.

Porta Aurea (*imo* Aurelia) ſcilicet S. Pancratii.

Porta Portuenſis.

In Porticu S. Petri ſunt duæ portæ: ſcilicet,

Porta Caſtelli S. Angeli, &

Porta Viridaria.

De Montibus infra Vrbem.

Mons Ianiculus, ubi eſt S. Petrus.

Mons Taurinus, qui dicitur Ianitarius.

Mons Aventinus, ubi eſt eccleſia S. Sabinæ.

Mons Quirinalis, quia ibi ſtabant Quirites. ubi eſt eccleſia S. Stephani, quæ dicitur in Cœlio monte.

Mons Tarpeius, vel Capitolinus, ubi eſt Palatium ſenatorum.

Mons Palatinus, ubi eſt Palatium majus.

Mons Eſquilinus ſuper alios montes dicitur,

citur, ubi eſt baſilica S. Mariæ majoris.

Mons Viminalis, ubi eſt eccleſia S. Agathæ: ubi Virgilius captus fuit à Romanis; qui viſibiliter exiens è carcere, perrexit Neapolim. [*Nugæ.*]

De Pontibus Vrbis.

Pontes Vrbis Romæ ſunt iſti:
Pons Adriani, vel Iudæorum.
Pons Fabiani, juxta præfatum pontem.
Pons Gratiani.
Pons Senatorum. [*al.* Senatorius.]
Pons Theodoſii, &
Pons Valentini [*f.* Valentiniani.]

De Palatiis.

Palatia Imperatorum ſunt hæc:
Palatium Senatuum, juxta S. Sixtum.
Palatium Claudii, inter Coliſeum & S. Petrum ad vincula.
Palatium Conſtantini, in Laterano.
Palatium Romuli, inter S. Mariam novam & Coſmam: ubi ſex * Ædes Pietatis & Concordiæ. ubi poſuit Romulus ſuam ſtatuam, dicens: *Hæc ſtatua non cadet, donec Virgo pariet.* Et ſtatim, cum B. Maria virgo perpetit, ſtatua corruit.
Palatium Trajani, ubi eſt Columna xx paſſuum.

Pala-

Palatium Silveſtri.
Palatium Antonii, (*l.* Antonini) ubi eſt alia Columna XXXIII paſſuum.
Palatiũ Neronis, ubi eſt angulea S. Petri.
Palatium Octaviani, ad S. Laurentium in Lucina.

De Arcubus triumphalibus.

Arcus triumphales ſunt hi: qui fiebant alicui Imperatori redeunti; ſub quibus cum honore ducebatur à Senatoribus, & ejus victoria ad memoriam eorum in arcu ſculpebatur.
Arcus Theodoſii, Valentini (*l.* Valentiniani) & Gratiani Impp. ad S. Vitum.
Arcus Conſtantini Imperatoris juxta Coliſeum.
Arcus ſeptem lucernarum Titi & Veſpaſiani. ubi eſt candelabrum Moyſis cum arca, habens ſeptem brachia, in pede turris calculatoriæ.
Arcus Iulii, & Senatoris, ad S. Mariam novam.
Arcus Octaviani Imp. ad S. Laurentium in Lucina.
Arcus Antonii (*l.* Antonini) ad Columnam.

De aliis Arcubus.

Alii ſunt Arcus non triumphales, ſed memoriales. Vt eſt, Arcus Pietatis ante S. Ma

S. Mariam rotundam: ubi accidit quædam hiſtoria de paupere muliere, cujus filius occiſus erat à vicinæ ſuæ filio: quæ petiit jus ſibi fieri ab Imperatore Trajano, parato ire ad exercitum: qui ſe jus dixit facturum in reditu: quæ reſpondit, Forſan Domine non redibis. qui ſtatim fecit ibi conſiſtorium, & fecit ei ſecundum quæ petierat, judicavitque, juvenem homicidam moriturum: quem mulier petiit ſibi reddi pro recompenſatione ſui filii mortui. Quod ita factum eſt: & mulier fatebatur ſe plenum jus recepiſſe: & ditata ab Imperatore receſſit. [*Nugæ.*]

De Thermis.

Thermæ dicuntur palatia magna, habentia maximas cryptas ſubterraneas, in quibus tempore hyemali fiebat ignis maximus; æſtivo autem tempore replebantur aquis, ut curia in ſuperioribus commorans magis delectaretur: quod in thermis Diocletiani & Maximiniani adhuc videri poteſt.

Thermæ Limpiadis (*l.* Olympiadis) apud S. Laurentium in Paliſperna.

Thermæ Domitianæ Tiberinæ ſunt retro ad Mariam rotundam.

Thermæ Alexandrinæ, ubi eſt Hoſpitale de thermis

De Theatris.

Theatra ſunt iſta:
Theatrum Titi & Veſpaſiani, ad Catecumbas.
Theatrum Tarquinii Imperatoris ad Septiſolium.
Theatrum Pompeii, ad S. Laurentium in Damaſo: & eſt ibi.
Theatrum Flaminium [*imo*, Circus Flaminius.]

De angulea S. Petri. [*Nugæ.*]

Ibi eſt memoria Cæſaris; ubi ſplendidus cinis in ſuo ſarcophago, id eſt, malo herco, requieſcit: ut ſicut eo vivente totus mundus ei ſubjectus erat, ſic ipſo mortuo omnia corpora mortuorum ſibi ſubjacerent. Vbi in gyro mali ſcriptum eſt:

Cæſar tantus erat, quo nullus major in orbe.
Ille ſed in modico nunc tantus clauditur antro.

Intra ſcriptum:

——— ſtat Cæſaris alta columna,
Regia ſtructura, quanta non extat in aula.
Si lapis eſt unus, dic, qua fuit arte levatus?
Et ſi ſunt plures: dic, ubi congeries?

De Cœmeteriis.

Cœmeterium Calepodii, ad S. Pancratium.

Cœmeterium S. Agathæ.

Cœmeterium S. Viti, ad Portam Collinam.

S. Felicis, Calixti, ad Catecumbas.

Cœmeterium Concordiani, (*imo* Gordiani) foris portam Latinam.

S. Agnetis, & alia quamplura cœmeteria: quæ in multis locis deſcendebantur per tria milliaria; ubi Sancti abſcondebantur.

Loca, ubi Sancti paſſi ſunt.

Foris portam Appiam fuit decollatus S. Sixtus, prope *Domine quo vadis.* ubi fuit templum Martis.

Ante S. Nereum, intus cavati.

Ad S. Georgium, domus Lucinæ: & eſt ibi Velum aureum.

Aqua Salvia ad S. Anaſtaſium, ubi decollatus fuit S. Paulus.

Hortus Lucinæ, ubi eſt Eccleſia S. Pauli: & eſt ibi prope amphibiatũ, [amphitheatrum *ſcripſit Auctor, ſed* hippodromum *ſive* circum *habet Ad. in Martyrolog.* XIII. *Kal. Febr.*] ubi eſt corda, (*imo* cloaca) in quam jactatum

fuit corpus S.Sebaſtiani; qui revelavit corpus ſuum Lucinæ, dicens: Invenies corpus meum pendens in vico (*l.* unco) per pedes juxta ſtratam quæ dicitur via Cornelii juxta Girolum. [*an* Girlum? *Sed vide Adonem d. l.*]

Arcus Romanorum, ubi B. Silveſter & Conſtantinus obligaverunt ſe abinde. ubi fuit domus Telluris.

Ante Martem.

Thermæ Limpiadis, (*l.* Olympiadis,) ubi fuit aſſatus S. Laurentius in Paliſperna.

Palatium Tiburtinum, (Pal. Tiberii, *Ado in Martyrolog.* 1 v° *Idus Aug.*) ubi Decius & Valerianus receſſerunt ab Laurentio mortuo.

Arcus flammeus, [*l.* Flaminius.]

Ad pontem Iudæorum, trans Tiberim.

Infra palatium Neronis; & templum Apollinis, quod dicitur S. Petronellæ.

Ante eccleſiam S. Petri fuit Vaticanum, ubi vates, id eſt, ſacerdotes, canebant ſua officia.

Ante templum Apollinis fuit caſtrum Neronis, ubi nunc eſt eccleſia S. Andreæ.

In faſtigio Pantheonis, id eſt, Mariæ rotundæ, fuit Pinea ærea deaurata, quæ nunc eſt ante eccleſiam S. Petri; quæ cooperta erat tabulis æreis deauratis: ita quod à longe videbatur quaſi

mons

mons aureus, cujus pulchritudo adhuc in parte apparet.

De Templis.

Ante palatium Alexandri fuit templum Æneæ & Pompeii, miræ pulchritudinis. Monumentũ vero Pompeii, quod dicitur, marmoreum, decenter ornatum, fuit oraculum Apollinis. Et eccleſia S. Viti fuit ſecretarium Neronis. In palatio Antonii (*an* Antonini?) eſt templum divi Adriani. In campo Martis fuit templum Martis: in quo eligebantur Conſules IV Kal. Iulii, & morabantur uſque ad Kal. Ian. In hoc templo ponebant Romani roſtra navium, ut eſſent ſpecula omnium gentium. Iuxta Pantheon erat templum Minervæ. Apud Cyriacum erat templum Veſtæ. In Calcari eſt templum Veneris. Monaſterium Roſæ fuit caſtellum Iunonis.

De Capitolio.

Capitolium dicitur eo, quod erat caput totius mundi: in quo Conſules & Senatores morabantur ad conſulendum Vrbi: cujus facies cooperta erat muris altis & aureis, vitro & auro undique coopertum.

Infra Capitolium fuit palatium pro magna parte aureum, lapidibus pretioſis

exornatum; quod dicebatur valere tertiam partem mundi: in quo tot ſtatuæ erant imaginum, quot ſunt mundi provinciæ. Et habebat quælibet imago tintinabulum in collo per artem Mathematicam diſpoſitum: ut quando aliqua regio populo Romano rebellis efficeretur, ſtatim hujus provinciæ imago vertebat dorſum imagini Vrbis Romæ; quæ major erat ſuper alias, tanquam Domina; & tintinabulum, quod habebat in collo, ſonabat. Tunc cuſtodes Capitolii dicebant id Senatui: ſtatimque mittebat legiones militum ad expugnandum provinciam. [*Nugæ, & quidem nugaciſſimæ.*]

Erant in Capitolio plura templa. Super Arcum erat templum Cæſaris, & Veſtæ; ubi Senatores ponebant Iulium Cæſarem in cathedram VI Martii. Et ex parte Capitolii erat templum Iunonis. Iuxta forum publicum erat templum Herculis in Tarpeio, & Achillis; ubi interfectus eſt Iulius Cæſar à Senatu, in loco ubi eſt Eccleſia Ara cæli. Et fuerunt palatia ſimul juncta: palatium Phœbi & Carmentis: ubi Octavianus vidit viſionem ſuam in cælo. Iuxta Caneparium eſt templum Iani, qui erat Capitolii cuſtos.

De equis marmoreis, [*in Quirinali.*]

Equi & homines nudi, (*ipſi ductores ſunt*) ſignificant quod tempore Imperatoris Tiberii fuerunt duo philoſophi, juvenes ſcilicet, Praxitelis & Pitias (*imo* Phidias & Praxiteles:) qui dixerunt, ſe eſſe tantæ ſapientiæ, ut quicquid Imperator illis abſentibus in camera ſua diceret, ipſi referrent de verbo ad verbum. Quod fecerunt, & dixerunt: & inde pecuniam non petierunt, ſed memoriam ſempiternam. Itaque Philoſophi habent duos equos marmoreos calcantes terram: quod ſignificat Principes hujus ſæculi. Quia nudi ſunt circa equos, ſignificat, quod altis extenſis brachiis, & replicatis digitis narrabant quæ futura erant: ut ſicut nudi ſunt, ita ſcientia hujus mundi in eorum mentibus nuda & aperta eſt. [*Nugæ. Vt & ridiculum prorſus, quod ſequitur: cum ſtatuam æneam equeſtrem M. Antonini Pii Imperatoris in area Capitolina hodieque viſendam, neſcio quem liberatorem Vrbis fingit. Apage, apage.*]

De ruſtico ſedente ſuper equum [*nugæ nugaciſſimæ.*]

Ad Lateranum eſt equus æreus & deauratus, qui dicitur Caballus Conſtanti-

ni. Sed non eſt ſic: nam quo volunt ſcire verum, hoc perlegant. Tempore Conſulum & Senatorum quidam Rex potentiſſimus ex Orientis partibus Romam venit, multa ſtrage Romanum populum affligens. Tunc quidam ruſticus, armiger magnæ fortitudinis, virtutis, & prudentiæ, dixit Conſulibus & Senatoribus: Numquid, ſi eſſet aliquis liberans vos de tribulatione iſta, quid a Senatu recipere mereretur? Reſponderunt: Quidquid peteret, obtineret. Qui ait illis: Date mihi xxx talenta auri, & inſuper memoriam fieri ſempiternam: itaque equum æreum, & ſtaturam meam deſuper, facietis: & ab illis vos in brevi liberabo. Qui dixerunt, ſe omnia facturos. Ille vero ait: Media nocte ſurgetis, & omnes eſtote armati bene, & ſtetis infra muros in ſpelunca: & quidquid vobis dixero, facietis. Et reſponderunt: Faciemus. Ruſticus vero aſcendit equum ſuum maximum ſine ſella, tollenſque falcem, exivit foras tanquam vellet colligere herbas: viditque Regem venientem ad arborem pro neceſſariis ſuis. Super quam arborem cucumagia ſedebat, dulciterque canebat. Ruſticus hoc audiens, acceſſit propius. Socii Regis, putantes ruſticum de ſuis eſſe, clamare ſic cœperunt: Ruſtice, ne tangas Regem; quia ſi tetigeris, ſuſpen-

ſuſpenderis. Ruſticus vero, ſpretis eorum minis, per fortitudinem Regem parvæ ſtaturæ cito arripuit, & eum ſublevans poſuit coram ſe ſuper equum, & fugit ad Vrbem velociter, clamans voce magna ad homines Vrbis in cavernis latitantes: *Exite foras, interficite exercitum Regis, quoniam ipſum coram me nunc teneo captum.* Qui exeuntes ad vocem ejus, multos occiderunt: & alii in fugam verſi ſunt. Romani habito triumpho, ſolverunt ei aurum quod petierat: & fecerunt memoriã ejus; & in præſentatione ſtaturæ ſuæ. nam poſuerunt coram palatio Lateranenſi unum equum æreum & deauratum, & ſtaturam ipſius deſuper ſedentem deauratam, extenſa manu dextra, cum qua Regem ceperat: & ſuper caput equi quandam cucumagiam poſuerunt; ad cujus cantum victoriam habuerunt: ipſam ſtaturam Regis, quæ parva erat, retro ligatam manibus ſub dicto equo collocarunt.

De Coliſeo. [*Nugæ.*]

Coliſeum fuit templum Solis miræ magnitudinis & pulchritudinis, diverſis cavernis adaptatum: & coopertum erat cælo æreo & deaurato, ubi tonitrua, fulgura, & coruſcationes fiebant, & pluviæ mittebantur per fiſtulas plumbeas.

Et erant ibi ſigna ſupercœleſtia, & Planetæ cum Sole & Luna quadrigis vehi videbantur. In medio ſedebat dominus Phœbus deus Solis, qui pedes ad dextram vertebat, & caput ejus cœlum tangebat: qui palmam in manu ſua tenebat, deſignans quod Roma totum mundum regebat. Poſt vero multum temporis ſpatium B. Silveſter juſſit templum deſtrui, & alia etiam quamplura: ne peregrini venirent Romam propter ædificia antiqua, & Deorum famam; & non propter eccleſias Sanctorum tranſirent multimoda devotione. Caput vero & manus prædicti idoli cum pomo ad palatium in Laterano fecit poni in memoriam: quæ palma & caput Sampſonis falſo vocantur à vulgo. Palatium præfatum erat templum Turbi, per quod intrabant: & præfata ſimulatio in querimonia fundebat tempore Conſulum & Senatorum orationes.

De S. Maria rotunda, & Pantheone, M. Agrippa [*Nugæ.*]

Agrippa præfatus ſubjugavit Romano Senatui Sclavos & Saxones. Occidere fecit & juſſit IV legiones. In ejus revocatione tintinabulum ſtatuæ præſidis, quæ erat in templo Iovis & Minervæ, ſonabat; quia ſtatua uniuſcujuſque Regni to-

tius Orbis in templo illo erat poſita cum tintinabulo ad collum: quando ſonabat, Regnum id cognoſcebatur rebelle. Hujus autem ſtatuæ præſidis tintinabulum audiens ſacerdos, qui erat in ſpelunca in hebdomada illa, nunciabat Sacerdotibus. Senatores autem legationem hanc præfato Agrippæ injunxerunt, ut iret ad Perſas ſubjugandum. Qui omnino renuens, & dicens, ſe non poſſe pati tantum laborem: tandem victus, petiit conſilium trium dierum: intra quos quadam nocte ex nimio cogitatu fatigatus obdormivit, & quædam fœmina ei apparuit, quæ ait: Agrippa, quid cogitas? in magno es cogitatu; conſolare, & promitte mihi templum quale oſtendam tibi, & dicam quomodo eris victurus. Qui dixit, Faciam, domina. Illa oſtendit ei in viſione templum rotundum ad modum Pantheon. Ille vero dixit: Domina, quæ es tu? Quæ reſpondit: Ego ſum Cybeles mater Deorem, fac mihi libamina & Neptuno, qui eſt Deus maris, ad honorem meum, qui tecum erimus, & vinces omnes rebelles. Agrippa vero ſurgens recitavit hæc Senatui, & civitates acquieverunt verbis ſuis. Igitur cum magno apparatu navium & v legionibus militum venit ad Perſas, & debellavit, & poſuit ſub tributo Senatui Romano an-

nuatim.

nuatim. Et rediens Romam, fecit templum fieri quod promiſerat, & dedicavit ad honorem Cybelis matris Deorum, & impoſuit huic nomen Pantheon, & fecit ſtaturam Cybelis deauratam, quam poſuit in faſtigio Pantheon ſuper foramen, & cooperuit eam mirifico tegumento æreo & deaurato.

B. vero Bonifacius Papa poſt multum temporis videns id templum tam egregie dedicatum ad honorem Cybelis, antequam Chriſtiani perturbarentur aliquoties à dæmonibus, acceſſit ad Chriſtianum Imperatorem (*Phocam,*) rogans eum, hoc templum ſibi tradi. Quod Imperator conceſſit eidem libenter. Papa vero cum populo Rom. 1 Kal. Novemb. dedicavit idem, & ſtatuit ex illo die Romanus Pontifex cum populo Romano, ibi convenirent, & populus communicaret ſicut in die Nativitatis Domini: & eodem die per univerſum orbem B. V. Mariæ & omnium SS. celebraretur.

De Octaviano Imperatore, & eccleſia S. Mariæ, Ara cœli.

Poſt vero multum temporis, Senatores, videntes Octavianum tantæ pulchritudinis & proſperitatis, & quod totum (*orbem*) tributarium fecerat, dixerunt: Volumus te adorare, quia divinitas in

te eſt,

te eſt ; ſi hoc non eſſet, non eſſent res tibi tam proſperę. Qui renuens, inducias poſtulavit: & ad ſe Sybillam Tiburtinam vocari fecit: cui quod Senatores dixerunt, recitavit, & quod ſpatium trium dierum petiit ut ſibi conſuleret: in quibus artum jejunium operata eſt. Poſt tres dies reſpondit Imperatori : Sit judicii ſignum, tellus ſudore madeſcit, de cœlo Rex venit per ſecula futurus illico. Poſtquam dixiſſet hoc, cœlum apertum eſt, & ſplendor maximus irruit ſuper eum, viditque in cœlo virginem pulcherrimam, & puerum in brachiis tenentem ſuper altare Dei. quod mirabatur valde. Audivit vocem dicentem: HAEC ARA EST FILII DEI. Qui ſtatim procidit in terram, & adoravit Chriſtum venturum. Quod recitavit Senatoribus. De quo mirati ſunt valde. Et fuit hæc viſio in camera Imperatoris, ubi nunc eſt eccleſia S. Mariæ in Capitolio : & ideo vocatur S. Maria Ara-cœli. Et eſt eccleſia Fratrum Minorum.

Exemplar, unde hæc Mirabilia typis deſcripta, eſt impreſſum Romæ per Ioannem Beſicken Alemannum, Anno MCCCCCVI.

De-

Deſcriptio eccleſiæ S. Mariæ rotundæ.

Vbi nunc divæ Mariæ rotundæ, & omnium Sanctorum eccleſia, apud gentiles templum Iovis Vltoris fuit. Aliquando Cybeli ſacrum; cujus deæ caput antiqui operis & ſaxi muro templi incluſum adhuc cernitur: à M. Agrippa Pantheum, quaſi τῶν πάντων θεῶν, dictum: Marti tandem ac Veneri, qui auctores Vrbis & populi Romani habiti ſunt, conſecratum. Ado Viennenſis Archiepiſcopus in veteri Martyrologio Romano, Kalendis Novembris, Pantheon vetus fanum, à Domitiano prius factum ſcribit. Hoc Bonifacius III Pontifex à Phoca Imperatore acceptum B. Mariæ & omnibus Sanctis dicavit. fuitque primum dictum, *Virgo ad Martyres:* ſicuti nunc à circulari forma, *S. Maria rotunda.* Altum eſt pedes CXLIV, totidem latum. Contignationes æneis trabibus canalium modo compactæ, pedum XL, ut teſtatur Baptiſta Leo. Valvæ ingentes, item trabes ex ære Corinthio, & inauratæ. Lithoſtrotum varii marmoris. Aræ duæ marmoreæ, ſex marmoratæ. Interſtitia ſex columnarum ſpatio diſtantia. Parietes olim marmore incruſtati fuerunt, nunc latericii ſunt. Teſtudo templi laqueata, vacuis circumqua-

que

que ſpatiis relictis, ne nimio pondere premeretur. Caret feneſtris, totum & penitus clauſum, niſi in meditullio convexi foramen rotundum æneis inauratiſque trabibus fultum, quod lumen præbet: eique in pavimento ſubjectum ad imbres excipiendos impluvium. Ad foramen illud XL gradibus plumbeis aſcenditur. Sed priuſquam eo perveniatur, bini ambitus ſunt, ad quorum primum ex imo templi per CL gradus eſt eundum. In tecto nunc ſunt plumbeæ laminæ, quæ olim argenteæ fuerunt, quas Conſtans Imperator Conſtantini Iunioris filius detexit, & in uſum ſuum tranſtulit. Gradus ænei ante templum ſublati, & ſaxeis permutati ſunt. Aſcenſus ad templum fuit per gradus XII. nunc per totidem deſcenditur. Ex quo intelligimus, quam alte ibi ſit ex ruinis ſolum exaggeratum. Inter omnia Vrbis opera, nullum admirabilius, ſive molem, ſive artem, ſive impenſam ſpectes, nullum etiam ex antiquiſſimis integrius ad hæc uſque ſecula perduravit.

F I N I S.

Sum-

Summa Privilegii.

Illuſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum fœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ *&* Abrahamo Elſeviriis, *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve librum hunc, cui titulus,* Reſpublica Romana. *Quod ſi quis contemta auctoritate, directe vel indirecte, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere præſumſerit: confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum damnas eſto: uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* XV *Maji,* MDCXXVI.

G. V. Hertevelt V^t.

Ad mandatum Præpotentium D. D. Ordinum General. ſſ.

I. van Goch.

c ɔ 0A AC.I(.(.??